

Evliya Çelebi'nin gözleriyle

KUDÜS'ÜN MİRÂCI

THE MİRÂJ OF AL-QUDS
THROUGH EVLIYA ÇELEBİ'S EYES

Evliya Çelebi'nin gözleriyle
**KUDÜS'ÜN
MİRÂCI**
THE MİRÂJ OF AL-QUDS
THROUGH EVLIYA ÇELEBİ'S EYES

KÜLTÜR YAYINLARI | CULTURAL PUBLICATIONS

EVLIYA ÇELEBİ'NİN GÖZÜYLE
KUDÜS'ÜN MİRÂCI
THE MİRÂJ OF AL-QUDS
THROUGH THE EYES OF EVLIYA ÇELEBİ
İstanbul 2025

PROJE GENEL YÖNETMENİ | PROJECT DIRECTOR

Mustafa Aksay

PROJE KOORDİNATÖRÜ | PROJECT COORDINATOR

Emir Aksay

PROJE DANIŞMANI | PROJECT ADVISOR

Seyit Ali Kahraman

YAYIN DANIŞMANI | EDITORIAL CONSULTANT

Ahmet Kot

TASARIM VE KAPAK | DESIGN AND COVER

Emir Aksay

FOTOĞRAF EDITÖRÜ | PHOTO EDITOR

Murat Aksay

BASKI CİLT DANIŞMANI | COLOR MANAGEMENT ADVISOR

Yüksel Yücel

SUR GRUP PAZARLAMA VE KURUMSAL İLETİŞİM DİREKTÖRÜ
SUR GRUP MARKETING AND CORPORATE COMMUNICATIONS DIRECTOR

Ece Ceren Kanyılmaz

YAPIM | PRODUCTION

Doku Film Prodüksiyon Tanıtım A.Ş.

Güzeltepe Mah. Çağdaş Sok. No: 16-2 Üsküdar 34688 İstanbul
dokufilm@dokufilm.com

BASKI VE CİLT | PRINTING AND BINDING

Matsis Print Solutions

Tevfik Bey Mahallesi, Dr. Ali Demir Cd.
No:51 Küçükçekmece-İstanbul
Tel: (0212) 624 21 11
info@matsisprint.com

ISBN: 978-605-89251-3-7

©Tanıtım amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

SUR GRUP
GENEL MÜDÜRLÜK | GENERAL DIRECTORATE

Burhaniye Mah. Abdullağa Cad. No: 21 / 34676 Altunizade Üsküdar/İstanbul
Tel: (0216) 556 08 00 - Faks: (0216) 422 65 14

www.suryapi.com.tr

KUTSAL ŞEHRİN FOTOĞRAF ALBÜMÜ | PHOTO ALBUM OF THE HOLY CITY

Evliya Çelebi'nin gözüyle
**KUDÜS'ÜN
MİRÂCI**
THE MİRÂJ OF AL-QUDS
THROUGH EVLIYA ÇELEBİ'S EYES

HAZIRLAYAN VE SUNAN | PRODUCED AND PRESENTED BY

Mustafa Aksay

EDİTÖR | EDITORIAL OVERSIGHT

Emir Aksay

FOTOĞRAFLAR | PHOTOGRAPHY

Mustafa Aksay

Murat İmran Aksay

Bülent Katkak

DANIŞMAN | ADVISOR

Seyit Ali Kahraman

İÇİNDEKİLER CONTENTS

- 7 Önsöz
Foreword
- 9 Takdim
Introduction
- 17 Evliya Çelebi'nin
Kudüs Seyahati
*Evliya Çelebi's Journey
to Al-Quds*
- 33 Hazreti Peygamber'in
Mirâcı
*The Mi'raj of
Prophet Muhammad*
- 47 Kudüs'ün Mirâcı
The Mi'raj of Al-Quds
- 51 Evliya Çelebi'nin Gözü ile
Kudüs-ü Şerif
*Al-Quds Through the Eyes
of Evliya Çelebi*
- 286 Notlar
Notes
- 288 Teşekkür
Acknowledgments

Tüm referanslar ve açıklamalar, kitabın sonunda yer alan
"Notlar" bölümünde bulunmaktadır.
*All references and explanations are included in the "Notes"
section at the end of the book.*

ÖNSÖZ FORWORD

Altan Elmas

Sur Grup Yönetim Kurulu Başkanı
Chairman of Sur Grup

Büyük Türk Seyyahi Evliya Çelebi'nin 10 ciltlik Seyahatname'si bütün dünyada gelmiş geçmiş en büyük ve en önemli seyahat eseri olarak kabul ediliyor.

Bu yüzdendir ki UNESCO 2011 yılını Evliya Çelebi yılı olarak ilan etti.

Seyahatname'nin 9. cildi, Evliya Çelebi'nin gördüğü ikinci bir rüya ile çıktığı kutsal yolculuğunu anlatır. İstanbul'dan başlayan Hac yolculuğu, Kutahya'da baba ocağında sıla-i rahim yapılarak, Halep üzerinden Kudüs'e kadar devam eder. Kudüs'ten sonra Şam'a gelir, Medine ve Mekke'yi ziyaret ederek Hac ibadetini tamamlar.

Bu ziyaret ile birlikte, 22 yıl önce de geldiği ve hayran kaldığı Kudüs'ten bizlere ayrıntılı ve gizemli kesitler sunar. Şehir surlarının tahkimi ile Mimar Sinan'ın görevlendirildiği gibi pek çok ayrıntıyı Seyahatname'den öğreniyoruz.

Evliya Çelebi'nin 1671 yılında Kudüs ve kutsal mekanlarla ilgili verdiği bilgiler, bu kitabın, serginin ve 360° VR filmin özünü oluşturmaktadır.

Yapılan bu çalışma, Siyonizmin yok etme girişimlerine rağmen direnen bu abidelerin envanterlerini de çıkarmış olarak; Evliya Çelebi'nin bize bıraktığı 400 yıllık bu mirası; büyük bir medeniyetin Kudüs-ü Şerif'teki izlerini onun rehberliğinde geleceğe taşıyacaktır.

Evliya Çelebi'nin 400 yıl önce gördüğü bir rüyayı bugün yeniden yorumlamak ve bir hayali yeniden yaşamak, anlamak ve izlemek için onunla birlikte çıkılan kutsal bir yolculuktur, "Evliya Çelebi'nin Gözüyle Kudüs'ün Mirâcı".

Ve SUR GRUP olarak; Kanuni Sultan Süleyman devrinde, surları tahkim edilerek muhafaza altına alınan bu kutsal şehrin, 400 küsur yıl sonra yeniden yükselişine şahid olmak niyet ve duası ile Kudüs'ün Mirâcı kitabını, fotoğraf sergisini ve VR filmini hazırlamış bulunuyoruz.

Evliya Çelebi'nin duasına iştirak ile "Ey Kudüs! Allah seni belâlardan korusun, âmin, yâ Muîn."

The 10-volume "Seyahatname" by the great Turkish traveler Evliya Çelebi is widely regarded as one of the greatest travel works ever produced.

This led UNESCO to declare 2011 the Year of Evliya Çelebi.

The 9th volume of Seyahatname recounts his Sacred Journey, prompted by a second dream. He departs Istanbul for Hajj, visits his family in Kutahya, travels through Aleppo, and continues on to Al-Quds. From there, he goes to Damascus, then to Madinah and Makkah to perform the pilgrimage.

On this visit, he offers detailed, mysterious glimpses of Al-Quds, which he first saw 22 years earlier and deeply admired. We learn of the fortification of its city walls, overseen by Mimar Sinan, among many other details recorded in Seyahatname.

Evliya Çelebi's 1671 observations of Al-Quds and its holy sites form the core of this book, exhibition, and 360° VR film.

This study, having documented the inventories of these monuments that resisted Zionist attempts at destruction, will carry Evliya Çelebi's 400-year-old heritage, along with the traces of a great civilization in Quds-i Sharif, into the future under his guidance.

Revisiting his 400-year-old dream is a sacred journey with Evliya Çelebi, undertaken to relive, understand, and witness a treasured vision, called "Al-Quds's Mirac Through the Eyes of Evliya Çelebi."

As SUR GRUP we have prepared the Al-Quds's Mirac book, photo exhibition, and VR film with the prayer of witnessing the renewed rise of this sacred city, whose walls were fortified in Sultan Suleyman's era.

Joining in Evliya Çelebi's prayer: "O Al-Quds! May Allah protect you from calamities, amin, O Helper."

TAKDİM INTRODUCTION

Prof. Dr. Cengiz Tomar

İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
Research Centre for Islamic History, Art and Culture

Üç büyük din tarafından da kutsal kabul edilen Kudüs'ün eski ve antik çağlarda çok uzak geçmişini bir yana bırakırsak bölgeyi inceleyen tarafsız bir tarihçi gözüyle baktığımızda şehrin en mutlu günlerini Pax Islamica (İslam Barışı) ve Pax Ottomana (Osmanlı Barışı) zamanlarında yani Müslümanların hakimiyetinde yaşadığını söyleyebiliriz. Şüphesiz bu durumu sadece Müslümanların hoşgörüsü ve tahammülü ile değil bizzat İslam dini ve hukukunun İslam topraklarında yaşayan gayrimüslimlere tanıdığı zımni hukuku çerçevesinde verdiği haklarla açıklamak gerekir.

Tarihte bunun en veciz şekli Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u kuşatmasının ardından Bizans İmparatoru Konstantin'in Papa'ya haber göndererek Katolik Kilisesi ile birleşmeye hazır olduğunu söylemesine müteakip 12 Aralık 1452'de İstanbul'da Katolik Ayini düzenlenmiş, bunun üzerine Ortodoks Grandük Notaras'ın Bizans halkının duygularını yansıtan "Şehirde kardinal külahı görmektense Türk sarığına yeğlerim" ifadesi ile kayıtlara geçirmiştir.

Zira Hristiyanlık ile Musevilik'te kendisinden olmayana yaşam hakkı tanımayan "öteki" inancı İslam kültüründe yerini kendisinden olmayana hayatını idame ettirme, din ve kültürünü belirli kısıtlamalar dahilinde yaşama hakkı veren ve onları "bizimkisi" olarak adlandıran bir yaklaşım almıştır. Bunun pek çok tarihi örneğini sayabiliriz. Mesela 1204'te Avrupa'dan gelerek İstanbul'u istila eden Katolik Latinlerin İstanbul'un mahalli halkı Ortodokslara yaptığı zulümler Bizans kroniklerinde önemli yer tutar. 1492'deki "Reconquista"nın ardından Katolik İspanyollar, Endülüs Müslümanlarını ve bütün izlerini İber Yarımadası'nda ortadan kaldırdıkları gibi Yahudileri de sürmüşlerdir. İspanya Yahudileri manasına gelen Seferad Yahudileri ancak Osmanlı topraklarında kendilerine yer bulabilmişlerdir. Daha yakın dönemde Holokost adı verilen Nazilerin Yahudi katliamı, hâlâ hafızalarımızda taze olan Sırpların etnik olarak aynı kökenden geldikleri Boşnak Müslümanlara yaptığı Srebrenitza katliamı ile Osmanlıların devamı olan modern Türkiye Cumhuriyeti'nin her iki katliam karşısında mazlumlardan yana olan tutumu bunun en genel tarihi örnekleridir.

If we set aside the very distant ancient and archaic ages of al-Quds—held sacred by the three great monotheistic religions—and examine the region from the perspective of an impartial historian, we can say that the city experienced its happiest days during Pax Islamica (Islamic Peace) and Pax Ottomana (Ottoman Peace), that is, under Muslim rule. Undoubtedly, this situation cannot be attributed solely to the tolerance and forbearance of Muslims; it should rather be explained by the rights granted directly by Islamic religion and law to non-Muslims living in Islamic lands, within the framework of dhimmi status.

Perhaps the most concise historical example of this is when, following Sultan Mehmed the Conqueror's siege of Constantinople, the Byzantine Emperor Constantine informed the Pope that he was ready to unite with the Catholic Church. As a result, on December 12, 1452, a Catholic Mass was thus held in Istanbul, whereupon Grand Duke Notaras, echoing the sentiments of the Byzantine populace, famously stated: "I would rather see a Turkish turban in the city than a Cardinal's cap."

This is because, while in Christianity and Judaism there existed the concept of "the other"—allowing no right to live for those who were not of one's own faith—Islamic culture offered a different approach: it granted non-Muslims the right to maintain their lives, religion, and culture (within certain restrictions), and referred to them as "ours." Many historical examples can be cited. One such example is the atrocities perpetrated by Catholic Latins against the local Orthodox populace of Istanbul in 1204, after they came from Europe; these events occupy a significant place in Byzantine chronicles. Similarly, following the "Reconquista" of 1492, Catholic Spaniards eradicated the Andalusian Muslims and all their traces in the Iberian Peninsula, and expelled the Jews as well. The Sephardic Jews—meaning the Jews of Spain—were only able to find refuge in Ottoman lands. In more recent times, we recall the Nazi genocide known as the Holocaust, as well as the Srebrenica massacre perpetrated by Serbs against Bosnian Muslims—who share the same ethnic roots—and the position taken by modern Turkey (the continuation of the Ottoman state) on the side of the oppressed in response to both massacres.

Önceki sayfa: Kubbetü's-Sahra'nın önünde Filistinli kız çocuğu.
Solda: Hazreti Davud Türbesi
Previous page: A Palestinian girl in front of the Dome of the Rock.
Left: Tomb of Prophet David

Spesifik olarak Kudüs mevzuuna geldiğimizde de tarihi veriler yukarıda zikredilen tezimizi destekler niteliktedir. Hz. Peygamber'in (sas) vefatının ardından beş yıl gibi kısa bir süre sonra İslam'ın çok erken döneminde 637 yılında anlaşma ile fethedilen Kudüs'te de Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in (sas) Medine Vesikası'ndan ilhamla Kudüslü gayrimüslimlere verdiği emanname ile onların yaşama, ibadet ve kültürel haklarını İslam hukukunun teminatı altına almıştır. Kiyame Kilisesi'nde namaz kılma teklifini reddederek kilisenin bir camiye dönüşmesini engellemiştir.

Kudüslü Müslüman ve gayrimüslimlerin bu mutlu günleri 1099 Haçlı istilasına kadar sürmüştür. Kudüs'ü Fatimilerden alarak işgal eden Haçlılar bütün Müslümanları kılıçtan geçirdiler. Olayların görgü şahidi Haçlı vakayinamelerine göre Kudüs'te Müslüman cesetlerinin oluşturduğu tümsekler ve bir nehir gibi akan kandan ötürü şehrin sokaklarında yürümek güçleşmişti. Müslümanların tümü katledildiği gibi Yahudiler şehirden sürülmüş ve Kudüs'ün yerlisi Doğu Hristiyanları da Katolik Haçlılar karşısında ikinci sınıf konuma düşmüştü. Kudüs'te Katolik Haçlı yönetimiyle Pax Islamica'da -yani Kudüs'ün mutluluğunda- 88 yıllık bir inkıta oldu.

Bir Türk sultanı olan Nureddin Zengî'nin destansı mücadelesi Kudüs'ü fethetmek için yeterli olmadıysa da onun yetiştirdiği büyük kumandan ve şarkın en sevgili sultanı Eyyübîlerin kurucusu Selahaddin Eyyubî 1187 yılında Hittin Savaşı'nın ardından şehri yeniden fethetti. Selahaddin Haçlıların yaptıklarının tam aksine Müslümanlara büyük zulüm yapan şövalyeler dışında halktan kimsenin kılına bile dokunmadı. Hz. Ömer'in verdiği emannamenin bir benzeri ile gayrimüslimlerin şehirde kalmalarına müsaade etti. Hatta fidyelerini ödeyemeyen Haçlı esirlerinin fidyeleri bizzat Selahaddin tarafından ödendiği gibi intikallerinin sağlanması için binek temin edildi. Yahudilerin de şehre dönmelerine izin verildi. Böylece Kudüs'te yarım kalan İslam barışı tekrar temin edildi.

Kudüs'te Haçlıların oluşturduğu fiziki ve sosyal tahribat Eyyübîler ve Memlükler döneminde giderildi. Özellikle Kudüs'te Memlük hakimiyeti döneminde Mescid-i Aksa haremının etrafında pek çok medrese, cami, sebül, su yolları, hanlar ve çarşılar yapıldı. Memlük sultanlarının pek çoğu mutlaka şehirde iz bırakacak inşa ve restorasyon faaliyetinde bulundu. Özellikle 14. yüzyıldaki güvenlik ve istikrar sonucu Kudüs gelişti ve nüfusu arttı. Kudüs'ün fiziki görünümü bir Memlük

These are among the most general historical examples.

In the specific context of al-Quds, historical data support our above thesis. Only five years after the passing of the Prophet (peace be upon him), during the very early period of Islam, al-Quds was conquered by agreement in 637. Here, with an amanname (decree of protection) given to the non-Muslims of al-Quds—modeled on the Prophet's "Constitution of Medina"—Caliph Umar guaranteed their right to live, to practice their religion, and to maintain their cultural activities under the security of Islamic law. He even declined an offer to pray within the Church of the Holy Sepulchre, thus preventing its conversion into a mosque.

This era of contentment for al-Quds' Muslims and non-Muslims lasted until the Crusader invasion in 1099. The Crusaders, who seized al-Quds from the Fatimids, massacred all Muslims. According to eyewitness accounts in the Crusader chronicles, the piles of Muslim corpses and the streams of blood flowing through the city's streets made it difficult to walk. Not only were all Muslims slaughtered, but Jews were also expelled from the city, and the indigenous Eastern Christians were relegated to second-class status under the Catholic Crusaders. During the 88-year rule of the Catholic Crusaders, Pax Islamica—that is, al-Quds' peaceful era—was interrupted.

Although the heroic struggle of the Turkish Sultan Nur ad-Din Zengi was insufficient for capturing al-Quds, the great commander he trained—Saladin, the founder of the Ayyubids and "the most beloved sultan of the East"—recaptured the city in 1187, following the Battle of Hattin. Contrary to the Crusaders who had brutally oppressed Muslims, Saladin did not harm a single non-combatant. By issuing a covenant akin to Caliph Umar's amanname, he permitted non-Muslims to remain in the city. He even personally paid the ransoms of Crusader prisoners who were unable to pay themselves and provided mounts for their journey. Jews were also allowed to return. Thus, the Islamic peace that had been disrupted in al-Quds was restored once more.

Under the Ayyubids and Mamluks, the physical and social devastation caused by the Crusaders was remedied. In particular, during the period of Mamluk rule in al-Quds, numerous madrasas, mosques, sabils (public water dispensers), water channels, khans (caravanserais), and bazaars were built around the sanctuary of Masjid al-Aqsa. Many Mamluk sultans made sure to leave a mark on the city through construction or restoration activities.

Yafa Kapısı'nda (El Halil Kapısı) Osmanlı döneminde nakşedilen
"Lâ ilâhe illallah İbrahim Halilullah" kitabesi
The inscription "Lâ ilâhe illallah İbrahim Halilullah" carved during
the Ottoman period at the Jaffa Gate (El Khalil Gate).

şehrinin silüetine dönüştü. Avrupalı hacılar çok rahatlıkla gelerek hac ziyaretlerini yaptılar. Avrupa devletlerinin konsolosluklar kurmasına izin verildi. Güvenliğe bağlı olarak ticaretin gelişmesi ve Avrupalı hacıların gelmesi şehir ekonomisini de bir hayli canlandırdı. Ancak 15. yüzyılda Memlük hakimiyetinin zayıflamasına paralel olarak hem şehrin ekonomisi daraldı hem de nüfus tekrar azalmaya başladı. Özellikle bedevi saldırıları şehrin sönükleşmesinde önemli rol oynadı.

Bu esnada Ortadoğu'da yükselen yeni güç Osmanlılar 1516 yılında Mercidabık Savaşı'nın ardından önce Kudüs'ü ardından 1517'de Kahire'yi hakimiyet altına alarak Memlük Devleti'ne son verdi. Yavuz Sultan Selim'in liderliğindeki Osmanlılar Hz. Ömer ve Selahaddin'in emannamelerini yenileyerek şehirde 401 yıl sürecek Osmanlı Barışı'nı (Pax Ottomana) başlattı. Hilafetin yeni sahibi olan Osmanlılar Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere gibi "şerif" ünvanıyla anılan Kudüs ile Halil haremelerine de büyük itina gösterdiler.

Bugün kadim şehri çepeçevre saran muhkem surlar Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa ettirildi. Kanuni Kudüs'ü kutsal kabul eden diğer iki semavi dine gösterdiği hoşgörünün bir nişanesi olarak Yafa Kapısı'na "La ilahe illallah, İbrahim Halilullah" ibaresini nakşettirdi ve şehrin İbrahimî gelenekten gelen üç dine ait olduğunu vurguladı. Günümüzde Kubbetü's Sahra'ya Türk silüeti veren turkuaz çiniler bu dönemdeki tamiratta ilave edildi. Özellikle su sıkıntısı çeken Kudüs için su kanalları ve birkeler (yağmur sularını biriktirmek üzere havuzlar) yapıldı. Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Haseki Hürrem Sultan bugün hâlâ hizmet veren bir külliye ve imaret yaptırdı.

Eski şehirde Memlükler döneminde pek çok medrese ve cami yapıldığından Osmanlılar daha ziyade şehrin ekonomisini canlandırmaya yönelik yatırımlar gerçekleştirdiler. Pek çok han ve çarşı bu dönemde yapıldı. Şehre Avrupalı hacıların akışı tekrar başladı. Güvenlik ve iktisadi faaliyetler Kudüs nüfusunu tekrar canlandırdı. Diğer Osmanlı sultanları da özellikle Mescid-i Aksa hareminden bir iz bırakmak için inşa faaliyetlerinde bulundular. Mevcut yapılar pek çok defa restore edildi. Şehre su taşıyan kanallar yenilenerek su şebekesi genişletildi. Osmanlılar döneminde Kudüs ile ilgili yazışmaların büyük kısmı şehirdeki imar faaliyetleri, bazı valilerin adaletsiz uygulamaları ile ilgili şikayetler, Hristiyan mezhepler arasındaki çekişmeler, asayiş ve güvenlik sorunları gibi daha ikincil problemlerle ilgilidir ve sorunlar Osmanlı merkezinin gönderdiği

Al-Quds developed and its population increased significantly, particularly due to the security and stability of the 14th century, taking on the silhouette of a Mamluk city. European pilgrims easily arrived to perform religious rites, and European states were permitted to establish consulates. With security wellmaintained, trade flourished, and European pilgrimage boosted the city's economy. However, in parallel with the weakening of Mamluk rule in the 15th century, the city's economy contracted and its population once again decreased, with Bedouin raids playing a significant role in its decline

Meanwhile, the Ottomans, rising as a new power in the Middle East, conquered al-Quds in 1516 after the Battle of Marj Dabiq, then took Cairo in 1517, thereby ending the Mamluk state. Led by Sultan Selim I (Yavuz Sultan Selim), the Ottomans renewed the aman covenants of Umar and Saladin, ushering in an Ottoman Peace (Pax Ottomana) in the city that would last 401 years. As the new holders of the Caliphate, the Ottomans—just as they took special care of Mecca (Makkah al-Mukarrama) and Medina (Medina al-Munawwara)—showed great diligence to al-Quds (referred to with the honorific title Sharif) and Hebron (Halil).

The formidable walls still encircling the ancient city today were built by Sultan Süleyman the Magnificent. As a sign of his tolerance toward the other two Abrahamic faiths that hold the city sacred, he had the inscription "La ilahe illallah, İbrahim Halilullah" (There is no deity but God; Abraham is the friend of God) carved on the Jaffa Gate, thereby emphasizing that the city belonged to the three Abrahamic religions. The turquoise tiles that give the Dome of the Rock its present "Turkish silhouette" were added during repairs in this period. Notably, because al-Quds suffered from water shortages, water channels and birkas (pools to collect rainwater) were constructed. Sultan Süleyman's wife, Haseki Hürrem Sultan, built a külliye (complex) with an imaret (soup kitchen) that still operates today.

Because numerous madrasas and mosques had already been built in the Old City during the Mamluk era, the Ottomans primarily focused on reviving the city's economy. Many khans and bazaars date from this period. European pilgrims once again began traveling there. Thanks to renewed security and commercial activity, al-Quds' population recovered. Later Ottoman sultans also undertook construction projects, particularly in the Masjid al-Aksa sanctuary, aiming to leave their mark. Existing structures were repeatedly renovated, and the water channels that supplied the city were expanded. Most

Eski Kudüs şehrinin hüznü sokakları
The sorrowful streets of the Old City of Al-Quds

emir ve talimatlar aracılığıyla suhuletle çözülmüştür. Hristiyan cemaatler arasındaki problemler ise 1852'de Sultan Abdülmecid'in statüko ilan eden fermanıyla halledildi.

Kudüs'te de problemler bütün Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi imparatorluğun en zor ve "uzun yüzyılı" olan 19. asırda başladı. Osmanlılar özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında artan Yahudi göçünü aldıkları çeşitli tedbirlerle önlemeye çalıştı. Ancak devletin zayıflayarak Avrupalı devletler ile Rusya arasında sıkıştığı bu dönemde alınan önlemler her zaman yeterli olmadı. Her ne kadar siyasi siyonizmin kurucusu Theodor Herzl'in cazip teklifleri Sultan II. Abdülhamid tarafından kabul görmese de süreç içinde Kudüs'te Yahudi nüfus Müslümanlar ve Hristiyanlar aleyhine sürekli arttı.

Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ve Fransızlar tarafından imzalanan Sykes-Picot gizli anlaşmasında Kudüs uluslararası bir yönetime bırakılmaktaydı (1916). Ancak 2 Kasım 1917'de İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour'un siyonist hareketin öncülerinden Baron Walter Rothschild'e yazdığı ve Balfour Deklarasyonu adı verilen mektupla Filistin'de Yahudilere bir vatan vadedilmekteydi. Nitekim 9 Aralık 1917'de şehri teslim alan İngiliz general Allenby "artık Haçlı seferlerinin sona erdiği"ni ifade ederken aslında bin yıldan fazla bir süre Kudüs'te üç din mensuplarının da huzur içinde yaşadığı Pax Islamica ve Pax Ottomana sona ermekte, 1099'da olduğu gibi önce Haçlı ardından siyonist zihniyet şehri bütün Ortadoğu ve İslam dünyasını etkileyen huzursuzluk kaynağına çevirmektedir. Nitekim Kudüs bundan sonra İngiliz ve İsrail işgali nedeniyle bir huzur görmedi.

Yukarıda kısaca özetlediğimiz Kudüs'ün yaklaşık 14 asırlık tarihi hem Hristiyan hem de Musevi yönetimlerini görmüş ve herkesin malumu olduğu üzere bu dönemlerde büyük acılar çekmiş ve çekmektedir. Ancak Müslümanların 1.200 yıllık yönetiminde ise hem Hristiyanlar hem de Yahudiler şehirde Müslümanlarla birlikte huzur içinde yaşamışlardır. Tarihi verilere istinaden bilimsel ve tarafsız gözlemlere dayanarak Kudüs sorununa baktığımızda şehri kimlerin barış ve huzur içerisinde yönettiği ve gelecekte kimlerin yönetmesi gerektiği açık ortadadır.

of the correspondence regarding al-Quds during the Ottoman period pertained to public works in the city, complaints about certain governors' unjust practices, disputes among Christian sects, and matters of public order and security. These were largely resolved through imperial orders and instructions from the Ottoman center. Conflicts among Christian communities were definitively settled in 1852 by a firman (decree) of Sultan Abdülmecid, establishing the status quo.

Problems in al-Quds, as in the rest of the Ottoman realm, began in the empire's most difficult and "longest century"—the 19th century. In particular, the Ottomans tried to curtail rising Jewish immigration in the second half of the 19th century via various measures. Yet, since the state was growing weaker and was cornered by European powers and Russia, those measures were not always sufficient. Although Sultan Abdülhamid II rejected the enticing proposals of Theodor Herzl, founder of political Zionism, the Jewish population in al-Quds steadily rose at the expense of Muslims and Christians.

During World War I, under the secret Sykes-Picot Agreement signed by the British and the French (1916), al-Quds was to be placed under an international administration. However, in the letter dated November 2, 1917, known as the Balfour Declaration, addressed by British Foreign Secretary Arthur Balfour to Baron Walter Rothschild—one of the leading figures of the Zionist movement—Palestine was promised to the Jews as a homeland. Indeed, on December 9, 1917, when British General Allenby took control of the city and declared that "the Crusades have ended," the more-than-a-thousand-year period of Pax Islamica and Pax Ottomana, during which three faiths had peacefully coexisted in al-Quds, effectively ended. Just as in 1099, first a Crusader mindset and then a Zionist mindset turned the city into a source of strife for the entire Middle East and the Islamic world. Consequently, al-Quds has not known peace ever since, due to British and later Israeli occupation.

The roughly fourteen centuries of al-Quds' history summarized above, during which the city has come under both Christian and Jewish rule, have brought great suffering, as is widely recognized. Yet under Muslim rule spanning 1,200 years, both Christians and Jews lived together with Muslims in peace. When we consider the issue of al-Quds through scholarly and objective lenses, based on historical data, it becomes quite clear who has governed the city in peace and tranquility, and who should govern it in the future.

EVLIYA ÇELEBİ'NİN KUDÜS SEYAHATI EVLIYA ÇELEBİ'S JOURNEY TO AL-QUDS

Seyit Ali Kahraman

Evliya Çelebi Uzmanı
Evliya Çelebi Expert

Dünyanın en büyük seyyahı, seyahat yazarı ve Türk tarihinin en önemli kültür adamlarından biri olan Evliyâ Çelebi, yaşadığı dönemde yazar olarak tanınmamış ve uzun yıllar Türkler tarafından da bilinmemiştir. 51 yılda 7 iklim ve 18 padişahlık yeri gezip dolaşarak yazdığı dünyanın en büyük seyahat kitabı ve kültür hazinesi olan 4.000 sayfa tutan 10 ciltlik Seyahatnâmesi, ölümünden yıllar sonra İstanbul'a, Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ne intikal etmiştir. 1740'tan sonra yani ölümünden yaklaşık 60 yıl sonra kendi el yazısı olduğu tahmin edilen nüshadan 3 adet çoğaltılmıştır.

Bugün Osmanlı coğrafyası ile ilgili çalışma yapacak bilim adamları için Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi vazgeçilmez bir başvuru kitabı olmuştur.

Evliya Celebi, acknowledged as the greatest traveler, travel writer, and one of the foremost cultural figures in Turkish history, was not recognized as an author in his own era and remained unknown to Turks for many years. Over the course of 51 years, he journeyed through 7 climates and the lands of 18 sultans, producing his monumental 4,000-page, 10-volume Seyahatname, regarded as the largest travel book and cultural treasure worldwide. After his passing, this work eventually reached Istanbul and was placed in the Topkapi Sarayi Library. Around 1740, that is, about 60 years after his death, three copies were produced from the manuscript presumed to be in his own handwriting.

Today, for researchers studying the Ottoman realm, Evliya Celebi's Seyahatname has become an indispensable reference. Every detail we know about Evliya Celebi stems from what he personally wrote in

Müslüman, Hristiyan ve Yahudi mabetlerinin içiçe bulunduğu Eski Kudüs
The Old City of Al-Quds, where Muslim, Christian, and Jewish places of
worship are intertwined

Evliya Çelebi'nin Kütahya şehrinde bulunan baba evi ve dedesi Kara Ahmet Bey'in türbesi
Evliya Çelebi's family home in the city of Kütahya and the tomb of his grandfather, Kara Ahmet Bey

Evliyâ Çelebi hakkındaki bütün bilgiler, bizzat kendisinin Seyahatnâme'de yazdıklarıdır. Doğal olarak Evliyâ Çelebi'yi yine en iyi Evliyâ Çelebi anlatabilir.

Evliyâ Çelebi bir tarihçi, coğrafyacı, mimarlık tarihçisi, şehir tarihçisi, musiki bilgini ve tarihçisi, tabiat bilimci, toplum bilimci, haberci, hatta savaş muhabiridir. Evliyâ Çelebi ayrıca ara bulucu, elçi, vergi tahsildarı, hatta Allah yolunda cihat eden bir savaşçıdır. İnsana, insanlığa, hayata dair her konuda gözlemlerde bulunmuş, insanları dinlemiş, araştırıp soruşturmuş, incelemiş ve edindiği bilgileri devasa Seyahatnâmesinde bizlere nakletmiştir.

Aslen Kütahyalı olan Evliyâ Çelebi, 25 Mart 1611 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Büyük dedesi Fatih Sultan Mehmed'in bayraktarlarından olup İstanbul'un fethine katılmış olan Yavuz Er Bey'dir. Bugün Unkapanı'nda Yavuzer Sinan Bey Camii onun adına yapılmıştır. Babası ise Saray-ı Âmire'nin kuyumcubaşısı Derviş Mehmed Zilli Efendi'dir. Atalarının, Türklerin büyük velisi Hoca Ahmed Yesevî'ye ulaştığını Seyahatnâmesinde birçok kez tekrar eder.

Evliyâ Çelebi, 10 ciltlik Seyahatnâme'den başka Şakanâme diye bir eserinin olduğunu da bize haber vermektedir. Ancak bugüne kadar ele geçmemiştir. 51 yıllık gezi hayatı boyunca devamlı not tutmuş, nerelere gittiğini, ne yaptığını, kimlerle görüşüğünü uzun uzun yazmıştır.

his Seyahatname. Naturally, no one can describe him better than he himself.

Evliya Celebi was at once a historian, geographer, architectural historian, urban historian, music scholar and historian, natural scientist, social scientist, correspondent, and even a war reporter. He also served as a mediator, envoy, tax collector, and a warrior on the path of God. He observed people, humanity, and life in every aspect, listening to individuals, researching, investigating, studying, and then transmitting the knowledge he gathered in his massive Seyahatname.

Originally from Kutahya, Evliya Celebi was born on March 25, 1611, in Istanbul. His great-grandfather was Yavuz Er Bey, one of Sultan Mehmed the Conqueror's banner-bearers who took part in the conquest of Istanbul. Today, the Yavuzer Sinan Bey Mosque in Unkapani was constructed in his name. His father was Derviş Mehmed Zilli Efendi, head jeweler of the Imperial Palace. In the Seyahatname, Evliya Celebi repeatedly states that his ancestors traced back to the great Turkish saint Hoca Ahmed Yesevi.

Evliya Celebi also tells us of another work, called Şakaname (Book of Jests), apart from his 10-volume Seyahatname. However, that piece has yet to be found. Throughout his 51 years of traveling, he kept constant notes, writing in detail about where he went, what he did, and with whom he spoke.

Everything we know about Evliya Celebi, the greatest travel writer in Turkish and world history, consists

Evliya Çelebi'nin müezzinlik yaptığı Ayasofya Camii
The Hagia Sophia Mosque, where Evliya Çelebi served as a muezzin (caller to prayer)

Türk ve dünya tarihinin en büyük seyahat yazarı olan Evliyâ Çelebi'nin hakkında bilinenlerin tamamı, seyahat notlarını bir araya getirdiği 10 ciltlik Seyahatnâmesi'nde kendi kalemıyla yazdıkları ve anlattıklarıdır.

Evliyâ Çelebi'nin çocukluğu yine babasının dostları ile Saray çevresinde geçmiştir. İleride eğitimini üstlenecek olan hocaları da babasının yakın çevresi ve devrinin ileri gelen üstatlarıdır. Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi kulağına ezan okumuş, akıka kurbanını da Mevlîvî Şeyhi İsmail Efendi kesmiştir. Tanıştığı bütün bu zatları seyahatleri sırasında hep hayırla yâd edecektir.

Evliyâ Çelebi, babasının Saray'da ser-zengerân-ı hâssa yani kuyumcubaşı olması dolayısıyla zamanının önemli hocalarından eğitim almıştır. Filyokuşu'nda Şeyhülislam Hamid Efendi Medresesi'nde 7 yıl okumuş, Müderris Ahfeş Efendi'den özel ders almıştır.

Sadizade Darülkurrası'nda okuyarak hafız olmuştur. "11 sene Karaman'daki darülkurrâsında İbn Kesir, Seb'a ve Şatibiyye'yi okuduk" diye anlatır.

Evliyâ Çelebi yabancı dillerden Arapça ve Farsçayı öğrenmiş, komşusu olan Rum kuyumcu Simyon'dan Rumca öğrenip kendisi de ona Arapça öğretmiştir.

Bir miktar da Latince bilmektedir. Daha sonra gezip dolaştığı bölgelerde yaşayan halkların dillerinden bir gezgine yetecek kadarını öğrenmiş ve Seyahatnâme'sine bunlardan örnekler almıştır.

of what he wrote and narrated in his own hand in the 10-volume Seyahatname, which unites his travel notes.

Evliya Celebi spent his childhood around the Palace, accompanied by his father's friends. His future educators were people close to his father and prominent masters of that period. The Shaykh al-Islam Sun'ullah Efendi recited the call to prayer in his ear when he was an infant, and the Mevlevî Shaykh Ismail Efendi performed his 'aqiqah sacrifice. He remembered all of these figures with gratitude whenever he mentioned them in his later travels.

Because his father served as the Palace's ser-zengeran-i hassa, that is, chief jeweler, Evliya Celebi received education from the most notable teachers of his time. He studied for seven years at the medrese of Shaykhulislam Hamid Efendi in Filyokusu and took private lessons from the scholar Ahfes Efendi.

He became a hafiz by studying at the Sadizade Darulkurra. As he says, "For 11 years in the Karaman darulkurra, we studied Ibn Kesir, Seb'a, and Shatibiyya."

Evliya Celebi learned Arabic and Persian and also picked up Greek from his neighbor, Simyon the Greek jeweler, while teaching him Arabic. He knew some Latin as well. Later, in the lands he visited, he learned enough local languages to meet a traveler's needs and included examples in his Seyahatname. He also states that he traveled places where 147 languages were spoken and acquired a few words from each.

Evliya Çelebi'nin Sultan IV. Murad'ın musahibi olduğu ve eğitim gördüğü Topkapı Sarayı
Topkapı Palace, where Evliya Çelebi was Sultan Murad IV's confidant and studied

Ayrıca 147 dilin konuşulduğu yerler gezdiğini ve bu dillerden bir miktar kelimeler öğrendiğini de anlatır.

Evliyâ Çelebi'nin öğrenim hayatında Harem-i Hâssa kabulü ile başlayan dönem, önemli yer tutar. 1636 yılının Ramazan ayında, Kadir gecesinde Ayasofya Camii'nde padişaha takdim edilir ve böylece Saray hayatı başlar. Her sene Kadir Gecesi'nde gittikleri Ayasofya Camii'nde babasının teşvikiyle müezzinler mahfilinde Hafs Kıraati üzere hatm-i şerif okurken Kozbekçi Mehmed Ağa ve Silahdar Melek Ahmed Ağa gelip Evliyâ Çelebi'yi alarak Sultan IV. Murad'ın huzuruna götürürler. Böylece Harem-i Hâssa kabul edilir.

Sarayda iki yıl kalır. Sultan IV. Murad'a musahiplik yapıp bu arada tahsiline devam eden Evliyâ Çelebi Sultan IV. Murad'ın Bağdad Seferine çıkmasından bir müddet önce Harem-i Hâs'dan kırk akçe ile sipahi zümresine çıkıp çerağ edilmiştir, yani mezun edilmiştir. Bağdad Seferi için Sultan IV. Murad'ın İstanbul'dan ayrılışı 8 Nisan 1638'dir.

Evliyâ Çelebi'nin ne zaman ve nerede öldüğü hakkında kesin bir bilgi ne yazık ki elde edilememiştir. Bütün bilinenler kendi yazdıkları olduğundan doğal olarak ölüm tarihi ve yeri de karanlık kalmıştır. Ancak bazı verilerden hareket ederek onun en azından hangi tarihlere kadar hayatta olduğu bilinmektedir. Kara Mustafa Paşa ile konuşması esnasında Viyana'ya ait verdiği bilgiler ile Kanuni Sultan Süleyman Han'ın Avusturya

A significant phase in his schooling began with his admission to the Harem-i Hassa. During Ramadan of the year 1636, on the Laylatul Qadr at Ayasofya Camii, he was presented to the sultan, marking the start of his life in the Palace. Every year on the Laylatul Qadr, he accompanied his father to the Ayasofya Camii, where, at his father's urging, he recited the Quran in the muazzins' gallery according to the Hafs recitation. On one such night, Kozbekçi Mehmed Aga and Silahdar Melek Ahmed Aga took him before Sultan Murad IV. Thus he was admitted to Harem-i Hassa.

He stayed in the Palace for two years. Serving as Sultan Murad IV's companion, Evliya Celebi continued his studies. A short time before the sultan set out for the Baghdad Campaign, Evliya Celebi left the Harem-i Hassa, receiving a stipend of forty akce and joining the sipahi cavalry, meaning he was officially graduated. Sultan Murad IV departed Istanbul for the Baghdad Campaign on April 8, 1638.

No definitive information about when or where Evliya Celebi died has ever emerged. Since everything we know comes from his own writings, his date and place of death remain uncertain. Yet some data hint at the period in which he was still alive.

Evliya Çelebi'nin son yıllarını geçirdiği ve Seyahatname'yi kaleme aldığı Mısır'ın başkenti Kahire Cairo, the capital of Egypt, where Evliya Çelebi spent his final years and wrote the Seyahatname

sınırdaki millerin yani sınır taşlarının geçilmemesi için evlatlarına, askerlerine ve vezirlerine ettiği vasiyete yer vererek II. Viyana Kuşatması'nın sonucundan haberli olduğu izlenimi vermektedir.

Kitabını yazmaya başladığında bütün seyahatini bitirip Mısır'a yerleştiğini ve burada müsveddelerini bir araya getirerek işe giriştiğini yazar. Seyahatnâme'nin çeşitli yerlerinde 7 iklim, 18 padişahlık ve krallık yeri 51 yıl boyunca gezip dolaştım diye değişik vesilelerle defalarca zikreder. Bu ihtimal karşısında 1680 yılında bütün seyahatleri tamamlayıp köşesine çekilerek eserini toparlayıp yazmaya başladığını düşünebiliriz. Zira Mısır'a 1672 yılında gitmiştir. 2 yıl boyunca Nil'e kadar uzanan Afrika yolculuğu vardır.

Aradan birkaç sene geçtikten sonra, 1 Cemaziyelevvel 1087/12 Temmuz 1676 tarihinde Mısır'a vali olarak atanan Abdurrahman Paşa'yı karşılamaya gitmiştir. Bu tarihten sonra herhangi bir seyahati olup olmadığına dair kayıt yoktur. 10. cildin sonunda sadece 1094/1683 tarihi kayıtlıdır. Kitabın bitişine dair düşürdüğü tarih mısraında da tarih kısmı boş bırakılmıştır. Şu ana kadar edindiğimiz bilgiler ışığında Evliyâ Çelebi'nin Viyana bozgununu duyduğunu ve 1685 yılında hayatta olduğu tahmin etmekteyiz.

In a discussion with Kara Mustafa Pasha about Vienna, he mentions Suleyman the Magnificent's testament, advising his sons, soldiers, and viziers not to cross the border stones on the Austrian frontier. This suggests that Evliya Celebi was aware of what happened after the Second Siege of Vienna.

He states that when he began writing his book, he had finished his travels and settled in Egypt, gathering his draft notes there. In various parts of the Seyahatname, he repeats, "I traveled for 51 years through 7 climates, 18 sultanates and kingdoms." Based on this, we might infer that he completed all his journeys by 1680, withdrew from traveling, and began organizing and writing his book. After all, he went to Egypt in 1672. He also mentions a two-year journey in Africa, extending to the Nile.

Some years later, on 1 Cemaziyelevvel 1087/July 12, 1676, he went to greet Abdurrahman Pasha, who had been appointed governor of Egypt. No mention of further travel appears after that date. At the end of the 10th volume, only the year 1094/1683 is recorded. In the verse marking the book's completion, the date portion is left blank. From what we have so far, we deduce that Evliya Celebi heard of the defeat in Vienna and was likely alive in 1685.

Evliyâ Çelebi'nin görevleri arasında musahiplik, memurluk, müezzinlik, tahsildarlık, arabuluculuk, elçilik, orduyla savaşa katılmak gibi birbirinden çok farklı işlevleri bulunan görevler vardır. İlk seyahati görevli olmayıp babasının ahabası olan Ketenci Ömer Paşa ile Trabzon gezisidir. Paşa Trabzon'a vali olarak atanınca Evliyâ Çelebi de onun yanında seyahate çıkmış, oradan Kırım'a geçmiş, oradan da deniz yoluyla maceralı bir şekilde İstanbul'a intikal etmiştir.

Evliyâ Çelebi aslen Kütahyalıdır. Bir taraftan Hoca Ahmed Yesevî'ye dayanmaktadır, diğer taraftan Germiyanogulları ile bağlantısının olduğunu ileri sürmektedir. Fetihle birlikte İstanbul'a yerleşmiş olan ailesi, yazarımızın çocukluğu döneminde de Kütahya ile bağlarını kesmemiştir.

Evliyâ Çelebi, eserinin birkaç yerinde gerek kendi ağzından ve gerekse çeşitli bahanelerle başkasını konuşturarak atalarını, Hoca Ahmed Yesevî'ye ve oradan da Hazret-i Peygamber'e kadar ulaştırır. Hoca Ahmed Yesevî'nin adı atası olarak Seyahatnâme boyunca 14 yerde geçmektedir.

Babası, Sarayın Kuyumcubaşı Derviş Mehmed Zilli Efendi, Sarayın kuyumcubaşısı olduğu için çeşitli sanatlı eserler de bırakmıştır. Kâbe için yaptığı yağmur oluğunda ve Mısır'da Kayıtbay Camii'nde bulunan Hazret-i Peygamber'in ayak izinin dolabı ve üzerindeki kalemkâri yazılar, bunlardan bazılarıdır. Ayrıca babasının Sultan Ahmed zamanında İngiltere'ye gittiğini yazmaktadır.

Annesi hakkında 6. ciltte geniş bilgi vermektedir. Annesinin bir cariye olduğunu açıkça belirtmesine rağmen onun adını hiçbir yerde yazmamıştır. Annesi, Abaza'dır ve Soğuksu şehrinden gelmiştir. Annesinin Abaza memleketinden gelişi, padişaha sunulduğu, babasına hediye edilmesi ve kendi doğumu ile ilgili geniş bilgiler verir.

Evliyâ Çelebi'nin kaç kardeşi olduğu ve hangilerinin kendisinden büyük hangilerinin küçük olduğunu bilmiyoruz.

Evliyâ Çelebi gençliğinde zayıf, ince yapılı bir delikanlıdır. Hatta görünüşü çocuksudur. Saraya girdiğinde ufak tefek, zayıf ve çocuk görümlü olduğunu söylüyor. Uzun boylu ve iri yapılı değildir. Evliyâ Çelebi'nin kafası, gövdesine göre büyüktü.

Evliyâ Çelebi, ağız tadı yerinde olan ve yiyeceklerden iyi anlayan biridir. Her gittiği yerde ziyafetlere konmuştur. İyi şeyler yemeyi de sever. İlerleyen yıllarda birazca kilo almıştır.

Evliyâ Çelebi hiçbir zaman sakal bırakmamıştır. Kullandığı ifadelerle bakılırsa bıyık da bırakmamıştır. Cavlakiler gibi saçını, sakalını ve bıyığını kestğini bize açıkça ifade etmektedir.

Uyvar Kalesi altında cirit oynarlarken Kibleli Mustafa Paşa bir cirit vurup birkaç dişini yerinden oynatmıştı. Viyana'da bir dişçide dişlerin nasıl tedavi edildiğini görür, hemen kendi dişini tedavi ettirir. Orada ilk defa kanal tedavisi yapıldığını görür. Hatta dişçi kendisine 100 altın verirse bu işi öğreteceğini söyler ama Evliyâ 50 altın verebileceğini söyleyince

Evliya Celebi assumed numerous roles: companion, clerk, muazzin, collector, mediator, envoy, and participant in military campaigns. His first journey, however, involved no official duty; it was a trip to Trabzon with Ketenci Omer Pasha, a friend of his father's. When the pasha was appointed governor of Trabzon, Evliya Celebi traveled there with him, then went on to the Crimea, and eventually made a rather eventful return to Istanbul by sea.

Evliya Celebi was originally from Kutahya. On one hand, he traces his lineage to Hoca Ahmed Yesevi; on the other, he claims ties to the Germiyanogullari. His family settled in Istanbul following the conquest, yet during our writer's childhood, they maintained their connections with Kutahya.

In various places throughout his work, both in his own words and through pretexts involving others, Evliya Celebi links his ancestors to Hoca Ahmed Yesevi and from there back to the Holy Prophet. The name of Hoca Ahmed Yesevi appears 14 times in the Seyahatname as his ancestor.

His father, the Palace's chief jeweler, Dervis Mehmed Zilli Efendi, left behind various artful works because of his position. Among these are the rain gutter he made for the Kabe, and the cabinet containing the Prophet's footprint in the Kayıtbay Mosque in Egypt with its painted inscriptions. Evliya writes that his father traveled to England during the reign of Sultan Ahmed.

He provides extensive information about his mother in volume 6. Although he openly states that she was a concubine, he never mentions her name. His mother was Abaza and came from the city of Soğuksu. He gives detailed information about her arrival from Abaza lands, her presentation to the sultan, her gift to his father, and his own birth.

We do not know how many siblings Evliya Celebi had, nor which ones were older or younger than him.

In his youth, Evliya Celebi was slender, of slight build, and even childlike in appearance. He states that when he entered the Palace he was small, thin, and boyish. He was neither tall nor heavyset. He had a head that looked large compared to his body.

Evliya Celebi was fond of good food and understood it well. Everywhere he went, he enjoyed lavish feasts. He liked eating tasty things. Over the years, he gained a bit of weight.

Evliya Celebi never grew a beard. Judging by his words, he did not grow a mustache either. He plainly writes that he cut his hair, beard, and mustache like the Cavlakis.

While they were playing cirit (javelin) near the Uyvar fortress, Qibleli Mustafa Pasha hit him with a lance and loosened a few of his teeth. Later in Vienna, Evliya witnessed how teeth were treated by a dentist and immediately had his own fixed. He describes seeing the first-ever root canal treatment there. The dentist offered to teach him this skill in exchange for 100 gold coins, but Evliya replied he could only pay 50, so they did not come to an agreement. Later he regretted not accepting the offer.

anlaşamazlar. Daha sonra keşke teklifini kabul etseydim diye hayıflanır.

Evliyâ Çelebi, bütün Seyahatnâme'si boyunca kendinden “Seyyâh-ı âlem ve nedim-i benî âdem / Dünya gezgini ve insanların nedimi” diye söz eder. O insanların dostu, sırdaşı, arkadaşı, yoldaşı, enîs-i gam-küsârî, şuh şengül, aşüfte, alüfte bir insandır. Hep alçak gönüllü olmuş, asla kibirli davranmamıştır. Kibrin insana yakışmayan kötü bir huy olduğu bilincinde olduğundan kibirden, böbürlenmeden, büyülenmeden uzak durmuştur.

Genç yaşında saraya intisap etmiş, Sultan IV. Murad gibi bir padişahla sohbet etmiş, hatta şakalaşmıştır.

Zamanın sadrazamları ve vezirleriyle dostluk kurmuştur. Onlarla konuşmalarında dostluklarının ne kadar içten olduğu, bu bahisler okunduğunda açıkça görülecektir.

Gezisi sırasında görüp tanıştığı dervişler, şeyhler, âlimler, ileri gelenler, halktan insanlarla rahat ilişkiler kurmuş, gerek Osmanlı topraklarında ve gerekse Osmanlı dışında gidip gördüğü kiliselerde ve manastırlarda papazlarla da rahat dostluklar kurup sohbetler etmiştir.

Viyana'ya gittiğinde Beç İmparatoruyla görüşmüş, ondan bütün Frengistan'ı gezip dolaşmak için papinte kâğıt almıştır.

Mısır seyahatinde Funcistanda Func/Sudan sultanıyla konuşmuştur.

İran'a gittiğinde Tebriz hanıyla uzun bir konuşması vardır. Ülke dışına çıktığında kendisini nasıl anlattığını ve tanıttığının çok güzel bir örneğidir.

Kırım'da ve Dağıstan'da oranın hanları ve sultanlarıyla görüşmüştür.

Kalmuk ülkesinde oranın kralı Taysı Şah ile görüşmesi de ilginçtir.

Dinî inançları güçlüdür, hafızdır, çocukluğundan beri hiçbir haram ve keyif verici şeyi tatmamıştır. Dinî görevlerini eksiksiz yerine getirmektedir.

Vallahi, billahi ve tallahi Hazret-i Ali'nin pâk ruhiyçün bu ana dek anadan doğalı haramlardan, keyif vericilerden, macunlardan ve sarhoş edicilerden bir şey nasip olmamıştır. Ta yüce atamız Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî ibn Muhammed Mehdî'den beri atalarımızdan şarap ve keyif verici şeylerden yemiş içmiş yoktur.

Tebriz hamı Kelb-i Ali Han ile sohbetleri sırasında onun içki içmesi için ısrarını geri çevirmiştir. Han'ın, Evliyâ'nın içki içtiğini kimsenin görmeyeceğini

Throughout his Seyahatname, Evliya Celebi refers to himself as “Seyyah-i alem ve nedim-i benî adem / World traveler and companion of humankind.” He is a friend, confidant, companion, buddy to all, a cheerful, lively, carefree, and sociable person. He was always humble, never arrogant, knowing that pride is a detestable habit unbefitting a human being. He avoided conceit, boasting, and self-importance.

He entered the Palace at a young age, conversed with Sultan Murad IV, and even joked with him.

He formed friendships with the grand viziers and viziers of his time. One can clearly see how sincere these relationships were by reading his accounts of them.

During his travels, he established easy rapport with dervishes, sheikhs, scholars, notables, and ordinary folk, both in Ottoman territories and beyond. He was also able to befriend and converse freely with priests in the churches and monasteries he visited outside the Ottoman realm.

When he went to Vienna, he met with the Emperor of Bec and obtained a passport, called a papinte paper, so he could travel throughout all of Frengistan (Europe).

During his journey in Egypt, he spoke with the sultan of Func/Sudan in Funcistan.

When in Iran, he had a long conversation with the governor of Tabriz. This is an excellent example of how he introduced and described himself in foreign lands.

In the Crimea and Dagestan, he held talks with the local khans and rulers.

He also met with Taysi Shah, the king of the Kalmuk country, which was quite an interesting visit.

He was very devout, a hafız, and from childhood never tasted anything forbidden or intoxicating. He faithfully carried out his religious obligations.

“I swear by God, by God, and by God once more, for the sake of Hazret-i Ali's pure soul, from my birth until now, I have never partaken of forbidden things, stimulants, concoctions, or intoxicants. Nor have any of my ancestors, from our exalted ancestor Turki Turkan Hoca Ahmed Yesevi ibn Muhammed Mehdi onward, ever consumed wine or stimulants.”

In his conversations with Kelb-i Ali Khan of Tabriz, Evliya refused repeated offers to drink alcohol. When the Khan said that no one would

söylemesi üzerine Cenab- Hakk'ın her yerde hazır ve nazır olduğunu söylemiştir. Yine Han'ın “çok mutaassıpsın” sözlerine karşılık da aşağıdaki cevabı vermiştir.

Vallah hanım mutaassıp değilim, ancak Numan ibn Sabit mezhebinde temiz inançlı, dünya gezgini, insanların nedimi, Ehl-i Beyt muhibbi, Huda merdiyim.

Yukarıdaki ifadeler nasıl bir inanç sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Dindarlığı körü körüne değildir. Bazen şartlara göre davranmasını da bilir. Kendisine anlatılıp izah edildiğinde makul olanı kabul eder.

Evliyâ Çelebi latifeye düşkündür. Yeri geldikçe şakalaşmasını sever. Sultan IV. Murad'ın bir gün Evliyâ'yı kuşağından tutup havada fır fır çevirdiğini söylediği sözler her babayığidin söyleyeceği şeyler değildir. Babasının Saray'ın eskilerinden ve sayılır kişi olması dolayısıyla Saray'a intisap etmiştir. Bu sayede Sultan IV. Murad ile yakınlık kurmuştur. Evliyâ'nın Sultan Murad ile aynı yaşlarda olması ve içten davranışları Sultan IV. Murad gibi sert bir padişah ile şakalaşmasına ortam sağlamıştır.

Evliyâ Çelebi hiç evlenmemiştir. Ömrü boyunca bekâr yaşamıştır. Gezileri arasında, daha doğrusu geçişleri sırasında uğradığı İstanbul'da bir süre kalınca sıkılmış, hemen kendisine gezi kapıları ve bahaneleri arayıp bulmuş, çoğu zaman da bu imkânlar kendiliğinden doğmuştur.

Paraya pula, mala mülke pek önem vermemiştir. Yüzlerce köleye, cariyeye, ata, mala mülke sahip olduğu hâlde onları pek elinde tutmamıştır. Oldukça cömerttir. Elde ne varsa dağıtmıştır. Seyahatnâme boyunca kendisine nelerin bağışlandığını görmekteyiz.

Evliyâ Çelebi'nin çok öne çıkmayan özelliklerinden biri de şairliğidir. Evliyâ Çelebi aynı zamanda hattattır. Karahisarî tarzında yazdığını söyler ama kendi hattatlığını pek beğenmez. Medine-i Münevver'e de Hazret-i Peygamber'in mescidi karşısında bir duvara, çeşitli cami, köşk, çeşme, türbe ve benzeri yapılara gerek kendi şiirlerini ve gerekse başka yazıları yazmıştır. Aynı zamanda mermer üzerine yazı kazımıştır, yani hakkâktir. Bunun örnekleri de Seyahatnâme'de bol miktarda vardır. Macaristan'da Gerz İlyaz Türbesi, Mora'da Zarnata Kalesi'nin tarihi, Girit/Kandiye'de IV. Mehmed Camii, Kırım'da Mehmed Giray Han Camii ve çeşitli yerlerde ağaç üzerine kazıdığı yazıları vardır. Ayrıca bugün çoğu kaybolmuş imzaları da

see him drink, he replied that Almighty God is present everywhere. When the Khan remarked, “You are so strict,” he responded as follows:

“By God, my Khan, I am not strict, but I am faithful in the school of Numan ibn Sabit, a clean believer, world traveler, companion of humankind, a lover of the People of the House, a man of God.”

These statements reveal the nature of his faith. He was not blindly devout. Sometimes he knew how to adapt to circumstances. When something was explained logically, he could accept what was sensible.

Evliya Celebi was fond of humor. He enjoyed joking when the moment allowed. Claiming that one day Sultan Murad IV grabbed him by his sash and spun him around in the air is not something everyone would dare to say. He was accepted into the Palace thanks to his father's connections as an old and respected figure there. This allowed him to become close to Sultan Murad IV. Being about the same age and having a sincere disposition made it possible for him to joke around with a ruler as stern as Sultan Murad IV.

Evliya Celebi never married. He lived as a bachelor all his life. Whenever he came back to Istanbul, mainly while transiting between journeys, he would grow restless after staying for a while, searching for new travel opportunities and excuses, and most of the time these presented themselves naturally.

He cared little for money, property, or possessions. Although at times he owned hundreds of slaves, concubines, horses, and other wealth, he rarely kept them in his hands. He was quite

generous, giving away whatever he had. Throughout the Seyahatname, we see frequent references to the gifts he received.

One of Evliya Celebi's lesser-known traits is his poetry. He was also a calligrapher. He says he wrote in the Karahisari style, yet he did not think much of his own calligraphy. In al-Madinah al-Munawwarah, on a wall opposite the Prophet's mosque, and on various mosques, pavilions, fountains, tombs, and similar structures, he wrote both his own poems and other inscriptions. He also carved text onto marble, meaning he was a stone engraver. The Seyahatname has many examples of this. In Hungary, there is the Gerz Ilyaz Tomb, in the Morea the inscription on Zarnata Castle, on Crete/Candia the inscription on the Mosque of Mehmed IV, in the Crimea the inscription on Mehmed Giray Khan Mosque, and

Önceki sayfalarda: Topkapı Sarayı Müzesi, Bağdat Kitaplığı'nda bulunan Seyahatname'nin orijinal bir sayfası ve cilt kapağı
Previous pages: An original page and cover of the Seyahatname, located in the Baghdad Library of the Topkapı Palace Museum

Üstte: 10 ciltlik Seyahatnâme'nin 1. cildi, Evliya Çelebi'nin çok sevdiği İstanbul'a aittir
Above: The first volume of the 10-volume Seyahatnâme is dedicated to Evliya Çelebi's beloved Istanbul

vardır. Bunlardan biri Sırp-Boşnak savaşında yerle bir olan Foça'daki Alaca Camiine yazdığı kitabenin altında "ketebehu müezzîn Evliyâ" diye geçmektedir.

Evliyâ Çelebi yabancı hatları (yazıları) okumakta da ustadır. Yunanca ve Latince öğrendiğini bildiğimiz gezginimiz Latin ve Grek alfabesini okumayı bilmektedir.

Evliyâ Çelebi bir savaşçıdır. Allah yolunda cihat eden bir gazidir. Bazen Allah yolunda cihat edip sevap kazanmak ve gazi olmak için savaşa katılmış, bazen de kendini kavganın ortasında bulmuştur. Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa ile Macaristan'da savaşlara katılmış, kalelerin alınmasına tanık olmuştur.

Bu arada Uyvar'ın fethinde bulunmuştur. Raba savaşına katılmış hem zaferi hem de bozgunu yaşamıştır. Kırım Hanı Mehmed Giray Han ile baskınlara, talana, çapula katılmıştır. Evliyâ Çelebi, özellikle isteyerek gittiği, baba vasiyeti olan ve öncesinde bizzat asker sürücülüğü ve vergi toplayıcılığı yaptığı Girit'in fethine katılmıştır. Daha önce Sultan İbrahim zamanında Deli Yusuf Paşa tarafından Girit'in önemli kalelerinden Hanya fethedilmişti. Bu son seferde başta Kandiye olmak üzere adanın pek çok yeri fethedilmiştir. Evliyâ Çelebi, bu savaşa katılıp 3 yıl adada kalmış

in various places he carved words on wood. He left signatures too, most of which have since disappeared. One of them was on the Alaca Mosque in Foca, which was destroyed during the Serb-Bosniak war. The inscription had the phrase "ketebehu muezzin Evliya."

Evliya Celebi was adept at reading foreign scripts as well. We know he studied Greek and Latin, so he could read the Latin and Greek alphabets.

Evliya Celebi was a warrior, a veteran devoted to fighting in God's cause. Sometimes he fought to earn divine reward and become a gazi, sometimes he simply found himself in the midst of conflict. He joined campaigns in Hungary with Grand Vizier Kopruluzade Fazil Ahmed Pasha, witnessing the capture of fortresses.

He participated in the conquest of Uyvar. He took part in the Battle of Raab, experiencing both victory and defeat. He joined raids, plundering, and looting with the Crimean Khan Mehmed Giray Khan. Most significantly, he willingly went to Crete, obeying his father's last wish and drawing on his prior involvement in guiding soldiers and collecting taxes there. Earlier, during Sultan Ibrahim's reign, Deli Yusuf Pasha had captured Hanya, one of Crete's important fortresses. During this final campaign, many parts of the island were taken, primarily

ve Kandiye'nin fethi sonrası burçlardan birinde ilk ezanı okumuş ve Kandiye fetihnamesini bizzat kendisi kaleme almıştır.

Evliyâ Çelebi, çok iyi bir gözlemcidir. Kendi düşüncesine ve anlayışına aykırı düşen şeyleri rahatlıkla eleştirmiştir. Kendi insanlarını, akrabalarını, en yakınında olduğu ve mensubiyetinden onur duyduğu Melek Ahmed Paşa'yı, hatta padişahı bile eleştirmekten geri durmamıştır.

Evliyâ Çelebi'nin çevresi, mensup olduğu aileden dolayı çok geniş ve önemli kişilerden oluşmaktaydı. Bu sayede Saray'a girmiş ve Sultan IV. Murad'a müşahip olmuştur. Bundan sonra vezirlerin ve paşaların yanında, onların dostu, arkadaşı ve memuru olarak dünyayı gezmiştir. Bunlar içinde çok yakın olduğu kişi, aynı zamanda akrabası, yani annesinin amcasının oğlu olan Melek Ahmed Paşa'dır. Bu zatın yanında uzun seyahatlere çıkmıştır. Defterdarzade Mehmed Paşa, Murtaza Paşa ve Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa, hizmetinde bulunduğu devlet adamlarından bazılarıdır. Ayrıca zamanında bulunan devlet adamlarından ve paşalardan dostluk kurmadığı yok gibidir. Zamanının ünlü paşalarından Seydi Ahmed Paşa, İpşir Paşa ve Varvar Ali Paşa ile de yakınlıkları vardır. Bu devlet adamlarıyla yaptığı

Candia. Evliya Celebi joined the fighting, stayed on the island for 3 years, recited the first call to prayer from one of the ramparts after Candia's conquest, and personally wrote the Candia conquest record.

Evliya Celebi was a keen observer. He did not hesitate to criticize things that clashed with his own thinking and perspective. He criticized even his own people and relatives, and even Melek Ahmed Pasha, from whom he derived pride of belonging, and on occasion the sultan himself.

Owing to his family connections, Evliya Celebi was close to many influential people. This gave him entry to the Palace, and he became a companion to Sultan Murad IV. After that, he journeyed the world alongside viziers and pashas, as their friend, companion, and official. Among these, the one closest to him was Melek Ahmed Pasha, who was both his relative and the son of his mother's uncle. Evliya traveled on long journeys with this figure. Defterdarzade Mehmed Pasha, Murtaza Pasha, and Grand Vizier Fazil Ahmed Pasha were among the statesmen whom he served. It is hard to find a statesman or pasha of the time with whom he did not form some kind of friendship. He was also close to noted pashas of the era like Seydi Ahmed Pasha, Ipsir Pasha, and Varvar Ali Pasha. He described

seyahatleri, katıldığı savaşları, gezip gördüğü ilginç yerleri, olayları, dostları, düşmanları, insanların garip davranışlarını çekinmeden, açık bir dille ve tatlı ifadelerle anlatmıştır.

Evliyâ Çelebi'nin dostlarının önemli bir kısmı da makam mevki sahibi olmayan, kimi meczup, harabati ve yersiz yurtsuz kimselerdir Kırım'da Baba Mansur, Derviş Ahmed Halhalî, Baba Tûrabî Selmanî, Aşçı Baba Şüca ve Derviş Vahid vardır, Kafkasya'da ve İran'da gezerken de böyle yoldaşlarını yanında görmekteyiz. Evliyâ Çelebi Viyana'ya giderken Derviş Ahmed Halhalî ve Baba Tûrabî Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa tarafından yanına katılmıştır.

Mısır'da Circe Hâkimi Özbek Bey ile Mısır'a gelmeden önce, Özbek Bey'in hac emirliği sırasında tanışmış ve muhtemelen Evliyâ'nın vefatı zamanına kadar dostlukları devam etmiştir.

Evliyâ Çelebi, padişah, kral, sadrazam, vezir, paşa, derviş, şeyh, papaz, halktan sıradan insanlarla yakınlık kurduğu gibi azılı haydutlarla ve Celâlî eşkıyalarıyla da yakınlık kurmuş ve bazen dost olmuştur. Kara Haydaroğlu adlı eşkıyanın yakalanıp İstanbul'a getirilişini anlatır. Dostlarını ele vermemek için canını seve seve feda etmesini de bir yiğitlik eseri olarak nakletmektedir.

Evliyâ Çelebi, seyahate çıkmasına sebep olarak, gördüğü bir rüyayı gösterir. Seyyahımızın gönlüne gençlik yıllarında Mekke, Medine ve diğer kutsal yerleri gezip görmek, orada yatmakta olan, başta iki cihan serveri Peygamber Efendimizin ve mübarek zatların kabirlerini ziyaret edip onlara dua okumak sevdası düşer. Bu şekilde hasret, sıkıntı ve ümitle İstanbul içinde aylak ve başıboş gezinirken bir gün uyku ile uyanıklık arasında kendisini, İstanbul'da Eminönü'nde bulunan Ahi Çelebi Camii'nde görür. Rüyayı gördüğü tarih 10 Muharrem 1040 yani 19 Ağustos 1630'dur.

Rüyasında cami içinde iken kapı açılıp silahlı ve nur yüzlü askerlerle camiin içi dolar. Cemaat sabah namazının sünnetini kılıp salavata başlayınca yanındaki zattan kim olduğunu sorar. O zat da "Aşere-i Mübeşşere'den kemankeşlerin pîri Ebî Vakkas oğlu Sa'd'ım" der. Evliyâ Çelebi bu zattan cami içinde bulunan kalabalığın kimler olduğunu sorar. Onların peygamber ruhları, sahabeler, muhacirler, ensar ve Kerbelâ Şehitleri olduğunu öğrenir. Mihrapta Hazret-i Peygamber ve çevresindekilerin de 4 halife olduğunu, diğerlerinin yine tanınmış zatlar olduğunu isimleriyle bir bir sayar. Kızıl kanlı esvaba garık olmuş zatların Hazret-i Hamza ve diğer şehitler olduğunu, bunların darda olan Kırım'da Tatar askerlerine yardıma gittiğini öğrenir.

Hazret-i Sa'd, Evliyâ Çelebi'ye sabah namazının sünneti kıldıktan sonra kendisinden kamet eylesmesini isteyeceklerini ve kendisinin de kamet etmesini söyler. Namaz kıldıktan sonra Hazret-i Peygamber'in elini öpüp 'Şefaati ya Resulallah' deyip rica eyle" diye Ebî Vakkas oğlu Sa'd tembih eyler.

his journeys with these statesmen, the battles he joined, the interesting places he visited, the events, friends and foes, the odd behaviors of people, all with frankness and pleasant wording.

A substantial number of Evliya Celebi's friends were not holders of rank or position. Some were eccentrics, vagabonds, or homeless folk. In the Crimea, for instance, there were Baba Mansur, Dervis Ahmed Halhali, Baba Turabi Selmani, Asci Baba Suca, and Dervis Vahid. We also see companions like these around him in the Caucasus and Iran. While traveling to Vienna, he was accompanied by Dervis Ahmed Halhali and Baba Turabi, assigned to him by Grand Vizier Fazil Ahmed Pasha.

In Egypt, he knew Ozbek Bey, the governor of Circe, even before arriving there, having met him when Ozbek Bey was leader of the Hajj caravan. Their friendship likely continued until Evliya's death.

He became close not only to sultans, kings, grand viziers, viziers, pashas, dervishes, sheikhs, priests, and ordinary people, but also to hardened bandits and Jelali rebels, at times befriending them. He recounts the capture of a bandit called Kara Haydaroglu and his transport to Istanbul, depicting how the man bravely sacrificed his life to avoid betraying his friends.

Evliya Celebi says the reason he set off on his travels was a dream he had. In his youth, he developed a passion for visiting Mecca, Medina, and other sacred places, to see with his own eyes those resting there, starting with the Master of both worlds, our Prophet, and other holy figures, to recite prayers by their tombs. Drifting about aimlessly in Istanbul with longing, distress, and hope, one day he found himself half-asleep and half-awake in the Ahi Celebi Mosque in Eminonu. The date of his dream was 10 Muharrem 1040, corresponding to August 19, 1630.

In his dream, the mosque doors opened and armed, radiant-faced soldiers filled the interior. While the congregation finished the sunnah of the morning prayer and began to recite blessings, he asked the person beside him who he was. That person replied, "I am Sa'd, son of Abi Waqqas, master of archers from among the Asere-i Mubessere." Evliya Celebi asked him who the large crowd in the mosque was, learning that they were spirits of prophets, companions, emigrants, Ansar, and the martyrs of Karbala. Standing at the mihrab were the Prophet and, around him, the Four Caliphs, plus many more esteemed figures each named one by one. Those covered in red-stained garments were Hazret-i Hamza and other martyrs, who had gone to assist the Tatar troops hard-pressed in the Crimea.

Hazret-i Sa'd told Evliya Celebi that once the sunnah of the morning prayer was completed, they would request him to pronounce the call to commence, and that he should do so. After the prayer, he was to kiss the Prophet's hand and say, "Intercession, O Messenger of God," then plead earnestly. Thus Sa'd, son of Abi Waqqas, advised him.

Üstte: Evliya Çelebi, seyahate çıkmasına vesile olan meşhur rüyasını Eminönü'ndeki Ahi Çelebi Camii'nde görür

Above: Evliya Çelebi had the famous dream that inspired his travels at Ahi Çelebi Mosque in Eminönü

Hazret mihrapta ayak üzere dururken hemen Sa'd b. Ebî Vakkas hazretleri elimden yapışarak Hazret'in huzuruna götürüp,

- Sadık âşığın ve müştak ümmetin Evliyâ kulun şefaati ricâ eder, dedi.

- Mübarek ellerini öp, deyince ağlamaklı olup mübarek ellerine küstahane dudaklarımı vurup heybetinden,

- Şefaati yâ Resulallah, diyecek yerde,

- Seyahat yâ Resulallah, demişim.

Hemen Hazret tebessüm edip,

- Allah'ım, şefaati, seyahati ve ziyareti sağlık ve esenlikle kolaylaştırsın, deyip Fâtiha dediler.

Evliyâ Çelebi kendi ifadesiyle 51 yıl boyunca 18 padişahlık yeri gezmiştir. Bugün yaklaşık 25 milyon km² tutan bu coğrafyada 40'in üzerinde devlet kurulmuştur. Bu ülkeler Almanya, S. Arabistan, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Cibuti, Çekya, Eritre, Ermenistan, Flistin, Güney Sudan, Gürcistan, Habeşistan (Etopya), Hırvatistan, Irak, İran, İsrail, Karadağ, Kenya, Kosova, Kuzey Sudan, Kuveyt, Lübnan, Macaristan, Makedonya, Mısır, Moldova, Polonya, Romanya, Rusya (ve Rusya'ya bağlı özerk cumhuriyet

While the Prophet was standing at the mihrab, Sa'd bin Abi Waqqas took Evliya's hand and led him into the Prophet's presence, saying: "This sincere lover and eager member of your community, Evliya, requests your intercession." "Kiss his blessed hands," he said, and Evliya, tearful, pressed his lips to those sacred hands. Overwhelmed by awe, instead of saying "Intercession, O Messenger of God," he said, "Travel, O Messenger of God."

Immediately the Prophet smiled and said: "My God, make intercession, travel, and visits easy and safe," and then he recited the Fatiha.

Evliya Celebi states that, in total, he traveled across the domains of 18 different rulers over 51 years. In what is now an area of approximately 25 million km², more than 40 countries have been established. These countries include Germany, S. Arabia, Albania, Austria, Azerbaijan, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Djibouti, Czechoslovakia's successor the Czech Republic, Eritrea, Armenia, Palestine, South Sudan, Georgia, Habeshistan (Ethiopia), Croatia, Iraq, Iran, Israel, Montenegro, Kenya, Kosovo, North Sudan, Kuwait, Lebanon, Hungary, Macedonia, Egypt, Moldova, Poland, Romania, Russia (with the autonomous republics of Kabardin-Balkar, Karachay-Cherkess, Chechnya, Dagestan, Kalmyk, Tatarstan),

Mescid-i Aksa
Al-Aqsa Mosque

olan Kabartay-Balkarya, Karaçay-Çerkezya, Çeçenistan, Dağıstan, Kalmukistan, Tataristan), Somali, Slovakya, Slovenya, Suriye, Türkiye, Ukrayna (ve bağlı Özerk Kırım Cumhuriyeti), Ürdün ve Yunanistan'dır.

Yukarıda yazıldığı gibi 40'tan fazla devletin geçmişine dair, örf adet ve geleneklerine dair, sosyal hayata ve günlük yaşantıya kadar her şeye Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde cevap bulmak mümkündür. Bu yüzden sırf Türkler için değil bu devletlerin topraklarında yaşayan topluluklar için de bulunmaz bir hazinedir.

Kudüs-ü Şerif, bilindiği üzere İslâm'ın ilk kâblesi ve üç kitabî dinin kutsal şehridir. Yahudi ve Hristiyanlar için en kutsal şehirdir. Müslümanlar için de Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere'den sonra en kutsal sayılan bir mekândır. Hz. Ömer zamanında fethedilen bu şehir, zaman zaman Müslümanlarla Hristiyanlar arasında el değiştirmişse de en sonunda yine Müslümanların elinde kalmıştır. Bu el değiştirmeler sırasında çok büyük kıyımlara sahne olmuştur. Özellikle Haçlı işgalleri sırasında Müslümanlar en feci şekilde katliama uğramışlardır.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine çıktığında 1516 yılında Mısır Memluklu Devleti'nin elinde olan bu şehir, Osmanlı topraklarına katılmış ve Birinci Dünya Savaşı sonunda Ortadoğu'nun Osmanlılar elinden çıkışıyla birlikte Kudüs de kaybedilmiştir.

Tüm Müslüman melikler tarafından el üstünde tutulan Kudüs, Osmanlı sultanları tarafından da büyük saygı görmüştür. Osmanlılarca hem Haremeyn'den sonra en çok maddi yardım buraya yapılmış ve hem de ilmi rütbelerde önemli yere sahip olmuştur. Müslümanların yönetimindeyken özellikle de Osmanlı Devleti'ni idaresi altında iken burada yaşayan çeşitli milletlere ve dinlere mensup insanlar kendi dini ayin ve ibadetlerini serbestçe yerine getirmişler ve o günün şartlarında adaletli bir ortamda yaşamışlardır.

Evliyâ Çelebi, gezip dolaştığı yerlerde pek çok büyük şehirlere uğramıştır. Şehir, eğer eski bir başkent veya dini açıdan önemli bir merkez ise böyle yerlere kitabında geniş yer ayırmıştır. Kudüs-ü Şerif de çok geniş ve ayrıntılı olarak anlattığı şehirlerdendir. Evliyâ Çelebi, ilk Kudüs ziyaretini 1649 yılında gerçekleştirmiştir. Bu sırada fazla kalamayıp geri dönmüş ve herhangi bir şekilde anlatmamıştır. Esas ziyareti ise 1671 yılında Hac ziyareti için İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Anadolu'da görmediği yerleri de gezip dolaşarak Adana, Ayntab ve Halep üzerinden Kudüs'e gelir.

Evliyâ Çelebi, Kudüs'ü merkez alarak tüm çevresini gezmiştir.

Bu güzel çalışmada, kutsal şehir Kudüs-ü Şerif'in bugünkü hâliyle Evliyâ Çelebi'nin anlattıklarının bir araya getirilmiş hâlini göreceğiz.

Somalia, Slovakia, Slovenia, Syria, Turkey, Ukraine (including the Autonomous Republic of Crimea), Jordan, and Greece.

As mentioned, one can find answers to virtually everything about the past of these more than 40 nations, their customs and traditions, social life, and daily living in Evliya Celebi's Seyahatname. Because of this, it is an invaluable treasure not just for Turks, but for all the communities living in the lands of these countries.

Al-Quds (Kudus-i Serif), as is well known, was the first qiblah in Islam and is the holy city for the three Abrahamic religions. It is the most sacred city for Jews and Christians, and for Muslims, it is the holiest place after Mekke-i Mukerreme and Medine-i Munevvere. Conquered in the time of Hazret-i Umar, this city passed from Muslim to Christian hands and back again; finally, it remained under Muslim rule. During these changes, it was the scene of large-scale massacres. In particular, Muslims were subjected to terrible slaughter during the Crusader invasions.

When Sultan Selim the Brave (Yavuz Sultan Selim) set out on his Egypt campaign in 1516, Al-Quds was under the Egyptian Mamluk State. It was then incorporated into Ottoman territory, but at the end of World War I, when the Ottomans lost their Middle Eastern lands, they also lost Al-Quds.

Regarded with the utmost importance by all Muslim rulers, Al-Quds was greatly honored by Ottoman sultans as well. After the Haremeyn, it received the highest levels of financial support from the Ottomans, and it also held high standing in scholarly circles. Under Muslim administration—particularly during Ottoman rule—people of different nationalities and religions freely practiced their religious rites and worship, living under conditions that were just by the standards of the time.

Evliya Celebi visited many major cities in his travels. If a city was an old capital or a place of great religious significance, he devoted significant space in his book to it. Al-Quds (Kudus-i Serif) is one of the cities he describes very extensively and in great detail. Evliya Celebi's first visit to Al-Quds took place in 1649. He did not stay for long, and he did not record any account of it. His main visit, however, occurred in 1671, when he departed Istanbul for the Hajj. While en route, he also explored parts of Anatolia he had not yet seen, then continued through Adana, Ayntab, and Aleppo before arriving in Al-Quds.

Using Al-Quds as his base, Evliya Celebi traveled throughout the surrounding areas.

In this remarkable work, we will see how the holy city of Al-Quds (Kudus-i Serif) appears today compared to the account given by Evliya Celebi.

HAZRETİ PEYGAMBER'İN MİRÂCI

THE MİRÂJ OF PROPHET MUHAMMAD

Dr. Esra Aksay

FSMV Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları*
FSMV University Traditional Turkish Arts*

İslâm düşüncesinde, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Miracı hem onu kendi hakikatine eriştiren hem de bu yolla önceki bütün Peygamberlere ve varlık alemine feyz veren bir gerçeğe işaret eder. O'nun eşsizliği, ashabının ondan aktardığı en küçük olayı bile muhabbet ve şevkle anlamaya ve tekrar etmeye çalışan mü'minlerin kendi maddi ve manevi yolculuklarında, evlerinde, medeniyetlerinde, tarihlerinde yeniden ve yeniden yorumlanarak tecrübe edilir. Böylece Miraç hadisesi bütün görkem ve sırlarıyla bu tecrübenin merkezinde canlanmaya, şekillenmeye başlar. Hz. Peygamberin Miracı İslâm aleminin kutlu gecesi ve onun derin maneviyatının en nadide örneğidir.

In Islamic thought, the Miraj of the Prophet (pbuh) points to a truth that led him to his own reality and, through him, bestowed spiritual blessings on all earlier Prophets and the realm of existence. His unique station is re-experienced, again and again, in the believers' material and spiritual journeys, in their homes, civilizations, and histories, as they eagerly seek to understand even the smallest event transmitted from him. In this way, the event of Miraj, with all its grandeur and secrets, becomes central to this shared experience. The Miraj of the Prophet (pbuh) is the sacred night of the Islamic world and the finest example of deep spirituality.

Gece vakti Kubbetü's-Sahra ve avlusu
The Dome of the Rock and its courtyard at night

Gece Vakti Kubbetü's-Sahra ve çevresi.
The Dome of the Rock and its surroundings at night.

Dinimizde üç mukaddes mescitten biri olan Kudüs'teki mescid aynı zamanda Müslümanların ilk kublesi olma özelliğine sahiptir. Bu kutsal yere Beytü'l-Mukaddes yani Mukaddes ev, Kudüs Camii veya Mescid-i Aksâ' da denir. Mescid-i Aksâ; en uzak mescid demektir. Mekke'ye bir aylık mesafede olduğu için bu isim verilmiştir.

Miraç, en genel anlamıyla Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya, oradan da semâvî âlemlere yaptığı yolculuğun ismidir. Miracın gerçekleştiği yıl, ay ve gün kesin olarak bilinmemekle beraber hicretten bir yıl evvel veya on dokuz ay önce, Rebiülevvel, Rebiülâhır veya Recep ayında: bu ayların on yedi veya yirmi yedisinde pazartesi günü cereyan etmiştir.¹ Kaynaklarda çeşitli tarihler verilmekle beraber, sahih kabul edilen rivayet Müslümanların Birinci ve İkinci Habeşistan hicretlerinden sonra, Hz. Hatice ve Ebû Tâlib'in vefatlarını takip eden dönemde hicretten bir yıl önce meydana geldiği şeklindeki nakildir.²

Miraç Hadisesi sıkıntılı bir dönemden geçen Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve Müslüman halka sanki müjde verilmişçesine gelmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, Miraç hadisesine, İsrâ suresinin 1. ve 60., Necm suresinin ise ilk âyetlerinde işaret edilmektedir.

The Masjid in Al-Quds, one of the three sacred mosques in our religion, was also the first qibla (direction of prayer) for Muslims. This holy place is known as Bayt al-Muqaddas (Sacred House), Quds Mosque, or Masjid al-Aqsa, meaning "the farthest mosque." It was given this name because it is about a month's journey from Makkah.

In the broadest sense, Miraj is the Prophet's journey from Masjid al-Haram to Masjid al-Aqsa and then to the heavenly realms. While the exact year, month, and day of the Miraj are not certain, it took place about one year or nineteen months before the Hijra, possibly in Rabi al-Awwal, Rabi al-Akhir, or Rajab: on the 17th or 27th of one of these months, on a Monday.¹ Different dates are noted in the sources, but the sound report is that it happened one year before the Hijra, following Lady Khadijah's and Abu Talib's passing, after the first and second migrations to Abyssinia.²

The Miraj occurred during a challenging period for the Prophet (pbuh) and the Muslims, as if it was a glimmer of good news. The Qur'an alludes

İsrâ, Kur'an-ı Kerim'in on yedinci sûresi olup çoğu Mekke döneminde inmiştir. Sûrede anlatılan temel unsur Hz. Peygamber ve Mekke halkının ona karşı olan tutumudur. Adını ilk âyetin konusu olan "İsrâ" olayından almıştır. "Geceleyin yürütmek" anlamına gelen "İsrâ", Miraç yolculuğunda, Hz. Peygamber'in bir gece, Mekke'den Kudüs'e götürülmesini ifade eder.³

"Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i)(s.a.v.) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir."⁴

"Hani sana, "Muhakkak Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır" demiştir. Sana gösterdiğimiz o rüyayı da Kur'an 'da lanetlenmiş bulunan o ağacı da sırf insanları sınamak için vesile yaptık. Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, sadece onların büyük azgınlıklarını (daha da) arttırdı."⁵

Necm Sûresi Kur'an-ı Kerim'in elli üçüncü sûresidir. 1- 12. âyetler dolaylı, 13-18. âyetler ise doğrudan Miraç olayını anlatmaktadır.

"Battığı zaman yıldızla and olsun ki, arkadaşınızın (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı."⁶

to this event in Surah al-Isra (17:1, 60) and at the start of Surah an-Najm. Al-Isra is the 17th surah, revealed mostly in Makkah, and it centers on the Prophet and the Makkah people's attitude toward him. Its name comes from the "Isra" of the first verse, meaning "travel by night" and referring to the Prophet's overnight journey from Makkah to Al-Quds.

"LIMITLESS in His glory is He who transported His servant by night from the Inviolable House of Worship [at Makkah] to the Remote House of Worship [at Al-Quds] – whose surroundings We have blessed – so that We might show him some of Our symbols: for, verily, He alone is all-hearing, all-seeing"⁴

"And lo! We said unto thee (O Prophet:), 'Behold, thy Sustainer encompasses mankind!' And We have appointed the vision which We have shown thee – and also the tree (of hell) cursed in this Qur'an – only as a test for men; Now (by mentioning hell) We [warn them], but (if they are bent on denying the truth) it only increases their gross, overweening arrogance."⁵

“O nefis arzusu ile konuşmaz.”⁷

“Size okuduğu Kur’ân ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.”⁸

“(Kur’ân’ı) ona, üstün güçlere sahip, muhteşem görünümlü (Cebrâil) öğretti. O, en yüksek ufukta bulunuyorken (aslı suretine girip) doğruldu.”⁹

“Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu.”¹⁰

“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu.”¹¹

“Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti.”¹²

“Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı.”¹³

“(Şimdi siz) gördüğü şey hakkında onunla tartışıyor musunuz?”¹⁴

“Andolsun ki, O, Cebrâil’i bir başka inişte daha (aslı suretiyle) görmüştü.”¹⁵

“Sidretü’l Muntehâ’nın yanında.”¹⁶

“Me’va cenneti onun (Sidre’nin) yanındadır.”¹⁷

“O zaman Sidre’yi kaplayan kaplamıştı.”¹⁸

“Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.”¹⁹

“Andolsun, O, Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü.”²⁰

“Hadis kaynakları ve Siyer kitaplarında Miraç’la ilgili birçok rivayet mevcuttur. Buhari ve Müslim’de yer alan rivayetlerin ortak noktalarına göre; Resûlullah, uyku ile uyanıklık arası bir haldeyken Cebrâil (a.s.) geldi; göğsünü açtı ve zemzemle yıkadıktan sonra içine iman ve hikmet doldurup kapattı. Onu, Burak adlı bineğe bindirip Beytül Makdis’e götürdü.

Resûl-i Ekrem Mescid-i Aksâ’da iki rekat namaz kılıp dışarı çıktığında Cebrâil (a.s.) kendisine biri süt diğeri şarap dolu bir kap getirdi. Resûlullah süt dolu kabı seçince Cebrâil kendisine “fitratı seçtin” dedi, ardından onu alıp dünya semasına yükseltti. Semaların her birinde sırasıyla Âdem, İsa, Yûsuf, İdrîs, Hârûn ve Mûsâ peygamberlerle görüştü; nihayet Beytül ma’mûr’un bulunduğu yedinci semada Hz. İbrâhim’le buluştu. Sidretü’l Muntehâ denilen yere vardıklarında yazıcı meleklerin kalem cızırtılarını duydu ve Allah’ın huzuruna çıktı. Burada Cenâb-ı Hak, elli vakit namazı farz kıldı. Dönüşte Hz. Mûsâ, elli vakit namazın ümmetine ağır geleceğini söyleyip Allah’tan onu hafifletmesini istemesini tavsiye etti. Namaz beş vakte indirilinceye kadar Hz. Peygamber’in (s.a.v) Huzur-u İlahîye müracaatı ve Hz. Mûsâ ile diyalogu devam etti...” bu gece, bir rivayete göre Bakara Sûresinin son âyetleri indirilmiş ve Allah’a ortak koşmayanların affedileceği müjdesi verilmiştir. Ancak bazı âyetlerin ayrı olarak nazil olmasının

Surah an-Najm is the 53rd surah. Verses 1-12 hint indirectly at Miraj, while verses 13-18 mention it explicitly:

“CONSIDER this unfolding [of God’s message], as it comes down from on high! This fellow-man of yours has not gone astray, nor is he deluded.”⁶

“and neither does he speak out of his own desire.”⁷

that [which he conveys to you] is but [a divine] inspiration with which he is being inspired”⁸

“something that a very mighty one has imparted to him: [an angel] endowed with surpassing power, who in time manifested himself in his true shape and nature, appearing in the horizon’s loftiest part.”⁹

“and then drew near, and came close.”¹⁰

“until he was but two bow-lengths away, or even nearer.”¹¹

“And thus did [God] reveal unto His servant whatever He deemed right to reveal.”¹²

“The [servant’s] heart did not give the lie to what he saw.”¹³

“will you, then, contend with him as to what he saw?”¹⁴

“And, indeed, he saw him a second time”¹⁵

“by the lote-tree of the farthest limit,”¹⁶

“near unto the garden of promise,”¹⁷

“with the lote-tree veiled in a veil of nameless splendour...”¹⁸

“[And withal,] the eye did not waver, nor yet did it stray.”¹⁹

“truly did he see some of the most profound of his Sustainer’s symbols.”²⁰

Hadith and Sirah works include many reports on Miraj. In both Bukhari and Muslim, there is a common account: while the Prophet (pbuh) was between sleep and wakefulness, Jibril (as) came, opened his chest, cleansed it with Zamzam, filled it with faith and wisdom, then sealed it. He took him on Buraq to Bayt al-Maqdis.

After the Prophet prayed two rakats in Masjid al-Aqsa, Jibril brought him two vessels, one of milk and one of wine. He chose the milk, and Jibril said, “You have chosen the natural disposition (fitrah)” then took him up through the heavens. On each level, he encountered different Prophets:

TSMK H.774 Miraç Tasvirî, Reprodüksiyon, Esra Aksay
TSMK H.774 Miraj Illustration, Reproduction, Esra Aksay

Kubbetü's-Sahra'nın tam ortasında yer alan ve cennetten geldiğine inanılan Muallak Taşı (Sahratullah).
The Suspended Stone (Sahratullah), believed to have descended from paradise, located at the center of the Dome of the Rock

Kur'an'ın Cebrâil tarafından indirilmesi gerçeğine aykırı düşeceği ve bu tür rivayetlerin âyetlerin faziletine hamledilmesi gerektiği belirtilmiştir.²¹

Konuyla ilgili Hadis kaynaklarında Buhârî Kitabü'l Enbiya ve Müslim İmân'da anlatılan hemen hemen aynıdır. Hz. Peygamber'in yanına Cebrâil'in geldiği, ona şerh-i sadr yaptığı sonra elinden tutup onu en yakın semâya çıkardığı aktarılmaktadır. Cebrâil kapının bekçisine Hz. Peygamber ile olduğunu söyler:

“En yakın semânın üstüne çıkınca bir de gördüm ki, bir kimse (oturmuş), sağ tarafında birtakım karaltılar sol tarafında birtakım karaltılar var. O kimse sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında ağlıyor.

O zât: “Merhaba salih Peygamber salih kardeş” dedi.

Cibril'e: “Bu kim?” diye sordum. Âdem (s)'dır, sağında ve solunda olan bu karaltılar da evladının ruhlarıdır. Sağında olanları cennet ehli sol tarafında olan karaltılar da cehennem ehlidir. Sağına baktıkça güler, sol tarafına baktıkça ağlar” dedi.

Sonra Cebrâil Hz. Peygamberi ikinci semâya çıkardı. Resûlullah'ın semâlarda Adem, İdrîs, Musâ, İsâ ve İbrahim Peygamberleri gördüğünü söylediği nakledilir. Ancak yalnızca Hz. Adem'i en yakın

Adam, Isa, Yusuf, Idris, Harun, and Musa (peace be upon them). At the seventh heaven, he met Ibrahim (as) near Bayt al-Mamur. They reached Sidrat al-Muntaha, where the Prophet heard the scratching of the angelic pens and then came into the Divine Presence. Allah ordained fifty daily prayers. While returning, Musa (as) urged him to ask for a reduction, saying that fifty would be too difficult for his ummah. The Prophet (pbuh) went back and forth until they were reduced to five daily prayers... According to one narration, this same night saw the revelation of the final verses of Surah al-Baqarah and the glad tidings that those who do not associate any partner with Allah will be forgiven. Some scholars note that such separate revelations do not contradict Jibril bringing the Qur'an, but these narrations are explained as highlighting the excellence of those verses.²¹

Bukhari's Kitab al-Anbiya and Muslim's Book of Faith contain nearly the same account: Jibril came to the Prophet, performed the opening of his chest, then guided him to the nearest heaven. There, Jibril told the gatekeeper that he was with the Prophet (pbuh).

semâda, Hz. İbrahim'i ise altıncı semâda bulmuş olduğunu aktarmışlardır.

Cebrâil ve Resûlullah, İdris peygamber ile selamlaşmış,

- Merhaba sâlih peygamber ve sâlih kardeş!

Peygamber efendimiz: -bu kim? diye sordu Cebrâil bu İdris'tir dedi.

Sonra Hz. Musâ'ya uğramıştır. Aynı şekilde selamlaşmış Hz. İsâ'ya ve sonra İbrahim Peygamber'e uğramıştır.

Merhaba sâlih peygamber, sâlih oğul, dedi.

Bu kim? dedim

Bu İbrahim'dir dedi.

Hz. Peygamber, Cebrâil'in onu daha da yukarıya nihayet kaza ve takdir kalemlerinin cızırtılarını duyduğu yüksek bir yere çıkardığını buyurmuştur. O zaman Allah'ın Hz. Peygamber ve ümmetinin üzerine elli namaz farz kıldığını ve bu farziyeti yüklenerek döndüğünü aktarmışlardır. Daha sonra Hz. Musa ile karşılaştığını, Hz. Musa'nın, Rabbine dön ve şefaet et dediği ve bu şekilde Allah'ın namazın bir kısmını indirdiği anlatılır. Bu münacatların sonunda namazın onlar beştir, yine onlar ellidir denildiği aktarılır. Bu olaydan sonra

The Prophet described seeing a person (sitting) with shadows on his right and left. Whenever the person looked to the right, he smiled; whenever he looked to the left, he wept.

He said to the Prophet, “Welcome, righteous Prophet, righteous brother.”

The Prophet asked, “Who is this?” Jibril replied, “This is Adam (as). The shadows on his right are the souls of his descendants who will enter Jannah, and on his left are those heading to Jahannam. That is why he smiles on the right and weeps on the left.”

Then Jibril took the Prophet to the second heaven. The Prophet reported meeting Adam, Idris, Musa, Isa, and Ibrahim (peace be upon them). Only Adam (as) was at the nearest heaven and Ibrahim (as) at the sixth heaven in some reports.

Jibril and the Prophet greeted Idris (as).

“Welcome, righteous Prophet, righteous brother!”

The Prophet asked who that was, and Jibril answered, “This is Idris.”

Then they met Musa (as) and, similarly, Isa (as).

Cebraîl'in Hz. Peygamber ile Sidretü'l Muntehâ'ya (birlikte varıncaya) kadar gittiği söylenmektedir. "Sonra cennete girdirildim ki, içinde birçok inci kubbeler vardı, toprağı da misk idi" şeklinde aktarıldığı görülmektedir.²²

Yine Müslim İmân Bahsi ikinci kısımda geçen hadiste: Resûlullâh şöyle buyurmuşlardır: "Bana Burak'ı getirdiler. Bu merkepten büyük, katırdan küçük uzun ve beyaz bir hayvandı. Adımını gözünün görebildiği en son noktaya koyardı. Ben buna binerek Beytü'l Makdis'e geldim ve Burak'ı benden önceki peygamberlerin hayvan bağladıkları halkaya bağladım. Sonra mescide giderek orda iki rekât namaz kıldım. Sonra çıktım, derken Cebraîl bana bir kap dolusu şarap, bir kap dolusu süt getirdi. Ben sütü ihtiyar ettim. Bunun üzerine Cebraîl bana fitratı seçtin dedi..." buradan sonra Hz. Peygamber'in sema yolculukları yukarıda bahsedildiği şekillerde anlatılmıştır.

Hadislerde anlatılanlar birtakım farklılıklar gösterdiği gibi temelde aynılık korunmuştur. Bunun dışında Miraç'ın safhalarından bahsedilen kısımlar parça parça hadisler şeklinde bulunmaktadır. Örneğin Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması-şerh-i sadr- hadisleri bulunmaktadır.²³ Ayrıca Hz. Peygamber'in semâya çıktığı gece hakkında sorular soran Kureyşlilere cevap vermesi üzerine rivayetler²⁴, peygamberler hakkında²⁵, cennet ve Kevser tasvirleri, bu gece hediye olunan namaz ve Bakara sûresinin son ayetleri, Allaha şirk koşmayanların büyük günahlarının marifet olunacağı²⁶ anlatılan hadisler bulunmaktadır.

Miraç hadisesinin İslâmi İlimler içindeki serüvenine göz attığımızda, hadis, fıkıh ve kelam âlimlerinin farklı yerleri, tartışmaları söz konusu olmakla beraber yapılan yorumlarda bahsi geçen rivayetlerde, anlatılan olaylarda Hz. Peygamber'in bizatihi tecrübe ettiği bu olağanüstü hadisenin mahiyeti üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Bilindiği üzere, Miraç terimi Arapça'da "yukarı çıkmak, yükselmek" anlamındaki "urûc" kökünden türemiş, ism-i alet olan miraç kelimesidir. "Yukarı çıkma vasıtası, merdiven" demektir. Miraç terim olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya, oradan da göğe yaptığı yolculuğun ismidir. Bu hadise "isra ve mirac" şeklinde geçse de Türkçe'de Mirac kelimesi ile her ikisi de kastedilir.²⁷ Kur'ân-ı Kerim'de yine bu hadiseyle ilgili olan âyette, Mekke'den Kudüs'e kadarki yolculuğu anlatmak üzere "esrâ" kelimesi bulunmaktadır. Bu kelime "sereve", "serive" ve "seruve" gibi üç vezinli kökten gelmektedir. Kelime bu ayette "gece yolculuğu yaptırdı" manasında kullanılmıştır.²⁸

Later, they met Ibrahim (as),

who said, "Welcome, righteous Prophet, righteous son!"

The Prophet asked,

"Who is this?" and Jibril said,

"This is Ibrahim."

The Prophet (pbuh) stated that Jibril took him further up until he heard the creaking of the pens of predestination. Allah then made fifty prayers obligatory, and he returned with this command. Musa (as) advised him to seek ease from Allah, and it was gradually reduced. At the end, it was said, "They are five yet they are fifty." Afterward, Jibril and the Prophet proceeded to Sidrat al-Muntaha. The Prophet said, "I was then admitted to Jannah, in which there were domes of pearls and whose soil was of musk."²²

In another hadith in Muslim's Book of Faith, the Prophet (pbuh) said, "They brought me the Buraç, bigger than a donkey yet smaller than a mule, white, whose stride reached the farthest horizon. I rode it to Bayt al-Maqdis, tied it to the ring used by the other Prophets, then performed two rakats there. Jibril then offered me two vessels, one of wine and one of milk. I chose milk, and he said, "You chose the natural disposition (fitrah)'..." After that, the rest of the journey unfolds as described before.

Though some details differ in certain hadiths, the main narrative stays consistent. Sections of hadiths describe each phase of Miraj: the opening of his chest²³, the Prophet's responses to Quraysh's questions²⁴, descriptions of other Prophets²⁵, accounts of Jannah and the Pool of Kawthar, and of the prayer and the last verses of Surah al-Baqarah being gifted on that night. Also mentioned is the glad tidings that Muslims who do not commit shirk will be forgiven.²⁶

Examining Miraj in the Islamic sciences, we see different commentaries from hadith, fiqh, and kalam scholars. Most focus on the extraordinary nature of this event that the Prophet (pbuh) personally experienced.

As is well known, the term "Miraj" comes from the Arabic root "uruj," meaning "to ascend." It is the tool-name form of that root, meaning "a means of ascending, a ladder." As a term, Miraj refers to the Prophet's journey from Masjid al-Haram to Masjid

Miraç hadisesini İslâmi İlimler ve İslâmi disiplinler içerisinde incelediğimizde, ona yeni anlamlar kazandıran asıl düşüncenin tasavvuf olduğunu söylemek mümkündür. Zira Miraç, tasavvuf literatürünün müşterek ve en merkezi temalarından biridir. Bunun temel sebebi tasavvufun maksadını teşkil eden tevhid ile miraç(urûc) arasındaki zorunlu bağıdır.²⁹ Hz. Peygamber'in semâvi yolculuğu anlamına gelen miraç, sûfler için evvelemerde insanın Allah'la olan ilişkisini izah eden bir mesele olarak tasavvur edilmiştir. Özellikle afak- enfüs (ufuklar- nefisler) kavramlarıyla izah edilen Allah'a yolculuk en iyi ifadesini miraçta bulur. Bu itibarla miraç, bir kısmı afakta bir kısmı enfüs âleminde gerçekleşen yolculuk olarak sûflere geniş bir bilgi ve yorum alanı açmıştır. Öte yandan miraç "yükselmek" demektir. Tasavvufun gayesi süflî âlemden yükselerek ulvî âleme ermektir. Bu anlamıyla miraç insanın ahlakî yolculuğunu ve bu süreçte ulaştığı makamları anlatan bir hadise olarak yorumlanmışken İbnü'l Arabî ve takipçileriyle kemâlîne ulaşan nazari tasavvuf geleneğinde miraç insanın epistemolojik sınırlarını izah eden "çerçeve" olarak kabul edilmiştir.³⁰

Tasavvufta "miraç"ın en belirleyici ve üretken kavramlardan biri olması, "tevhid" in yanı sıra bu maksada ulaşmanın yöntemi olan nefsin terbiye ve tezkiye süreciyle de doğrudan ilişkili olmasıdır. "Miraç, insanın, bedeninin ölümü vuku bulmadan önce, Yaradan'ına visalının yani kavuşmasının idrakini yaşamasıdır. Bu, hayal vehimden âzâde, Cenâb-ı Hakk tarafından lütfedilen otantik ve ontolojik bir mânevî tecrübedir."³¹

Sufilerin dilinde ve özellikle İbn Arabî literatüründe miraç, Hz. Muhammed'in miracının yanı sıra Hakikat-i Muhammediye ve "insan-ı kâmil" düşüncesi ile alakalıdır. İnsan-ı kâmil, Rablık kokusunun bulaşmadığı sırf kulluğun tahakkuk ettiği kişidir ve burada zikredilen kemâl de varlıkta ilahlık ve kulluğun zâhir bâtında tecelli eden ikiliği aşmaktadır. İşte bu aşama ancak kişinin kendi miracını tamamlaması ve neticede ihtiyarî ölümün bir türünü tecrübe etmesi olarak anlaşılır. Bu "ölüm" belirli aşamaları olan bir yolculuk olarak açıklanır. Yolculuk ise insanın zâhirî varlığında başlayıp, ilâhî bâtında sona ermelidir.³²

Ayrıca tasavvufî düşüncede en önemli kavramlar miraçla ilgili ayet ve hadislerin tefsiriyle ortaya çıkmıştır. İnsanın mutlak hakikate olan yolculuğunu, "afakta" (ufuklar) ve "enfüste" (nefslerde) yolculuk şeklinde iki biçimde tasnif edip bu yolculukların birbirleriyle irtibatı meselesi üzerinde odaklanan tasavvufî düşüncede miraç, bir "miyar" ve "mısdak" işlevine sahiptir. Miraç bir "miyardır", çünkü sufiler "saf tevhid" diye ifade

al-Aqsa and then to the heavens.²⁷ Although this event is referred to as "Isra and Miraj," in Turkish, the word "Miraj" generally encompasses both. In the Quranic verse describing this event, the word "esra" is used to signify the journey from Mecca to Al-Quds. This word comes from a root with three forms: "sereve," "serive," and "seruve." In this verse, it carries the meaning of "to make someone travel by night."²⁸

Within Islamic sciences, it is Sufism that adds deeper layers of meaning to Miraj. Miraj is one of the common and central themes of the Sufi tradition, largely because of the essential link between tawhid and ascension (uruj).²⁹ For Sufis, Miraj is primarily about humanity's relationship with Allah. The journey to Allah, explained with concepts like "afaq" (horizons) and "anfus" (inner selves), finds its fullest expression in the Miraj. Hence, they see it as a journey partly outward and partly inward, opening wide possibilities for interpretation. Moreover, Miraj means "ascent," and the aim of Sufism is to rise from the lower world to the higher realm. In Sufi thought, Miraj can illustrate the moral journey of a human to spiritual stations, and in the theoretical Sufism of Ibn Arabi and his followers, it represents the "frame" that explains humanity's epistemological limits.³⁰

Miraj is vital in Sufism not only for tawhid but also for how to discipline and purify the self. "Miraj is the awareness a person reaches of truly meeting the Creator before physical death. It is a genuine, ontological spiritual experience granted by Allah, free from illusion."³¹

In Sufi writings, especially those influenced by Ibn Arabi, Miraj is linked to the Muhammadan Reality (Haqiqat al-Muhammadiyya) and the idea of the Perfect Human (al-insan al-kamil). The Perfect Human is one who realizes pure servanthood without any trace of lordship, surpassing the duality of "godhood and servanthood" that appears outwardly and inwardly in existence. This stage is achieved when one completes a personal Miraj, experiencing a kind of voluntary "death of the self." This "death" is a journey in distinct phases, starting with the person's outward being and ending in the Divine inward.³²

Moreover, some of the most significant Sufi ideas arose in the course of interpreting the verses and hadiths about Miraj. In the Sufi distinction between the journey "in the horizons" (afaq) and

Hz. Peygamber'in Sahratullah üzerindeki ayak izinin korunduğu kafes
The enclosure preserving the Prophet's footprint on the Sacred Rock

Zeytin Dağı'ndan surlarla çevrili Mescid-i Aksa alanının görünümü
The view of the walled Al-Aqsa Mosque complex from the Mount of Olives

ettikleri maksada ulaşmaktan söz ederken sadece bir ihtimalden veya imkandan söz etmezler. Miraç bu maksadın alemde en az bir kişi için bilfiil gerçekleşmiş olduğunun miyarıdır. Maksada ulaşmanın Peygamber olması aramızdaki irtibatı koparmaz; aksine Peygamber için bir fiil olan, her birey için bil kuvve, yani gerçekleşebilecek olan demektir. Peygamberler insanlığın bilgi ve ahlak kabiliyetinin kendilerinde bilfiil hale getirdiği tam kâmil insanlardır. Tasavvufun yöntemi de böylece Hz. Peygamber'e tabi olmak olur. Yani kemale ulaşmak ancak ona ulaşmış olana tabi olmakla mümkündür.³³

Miraç Hadisesinin, Kur'an ayetlerindeki karşılığı, Hadis-i Şerif'lerde nasıl anlatıldığı, İslâmi ilimlere konu edilen yönleri, akaidi açısından taşıdığı özel önemi gibi Miraç Hadisesi'nin İslâm sanatlarındaki karşılıkları da bulunmaktadır. Mesnevilere, şiirlere, anlatılara, tasvirilere, musikiye, hat ve kitap sanatlarına konu olduğu ve çeşitli formlarda yüzyıllar boyunca yaşatıldığı görülmektedir.

Hz. Peygamber'in deneyimlediği bu özel gecede gösterilen tüm sırlar ve onun Kabe Kavseyn mesafesinde yaklaştığı âlem, perdenin kalktığı,

*“within the selves” (anfus), Miraj becomes both a “measure” and a “case in point.” As a measure, Miraj proves that attaining pure tawhid is not just a possibility but an accomplished reality for at least one human being: the Prophet (pbuh). Since he is an actual example, it is potentially achievable for everyone else. The path to perfection is thus to follow him, for reaching the goal is only possible by following one who has already arrived.*³³

Beyond its place in Qur'anic and hadith discussions and its importance for Islamic sciences and creed, the Miraj also appears widely in the Islamic arts, such as masnavi poetry, narratives, illustrations, music, calligraphy, and book arts, in many forms and styles.

On this special night experienced by the Prophet, all the secrets revealed to him and the realm he approached at the distance of Qabe Qawsayn, where the veil was lifted and hidden truths were unveiled, also serve as a gift to his ummah.

sırların görüldüğü bu gece, aynı zamanda onun ümmetine bir armağan niteliğindedir. Hz. Peygamber, kendisinden önce gelen bütün Peygamberlere ve onlara tabi olan velilere feyz veren bir hakikatin ve asaletin sahibidir. O, kalbi iman ve hikmetle dolu eşsiz inci tanesidir. “O, cihan sadefinde, cihanı bir sadef (inci kabuğu) olarak düşünelim-bu cihan sadefinde biricik incidir, bir tek kıymetli inci O'dur. Ey bî bedel! Ey bedeli olmayan, eşi benzeri bulunmayan güzel, onun için sana yetim derler. Çünkü yetim en kıymetli olan demektir. Dürr-i yetim bütün inciler arasında emsali olamayan inciye verilen isimdir.”³⁴

Fuzûlî'nin Su Kasidesi'nde ferdiyyet-i Muhammed'in özü ne güzel anlatılmıştır:

“Suya versin bağışan gülzârı, zahmet çekmesin,
Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin gülzâre su”

“Bahçıvan yele versin sele versin, gül bahçesini sel alıp götürsün, boşuna zahmet etmesin. Değil bir çiçek bahçesini, binlerce gül bahçesini sulasa bile, artık senin gibi bir gül açılmayacaktır.”³⁵

The Prophet is the possessor of a truth and nobility that radiate divine grace (fayz) upon all the prophets who came before him and the saints(veli's) who follow them. He is the unique pearl whose heart is filled with faith and wisdom, a reality that radiates to all Prophets before him and to the saints who follow them. “He is the only precious pearl in the shell of the universe. People say ‘he is an orphan,’ but ‘orphan’ here means the most valuable of all. A ‘durr-i yatim’ is the gem that has no equal among gems.”³⁴

Fuzuli beautifully portrays the singular station of Muhammad (pbuh) in his “Ode to Water”:

“Let the gardener pour the garden into the water, let him not trouble himself.

Even if he waters a thousand rose gardens, no rose will ever bloom like your face.”

This verse suggests that “Even if the gardener waters not just one flower garden but thousands of rose gardens, a rose like you will never bloom again.”³⁵

KUDÜS'ÜN MİRACI THE MİRAJ OF AL-QUDS

Mustafa Aksay

Yahudiler için, Davud Aleyhisselam'ın kurduğu başkent, Hristiyanlar için Hazreti İsa'nın Yahudiler tarafından çarmıha gerildiği yerdir. Müslümanlar için ise, el-Kuds, mukaddes kılınan şehirdir. Üç büyük dinin de kutsadığı, insanların hava ile beraber iman soluduğu, dünyanın ilk ve tek şehri, Kudüs'tür. Yeryüzünde bu statüde başka bir şehir yoktur. 4000 yıldır tarihe meydan okuyan bu kutsal şehir, barışa hasret beklemektedir.

“İnsanlığın kutsal birikiminin sembolü Kudüs esaret altında ise, insanlık onuru da ayaklar altında demektir. Miracın ilahi mesajı, bizi bir kez daha Kudüs bilincini kuşanmaya çağırıyor.

Kudüs'ün Miracına tanıklık etmeye hazır olun.”

Kudüs'ü anlamının ve bilmenin önemini bizlere en iyi anlatan yazarlarımızın başında Akif Emre gelir. Kudüs ve Saraybosna başta olmak üzere İslam Coğrafyasına ömrünü adanmış bir gezgin, yazar ve düşünce adamıydı.

Akif Emre birlikte çalışma fırsatı bulduğum, kısa ömrüne rağmen kendisinden çok şey öğrendiğim zarif bir dosttu. Kudüs ile ilgili bu projeden ilk haberi olan kişi olarak son derece mutlu olmuştum.

Kudüs bilincini hep canlı tutma gayreti ve hatırası adına, bu kitap, sergi ve film projesinin ismini, rahmetli Akif Emre'nin kulağına fısıldadığı “Kudüs'ün Miracı” koymayı bir görev ve dua bildik.

Bu eserde yer alan ilk fotoğraf kareleri ta 1997 yılına aittir. O tarihte gerçekleştirdiğimiz “Hicaz Demiryolu; 100 yıl Süren Yolculuk” belgeselinin Kudüs çekimleri sırasında, Mescid-i Aksâ avlusunun hemen dışında kurumuş bir zeytin ağacı dikkatimi çekmişti. Sanki sırtından vurulmuş ve ellerini semaya doğru kaldırmış bir Filistinliye benziyordu!

2023 yılında, soykırımın başlamasından hemen önce gittiğim Kudüs'te, Mescid-i Aksâ'nın dış avlusundaki o zeytin ağacı aklıma geldi. Hemen aramaya başladım ve bulduğumda hayretler içinde kaldım! 27 yıl önce gördüğüm o kurumuş zeytin ağacı, kök ve dallarından tekrar filiz vermeye başlamıştı. Nizar Kabbani'nin “Ey Kudüs” şiirini hatırlattı bana:

“Ey zeytinin ve barışın ülkesi!

Yarın çiçek açacak limon ağaçları

Coşacak yeşil başaklar, zeytinler.”

2007 yılında Mimar Sinan belgesel çalışması için gittiğimiz Kudüs'te, daha kapsamlı bir çalışma yapma imkânımız oldu. Kanunî Sultan Süleyman'ın eşi

For Jews, it is the capital founded by Prophet David. For Christians, it is the place where Prophet Jesus was crucified by the Jews. For Muslims, Al-Quds is the sanctified city. It is the first and only city in the world consecrated by all three major religions, where people inhale faith along with the air. There is no other city on earth with this status. This holy city, which has defied history for 4000 years, yearns for peace.

“If Al-Quds, the symbol of humanity's sacred legacy, lies in bondage, then human dignity lies underfoot. The divine message of the Miraj calls us once again to embrace the awareness of Al-Quds.

Be ready to witness the Ascension of Al-Quds.”

Among the writers who best express the importance of understanding and knowing Al-Quds is Akif Emre. He was a traveler, writer, and thinker who dedicated his life to the Islamic world, especially Al-Quds and Sarajevo.

Akif Emre was a gracious friend with whom I had the chance to work. Despite his short life, I learned so much from him. He was extremely pleased to be the first person to hear about this Al-Quds project.

In memory of his constant effort to keep Al-Quds consciousness alive, we considered it both a duty and a prayer to name this book, exhibition, and film project “The Ascension of Al-Quds,” which the late Akif Emre whispered into our ears.

The earliest photographs in this work date back to 1997. During the filming of our documentary “Hejaz Railway; The 100-Year Journey” in Al-Quds at that time, I noticed a withered olive tree right outside the courtyard of Al-Masjid Al-Aqsa. It looked like a Palestinian who had been shot in the back, lifting his hands to the sky.

In 2023, just before the genocide began, I went to Al-Quds and remembered that olive tree near Al-Masjid Al-Aqsa's outer courtyard. I immediately began searching for it, and when I found it I was astounded. The withered olive tree I had seen 27 years before had begun sprouting again from its roots and branches. It reminded me of Nizar Kabbani's poem “O Al-Quds”:

*“O land of olives and peace
Tomorrow the lemon trees will bloom
Green spikes and olives will surge..”*

Kubbetü's-Sahra'nın avlusundaki Doğu Kemerî'nin yanında bulunan bir zeytin ağacı
An olive tree next to the Eastern Arched Gate in the courtyard of the Dome of the Rock

Hürrem Sultan tarafından Kudüs'te yaptırılan Haseki İmareti, yüzyıllarca ziyaretçilerine iki öğün yemek ikram edildiği Kudüs'ün kaynayan kazanı olmuştur. Bugün de hâlâ Filistinli yetim çocuklar için bir okul ve yurt olarak vakıf işlevini sürdürmeye devam ediyor.

Yavuz Sultan Selim tarafından Kudüs'ün fethinin 500. Yıldönümü'nde Kudüs'e bu defa 2017 yılının Miraç gecesi gitmek, çok kıymetli iş ve gönül insanı Altan Elmas Bey'in destekleri ile mümkün oldu. Hem Kubbetü's-Sahra'da hem Mescid-i Aksâ'da Miraç gecesinin 360° VR çekimlerini gerçekleştirdik. Ertesi gün Cuma namazını ve Miraç duasını da Hazreti İbrahim'in Halil Camii'nde mucizevi bir şekilde çekmek nasip oldu. Sadece bu üç çekimin hikayesini, Evliya Çelebi'nin tabiri ile "anlatmaya kalksak ayrı bir kitap olurdu."

Kudüs'e yaptığımız son seyahat ile bu eserin de son dokunuşları tamamlanmış ve Kudüs'ün Miracı'na başlamış olduk.

Orta Doğu ve İslâm Coğrafyasını en iyi bilen bilim insanlarından biri olan Prof. Dr. Cengiz Tomar Hocamızdan kitabımızın giriş yazısını yazmasını rica ettik.

Evliya Çelebi'yi en iyi bilen ve on ciltlik Seyahatname'nin sadeleştirmesini yaparak kültür hayatımız için önemli bir görevi yerine getiren çok değerli insan ve kadim dost Dr. Seyit Ali Kahraman da Evliya Çelebi'nin hayat hikayesi ile Kudüs seyahatini anlatan bir yazı yazdı.

Yüksek Lisans tezi 15. Yüzyıl Timurlu, Türkmen ve Osmanlı Miraç Tasvirleri olan olan Dr. Esra Aksay kızımız da "Hazreti Peygamberin Miracı" makalesini yazdı.

İslâm'ın ilk kıblesi ve Mirac'ın mekanı Kudüs, Cahit Zarifoğlu'nun deyişiyle "Her mümin kulun önünde bir sınav kağıdı"na dönüşür. Bu sınavdan geçmek için önce Kudüs'ü iyi bilmek ve anlamak gerekir.

"Kudüs Şairi" olarak bilinen Mehmet Akif İnan, Zarifoğlu'nun sınav kağıdındaki ilk sorusunu sorar:

"Gözlerim yollarda bekler dururum

Nerde kardeşlerim diyordu bir ses

İlk Kiblesi benim ulu Nebi'nin

Unuttu mu bunu acaba herkes?"

Evliya Çelebi'nin gördüğü meşhur "Seyahat yâ Resûlallah" rüyasını yorumlayan Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyhi Abdullah Dede "Amma evvelâ bizim İstanbulcağımızımızı yazmaya gayret eyle" diye nasihat eder kendisine.

Şimdi de, bizim Kudüscağımızımızı, Evliyâ Çelebi'nin gözü ile görüp, dinlemeye ve Kudüs'ün Miracına tanıklık etmeye var mısınız!

When we went to Al-Quds in 2007 for a Mimar Sinan documentary, we had the chance to carry out a more extensive study. The Haseki Imaret, built in Al-Quds by Hürrem Sultan (the wife of Sultan Suleiman the Magnificent), had been the city's bubbling cauldron for centuries, offering two meals a day to its visitors. Today, it still maintains its foundation role as a school and dormitory for Palestinian orphans.

On the 500th anniversary of Al-Quds's conquest by Sultan Selim I, it became possible to visit Al-Quds again on the Miraj night of 2017 thanks to the support of the invaluable businessman and philanthropist Altan Elmas Bey. We performed 360° VR filming of the Miraj night in both the Dome of the Rock and Al-Masjid Al-Aqsa. The next day, it was granted to us by a miracle to film the Friday prayer and Miraj supplication at Prophet Ibrahim's Al-Halil Mosque. In Evliya Çelebi's words, "trying to tell just the story of these three recordings would fill another book."

With our latest trip to Al-Quds, the final touches on this work were completed, and we commenced the Ascension of Al-Quds.

We asked Professor Dr. Cengiz Tomar, one of the scholars who knows the Middle East and the Islamic world best, to write the introduction to our book.

Our esteemed friend Dr. Seyit Ali Kahraman, who knows Evliya Çelebi best and fulfilled a significant duty for our cultural life by simplifying his ten-volume Travel Book, also wrote an article on Evliya Çelebi's life story and his journey to Al-Quds.

Our daughter Dr. Esra Aksay, whose Master's thesis focused on 15th-century Timurid, Turkmen, and Ottoman depictions of the Miraj, wrote the article "The Miraj of the Prophet."

Al-Quds, Islam's first qibla and the place of the Miraj, becomes "an exam paper before every believer," in the words of Cahit Zarifoğlu. To pass this exam, one must first know Al-Quds well and understand it.

Mehmet Akif İnan, known as the "Poet of Al-Quds," asks the first question from that exam paper Zarifoğlu spoke of:

*"I wait on the roads with my eyes fixed
'Where are my brothers?' said a voice
The first qibla of my noble Prophet
Has everyone forgotten it?"*

Interpreting Evliya Çelebi's famous "Travel O Messenger of God" dream, Sheikh Abdullah Dede of the Kasımpaşa Mevlevi Lodge advises him, "But first, strive to write about our dear Istanbul."

Now, shall we see our dear Al-Quds through Evliya Çelebi's eyes, listen to its story, and bear witness to the Ascension of Al-Quds!

EVLIYA ÇELEBİ'NİN GÖZÜYLE KUDÜS-Ü ŞERİF AL-QUDS THROUGH THE EYES OF EVLIYA ÇELEBİ

Eski kale, ilk kible Beyt-i Mukaddes.

Yunancada İlyâ vilâyeti derler. Süryanîler Makdine derler. İbrî dilinde Hâs derler. Arapçada Beyt-i Mukaddes ve Kudüs derler.

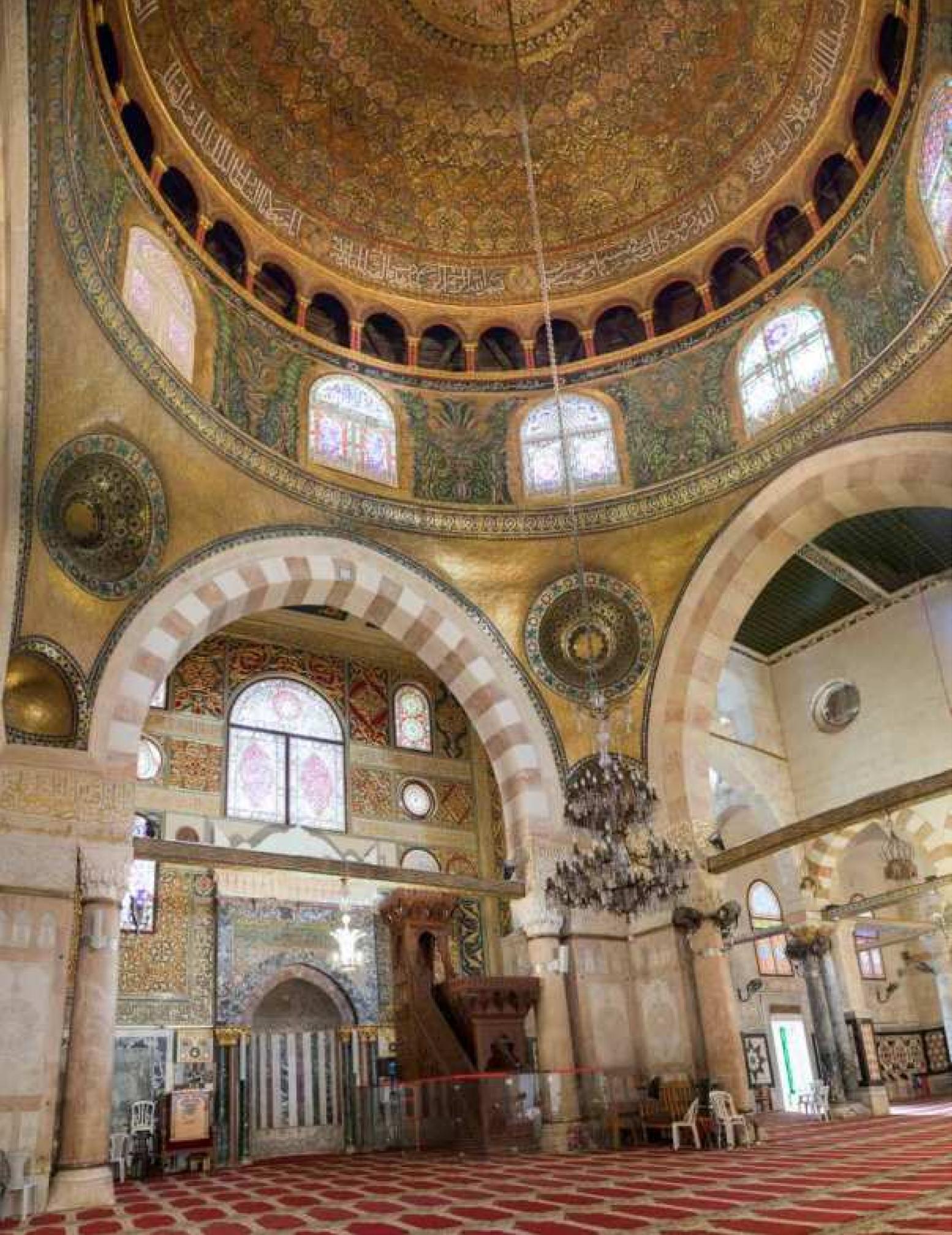
124 bin peygamberin yuvalarıdır. Tufan'dan önce ve sonra insanoğlunun kiblesi idi.

The ancient fortress, the first qibla, the Holy House (Bayt al-Maqdis).

In Greek, it is called the province of Ilyâ. The Syriacs call it Makdine. In the Hebrew language, it is called Has. In Arabic, it is referred to as Bayt al-Maqdis and Quds.

It is the dwelling place of 124,000 prophets. Before and after the Flood, it was the qibla of humankind."

Hız. Davud Kalesi ve minaresi
Prophet David's Fortress and minaret

Solda: Mescid-i Aksa'nın mihrabı ve minberi
 Sağ Alt: Medine şehrinde bulunan Kibleteyn (İki kibleli) Camii
 Left: The mihrab and minbar of Al-Aqsa Mosque
 Lower right: The Qiblatayn (Two Qiblas) Mosque located in Medina

Sonra Allah'ın emriyle, Hazret-i Peygamber'in Mekke'den Medine-i Münevvere'ye hicretleri, 51 yaşında gerçekleşmiştir. Bir sene Medine-i Münevvere'de sakin olup, ikinci senede (Hicretin 16 veya 17. ayında) Cenâb-ı Bâri'den Cibrîl-i Emin vasıtasıyla "Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir" âyeti gelip, kible Kudüs'ten Mekke'ye çevrildi. [Kur'an, Bakara Suresi, 144].

Peygamber Efendimiz bir gün Mescid-i Kibleteyn'de cemaate ikinci namazını kıldırırken, Bakara suresinin,

"(Ey Muhammed) Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzünüzü hep onun yönüne çevirin. Şüphesiz kendilerine kitap verilenler bunun Rablerinden (gelen) bir gerçek olduğunu elbette bilirler. Allah onların yaptıklarından habersiz değildir" mealindeki 144. ayeti indi.

Bu ayetle Kâbe Müslümanların nihaî kiblesi olarak tayin edilmiş oldu. Ayet inmeden önce cemaat dört rekâtlı namazın iki rekâtını kılmış durumdaydı. Diğer iki rekâti da namaz içinde Kâbe istikametine yönelerek kıldılar. Bu olayın vuku bulduğu mescide bu sebeple "Mescid-i Kibleteyn" (İki Kibleli Mescid) denilmiştir.

By Allah's command, the Prophet's (peace be upon him) migration from Mecca to Medina occurred when he was 51. After a year in Medina, in the second year (16th or 17th month of the Hijra), the verse was revealed through Jibril, 'Now turn your face towards the Sacred Mosque (Masjid al-Haram).' Thus, the qibla shifted from Al-Quds to Mecca. [Qur'an, Surah al-Baqarah, 144]

One day, while the Prophet (peace be upon him) was leading the congregation in the afternoon prayer at Masjid al-Qiblatayn, the 144th verse of Surah al-Baqarah was revealed:

(O Muhammad) Now turn your face towards the Sacred Mosque (Masjid al-Haram). (O Muslims) Wherever you are, turn your faces in that direction (during prayer). Indeed, those who were given the Scripture know that this is the truth from their Lord. Allah is not unaware of what they do.

With this verse, the Kaaba was established as the ultimate qibla for Muslims. Before the revelation of this verse, the congregation had already completed two rak'ahs of the four-rak'ah prayer. The remaining two rak'ahs were completed facing the direction of the Kaaba. For this reason, the mosque where this event occurred was named 'Masjid al-Qiblatayn' (The Mosque of Two Qiblas).

Ama eski kible Kudüs-ü Şerif idi. Gerçekten de fakirlerin kiblesi imiş. Sözün kısası, bütün milletlerin hasret çektiği bu Kudüs-ü Şerif'tir. Özellikle Hristiyanların, Hazret-i İsa bu Kudüs-ü Şerif'te anadan doğalı bütün savaşları, cenkleri ve çarpışmaları Kudüs-ü Şerif içindir.

Ama bazı Hristiyanların savaşları Mekke-i Mükerreme için idi. Ashâb-ı Fil, Ebrehe ve Tübbâ kavmi hikâyeleri bilinir.

Yet the former qibla was indeed Noble Al-Quds (Quds-i Sherif). In fact, it was known as the qibla of the poor.

In short, this Noble Al-Quds is the place for which all nations yearn.

Especially for the Christians: since Jesus (peace be upon him) was born in this Noble Al-Quds, all of their wars, combats, and struggles have been for the sake of this Quds-i Sherif.

However, some of the Christians' wars were for Honored Mecca. The stories of the Companions of the Elephant (Ashâb-ı Fil), of Abraha, and the people of Tubba' are well known.

Sol Üstte: Beytullahim'de Hazreti İsa'nın doğduğu mağara
Sağda: Kubbetü's-Sahra ve ziyaretçileri.

Upper Left: The cave in Bethlehem where Prophet Jesus was born
Right: Dome of the Rock and its visitors.

Bu Kudüs kalesini ilk defa Hazret-i Davud melik iken Tâlût eliyle inşa kıldı. Zira Melik Câlût Haleb ve Azez taraflarından birkaç kere Kudüs-ü Şerif üzerine yürüyüp nice kere cenk ettikleri yazılmıştır.

Hz. Davud, Kudüs'ü inşa ettikten sonra, Melik Talut ile Halep yakınlarındaki Merc-i Dabık adlı yerde büyük bir cenk yaşandı. Hz. Davud, sapan taşıyla Câlût'u öldürdü. Bu olay, "Davud da Câlût'u öldürdü. Allah Davud'a padişahlık, hikmet ve peygamberlik verdi" ayetiyle sabittir.

[Kur'ân, Bakara, 251].

It is said that this fortress of Al-Quds was first built by Tâlût (Saul) during the reign of Prophet Dâwud (David). For it is recorded that King Jâlût (Goliath), coming from the directions of Aleppo (Haleb) and Azez, marched upon Noble Al-Quds several times, engaging in numerous battles.

After Prophet Dâwud completed the construction of Al-Quds, there was a great battle near Aleppo at a place called Marj Dâbık, involving King Tâlût and Prophet Dâwud. It is established that Prophet Dâwud killed Jâlût with a sling stone, confirmed by the verse: "And thereupon David slew Goliath, and Allah granted him kingship and wisdom, and imparted unto him knowledge of whatever He willed."

[Qur'an, Al-Baqarah, 251].

Solda ve Sağ Üstte: Eski Kudüs'ün İçkale'si olan Hazreti Davud Kalesi

Left and Top Right: The Fortress of Prophet David, the Inner Citadel of Al-Quds

Sonra Hazret-i Davud müstakil padişah olup sağ salım Kudüs'e gelip Câlût Melik'in ganimet malıyla Kudüs Kalesi'ni daha fazla mamur etti. Peygamber ve padişah iken yine demircilik edip cenk için zırh düzerdi.

Onun için demircilerin pîri Hazreti Davud'dur.

Daha sonra (MÖ 597) tarihinde Buhtun-nasr' Nusaybin şehriden Hazret-i Yahya'nın intikamını almak için çıkıp Kudüs-ü Şerife gelip kalesini ve bütün yapılarını harap ve halkını kebab edip nice bin Benî İsrail'i katletti. Ta ki Yahya'nın cesedinden kan akmayınca kılıç vurmaktan vazgeçmedi. Hazret-i Danyal'ı da Safet şehrinde bulup, esir edip Musul'a götürdü.

After Prophet Dâwud (David) became an independent king and returned safely to Al-Quds, he used King Jâlût's (Goliath's) spoils to further fortify the Al-Quds Fortress. Though both a prophet and a king, he continued blacksmithing and crafting armor for warfare.

Thus, Prophet Dâwud is regarded as the patron of blacksmiths.

Later, in 597 BCE, Buhtunnasr (Nebuchadnezzar) left Nusaybin to avenge Prophet Yahya (John). Upon reaching Al-Quds, he destroyed its fortress and structures, massacring countless Israelites. He only ceased his slaughter when Yahya's body no longer bled. He then captured Prophet Danyal (Daniel) in Safet and took him to Mosul.

Sol Üstte: Hz. Davud Kalesinin taştan maketi
Sağda: Mescid-i Aksa'nın bulunduğu alanın Batı duvarı,
Yahudilerin Ağlama Duvandır

Upper Left: A stone model of the Fortress of Prophet David
Right: The Western Wall of the area where Al-Aqsa Mosque is
located is the Wailing Wall for Jews

Sonra Kudüs yine mamur olup Hırkil Rum² Kayseri iken, Hicret'in 26 tarihinde (637) bizzat Hazreti Ömer 60 bin askerle kuşatınca, aman ile Kudüs'ü Şerifi teslim aldılar.

Ama Kumameleri yine kendilerine mabetleri olmak üzere şart koşup Kudüs'ü teslim ettiler.

Hazret-i Ömer de Kumame'ye bitişik bir cami yapıp, kale içine 10 bin asker koydu. Amr ibnü'l-Âs'ı Mısır fethine gönderip kendileri Mekke-i Mükerrreme'ye gittiler.

Rum ve Frenk rahiplerinin elinde olan Hazret-i Ömer'in hatt-ı şeriflerini yüzüne ve gözlerine sürüp, onun yazdığına göre bütün rahipler cizye vermeyip yine eskisi gibi Kumameleri kendilere ibadethane ola diye hatt-ı şerif verdi.

During the reign of Hırkil Rum² (Byzantine Emperor Heraclius), Al-Quds prospered again. In the 26th year of the Hijra (637 CE), Hazrat 'Umar besieged the city with 60,000 soldiers, and it was surrendered peacefully.

The Church of the Holy Sepulchre (Kumame) was allowed to remain as their place of worship under this agreement, and Al-Quds was handed over. Hazrat 'Umar built a mosque next to the Church of the Holy Sepulchre and stationed 10,000 soldiers in the fortress. He sent 'Amr ibn al-Âs to conquer Egypt and then returned to Mecca al-Mukarramah.

Greek and Frankish priests held the noble decree of Hazrat 'Umar, which he reverently touched to his face and eyes. Based on its terms, he reaffirmed that priests would remain exempt from the jizya and that the Church of the Holy Sepulchre would continue as their place of worship.

Sol Üstte: Kilisede mum yakan kadın
Sağda: Kumame (Kiyamet) Kilisesi giriş kapısı

Upper Left: A woman lighting candles inside the church
Right: Entrance gate of the Church of the Holy Sepulchre (Kumame Church)

Sonra Kudüs-ü Şerif yine gayrimüslimlerin eline geçti. 1187 yılında Yusuf Salahaddin Şam'da Nureddin Şehid'in veziri iken 100 bin asker ile Kudüs'ü fethedip, bir daha düşman gelip sığınmasın diye kalesini yıktı.

Daha sonra Kudüs Çerkezlerin elinde iken H.922(1517) tarihinde, bütün ulema ve sulehası (âlimleri ve salih kimseleri) Sultan Selim Han'ı karşılamaya çıkıp Mescidi Aksâ'nın ve Sahratullah'ın anahtarlarını teslim ettiler.

Sultan Selim Han, "Elhamdülillah, kible-i evvel (ilk kible) sahibi oldum" diye şükür secdesi edip bütün ayanına ihsanlar edip her türlü vergiden muaf tuttu.

Then Al-Quds once again fell into the hands of the unbelievers. In the year (1187 CE), when Yusuf Salahaddin was serving as Nureddin Şehid's vizier in Damascus, he captured Al-Quds with 100,000 soldiers and demolished its fortress so that no unbeliever could ever seek refuge there again.

Later, in the year 922 (1517 CE) when Al-Quds was under Circassian rule, all the scholars and pious men went out to greet Sultan Selim Khan and handed over the keys of Masjid al-Aqsa and the Blessed Rock (Sahratullah).

Selim Khan then prostrated in gratitude, saying, "All praise be to Allah, I have become the guardian of the first qiblah." He bestowed favors upon all the notable figures and exempted them from every kind of tax.

Solda ve Sağ Üstte: Mescid-i Aksa'da Cuma namazı

Left and Top Right: Friday prayer at Al-Masjid al-Aqsa

Kudüs-ü Şerif Kalesi'nin özellikleri:

Bütün tarih kitaplarında bu zemine Arz-ı Filistin (Filistin Diyarı) derler.

Kur'ân-ı Mecid'inde Cenâb-ı İzzet açıkça ve yücelterek 42 yerde övmüştür.

O yüzden bütün milletler bu Kudüs'e malik olayım diye, nice yüz kere kuşatmalar göre göre kalesi harap idi.

Tâ ki Selim Han oğlu Sultan Süleyman zamanında, Lala Mustafa Paşa yeniden büyük bir kale yapılmasına memur olup, taştan sağlam bir kale yapmıştır ki övgüsünde dil kısa kalır.

Eski zamanda yıkılan kale temellerinden kırkar ellişer Mekke zirai³ dıştan yapıp, Sahratullah'ı ve Mescid-i Aksâ'yı sur içine alıp, dört köşe Kahkaha⁴ gibi büyük bir kale olmuştur ki her bir taşı birer fil gövdesi kadar vardır.

Concerning the characteristics of the Fortress of Noble Al-Quds:

In all historical texts, this land is called the "Land of Palestine".

The Almighty praises it openly in forty-two verses of the Noble Qur'an.

Due to countless sieges by nations desiring to possess Al-Quds, its fortress fell to ruin.

During the reign of Sultan Süleyman, son of Selim Han, Lala Mustafa Pasha rebuilt it into a grand and sturdy stone fortress, beyond the reach of words to describe.

From the old ruined fortress foundations, they extended it by forty to fifty Makkah zira, enclosing Sahratullah and Masjid al-Aqsa within its walls. It became a great four-sided fortress, resembling the mighty Kahkaha, with each stone as large as an elephant's body.

Solda: Eski Kudüs'ün Müslüman mahallesine açılan Şam Kapısı
Sağ Üstte: Eski Kudüs'ün Hazreti davud Müzesi'nde bulunan maketi

Left: Damascus Gate leading to the Muslim Quarter of Old Al-Quds
Top Right: Model of Old Al-Quds displayed in the Tower of David Museum

Çepçevre büyüklüğünü ve kale içinde olan yapılarını bildirir:

Evvelâ Bâb-ı Meğaribe [Mağrip Kapısı] kibleye açık bir küçük kapıdır. Mağripliler bu kapıdan fethettikleri için Bâb-ı Meğaribe derler. Bu kapının üstünde tarihi böyle yazılıdır:

Emera bi-inşai hâzihî'l-bâbi fî eyyâmi Sultanu'l-a'zam es-Sultan Süleyman Han bin Selim Han halledallâhu mülkehu, tarih Muharremü'l-harâm fî seneti seb' ve erba'in ve tis'a mie. H.947 (1540)

Bütün kapılar, burçlar ve köşe köşe dirseklerde iri yazı ile bu tarih tescil olunmuştur.

Describing its full extent and the structures within the fortress:

First, there is the Bab-i Megharibe (Maghrib Gate), a small gate facing the qibla. It is named the 'Gate of the Maghrebis' because the Maghribi people entered through it during their conquest. Above the gate is the following inscription:

'Emera bi-inshai hazihil-babi fî ayyami Sultanul-azam es-Sultan Suleyman Han bin Selim Han halledallahu mulkahu, tarih Muharremul-haram fî seneti seb ve arba'in ve tis'a mie.'

(During the reign of the Great Sultan, Sultan Suleyman Han, son of Selim Han, may Allah sustain his sovereignty, this gate was ordered to be constructed. The date is Muharram of the year 947 [1540 CE].)

This date is also recorded in large script on all gates, towers, and every corner and angle.

Solda: Mescid-i Aksa'nın Mağrib Kapısı

Sağ Üstte: Mağrib Kapısı yanında Burak Mescidi

Left: Al-Maghrif Gate of Masjid al-Aqsa

Top Right: Burak Mosque near Al-Maghrif Gate

Sonra bu Mağrip Kapısı'nın dışında hendeksiz kale duvarı kenarınca batıya, ta Su Kulesi kemerine kadar 500 germe adımdır. Oradan yine batıya baş yukarı ta Hazreti Davud Kapısı'na kadar bin adımdır. Bu kapı kibleye bakmaktadır, 12 arşın yükseklikte yeni kapıdır.

Oradan yine batıya, Yassı Kule köşesine kadar 250 adımdır. Bu mahal kalenin birinci köşesidir. Bundan kuzeye gidilir.

Bu mahalden hendek kenarınca kuzeye gidip Halilü'r-Rahman Kapısı'na kadar 600 germe adımdır. Bu kapı batıya bakar, boyu 10 zira yükseklikte iki kat demir kapıdır. Yazılan tarih bunun da üstünde yazılıdır.

From outside the Maghribi Gate, moving westward along the fortress wall—where there is no moat—for about 500 measured paces, you reach the arch of the Water Tower (Su Kulesi). From there, continuing upward to the west for another 1,000 paces, you arrive at the Gate of Prophet David (Hazret-i Dâvud Kapısı). This gate faces the qibla and is a new gate measuring 12 arşın in height.

From this point, if you continue westward for 250 paces until you reach the corner of the Yassı Tower, you come to the fortress's first corner. From here, the direction turns northward.

Following the moat's edge from this corner and proceeding north for 600 measured paces, you reach the Gate of Halilür-Rahmân. This gate faces west and stands 10 zira tall, with double iron doors. The date inscription mentioned before is also recorded above this gate.

Sol Üstte: Hazreti Davud Kapısının üzerindeki kitabe
Sağda: Hazreti Davud Kapısı (Zion kapısı)

Top Left: Inscription above the Gate of Prophet David
Right: The Gate of Prophet David (Zion Gate)

Bu Halil Kapısı'ndan yine taşra hendeksiz kale dibinden geçerek batıya Eğri Kule'ye kadar 400 adımdır. Bu mahal dahi kalenin ikinci köşesidir.

Bu mahalden kuzey tarafına yönelip bu Eğri Kule'den doğuya, hendek içinde olan bağ ve bostanları seyrederek, yokuş aşağı Bozdoğan Kapısı'na kadar 900 adımdır. Bu kapı kuzeye açılır iki kat sağlam demir kapıdır. Bu kapı üzerinde bir pehlivan gürzü asılı olduğundan Bozdoğan Kapısı derler.

From the Halil Gate, continuing outside along the fortress base—where there is no moat—heading westward for 400 paces, you reach the Eğri Tower (Eğri Kule). This point marks the fortress's second corner.

From here, turning northward at the Eğri Tower and proceeding eastward, you gaze upon vineyards and vegetable gardens within the moat as you descend toward the Bozdoğan Gate. After 900 paces downhill, you arrive at this gate, which opens to the north. It is fitted with two sturdy iron doors. Because a warrior's mace (pehlivan gürzü) hangs above it, it is called the Bozdoğan Gate (The Mace Gate).

Solda: El Halil Kapısı (Yafa Kapısı)

Sağ Üstte: İki Osmanlı mühendisinin mezarı

Left: Al-Khalil Gate (Jaffa Gate)

Top Right: Tombs of two Ottoman engineers

Bu kapıdan taşra hendek içinde doğu tarafına gidip 100 adımda hendek içinde kesme kayadan Devler Mağarası. Süleyman Nebî devleri burada hapsedermiş. İbret verici tılsımlı bir mağaradır ki görmeye değer.

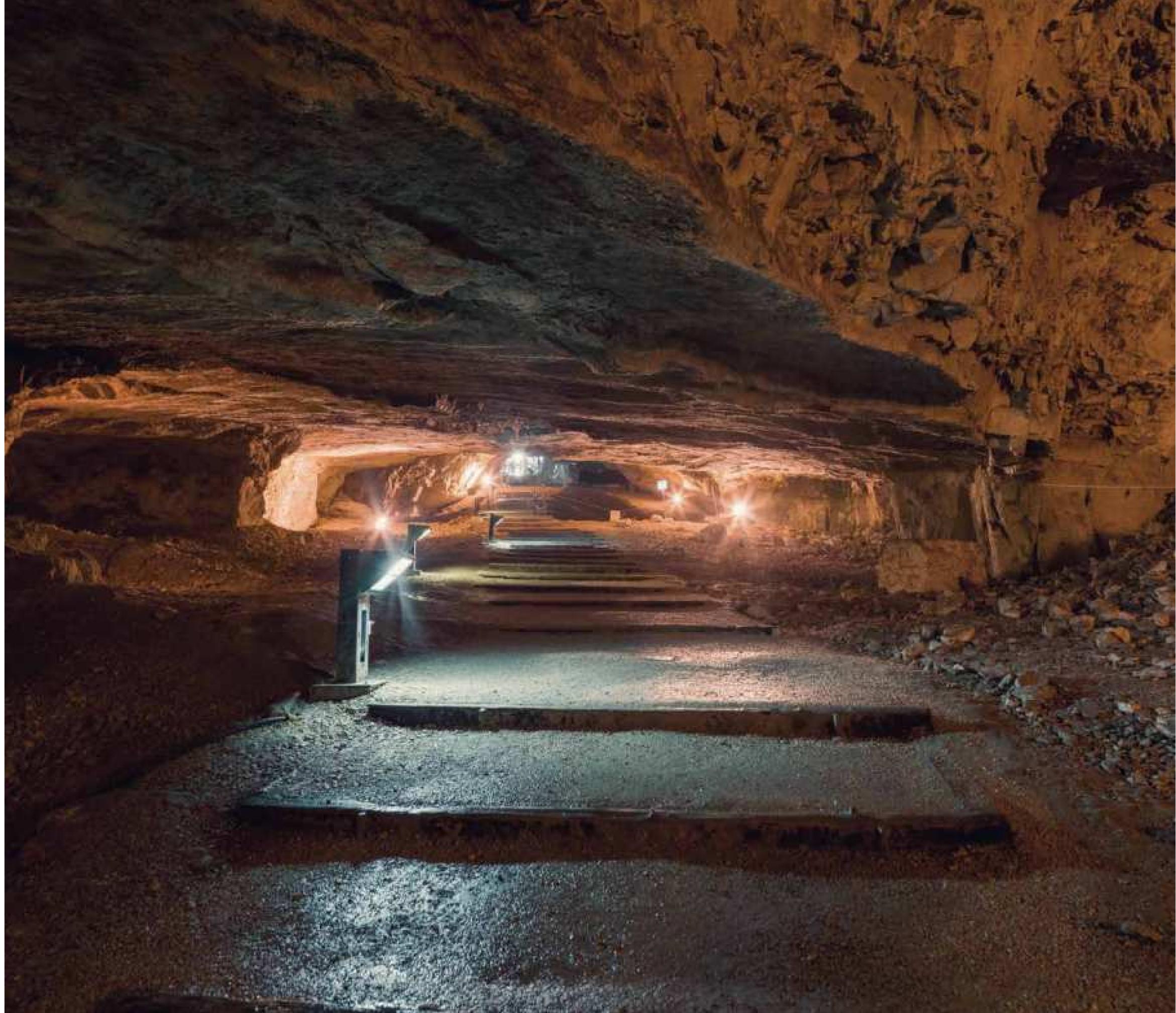
Bu mahalde Mağara Kulesi önünde yine hendek içinde doğuya 300 adım gidip Zehriyye Kapısı, bir küçük demir kapıdır ve doğuya nazırdır.

Oradan yine doğuya hendek kenarınca Rüstem Paşa Kulesi köşesine dek 500 adımdır.

From this gate, continuing eastward outside along the moat for 100 steps, you find within the moat a cave hewn from solid rock, known as the Giants' Cave (Devler Mağarası). It is said that Prophet Solomon (Süleyman Nebî) once imprisoned giants there. It is a marvelous, talismanic cave truly worth seeing.

At this point, in front of the Mağara Tower, if you proceed another 300 steps eastward along the moat, you come to the Zehriyye Gate, a small iron gate facing east.

From there, continuing eastward along the moat's edge for 500 steps, you arrive at the corner marked by the Rüstem Pasha Tower.

Sol Üstte: Mağaralann giriş kapısı
Sağda: Eski Kudüs'ün altındaki uçsuz bucaksız mağaralar

Upper Left: Entrance gate of the caves
Right: The vast caves beneath Al-Quds

Bu mahalden başka kible tarafına iniş aşağı hendek içinde Şubat Kapısı, Meryem Ana bu mahalde yatmakta olduğundan Bâb-ı Meryem [Meryem Kapısı] derler, 500 adımda gelinir. Doğu tarafında Cebel-i Tûr'a açılır iki kat demir kapıdır.

Bu Meryem Kapısı'ndan hendeksiz kenarca Mescid-i Aksâ'nın avlusu köşesinde Meryem Ana Makamı köşesine kadar 600 adımdır. Bu mahalde kalenin dördüncü köşesi tamam oldu ki Kudüs Kalesi dört köşe yapılmıştır.

Meryem Makamı köşesinden batıya, hendeksiz uçurum ve tehlikeli yerler ile Mescid-i Aksâ'nın mihrabı önünden geçerek yine Mağrip Kapısı'na kadar 800 adımda tamam oldu.

Bu hesap üzere Kudüs Kalesi çepçevre 7050 adımdır.

From this point, heading downward toward the qibla side along the moat, there is the Şubat Gate. Since the Virgin Mary is said to rest in that area, it is also called the Bâb-ı Meryem (Mary's Gate). After 500 steps, you arrive there. It is a double iron gate opening eastward toward the Mount of Olives (Cebel-i Tûr).

From Mary's Gate, continuing along the fortress edge without a moat, it is 600 steps to the corner near the courtyard of Masjid al-Aqsa and the Station of the Virgin Mary (Meryem Ana Makamı). Here, the fourth corner of the Al-Quds Fortress is completed, making the fortress four-sided.

From the corner of the Virgin Mary's Station, heading westward without a moat, through cliffs and dangerous paths passing in front of the mihrab of Masjid al-Aqsa, and returning to the Maghribi Gate (Bâb-ı Meğâribe), covers a distance of 800 steps.

According to these measurements, the circumference of the Al-Quds Fortress totals 7050 steps.

Solda: Meryem Ana Kapısı (Aslanlı Kapı)

Sağ Üstte: Meryem Ana'nın kabrinin bulunduğu mağara kilise

Left: Mary's Gate (Lions Gate)

Top Right: Cave church housing the Tomb of Mary

57 adet sağlam burçları vardır ve 78 dirsektir, diğer duvarlara bakar köşelerdir. Tamamı 4040 bedendir. Ancak Meryem Kapısı'ndan Mağrip Kapısı'na ve oradan Davud Kapısı'nı geçip kuzey köşeye kadar kale dışı sarp ve taşlık olmakla 1.700 adım yeri hendeksizdir ve lüzumlu da değildir ve hendek yeri de yoktur. Diğer taraflardaki hendekleri de derin değildir. Üçer ve ikişer adam boyu ancak vardır.

It has 57 sturdy towers and 78 projections—corners that face the opposing walls. In total, there are 4040 rampart segments. However, from the Mary Gate to the Maghribi Gate, and from there passing beyond the David Gate up to the northern corner, the terrain outside the fortress is steep and rocky. For this 1,700-step stretch, there is no moat, nor is one needed, nor is there space for one.

As for the other sides, their moats are not very deep—only about the height of two or three men.

Sol Üstte: Eski Kudüs'ün Zeytin Dağı'na bakan Surları
Sağda: Mescid-i Aksa'nın doğu duvarı önündeki Müslüman kabristanı

Upper Left: Walls of Old Al-Quds facing the Mount of Olives
Right: Muslim cemetery in front of the Eastern Wall of Al-Aqsa

İç kalesi, Halil Kapısı'nın iç yüzünde, yine bir tarafı ana kaleye bitişik bir küçük iç kaledir, büyüklüğü 400 adımdır.

Büyük kalenin içine açılır üç kat demir kapılardır. Evvelki kapısından içeri ağaç köprü ile geçilir. Bu kapı arası savaş aletleri ile dolu süslü bir divanhanedir.

Bu kale içinde dizdar, kethüda, imam, hatip, müezzinler ve hisar erleri sakinlerdir. Tamamı 70 adet kireç ile sıvalı hanelerdir. Gayet küçük odalardır. Dizdarın bahçesi bu iç kale hendeği içre bir bahçedir.

Its inner fortress is located inside the Halil Gate, a small inner stronghold partly joined to the main fortress, measuring about 400 steps in circumference. It is accessed through three layers of iron gates opening into the main fortress. The first gate is crossed via a wooden bridge. Between these gates lies a richly decorated council hall (divanhane), filled with various weapons.

Within this inner fortress live the fortress commander (dizdar), the kethüda (chief aide), the imam, the hatip (preacher), the muezzins, and the fortress guards. Altogether, there are about 70 lime-plastered dwellings, each consisting of very small rooms. The dizdar's garden lies within the moat of this inner fortress.

Solda: Eski Kudüs'ün İçkale'si Hazreti Davud Kalesi
Sağ Üstte: Hazreti Davud Kalesi'nin giriş kapısı

Left: Al-Quds's Inner Fortress, the Citadel of Prophet David

Top Right: The entrance gate of Prophet David's Citadel

Bu iç kale kapısının sağ tarafı köşesindeki kule bizzat Hazret-i Davud'un yaptığı kule ve mübarek evidir. Hâlâ hürmeten kimse oturmayıp, demir kapılı cebehane ve hazine kulesidir. Her bir taşı beşer altışar arşın sert taşlardır. Gerçekten de devler yapısı olduğuna şüphe yoktur.

Bu iç kalenin Halil Kapısı'nın dışında olan hendeğin 40 arşın derinliği vardır ve 50 Mekke zirai eni vardır.

At the corner to the right of this inner fortress gate stands the tower said to have been built by Prophet Dawud (David) himself, and it once served as his blessed dwelling. Out of respect, no one resides there now. Instead, it is used as an armory and treasury tower, secured by iron doors. Each stone of this tower measures five or six arşın of solid rock. Truly, it leaves no doubt that it is like the work of giants.

Beyond the Halil Gate of this inner fortress, the moat is 40 arşın deep and 50 Makkah zira wide.

Sol Üstte: Hazreti Davud Camiinin kitabesi
Sağda: Hazreti Davud Kalesi içinde bulunan Cami ve minaresi
Upper Left: The inscription of Prophet Dawud's Mosque
Right: The mosque and minaret within Prophet Dawud's Citadel

Bu iç kale üç kat sağlam yapıdır. Her taşı fil gövdesi kadar vardır. İçinde Hazret-i Davud Camii, kibleşi kuzeye şehir içinde Mescid-i Aksâ'ya dönükmüş. Sonra Hazret-i Muhammed Aleyhisselam'a "Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir" [Kur'an, Bakara, 144] âyeti inip kible Mekke'ye çevrildiğinde, Eyyubilerden Sultan İsa'nın bu Davud Mescidi'ni cami etmesiyle mihrabın sol tarafında bir parça beyaz mermer üzere bu tarih yazılmıştır.

"Bismillâhirrahmânirrahîm, Lâilâhe illallâh Muhammedün-Resûlullâh. Efemen essese bünyânehu ale't-takvâ minallâhi ve ridvân / Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır? [Yoksa...]" [Kur'an, Tevbe, 109]

Ve dahi "Nasrun minallâhi ve fethun karîb" [Kur'an, Saf, 13] âyeti ve,

"Amelü hâze'l-burci'l-mübâreki min Mevlânâ el-Melikü'l-mu'azzam şerefü'd-dünyâ ve'd-dîn İsa bin Melikü'l-âdil bin Seyfüddîn bin Ebî Bekr bin Muhammed bin Eyyûbiyân bin Şâdî halledallâhu devletehu ve tevellâ imâratehu İzzeddîn ve ammera imaretehu arza Filistîn, fî şuhûri sene aşer ve sittî mi'e ve ilallâhi rabbü'l-âlemin". H.610 (1213) yazılmıştır.

This inner fortress is a three-layered solid structure, with each stone as large as an elephant's body. Within it lies the Mosque of Prophet David (Hazret-i Dâvud Camii). Its original qibla faced north toward Masjid al-Aqsa, but when the verse: "Turn, then, thy face towards the Inviolable House of Worship" [Qur'an, Al-Baqarah, 144] was revealed, the qibla was changed to Mecca.

During the Ayyubid era, Sultan Isa converted the mosque for Muslim worship and inscribed a historical record on a white marble slab to the left of the mihrab:

"Bismillâhirrahmânirrahîm, Lâ ilâhe illallâh Muhammedün-Resûlullâh. Efemen essese bünyânehu ale't-takvâ minallâhi ve ridvân..."
("Which is better – he who has founded his building on God-consciousness and His goodly acceptance...")
[Qur'an, At-Tawbah, 109]
"And, succour from God and a victory soon to come."
[Qur'an, As-Saff, 13]

"This blessed tower was built by Our Master, the Great King, Honor of the World and Faith, Isa, son of al-Malik al-Adil, of the Ayyubid dynasty – may Allah perpetuate his rule. It was constructed under Izz al-Din in 610 Hijri (1213 CE), spreading sovereignty over the land of Palestine. To Allah belongs all praise

Solda: Hazreti Davud Camii giriş kapısı
Sağ Üstte: Eski Kudüs'ün kadim surları

Left: Entrance gate of Prophet Dawud's Mosque
Top Right: Ancient walls of Al-Quds

Eski Kudüs panoraması
Panorama of the old city of Al-Quds

Bu Kudüs-ü Şerif Kalesi dışında, Davud Kapısı'ndan dışarı Hazreti Davud varoşundan başka imaret yoktur. Tamamı 40 hanedir. Baştan başa bağ, bahçe ve gül-i gülistandır.

Ondan başka imaretleri kale içindedir. Tamamı 24 adet Müslüman mahallesidir ve bin adet kale gibi saraylar ve diğer haneleri vardır.

Bu şehir içinde yapıların hepsi kârgirdir, asla ahşaptan binalar yoktur. Sadece kapıları levhadandır. Bütün hanelerin üstü kireç ile kaplıdır.

Tamamı 70 adet mihraptır, ikisi cumadır. Biri iç kale camii ve biri

Outside the Noble Al-Quds fortress, beyond the Gate of David, there is no settlement other than Prophet David's precinct, consisting of 40 households, surrounded by vineyards, gardens, and rose orchards.

All other settlements are inside the fortress, comprising 24 Muslim neighborhoods and around a thousand palatial residences and other houses, each resembling a fortress.

Within this city, all structures are of masonry construction; there are absolutely no wooden buildings. Only their doors are made of wooden boards. Every house is roofed with a layer of lime. Altogether, there are (70) mihrabs, two of which

“Eksiklikten uzaktır O (Allah) ki gecenin bir vaktinde kulunu, âyetlerimizden bir bölümünü kendisine göstermemiz için, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya yürüttü...” [Kur'ân, İsrâ, 1]

âyetinin indiği Mescid-i Aksâ'dır ki Cenâb-ı Bârî Kur'ân-ı aziminde yâd eylemiştir. Bu ikisinden başka cami yoktur, gerisi mescitlerdir.

serve as Friday mosques. One is the mosque inside the inner fortress, and the other is Masjid al-Aqsa—where the verse of the Qur'an was revealed:

LIMITLESS in His glory is He who transported His servant by night from the Inviolable House of Worship [at Mecca] to the Remote House of Worship [at al-Quds]—the environs of which We had blessed—so that We might show him some of Our symbols...”

[Qur'an, Al-Isra', 1]

Allah, the Exalted, has mentioned it in His Noble Qur'an. Apart from these two Friday mosques, the rest are ordinary mosques (mescids).

Eski mescit büyük Cami-i Aksâ'nın anlatılması

İlk yapıcısı Hazret-i Davud aleyhisselâmdır.

Mescid-i Aksâ'nın yapılma sebebi: Hazret-i Davud zamanında Benî İsrail'e veba olup Davud Nebî duasıyla veba yok olunca o dua makamına Mescid-i Aksâ yapıldı. Tamam olmadan Hazreti Davud vefat edince Süleyman Nebî tamamladı. Bir adam boyu temeli yükselip Hazret-i Davud Câlût savaşından sonra Rahman'ın rahmetine yürüyüp padişahlık Hazret-i Süleyman'a geçti. Bütün mahlukata padişah olunca devlere emredip bu Mescid-i Aksâ'yı yaptı.

On the old mosque, describing the Grand Masjid al-Aqsa:

Its initial founder was Prophet David (Dawud), peace be upon him.

The reason for building Masjid al-Aqsa is as follows: During the time of Prophet Dāwud, a plague struck the Children of Israel. After it vanished through his supplication, he began to build Masjid al-Aqsa on that very spot of prayer. However, before its completion, Prophet Dāwud passed away. Then Prophet Sulaimān (Solomon), peace be upon him, completed it. When its foundations had risen to the height of a man, and after the battle against Jālūt (Goliath), Prophet Dāwud returned to the mercy of the Most Compassionate, leaving the kingship to Prophet Sulaimān. As he became sovereign over all creation, Prophet Sulaimān commanded the giants to finish constructing Masjid al-Aqsa.

Sol Üstte: Mescid-i Aksa'da akşam vakti
Sağda: İlk yapıcısı Hz. Davud olan Müslümanların ilk kiblesi Mescid-i Aksa

Upper Left: Evening at Masjid al-Aqsa
Right: Masjid al-Aqsa, the first qibla of Muslims, originally built by Prophet Dawud

Caminin tamam olması çok uzun sürdü. Hazret-i Süleyman asâsına dayanıp camiin tamamlanmasına çalışırken meğer “Rabbine dön” [Kur’ân, Fecr, 28] emri gelip asâyâya yaslanıp mübarek ruhları Illiyyîn cennetine çıkmış. Bu hâlden hiçbir mahlûkun haberi olmayıp Mescid-i Aksâ’yı temizlerken Süleyman hekimleri ve Âsâf-ı Berhayâ duruma vâkif olup akşamdan önce bütün cin ve perilere iş tamam oldu, diye izin verirler.

Akıllı vezirlerin görüşleriyle Bâb-ı Amûd’dan taşra hendek içinde olan eski hâşimî hapislerine bütün devleri hapsedip bu tılsımı icra ederler. Zamanla hepsi ölür, hâlâ o mağara içinde kemikleri bellidir. Ama bir muzlim yerdîr, insan bakmaya cüret edemez.

Sonra Hazret-i Süleyman’ın asâsı içindeki bir kurt asayı yiyip Hazret-i Süleyman düşer. Bütün âlimler Hazret-i Süleyman’ı babaları Hazret-i Davud yanına defneder. Nice güvenilir kitaplarda yazılıdır.

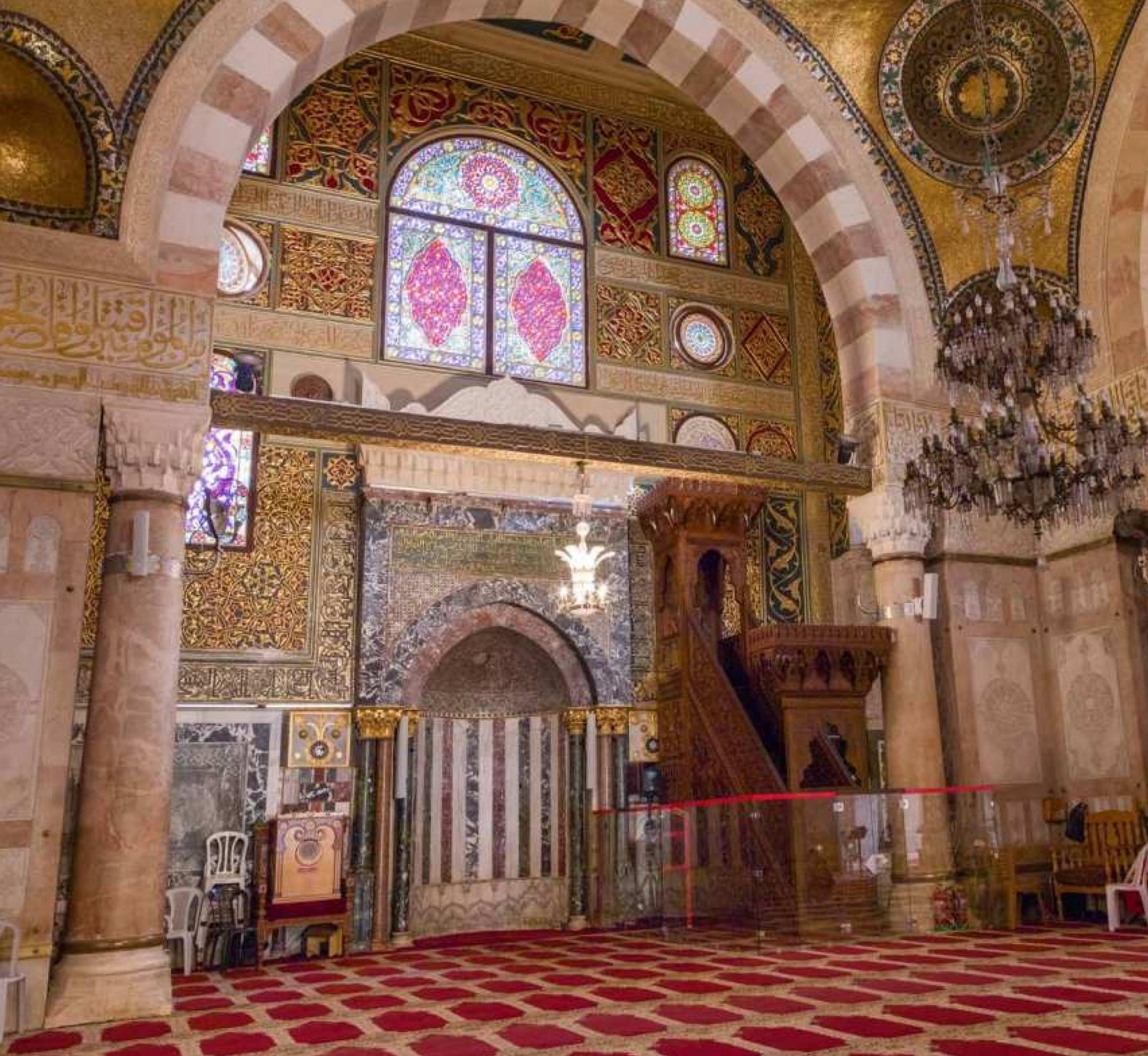
Completing the mosque took a very long time. While Prophet Sulaimân (Solomon), peace be upon him, was leaning on his staff; overseeing its completion, the divine command “[Return to your Lord]” [Qur’an, Al-Fajr, 28] came, and as he remained leaning on his staff, his blessed soul ascended to the Paradise of Illiyyîn. No creature realized what had happened. While they were still cleaning Masjid al-Aqsa, Solomon’s physicians and Âsâf ibn Barakhyâ became aware of the situation and, before evening, they informed all the jinn and spirits that the work was completed.

Following the counsel of wise viziers, all the giants were confined to their old prisons within the moat outside Bâb al-Âmûd through the enactment of a certain talisman. Over time, they all died there, and their bones remain visible in that cave to this day. However, it is such a dark and forbidding place that no one dares to look inside.

Later, a worm within Prophet Sulaimân’s staff ate through it, causing him to fall. All the scholars then buried him beside his father, Prophet Dâwud (David), peace be upon them both. This account is recorded in many reliable books.

Mescid-i Aksâ’da ikindi namazı
The Asr prayer at Al-Aqsa Mosque

Daha sonra Mescid-i Aksâ'nın kible olması Allah'ın emri olunca nice melikler gelip her biri Mescid-i Aksâ'ya birer eser ilave ederek cennet-i a'lâ olmuştur. Ta Hazret-i Peygamber hicretten sonra Medine-i münevverede oturur iken "Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir." [Kur'ân, Bakara, 144] âyeti inip kible Kudüs'ten Mekke'ye çevrildi. Ama yine Kudüs-ü şerif hakkında "Eski evi (Kâbe) tavaf etsinler" [Kur'ân, Hâc, 29] âyeti inmiştir. Hâlâ fukaraların kâbesidir, nur dolu büyük bir camidir.

Kible kapısından mihraba kadar boyu tam 300 ayaktır⁵ ve eni doğu tarafında Hazret-i Ömer mihrabından Malîkî mihrabı köşesine kadar 400 ayaktır. İçinde küçük büyük somaki⁶ ve başka renkli uzun direkler ve yapma ayakların tamamı 70 adet sütündür. Her biri birer cevahirdir ki birer Mısır hazinesi değer.

After Masjid al-Aqsa was made the qiblah by Allah's command, many kings added their works, turning it into a sublime paradise. Later, when the Prophet (peace be upon him) was in Medina, the verse was revealed:

"Turn your face towards al-Masjid al-Haram."

[Qur'an, Al-Baqarah, 144]

Thus, the qiblah shifted from Al-Quds to Mecca. Yet, regarding Noble Al-Quds, the verse was revealed:

"...let them walk around the Ancient House

(Ka'bah)." [Qur'an, Al-Hajj, 29]

Even now, it is the Ka'bah of the poor, a radiant and great mosque.

From the Qiblah Gate to the mihrab, it measures 300 ayak.⁵ Its width, from Hazrat 'Umar's mihrab to the Malîkî mihrab corner, is 400 ayak. Inside are 70 columns, both large and small, made of somaki⁶ and other colored marbles, along with some artificial supports. Each is a jewel, worth a treasury of Egypt.

Sol Üstte: Mescid-i Aksa'nın içinden bir kesit

Sağda: Müslümanlar ilk kiblesi Mescid-i Aksa'nın mihrabı

Upper Left: An interior view of Masjid al-Aqsa

Right: The mihrab of Masjid al-Aqsa, the first qibla of Muslims

Bu camiin iki tarafı sonradan yapıp yapma sütunlar üzerinde toloz kemer kubbelerdir. Ama ortasındaki eski binası kat kat bu kudret eli sütunları üzere kemerlerdir. Daha yukarısında tavanı harpüşte tahta tavadır. 20 adet servi ağacından kirişler üzerinde bukalemun nakışlı ibretlik tavadır. Döşmeden kubbeye boyu 40 arşın yüksekliktedir. İki tarafındaki yeni binaların boyu yirmişer arşındır.

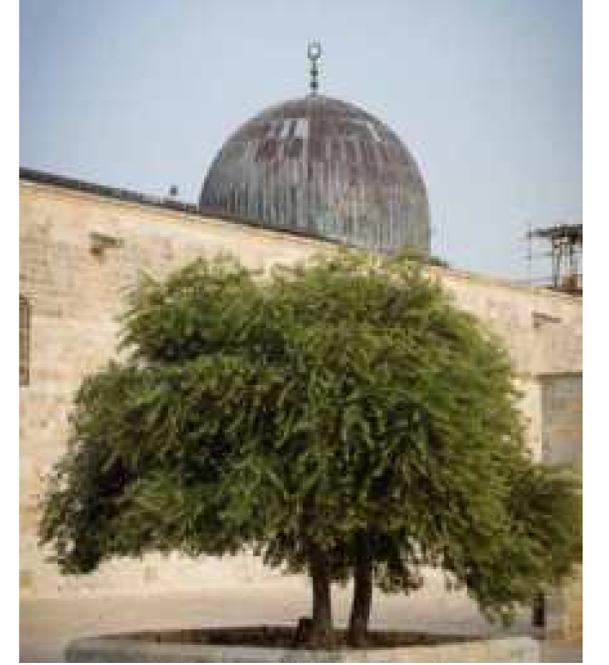
The two sides of this mosque were added later and feature vaulted domes resting on artificial columns. However, its original central section consists of tiered arches supported by these mighty "hand-of-power" columns. Above them is a wooden ceiling in the "harpüşte" style, set on twenty beams of cypress wood. The ceiling is adorned with remarkable, chameleon-like patterns.

From the floor to the dome, the height measures 40 arşın. The newly added structures on both sides rise to a height of 20 arşın each.

Sol Üstte: Mescid-i Akşa'nın ahşap tavanından kesit
Sağda: En uzaktaki mescid anlamına gelen Mescid-i Akşa'nın iç görünümü

Upper Left: A section of Masjid al-Aqsa's wooden ceiling
Right: Interior view of Masjid al-Aqsa, meaning "The Farthest Mosque"

Cami içinde küçük büyük toplam 120 kemer vardır. Mihrap üzerinde bulunan kubbe, bunlardan yüksek aydınlık bir kubbedir ki yeryüzünde benzeri yoktur. Boyu 50 arşın yüksektir ve diğer kubbelere dayanmıştır. Sanki diğer kubbelerin tacıdır. Başka kubbelere gibi yuvarlak değildir, sürahidir. İçi baştan başa altın yaldızlı çeşit çeşit sırça bukailemün nakışları ile Tübâ Ağacı ve türlü türlü çiçeklerle süslenmiş nur üstüne nur bir kubbedir ki kubbenin etrafında "Allah göklerin ve yerin nürüdür" [Kur'an, Nûr, 35] yazılmıştır.

Inside the mosque, there are a total of 120 arches, both large and small. Above the mihrab stands a dome that surpasses all others in height and luminosity, unparalleled anywhere in the world. It rises 50 arşın high, supported by the surrounding domes, seeming like their crowned sovereign. Unlike the other domes, which are round, this one is shaped like an elegant flask.

Its interior is fully adorned with gold gilt, an array of glasswork in chameleon-like patterns, depictions of the Tuba Tree, and various flowers—truly light upon light. Encircling this dome is the inscription of the verse:

*"Allah is the light of the heavens and the earth."
[Qur'an, An-Nur, 35]*

Solda: Mescid-i Aksa'nın muhteşem kubbesi ve kalemîşi süslemeleri

Sağ Üstte: Mescid-i Aksa'nın kubbesi (dıştan)

Left: The magnificent dome of Masjid al-Aqsa and its painted decorations

Top Right: The dome of Al-Aqsa Mosque (from the outside)

Süleyman Han tamirinde, mihrap ve minberinin övgüsünde dil kısa kalır, anlatmaya ve övmeye ihtiyacı yoktur. Gerçi minberi ahşaptandır ama üstad bütün marifetini göstermek için bir sanatlı minber yapmış ki sanki açık sihirdir.

During the restoration undertaken by Süleyman Han, words fail to describe the splendor of its mihrab and minbar. There is truly no need to even attempt praising them. Although the minbar is made of wood, the master craftsman poured all his skill into it, creating such an artful piece that it seems like an open display of magic.

Sol Üstte: Mescid-i Aksa filistinlilerin buluşma yeridir
Sağda: Mescid-i Aksa'nın yakılan minberi, uzun yıllar sonra yeniden yapıldı

Upper Left: Masjid al-Aqsa, the gathering place of Palestinians
Right: The burned minbar of Masjid al-Aqsa, reconstructed after many years

Mihrap ise zer-ender-zer sanki mücevher mina yapıdır. Yeryüzünde ne kadar maden cinsi değerli taş var ise, büyük usta o taşları kuşgözü gibi küçük doğrayıp mihrap içine süsleyip mücevher gibi bir mihrap olmuştur ve övgüsünde dil âcizdir.

Bu mihrap ve minberin ve nurlu kubbenin sanatına göre Süleyman Han muallimlerinden camcı Sarhoş İbro adlı usta cam inşa etmek sanatında usta olduğundan cam-ı Cem'den cem ayinini görüp bu cami-i şerifin mihrabı üzere 12 çeşit cam ve küçük bukaemun nakışları yapmış ki ateş saçan güneş bulut içinden çıkıp ışığı yerleri aydınlatıp bu camlara ışığı yansıdığında cami nur iken nur üstüne nur olur, bütün cemaatin gözleri aydınlanıp huşu ile ibadet ederler. Bu anlatılan 12 camlardan başka necef, billur ve moran, cihan nakşı 105 camı vardır.

As for the mihrab, it is layered in gold upon gold, as though fashioned from jeweled enamel. Whatever precious minerals and gemstones exist on earth, the master craftsman skillfully cut them into tiny pieces no bigger than a bird's eye and set them into the mihrab's surface, creating a jewel-like masterpiece that leaves the tongue speechless with wonder.

In keeping with the artistry of this mihrab, minbar, and radiant dome, a glassmaker known as "Sarhoş İbro" (Drunken İbro), one of Sultan Süleyman's renowned craftsmen, excelled in the art of glasswork. Drawing on inspirations like the legendary Jamshid's Cup, he created 12 varieties of glass and intricate, chameleon-like patterns set upon the mihrab. When the fiery sun emerges from behind the clouds, its light reflected onto these glasses transforms this already luminous mosque into a place of layered radiance—light upon light—illuminating the eyes of the worshippers and filling their hearts with reverence.

Besides these 12 special panes, there are also gems known as necef, billur, and moran, along with 105 other world-ornamented glasses, each one contributing to the mosque's dazzling splendor.

Yakıldıktan sonra minbersiz kalan Mescid-i Aksa'nın 1997 fotoğrafı
A 1997 photo of Masjid al-Aqsa without its minbar after it was burned

Bu camiin mihrap tarafındaki duvarı üç adam boyu biçme levha çeşit çeşit Tanrı eseri bukalemun nakışlı dalgalı mermerler kaplıdır. Her birine dikkatle bakılsa nice Tanrı eseri görülür. Gayet parlak ve cilâlı dalgalı ham mermerlerdir.

Bu duvarda mihrabın sağında ve solunda sahraya bakan 7 pencere vardır. Minber önünde müezzinler mahfili 12 düzgün ve ince nazik sütunlar üzerinde köşk gibi bir mahfildir ve Süleyman kürsüsü gibi bir vaiz kürsüsü var. Hint ustası ona bir keser ve keski vurmuş ki sanki Fahrî oymasındır. Her mutahhulunda birer şirin sanatı var.

Bu cami içinde büyüleyici ibrişim halılar vardır. Her biri Rum, Arap ve Acem yadigârları ki başka camilerde benzeri yoktur. Bu cami içinde nice bin kıymetli sanatlı avizelerden başka 7 bin küçük kandil vardır. Her gece bin kadar büyük kandil yanıp diğerleri mübarek gecelerde yanar, cami içi nur iken nur üstüne nur olur.

The wall on the mihrab side of this mosque is covered, to a height of three men, with various carved marble slabs—each piece bearing chameleon-like patterns formed by the hand of the Divine. If one studies them closely, countless wonders of God's artistry are revealed. These are brilliant, highly polished, wavy marbles of remarkable splendor.

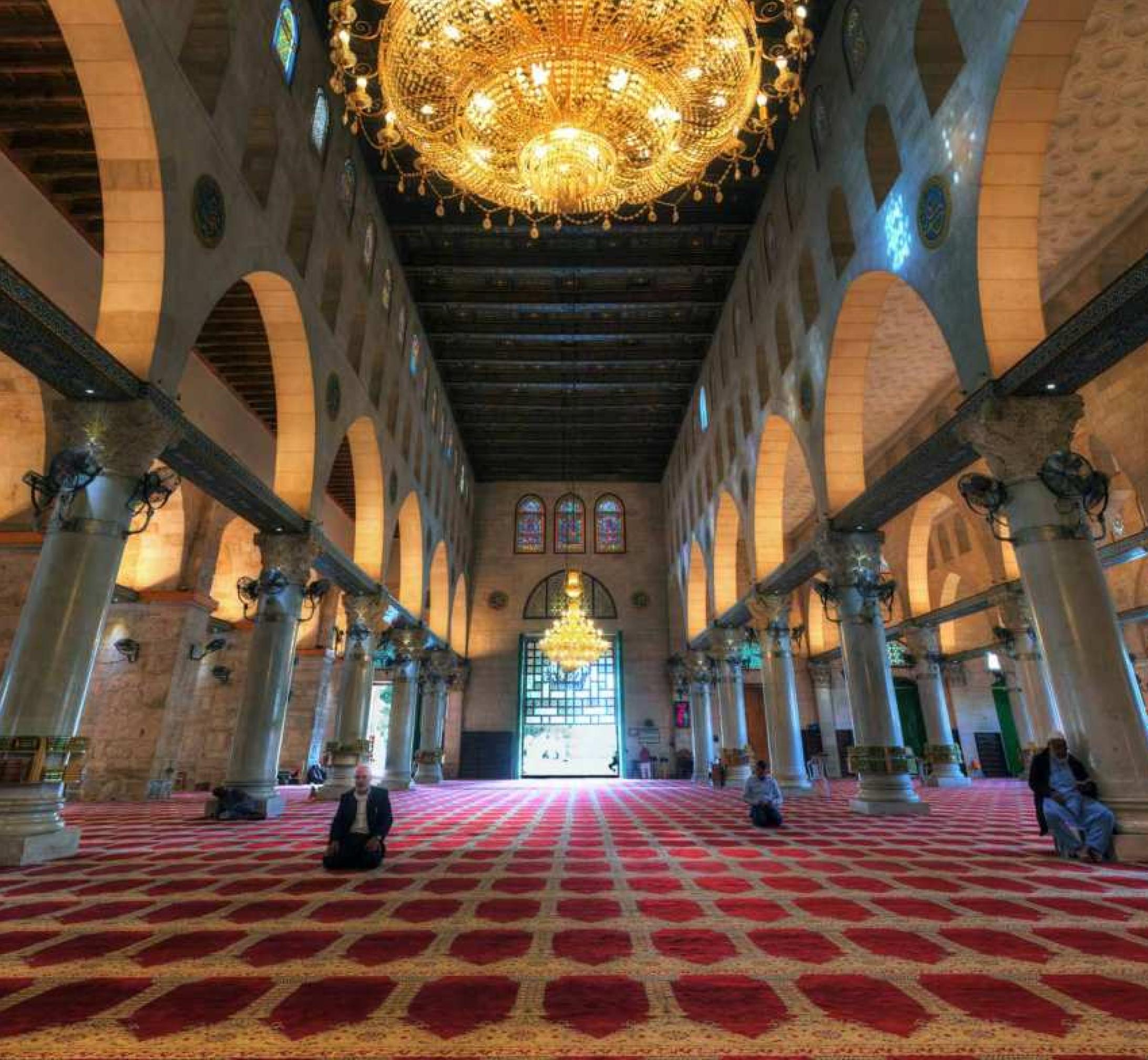
On this wall, to the right and left of the mihrab, are seven windows overlooking the countryside. In front of the minbar stands a muezzins' gallery, perched like a pavilion upon twelve smooth and slender columns. Here, too, is a preacher's pulpit reminiscent of Solomon's own. A master craftsman from Hind (India) has worked it with chisel and adze so exquisitely that it resembles the delicate carving style of Fahrî. Every small detail showcases a delightful art.

Within this mosque are enchanting silk carpets—treasures of Greek, Arab, and Persian heritage—unmatched by those in any other mosque. In addition to innumerable valuable and artistically crafted chandeliers, there are seven thousand small lamps. Every night about a thousand large lamps burn, and on blessed nights the others are lit as well, so that the interior, already full of light, becomes radiant upon radiant—light upon light.

Kuran-ı Kerimde Mescid-i Aksa "Çevresini mübarek kıldığımız yer" olarak tanımlanır

In the Qur'an, Masjid al-Aqsa is described as "the place whose surroundings We have blessed.

Bu camide 10 kapı vardır. Yedisi kibleye açıktır. Bu 7 kapının ortasındaki bir yüksek kapı ki boyu tam 15 arşındır. Eski kalemkâri bir pirinç mina kapıdır. Bu kapının sağında solunda bundan alçak 3 kapı vardır. Onlar da görmeye değer birer kâmil usta işidir.

Sol taraftaki Hazret-i Hızır Kapısı, sağ tarafta Malikî Kapısı, minber dibinde Medrese Kapısı ve kible kapılarından taşra 6 yapma sütunlar üzerinde kubbelerdir. Bu kapıların dışı sanki dehlizdir.

This mosque has ten doors in total, seven of which open toward the qibla. Among these seven qibla-facing doors, the central one is a tall gateway measuring a full 15 arşın in height. It is an old masterpiece of decorative craftsmanship—an enamelled brass door (pirinç mina) that is truly magnificent. On either side of this tall central door are three slightly shorter doors, each a fine work of a master craftsman and well worth seeing.

On the left side, the door is known as Hazret-i Hızır's Door. On the right side, it is called the Mâlikî Door. Near the base of the minbar is the Madrasa Door. Beyond these qibla-facing doors, there are six artificial columns supporting domes, forming something like a corridor. In essence, the exterior of these doors resembles a passageway (dehliz).

Solda: Mescid-i Aksa, Mekke'de Kâbe'den sonra inşa edilen yeryüzündeki ikinci mescittir.

Sağ Üstte: Mescid-i Aksa'nın ana kapısı

Left: Masjid al-Aqsa is the second mosque built on Earth after the Kaaba in Mecca

Top Right: The main gate of Al-Aqsa Mosque

Cami-i Aksâ ziyareti: Evvelâ doğu tarafı köşesinde Hazret-i Ömer mihrabı, bizzat kendilerinin fetihten sonra bir hafta ibadet ettikleri mihraptır.

Ona yakın Hazret-i Davud mihrabı, ilk defa temel vurduklarında bu mahalde ibadet ettikleri mihraptır. Bu mihrabın solunda Hazret-i Osman hattı ile olan Kelâm-ı İzzet kûfî hat ile yazılmış ki sanki Kudret eli ile yazılmış bir kürsü üzerinde hazır olmuş Kelâm-ı Kadim'dir.

Minberin sağında Hazret-i İsa Makamı, bir sanatlı demir kafes içinde bir ibadetgâhtır. Başka kapısı vardır. Camiin sol tarafındaki kapıda Hazret-i Hızır Makamı.

Hamd olsun bunları ziyaret edip her birinde iki rekât ibadet edip şefahtlerini rica eyledik.

Visiting Masjid al-Aqsa:

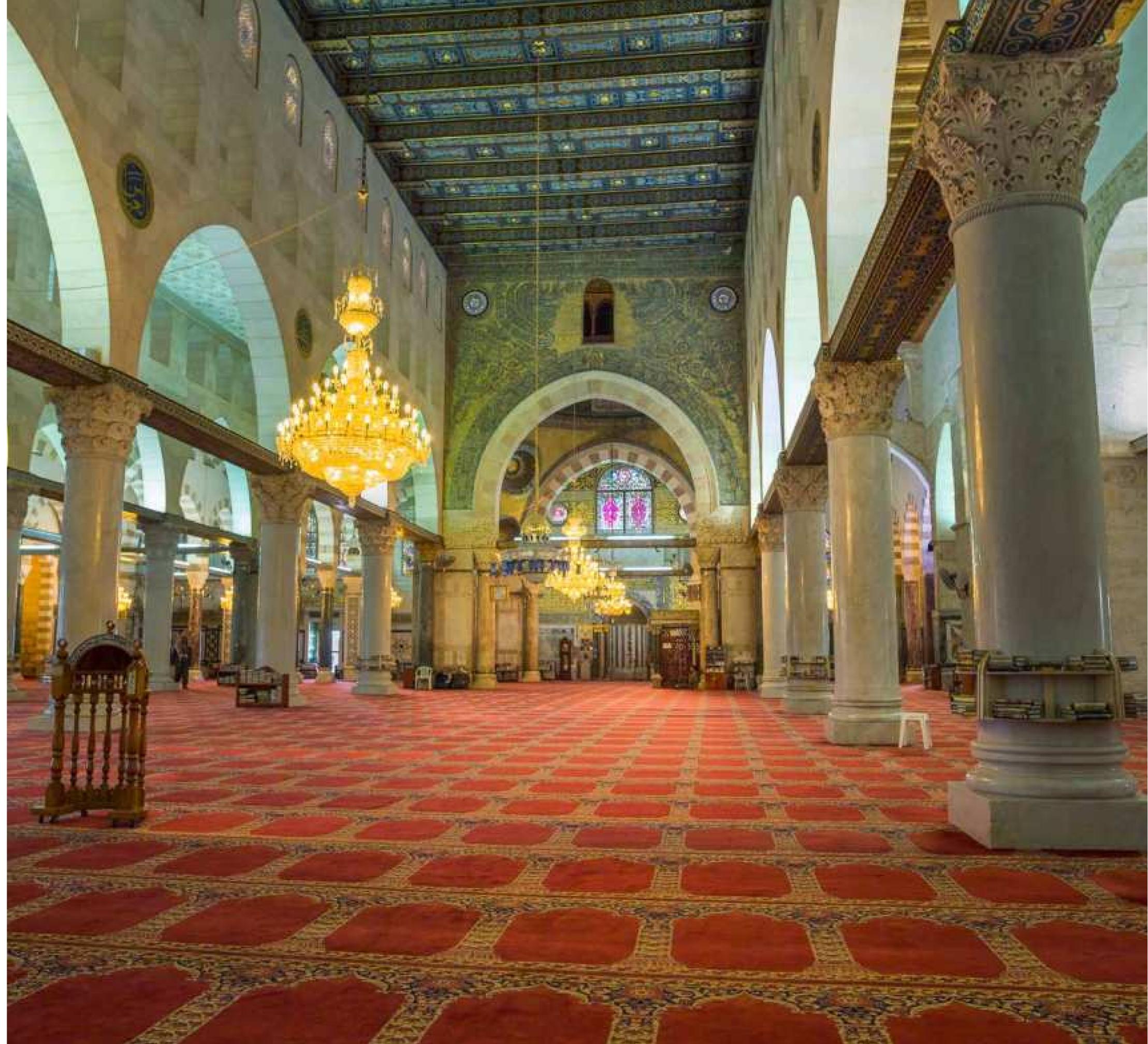
First, in the eastern corner, there is the mihrab of Hazrat 'Umar, which he himself used for worship for a week after the city's conquest.

Close by is the mihrab of Hazrat Dāwud (David), the very spot where he prayed when first laying the foundation. To the left of this mihrab, in Kūfic script attributed to Hazrat 'Uthmān's calligraphy, is the Noble Word (Kelām-ı 'Izzet), the Eternal Word (Kelām-ı Kadīm) placed upon a lectern, appearing as if inscribed by the Hand of Divine Power.

To the right of the minbar is the Station of Hazrat 'Īsā (Jesus), enclosed in an artfully wrought iron lattice, serving as a place of worship with its own separate entrance. At the door on the mosque's left side lies the Station of Hazrat Khidr.

All praise be to Allah, we visited these sites, performed two rak'ahs of prayer at each, and sought their intercession.

Kudüs fatihi Hazret-i Ömer, fetihten sonra bir hafta burada ibadet etmişlerdir
Hazrat Umar, the conqueror of Al-Quds, prayed here for a week following the conquest

Bu Mescid-i Aksâ'nın tam 800 murtezİKası yani hizmetçileri vardır. Dört mezhep imamı ve 4 hatibi vardır. Cuma gününde hatipleri minbere kılıç ile çıkarlar. O keskin kılıç Hazret-i Ömer kılıcıdır. Her hatip birer hafta hizmet ederler. 50 müezzin, müsebbih, muarriif, na'than, devrihan, eczahhan ve kayyım hizmetçileri vardır. Bütün maaşları padişah hazinesindedir. Her sene surre emini gelip surre ve atıyyeleri verilir.

Bu Mescid-i Aksâ kubbeleri baştan başa mavi kurşun ile kaplıdır. Bütün kubbeleri üzerinde birer adam boyu altın alemler vardır ki parıltısından gözler kamaşır, vesselâm.

This Masjid al-Aqsa employs a total of 800 staff members (murtezİKas), meaning attendants and servants dedicated to its service. There are four imams, one for each legal school (madhhab), and four preachers (khatibs). On Fridays, the khatibs ascend the minbar carrying a sword, said to be the very sword of Hazrat Umar. Each khatib serves for one week at a time. In addition, there are about 50 muezzins, reciters of tasbih, time-announcers (muarriifs), eulogists (naith), dervish chanters (devrihans), pharmacy keepers (eczahans), and custodians (qayyims). All of their salaries are provided from the sultan's treasury. Each year, the surre emini (envoy of charitable endowments) arrives to distribute the annual allowances and gifts.

All the domes of Masjid al-Aqsa are covered with blue lead. Atop each dome stands a golden finial, as tall as a man, whose gleam dazzles the eyes. Truly, that is all there is to say.

Solda: Evliya Çelebi, Mescid-i Aksâ'nın kubbesi mavi kurşunla kaplıdır der.

Sağ Üste: Mescid-i Aksâ'nın Süleyman Mabedi üzerindeki konumu

Left: Evliya Çelebi describes the dome of Masjid al-Aqsa as being covered with blue lead

Top Right: The location of Masjid al-Aqsa on the site of Solomon's Temple

Sahratullah Mescidi'nin özellikleri:

Mescid-i Aksâ'dan kuzey tarafında yeşillik üzerinde Süleyman Han'ın yapısı beyaz ham mermer üzere tam 200 adım gidilir, oradan Süleyman Han rüyasında görüp sabahleyin kendi talimleri ile inşa olunan tek parça büyük mermer yuvarlak bir havuz vardır ki yeryüzünde benzeri yoktur. Bu büyük avlunun ortasında bulunan ibretlik güzel bir havuzdur.

Onu geçip yine kuzeye 12 adım gidip Sahra-i şerifin haremî merdivenine kadem kadem ikdam sahibi olup basılır, 22 ayak beyaz mermer merdivendir. Ve 20 arşın geniştir. Bir yerden bin adam çıksa kalabalık olmaz. Onu çıkınca Sahra-i şerif gözüktür. Bir beyaz parlak mermer döşeli büyük havuzun tam ortasında bir yüksek köşk gibi parlar görünce bu duayı okuyalar:

“Allâhümme’c’al fî kalbî nûran ve fî sem’î nûran ve fî basarî nûran ve’c’alnî nûran bi-rahmetike yâ erhame’r-râhimîn” denir.

On the features of Sahratullah Mosque:

North of Masjid al-Aqsa, across green fields, Sultan Süleyman built a structure of unworked white marble. About 200 steps from Masjid al-Aqsa lies a large round marble pool, constructed as Sultan Süleyman saw in a dream. This remarkable and beautiful basin, located at the center of a grand courtyard, has no equal on Earth.

Continuing 12 steps north, you ascend the stairs of the Harem of the Noble Rock (Sahra-i Şerif). The 22 white marble steps, 20 ayak wide, are so spacious that even a thousand people could climb without crowding. At the top, the Noble Rock appears, shining in the center of a courtyard paved with white marble, with a high, gleaming pavilion-like structure. Upon seeing this, recite:

“O Allah, place light in my heart, my hearing, and my sight, and make me a source of light through Your mercy, O Most Merciful of the merciful.”

Sol Üstte: Kubbetü's-Sahra

Sağda: Mescid-i Aksa'dan Kubbetü's-Sahra'ya 22 basamakla çıkılır

Upper Left: The Dome of the Rock

Right: 22 steps lead from Masjid al-Aqsa to the Dome of the Rock

Mescid-i Aksâ tarafından gelindiğinde, bu avlu kapısı dibinde bir küçücük minber vardır, orada ziyaretçiler ayakkabılarını eline alıp yalınayak bu beyaz mermer döşeli harem üzere tam 100 adım gidip..

Bu avlunun kiblesinde Hutbe Kapısı, Mirac Gecesi'nde Hazret-i Peygamber bu minbere çıkıp bütün peygamber ruhlarına nasihat etmiştir. Bir küçük minberdir. Bazı zaman yağmur duası için vilâyet halkı orada toplanıp dua ederler.

Mescid-i Sahratullah:

Mübarek kapısına varınca ayakkabılarını kapıcılara verip ziyarete başlaya.

Bu Sahra-i şerifi Hicri 72 (691) tarihinde Abdülmelik bin Mervân yaptı. Sonra nice sultanlar da eski kible olduğundan nice acayip eserler eklemiştir.

Coming from Masjid al-Aqsa, a small pulpit stands near the gate of this courtyard. Visitors remove their shoes, carrying them by hand, and walk barefoot for 100 steps on the white marble of this sacred enclosure.

On the qibla side of the courtyard is the Hutbe Gate. It is said that on the Night of Ascension (Mi'raj), the Prophet Muhammad (peace be upon him) ascended this pulpit and advised the souls of all the prophets. At times of drought, locals gather here to pray for rain, seeking divine mercy.

Mescid-i Sahratullah (The Mosque of the Holy Rock):

At its blessed gate, visitors hand their shoes to the attendants and begin the visit. The Dome of the Rock was built in 72 AH (691) by Abd al-Malik ibn Marwan. Later, various sultans added remarkable works, honoring its status as the former qiblah.

Sol Üstte: Kubbetü's-Sahra'nın Batı kapısı
Sağda: Hutbe Minberi

Upper Left: The Western Gate of the Dome of the Rock
Right: The Pulpit of the Hutbe (Sermon)

Hicri 926 (1520) tarihinde Sultan Süleyman tahta çıktığında Belgrad Kalesi'ni, ardından Rodos Adası'nı Malta elinden fethedip Kârun malına malik olup müstakil padişah olunca mübarek bir gecede rüyasında Hazret-i Peygamber'i görüp,

“Ey Süleyman, 48 sene yaşarsın ve çok gazalar edersin, kıyamete kadar soyun kesilmez ve sen şefaati hak ettin. Ancak şu gaza malından Mekke ve Medine'ye harcıyıp Kudüs-ü şerife bir kale inşa et ki evlâtların zamanında kâfirler istila etmeye. Avlusuna bir havuz ve Sahratullah'ı süsleyip Kudüs fakirlerine surre ve atıyyeler ihsan edip Kudüs'ü mamur eyle” diye Resulullah emreder.

In the year 926 AH (1520 CE), when Sultan Süleyman ascended the throne—after first conquering the Belgrade Fortress, then the Island of Rhodes from the Knights of Malta, and amassing wealth like that of Qārūn (Korah), thereby becoming a truly independent sovereign—he had a blessed dream one night. In this dream, he beheld the Messenger of Allah (peace be upon him), who said:

“O Süleyman, you shall live 48 years and wage many campaigns. Your lineage shall continue until the end of time, and you have earned my intercession. However, from your war spoils you must spend on Mecca and Medina, build a fortress in Noble Al-Quds so that unbelievers may not conquer it during the reigns of your descendants, construct a pool in its courtyard, adorn the Holy Rock (Sahratullah), and bestow surre (stipends) and gifts upon the poor of Al-Quds. Thus, you shall make Al-Quds prosperous.”

Soi Üstte ve Sağda: Kubbet-üs Sahra ve Kâse Şadırvanı
Upper Left and Right: The Dome of the Rock and the
Kase(Basin) Fountain

Süleyman Han derhâl uykudan uyanıp gaza malından bin kese Mekke'ye, bin kese Medine'ye ve bin kese bu Kudüs'e, diğer mühimmatlarla birlikte Koca Mimar Sinan'ı Kudüs'e gönderir.

Lala Mustafa Paşa'yı Mısır'dan azledip Şam'ı verip Kudüs imaretine memur olunca Mısır'da, Şam'da ve Haleb'de ne kadar usta mühendis, mermer ustası Mânî ve Bihzad nakkaş ustalar var ise toplayıp Kudüs'ü ve Sahra'yı öyle süslemişler ki Sahra-i Şerifin cennet kapısı üzere "Hâzihi cennâtü adnin" "... fedhulûhâ hâlidîn/artık ebedî kalmak üzere girin..." [Kur'an, Zümer, 73] âyeti yazılmıştır.

Sultan Suleyman immediately awoke from his sleep and allocated one thousand purses of treasure from the spoils of war: one for Mecca, one for Medina, and one for this sacred city of Al-Quds (Al-Quds). Along with other supplies and resources, he dispatched the great architect Mimar Sinan to Kudüs.

"When Lala Mustafa Pasha was assigned to Damascus and tasked with Kudüs' charitable works, master engineers, marble craftsmen, and decorators, including Mani and Behzad, were gathered from Egypt, Damascus, and Aleppo. They adorned Al-Quds and the Sacred Rock with such splendor that the Paradise Gate bore the inscription:

"Enter, then, and abide therein forever..."

[Quran, Surah Az-Zumar, 73]

Solda: Kubbetü's-Sahra'nın Cennet (Kuzey) Kapısı
Sağ Üstte: Kubbetü's-Sahra'nın muhteşem kubbesinin iç süslemesi

Left: The Paradise Gate (North Gate) of the Dome of the Rock
Top Right: The stunning interior decoration of the Dome of the Rock's dome

Gerçekten de cennet gibi bir kasırdır. Bu hakir 38 sene 17 padişahlık yer gezdim, seyrettiğim binalarda böyle yedi cennet benzerini görmedim. İçine insan girince dehşete kapılıp hayran olarak o an parmağını ağzına götürür. Bir beyaz mermer döşeli sahranın ortasında bir Havernak Köşkü gibi nur dolu bir camidir.

Taşrasından avlusu çepeçevre 300 adımdır. Sekiz köşelidir ve taşrası üç adam boyu ebrî, somaki ve yeşim harakanî mermerler kaplıdır. Her bir parça mermerlerde nice bin Tanrı eseri gözüktür. Bu mermerlerden yukarısı ta kubbe saçığına kadar nakışlı ve sanatlı çini ile öyle bir süslenmiştir ki herkesi hayran bırakır.

Truly, it is a palace like paradise. In 38 years, traveling through 17 sultanates, this humble traveler has seen no structure resembling the seven paradises like this. Upon entering, one is struck with awe, placing a finger on their lips in amazement. At the center of a white marble courtyard stands a radiant mosque, like a pavilion of light.

The outer courtyard measures 300 paces around. Octagonal in shape, its exterior is clad in ebrî, somaki, and harakani marbles, each as tall as three men. On every marble piece, countless divine wonders can be seen. Above these marbles, up to the dome's cornice, intricate and artistic tiles adorn the structure, mesmerizing all who see it.

Sol Üstte: Kubbetü's-Sahra'nın dış duvarından bir kesit

Sağda: Kubbetü's-Sahra'nın cennet kapısı ve avlusundaki eserler

Upper Left: A section of the Dome of the Rock's outer wall

Right: The Dome of the Rock's Paradise Gate and the structures in its courtyard

Bu çini üzerinde Ahmed el-Karahisarî hattıyla çepçevre Yâsin-i şerif yazılmıştır. Her bir köşesinde iri yazı ile Yâsin suresinden: “Selâmun kavlen min Rabbi’r-rahîm/Onlara merhametli Rabb’in söylediği selâm vardır” [Kur’ân, Yâsin, 58] ve “Ve mâ tevfikî illâ billâh/Muvaffak olmam yardımı iledir.” [Kur’ân, Hûd, 88] âyetleri yazılmıştır.

Bu çiniler üzerinde olan hatlardan yukarı, yağmur suyunun akması için bakırdan kalaylı yağmur olukları vardır. Bundan yukarı kurşunla kaplı çepçevre kubbe saçaklarıdır. Bu kurşunlu saçaklardan yukarı 10 arşın yüksek, Çin kalemî ile nakışlı çini kaplıdır ve büyüleyici derecede bir sanattır.

The chapter of Yasin (Yasin-i Şerif) is written around the tiles in the calligraphy of Ahmed el-Karahisari. At each corner, large inscriptions display verses from the Quran:

“Peace and fulfillment through the word of a Sustainer who dispenses all grace.” [Quran, Surah Yasin, 58]

“The achievement of my aim depends on God alone.” [Quran, Surah Hud, 88]

Above these tiles, there are copper rain gutters coated with tin to drain rainwater. Higher up, the dome’s cornices are covered in lead all around. Above the lead-covered cornices, there is a 10-arşın-high section decorated with intricate tilework painted in the Chinese style, showcasing an enchanting level of artistry.

Solda: Kubbetü’s-Sahra’nı kubbe kasnağında çepçevre Yasin Suresi yazılıdır

Sağ Üstte: Çiniyle kaplı bakır su olukları

Left: Surah Yasin is inscribed around the drum of the structure.

Top Right: Copper water spouts covered with tiles

Göklere yükselmiş nurlu bir kubbedir, ancak diğer kubbeler gibi yuvarlak değildir, Konya'da Celâleddin-i Rumî türbesinin kubbesi gibi sürahidir, ta ki semâya yükselmiştir. Alem-i şerifi 12 arşındır, derler. Saf altınla kaplanmış ki bir merhale yerden parıltısı o diyarı aydınlatır. Ve Sahratullah bu yüksek kubbenin altındadır.

Bu âsitanenin dört kapısı vardır. Kibleye bakan Kible (*Bab al-Qibla*) Kapısı, doğuya nazır Hz. Davud (*Bab an-Nabi Daud*) Kapısı, kuzeye açılan Cennet Kapısı ve batıya bakan Batı (*Bab al-Gharbi*) Kapısı. Bu kapılar ikişer kat altın gibi sarı pirinçten yapılmış kapılardır ki bu asırda bir törpüsünü vurur usta yoktur. Her birinin boyu onar arşın yüksekliktedir.

Her kapıda ikişer kat nakışlı çuka perdeler var, zira bu Kudüs'ün kışı çok sert olur. Her kapının ve perdelerinin birer çeşit nakışı vardır.

It is a luminous dome that rises to the heavens, but unlike other domes, it is not round. It is shaped like a flask, similar to the dome of Celaleddin Rumi's tomb in Konya, reaching up to the skies. They say its sacred finial (alem-i şerif) is 12 arşın high. It is covered in pure gold, and its radiance brightens the surrounding area from a great distance. Below this lofty dome lies the Sahratullah.

This building has four doors: the Qiblah-facing (Bab al-Qibla) Gate, the East-facing Prophet David (Bab an-Nabi Daud) Gate, the north-opening Paradise (Bab al-Jannah) Gate, and the West-facing (Bab al-Gharbi) Gate. These gates are crafted from double-layered, golden-colored brass so exquisitely made that no master in this century could chisel even one of them. Each stands 15 arşın in height.

Each door is adorned with double-layered, embroidered thick curtains, as the winter in Al-Quds is very harsh. Every door and its curtains feature their own unique patterns.

Sol Üstte: Kubbetü's-Sahra'nın Batı (Bab al-Gharbi) Kapısı
Sağda: Kubbetü's-Sahra ve Güney'deki Kible Kapısı ve Horoz motifi
Upper Left: The Dome of the Rock's West-facing (Bab al-Gharbi) Gate
Right: The Dome of the Rock, the southern Qibla Gate, and the Rooster motif

Bu kapılardan içeri tâ Sahratullah'a kadar dört kat binadır. İlk katı yazılıdır ki bunun da iç yüzü baştan başa dışı gibi yeşim, harakanî, sarı yerekanî, somaki ve beyaz mermer ile ve çeşit çeşit Tanrı eseri dalgalı ve bulutlu mermerler ile duvar kaplıdır. Her bir mermeri mermer ustası birer sanat ile biçmiş ki iki yaprağı yan yana gelince türlü türlü kitabeler, acayip ve garip şekiller gözükür. Hatta Güney (Kible) Kapısı'nın dışında Sahra-i Şerif'e yönelince bu kapının sağ tarafında duvara kaplı mermerde iki horoz resmi birbirine karşı gaga gagaya kanatlarını açmış dururlar. Allah'ın emriyle biçme ebrî renkli taşlarda böyle ibretlik çoktur. Dikkatle bakıldığında türlü türlü şekiller ve çiçekler ortaya çıkar.

Bu ilk kat duvarda dış avluya bakan 52 adet pencere vardır. Bu pencereler üzerinde büyüleyici bukalemun nakışı çeşit çeşit camlar vardır. Her birinde,

“Lâ ilâhe illallâh Muhammedün resûlullâh” ve “Allâhu nûru's-semâvâti ve'l-arz/Allah göklerin ve yerin nûrudur.” [Kur'ân, Nûr, 35] âyeti ve Çâryâr isimleri yazılmış camlardır.

This mosque has four levels, extending from the gates to the Holy Rock (Sahratullah). The first level is inscribed with writings, and its inner surface is entirely covered from top to bottom with greenery-like, Harakanî, yellow Yerekanî, Somaki, and white marbles, as well as various types of God's wave-patterned and cloud-patterned marbles. Each marble has been meticulously carved by a master craftsman, so that when two pieces are placed side by side, various inscriptions and strange, bizarre shapes emerge. Even when turning towards the Noble Rock (Sahra-i Şerif) outside the South(Qıbla) Gate, on the right side of this gate on the wall-covered marble are two roosters with their wings spread and beaks open toward each other. By Allah's command, such admonitory carvings are abundant in carved, multi-colored stones. Upon close inspection, various shapes and flowers become apparent.

On the wall of this first level, facing the outer courtyard, there are 52 windows. These windows are adorned with enchanting chameleon-like patterns made from various types of glass. Each of them bears the inscriptions:

“There is no god but Allah, Muhammad is the Messenger of Allah” and “Allah is the Light of the heavens and the earth.” [Qur'an, An-Nur, 35] along with the names of Çâryâr inscribed on the glasses.

Kubbetü's-Sahra'nın katmanları (Hazreti Davud Kalesi Müzesinde)
The Layers of the Dome of the Rock (Displayed at the Tower of David Museum)

Kubbetü's-Sahra'nın daire formundaki yapısı
The Circular Structure of the Dome of the Rock

Bu evvelki kat duvarın iç yüzünde bir kat daha vardır, duvar değildir. Toplam 24 uzun sütun üzerine oturmuş kemerlerdir ki zikri geçen yüksek kubbeye ulaşır. Bu 24 sütunun on altısı Tanrı hakkı için Kudret Eli ile yaratılmış nur gibi ebrî yüksek somaki sütunlardır ki övgüsünde dil kısa kalır. Sekizi el yapısı dört köşe direklerdir ki dört rükünden nişan verir. Ama üstad Ferhad bu yapma sütunları öyle altınli tellerle bukalemun nakışı etmiş ki sanki saat minası gibi Mânî nakşidir. Bütün camların parıltısı bu direklere yansıyınca garip insanın gözleri kamaşır.

Bu 24 sütunlar ki yazıldı, onlar ile evvelki duvarın arası deve gönü üzere mücellit işi gibi ibretlik tavadır. Kıl kalemini Bihzad, Mânî, Şah Kulu, Veli Can ve Ağa Rıza gibi nakkaşlar bile çekmede âcizdirler.

Bu tavan sekiz terk üzere tarh olunup her bir terki birer çeşit nakış olmak üzere tarh olunmuştur. Bu kat sütunlarının kemerlerinin altı çepçevre insan gezip kandil yakacak katlardır.

On the inner face of the previous level's wall, there is an additional layer, not a wall, but arches resting on a total of 24 tall columns that reach up to the aforementioned lofty dome. Of these 24 columns, 16 are high Somaki columns, created by the Hand of Power, like luminous, marbled pillars for the sake of God, so magnificent that words fail to praise them. The remaining 8 are handcrafted, four-cornered pillars that mark the four corners. Yet Master Ferhad has adorned these artificial pillars with such golden filaments in chameleon-like patterns that they resemble the intricate designs of Mani, like the workings of a clock. When the light from all the windows reflects off these pillars, it dazzles one's eyes.

These 24 columns mentioned here, and the space between them and the former wall, form an awe-inspiring ceiling, like bookbinding work upon camel hide. Even master miniaturists such as Behzad, Mani, Shah Kulu, Veli Can, and Agha Rıza would be incapable of drawing such designs with a hair-fine brush.

This ceiling is divided into eight sections, each decorated with a different pattern. Under the arches of these columns on this level, all around, are floors where people can walk and light lamps.

Bu kat direklerin önündeki evvelki duvarda Hanefî mihrabı vardır. Kalabalık cemaatle beş vakit namaz kılınır, imamı ve müezzinleri var.

Sahra mağarası kapısı üzerinde müezzinler mahfili vardır, ama minberi yoktur. Bu mahal değerli ipekli halılar ile döşelidir.

İkinci kattan içeri bir kat sütunlar daha vardır, çepçevre 12 adet çeşit çeşit somaki direklerdir. Her biri Rum haracı değer la'l parçası direklerdir. Bu Tanrı nuru kubbe, bu sütunlar üzerinde olmakla yavurlak yapılmıştır.

İkinci kat sütunları ile bu üçüncü kat sütunları arası yine deve derisinden nakışlı tavadır. Bu tavan 16 terk üzere taksim olunup her biri birer büyük ustanın arz-ı marifetidir ki büyüleyicidir.

Bu üçüncü sütunların araları tamamen demir kafes ile inşa olunmuş ki sanki demir ustası Hazret-i Davud işidir. Bu demir kafeslerin Sahra-i şerife girecek dört yerden kapıları vardır, onlar da demir kafestir. Doğuya ve batıya, kuzeye ve güneye açılır sanatlı kapılardır.

Bu kafeslerden içeri bir kat dahi servi ağacından küçük sadefkâri doğramacı işi parmaklıklar Sahra-i şerifi çepçevre kuşatmıştır. Bunun kapısı bacası yoktur. Bundan içeri bir kimsenin girmeye gücü yetmez. Ancak soylu ailelerin oğullarından biri yılda bir kere girip süpürge ile süpürüp tozu temizler. Bütün ziyaretçiler dışarıdan tavaf ederler.

In front of these columns, on the previous wall, stands the Hanafî mihrab, where five daily prayers are performed in congregation with an imam and muezzins.

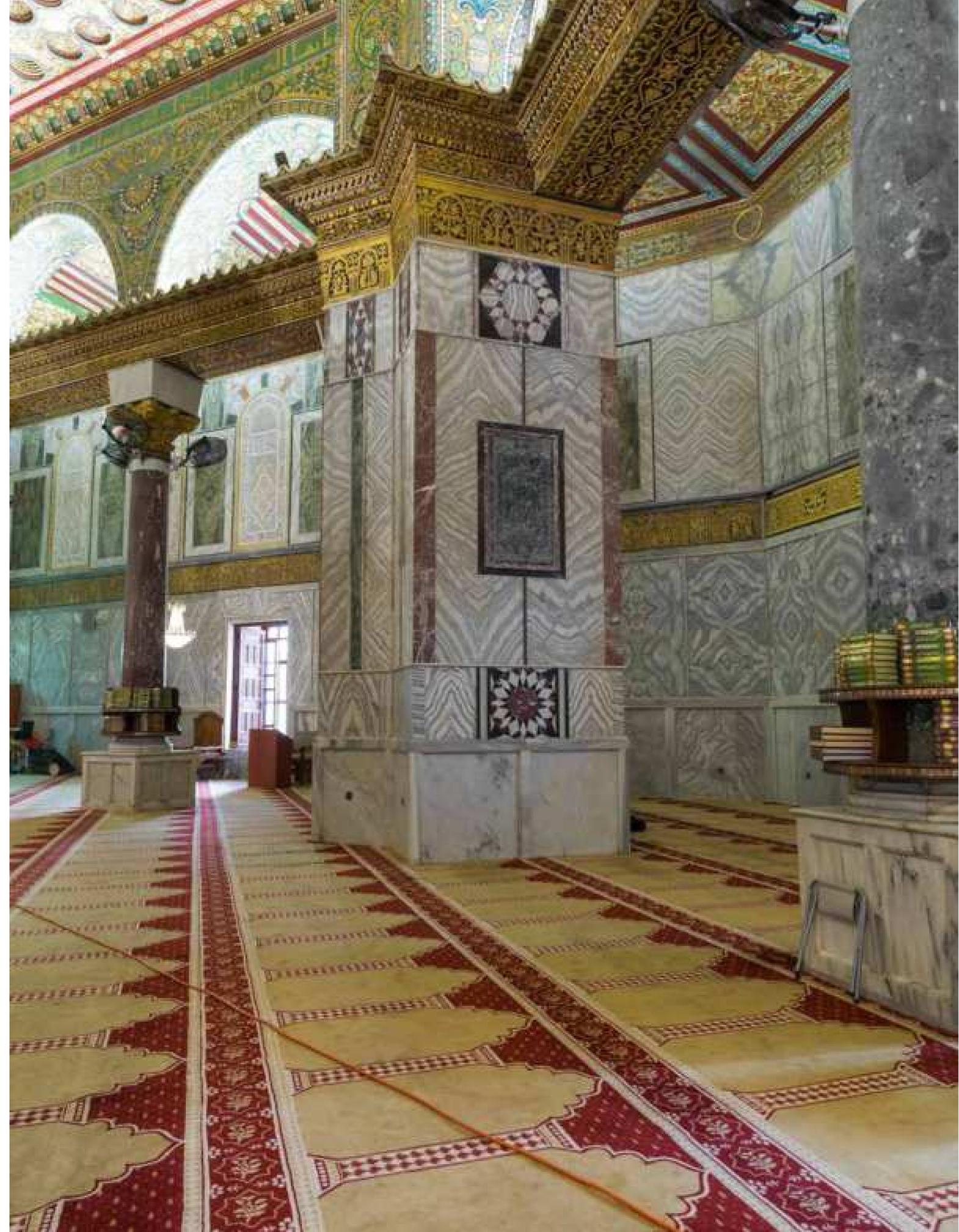
Above the Sahra Cave doorway is a muezzins' gallery, though there is no minbar. The area is adorned with fine silk carpets.

On the second level, twelve columns made of various types of somakî marble surround the space. Each column, valued like a tribute from Rûm, resembles a ruby pillar. The divine dome rests upon these columns in a circular design.

Between the second and third levels lies a ceiling decorated like painted camelhide, divided into sixteen sections (terk). Each section showcases the mastery of a different artisan, leaving viewers in awe.

The spaces between the third set of columns are enclosed by intricate iron latticework, crafted with such skill it seems like the handiwork of Prophet Dâwûd. Four lattice gates, opening to the east, west, north, and south, grant access to the Sahra-i Şerif

Inside these lattices is another layer of cypress-wood railings inlaid with mother-of-pearl (sadeşkârî), encircling the Sahra-i Şerif. There is no door or hatch, and no one can enter. Once a year, a member of a noble family enters to sweep and clean the dust. All other visitors perform their circumambulation from outside.

Sol Üstte: Kubbetü's-Sahra'nın içinden farklı detaylar
Sağda: Kubbetü's-Sahra içindeki sütunlar ve üslemeler
Upper Left: Various Details from Inside the Dome of the Rock
Right: Columns and Decorations Inside the Dome of the Rock

Sahratullah'ın özellikleri:

Gezgin ve ziyaretçi kardeşlere gizli olmaya ki Sahratullah dedikleri bu parmaklık içinde, hâlen bir beyaz taştır. Büyüklüğü parmaklık kenarınca tam 100 adımdır. Parmaklıktan gözüken bir yassı taştır, ona Sahratullah derler.

Bazı müfessirler “Göklerin ve yerin anahtarları (mutlak hükümrânlığı) O'nundur” [Kur'ân, Zümer, 63] âyet-i şerifinin tefsirinde “Habibim Muhammedim! Yeryüzünü yarattım, daha sonra kilitlerle kilitledim, yani dağlar ile sağladım” buyururlar.

Bazı tefsirciler, birinci kilit Arafat Dağı'dır, sonra Sahratullah'tır ki ona kudret nazarı taalluk edip cân ve cin kavimlerine Kudüs-ü şerif secdegâh idi. O zamanda da Sahratullah ziyaretgâh idi. Benî âdemin de kiblegâhı idi. Nitekim yukarıda zikri geçmiştir.

The Features of Sahratullah:

It should not remain hidden from traveling brethren and visitors that “Sahratullah,” enclosed by these railings, is a white stone still in place. It measures exactly 100 steps around the perimeter of the railing. One sees a broad, flat stone through the lattice; this is what they call Sahratullah.

Some exegetes, interpreting the verse “His are the keys [to the mysteries] of the heavens and the earth.” [Quran, Surah Az-Zumar, 63], quote, “My Beloved Muhammad! I created the earth, then I locked it with keys—that is, I fortified it with mountains.”

Certain commentators say: The first lock is Mount Arafat, and then Sahratullah, upon which a divine gaze fell, making it a place of prostration for both human and jinn communities in Noble Al-Quds at that time. Sahratullah was then a site of visitation, as well as the qibla for the Children of Adam, as referenced above.

Solda: Miraç Hadisesinde Muallak Taşı üzerinde ki ayak izi
Sağ Üstte: Ayak izinin muhafaza edildiği kafesin mermer muhafazası

Left: The Footprint on the Muallak Stone from the Night of Ascension
Top Right: Marble Enclosure of the Cage Protecting the Footprint

Daha sonra Hazret-i Peygamber'e Mekke-i Mükerrreme'de 40 yaşında peygamberlik gelip 13 sene Mekke'de kalıp 51 yaşını 9 ay geçtiğinde Cenâb-ı Hak'tan Hazret-i Cibril-i Emin gelip,

“Ey Muhammed! Cenâb-ı İzzet sana selâm eyledi. Tayy-i mekân ile Kudüs'ümü ziyaret eylesin” deyip Hazret-i Habib-i Hak tayy-i mekân etti, Cibril-i Emin bile idi. Bazı sarhoşlar, “Yok, Mekke'den Kudüs'e Burak ile geldi” diye ihtilaf vardır.

Sonunda Hazret-i Resul, Kudüs-ü Şerif'e gelip bütün peygamberlerin ruhları,

“Hoş geldin ey Muhammed” dediler.

Hazret-i Peygamber Sahratullah altındaki mağarada namaz kılp, el yüze sürünce derhâl Cibril-i Emin Cenâb-ı Hak tarafından yine gelip,

“Ey Muhammed! Allah sana selâm eyledi ve Firdevs uçmağından bir uçkun Burak gönderdi. Binip gelsin, benim arş ve kürsümü, levh u kalemimi ve sekiz cennetimi görsün. Ve vasıtasız benim cemâlimi müşahede etsin, diye emir eyledi” deyince Hazret-i Risâlet Hak emrine uyarak Sahra-i şerif mağarasından çıkıp Sahratullah üzere iki rekât namaz kıldı.

Later, when the Messenger of God (peace be upon him) reached the age of 40 in Mecca, where he remained 13 years, and at 51 years and 9 months of age, God Almighty sent Jibril-i Amin with the message:

“O Muhammad! The Exalted One greets you with peace. By folding space (tayy-i makan), you must visit My Al-Quds.”

So the Beloved of the True One (peace be upon him) traveled by this miraculous folding of space, with Jibril-i Amin accompanying. Some intoxicated storytellers contend: “No, he came from Mecca to Al-Quds on the Buraq.” There is a dispute on this matter.

Eventually, the Messenger of God arrived at Noble Al-Quds, where the souls of all prophets greeted him:

“Welcome, O Muhammad!”

After praying in the cave beneath Sahratullah and wiping his face, Jibril-i Amin came again by God's command:

“O Muhammad! God sends you peace. From the Paradise of Firdaus, He has dispatched a swift Buraq. Mount it and come, see My Throne and Footstool, My Tablet and Pen, and My eight gardens of Paradise, and witness My countenance directly without intermediary.”

With that, the Messenger of God (peace be upon him) obeyed the divine command, exiting the Sahra-i Serif cave, then offered two rakahs upon Sahratullah.

Kubbetü's-Sahra'nın tam ortasında Sahratullah, Muallak Taşı
At the center of the Dome of the Rock is Sahratullah, the Muallak Stone

Hâlâ mübarek başlarının secdeye geldiği yer ve mübarek dizleri Sahra'ya tesir ettiği yerler bellidir, derler ama ziyaret etmeye komazlar.

Hazret namaz kıldıktan sonra Bismillâhırahmânırahîm diye Burak-ı Refref'e binince,

"Nuh dedi ki: 'Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir'" [Kur'ân, Hûd, 41]

deyip tevhid kamçısını Burak'a urup göklere biraz yükselince arkalarından bir gürültü duyup saadetle geriye bakınca gördüler ki Sahratullah yerinden kopup,

"Ey Muhammed! Hak huzuruna beni dahi ilet" diye dile gelip feryat etti.

Derhâl Hazret-i Peygamber hitap edip,

"Yâ sahratellâh! Kıf mu'allekun bi-emrillâh" diye hitap edince, Sahra yerden ne kadar havaya yükseldi ise Allah'ın izniyle hâlâ o miktar asılı durur ki bir yere bitişik değildir.

Hâlâ yerle gök arasında asılı durduğu için Muallâk Taş derler, ama Sahratullah odur. Tarihçilere göre ikinci yaratılan kilit Sahra budur, derler.

Tevârîh-i Tuhfe'ye göre: Cennet-i A'lâ'dan çıkan 2 Sahra'dır. Biri Hacerü'l-Esved ki kırmızı idi, Nuh Tufanı'nda zulemat suyunda kalıp ve asilerin yüzleri süründüğünden, rengi değişip Hacerü'l-Esved [Kara Taş] oldu.

Biri de bu Sahra-i Şeriftir, derler. Doğrusunu Allah bilir.

It is said that the spots where the Prophet's (peace be upon him) blessed forehead and knees touched the Sacred Rock (Sahratullah) during prostration are still visible, but they are not open to visitation.

After praying, the Prophet (peace be upon him) mounted the Buraq, saying:

"(Noah) said, 'Embark in it. In the name of God, it will sail and anchor. My Lord is All-forgiving, All-merciful.'" [Quran, Hud, 41]

As he struck the Buraq with the whip of Tawhid and began ascending, a loud sound came from behind.

Looking back, the Prophet saw the Sahratullah rising and calling out:

"O Muhammad! Take me, too, to the Divine Presence!"

The Prophet (peace be upon him) addressed it: "O Sahratullah! Remain suspended by the command of Allah."

At this, the Sacred Rock stopped mid-air, remaining suspended between earth and sky. To this day, it is believed to hang without contact with the ground, hence its name "Muallak Taş" (The Suspended Stone).

Historians say Sahratullah is the second "anchor" of creation.

According to Tuhfe Chronicles, two stones descended from Paradise:

One is the Hacerü'l-Esved (The Black Stone), which was originally red. During Noah's Flood, it was submerged in dark waters and blackened from contact with sinners' faces.

The second is the Sahra-i Şerif (The Sacred Rock).

However, only Allah knows the truth of these matters.

Solda: Kadem-i Şerif kafesi
Sağ Üstte: Sahratullah ve onu saran ahşap çerçeve

Left: The Kadem-i Sharif enclosure
Top Right: Sahratullah surrounded by its wooden frame

Bu Sahra üzerine Sultan Ahmed merhum altınlarla belenmiş bir gölgelik cibinlik etmişler ki altın ve cevahirine paha ermez bir çadırıdır. Etrafında olan sütunlara ibrişim iplerle bağlayıp, Sahra üzerine gölgelik olmuş. Bu gölgelikten ta bu kubbenin zirvesine kadar 40-50 arşın yüksektir.

Kubbesinin içi tamamen altın levhalı mina oturtma taşdır ve dört tarafını süsleyen Şah Kulu adlı nakkaştır.

Over the Sahra-i Şerif (Sacred Rock), the late Sultan Ahmed constructed a gold-embroidered canopy—a magnificent pavilion adorned with gold and precious jewels beyond estimation. This canopy was secured with silken ropes tied to the surrounding columns, creating an elegant shade over the Sacred Rock.

The height from the edge of this canopy to the apex of the dome is said to be approximately 40–50 arşın (around 27–34 meters).

The interior of the dome is entirely covered with gold-plated tiles, crafted with mina (enamel) inlays, and was masterfully decorated by the renowned artist Shah Kulu.

Solda: Kubbetü's-Sahra'nın muhteşem kubbesi
Sağ Üstte: Kubbetü's-Sahra'nın çatı-kemer süslemeleri

Left: The magnificent dome of the Dome of the Rock
Top Right: Roof and arch decorations of the Dome of the Rock

Sahra-i Şerif Hazret-i Peygamber'in ardı sıra havaya yükselince Peygamber emri ile asılı kalıp altı bir büyük mağara kalmış, 200 adam alır bir âsitanedir. Hanefî mihrabının ardında müezzinler mahfilinin altında, taş merdivenle inilir bir demir kafesli kapısı var. Ondan aşağı bir geniş mağaradır. Ziyaretçilerin ibadet ettiği mekândır.

Bu Sahra-i şerifin asılı durduğunu ziyarete gelenler görüp korkup ürkmesinler ve nice hamile kadınlar bu mağaraya girip Sahra-i şerifi asılı görünce ah deyip korkusundan nice kere doğurmuş kadınlar vardır; o yüzden eski halifelerin biri Sahra altına bir ince duvar çekmişler ki halk korkmadan kalp huzuru ile ibadet edeler. Ama ne mümkün yine duvar ile Sahra arasında parmak girer ve bazı yerine el girer aralıktır.

When the Sacred Rock (Sahra-i Şerif) began to ascend into the air following the Prophet Muhammad (pbuh) during the Night Journey (Mi'raj), it remained suspended by his command, leaving a large cave below that can hold 200 people.

Behind the Hanafi mihrab, beneath the muezzins' platform, a stone staircase leads down to the cave, sealed by an iron-gated door. Below lies a spacious cavern where visitors pray and worship.

It is said that some visitors, especially pregnant women, were so frightened upon seeing the suspended rock that they went into premature labor. To ease this fear, one of the early caliphs built a thin supporting wall beneath the Sacred Rock to reassure worshippers.

However, despite the wall, gaps remain wide enough for a finger or even a hand to pass through, revealing the suspended rock above.

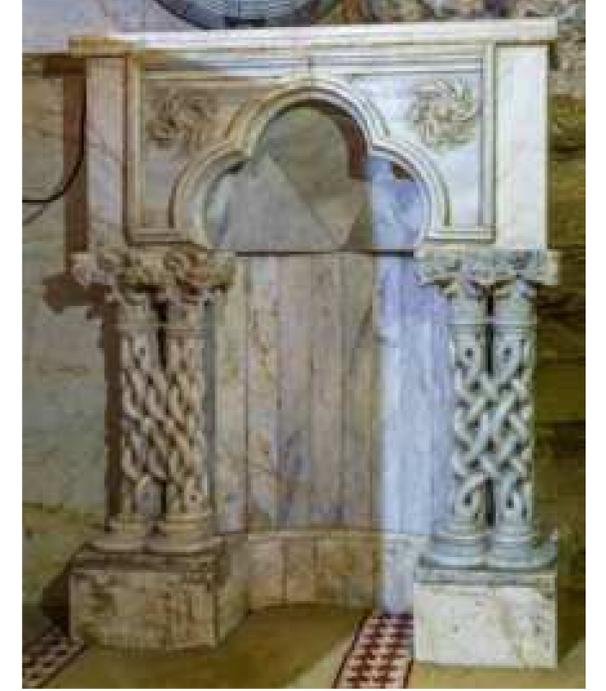
Sol Üstte: Mağaranın içindeki makamlardan biri

Sağda: Sahratullah'ın altında bulunan Ruhlar Mağarası

Upper Left: The Cave of Souls located beneath the Sacred Rock

Right: One of the prayer niches inside the cave

Sahratullah Mağarası makamları:

Evvelâ merdiveni inerken mağaranın sağında Hazret-i Cibril Makamı ve mihrabı, sol tarafında Hazret-i Davud makamı ve Hazret-i Peygamber ibadet ederken Sahra-i şerife mübarek sarıkları dokunup tesir ettiği çukura, ziyaret eden kimse elini o mahalle sürüp sonra yüzüne sürüp dua:

“Allâhümme beyyız vechî bi-bereketi tâcı mi'râcı Muhammed aleyhisselâm” diye.

As one descends into the Cave of Sahratullah, on the right is the Maqam of Hazrat Jibril (Archangel Gabriel) with his mihrab, and on the left is the Maqam of Hazrat Dawud (Prophet David).

At the spot where the Prophet Muhammad's (peace be upon him) blessed turban touched the Sacred Rock, visitors place their hands, then wipe their faces while praying:

'Allâhümme beyyız vechî bi-bereketi tâcı mi'râcı Muhammed aleyhisselâm'

'O Allah! Brighten my face with the blessings of the Crown of the Ascension of Muhammad, peace be upon him.

Solda: Kubbetü's Sahra'nın içerisinden 16 basamaklı merdiven aracılığı ile mağaraya inilmektedir.

Sağ Üstte: Sahratullah Mağarası makamları

Left: The cave beneath the Dome of the Rock is accessed via a 16-step staircase.

Top Right: Prayer niches inside the Sacred Rock Cave.

Hazret-i Risalet'e Cibril-i Emin gelince Sahra Mağarası'nın yanından çıkmayıp mağaranın üstündeki Sahra yarılıp dışarı çıktıkları delikte büyük bir kandil var, Mirac Gecesi'nden beri sönmemiştir. Hizmetçileri daima yağını koyup fitilini yenilerler, bu hizmete memurlardır. Bu mağaranın içi onunla aydınlıktır. Bu kandilin altında iki rekât namaz kılan Hak hakkına mahrum kalmaz, vesselâm.

Sonra bu mağaradan dışarı çıkarken mağaranın kapısı yanında bir ince düzgün mermer sütunu, sanki Sahra sallanırsa o sütuncuk yardımcı olup halkın gönlü rahat olsun diye kapı yanından Sahra-i şerife dayamışlar.

Bu mağaranın kapısı kibleye açıktır. Bu yapılar tamamen Sahratullah kubbesinin içinde yapılmış büyük bir sürahi kubbedir ki sanki felekler tacıdır. Hazret-i Âdem'in yeryüzüne inmesinden beri benzeri yapılmamıştır ve yeryüzünü gezen seyyahlar görmemiştir.

When Archangel Gabriel (Cibril-i Emin) came to Prophet Muhammad (peace be upon him), they ascended through an opening in the Sacred Rock (Sahra) above the Cave of Sahratullah. A great lamp has been burning there since the Night of Ascension (Mi'raj) without extinguishing. Servants regularly refill its oil and replace its wick, keeping the cave illuminated. It is said that whoever prays two raka'ahs under its light will not be deprived of divine blessings.

As one exits the cave, near the doorway, there stands a slender, finely crafted marble column. It is placed there, as if it could support the Sacred Rock in case it were to shake, to ease people's hearts and reassure them.

The cave's door faces the qibla. These structures are enclosed within the Dome of the Rock (Sahratullah kubbesi), a flask-shaped dome described as a celestial crown.

It is said that since the descent of Hazrat Adam to earth, no structure like it has ever been built, nor has any traveler witnessed its equal.

Mirac Gecesi'nden beri sönmeyen lamba
The lamp that has remained lit since the Night of Ascension (Mi'raj)

Sahra kafesinin dışındaki makamları bildirir

Evvelâ gümüş kafesi dolap içinde Hazret-i Resul'ün mübarek sağ kadem-i şerifi, gece gündüz gülsuyu ile doludur, ziyaretçiler yüzlerine sürerler.

Bu kadem-i şerifin karşısında bir bucakta Hazret-i Hamza kalkanı. Bazılar âyine-i İskender derler. Zira bir tuhaf macun-ı ekber tılsımlı bir aynadır ki sanki kâinatın aynasıdır. Bir anda bin insan baksa tek tek belli olur. Bir acayip ibretliktir. Âyine-i İskender olduğuna tanıklık eden bu hakirdir.

Sahratullah parmaklığı üzere Hazret-i Davud'un demirden nar ağaçları meyveleri, öyle yapmış ki sanki Resûl-i Hudâ mucizesi ve Davud Nebî aleyhisselâm sanatıdır.

Indicates the Important Places Outside the Sahra Cage

Firstly, inside a silver-latticed cabinet lies the blessed right footprint of Prophet Muhammad (peace be upon him), filled with rose water day and night, which visitors apply to their faces.

Opposite this, in one corner, stands the shield of Hazret-i Hamza. Some call it Âyine-i İskender (Alexander's Mirror), a talismanic mirror said to reflect the universe. If a thousand people look into it at once, each face appears distinctly. It is an extraordinary marvel, and I bear witness to its authenticity.

Near the railing of Sahratullah are the iron pomegranate trees of Prophet David. Their craftsmanship is so intricate they seem to embody the miracle of the Messenger of God and the artistry of Prophet David (peace be upon him).

Solda: Sahratullah kafesinin dışındaki makamlar
Sağ Üstte: Sahratullah kafesinin yüksekliği ve konumu

Left: The stations outside the enclosure of Sahratullah.

Top Right: The height and position of the enclosure surrounding Sahratullah.

Bu Sahra'nın dört yanında Çâryâr-ı Güzin makamı vardır; Doğu Kapısı'nda Hazret-i Ali Makamı, kiblede Hazret-i Ebubekir, batıda Hazret-i Ömer, Cennet Kapısı'nda Hazret-i Osman-ı Zinnureyn makamı.

Bu Sahra kubbesinde asılı Fânûs-ı Nûr derler tam bin kandildir, altında iki rekât ibadet edenin elbette hayır istekleri hâsıl olur. Bundan gayri bu âsitane içinde toplam 3 bin kandil vardır ve çeşit çeşit kıymetli avizeler asılıdır ki her biri birer büyük ustanın eseridir, her biri çok değerli yadigârlar vardır ki nice Mısır haracı değer hediyelerdir.

Bu meşhur içinde olan halı bir ibadetgâhta ve bir melik sarayında yoktur. Hâlâ yeryüzünde Osmanoğlu'ndan muhteşem ve muazzam yeryüzü padişahı yok iken böyle bir cennet gibi türlü nakışlarla süslenmiş, Bihzad nakışı ile Çin gelin evi nakışı olduğu bütün melikler arasında meşhur olmuştur.

Bu dünyada gönülleri fetheden ve eşi benzeri olmayan büyük bir hayrat beytullahı ancak Âl-i Osman padişahı maliktir.

Around the Sacred Rock (Sahra-i Şerif), there are maqams(stations) dedicated to the Four Rightly Guided Caliphs (Çâryâr-ı Güzin). At the Eastern Gate is the Maqam of Hazrat Ali. On the Qibla-facing side is Hazrat Abu Bakr. To the West lies Hazrat Umar, and at the Gate of Paradise is Hazrat Uthman (Zinnureyn).

Hanging from the dome above the Sacred Rock is the Fânûs-ı Nûr (Lantern of Light), holding a thousand lamps. It is believed that anyone who prays two raka'ahs beneath it will have their prayers fulfilled. Additionally, the sanctuary contains 3,000 lamps and exquisite chandeliers, each a masterpiece and priceless gift, said to be worth an Egyptian tribute.

The carpets here surpass those of any mosque or royal palace. It is renowned among kings that no structure rivals this celestial beauty, adorned with Bihzad's patterns and Chinese bridal motifs.

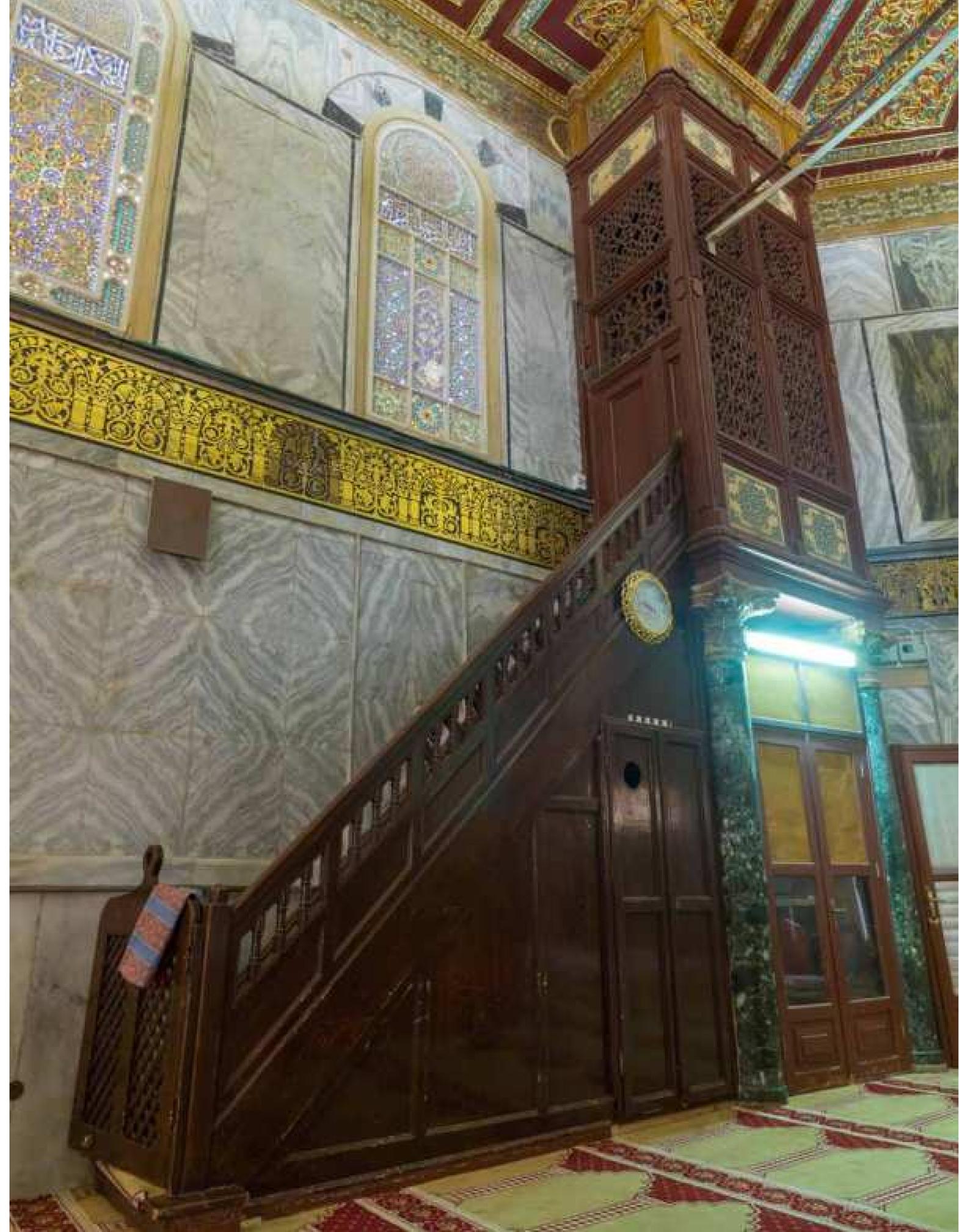
Such a magnificent house of charity and devotion belongs solely to the Ottoman Sultan, the greatest sovereign on Earth.

Sol Üstte: Kubbetü's-Sahra'nın içinde dört Halife'nin makamları vardır.

Sağda: Kubbetü's-Sahra'nın ahşap minberi

Top Left: Inside the Dome of the Rock are the stations of the Four Caliphs.

Right: The wooden pulpit of the Dome of the Rock

Hamd olsun 1082 Ramazan'ının on gün on gecesinde taraf taraf ziyaretlerini edip Kadir Gecesi'nde Mescid-i Aksâ içinde bir hatm-i şerifi tamam edip sevabını Kudüs-ü şerifte yatmakta olup azıcık da olsa iman ile göçenlerin ruhlarına bağışladım, vesselâm.

Praise be to Allah, during the ten days and ten nights of Ramadan in the year 1082 (Hijri), I visited every corner of this sacred place. On the Night of Qadr (Kadir Gecesi), I completed a recitation of the entire Quran (hatm-i şerif) within Al-Aqsa Mosque (Mescid-i Aksâ). I dedicated the reward of this recitation to the souls of those resting in Al-Quds (Kudüs-ü Şerif), who passed away with even a grain of faith (iman) in their hearts. And with this, peace be upon them.

Solda: Kadim Kudüs surlarının üstünden Kubbetü's-Sahra'nın gece görünüşü
Sağ Üstte: Mescid-i Aksa'nın avlusunda gece

Left: Night view of the Dome of the Rock from the ancient walls of Al-Quds.
Top Right: The courtyard of Masjid al-Aqsa at night.

Evliya Çelebi'nin anlattığı Doğu tarafındaki kemerli kapı
The Eastern arched gateway as described by Evliya Çelebi

Evvelâ Sahra-i şerifin avlusu bir beyaz mermer döşeli bir alandır. Yedi yerde ikişer kemerli kapılardır ama kapıların kanatları yoktur. Doğu tarafında bir kemerli kapıdır. 18 ayak taş merdiven ile Sahra-i şerif avlusuna çıkılır.

Kuzey tarafında üç yerden çıkılır kapılardır. Üçünün de kapı kanatları yoktur. Yirmişer ayak taş merdiven ile Sahra avlusuna çıkılır. Kible tarafında da üç yerde kemer kapılardır. Bunun da kapakları yoktur. Bu kapılardan da yirmişer kademe taş merdiven ile Sahra avlusuna çıkılır.

The courtyard of the Sacred Rock (Sahra-i Şerif) is first and foremost a white marble-paved area. There are seven gateways, each with two arches, but none of these gates have doors.

On the eastern side, there is a single arched gate, and from there, one ascends eighteen stone steps to reach the courtyard of the Sacred Rock (Sahra-i Şerif).

On the northern side, there are three arched gates. None of them have doors, and each is reached by climbing twenty stone steps leading into the courtyard of the Sacred Rock.

Bu avlunun dört tarafından böyle merdivenler ile çıkınca bu avlu, zeminden 7 Mekke arşını yüksektir. Sanki Sahratullah Mescidi avlusunun ortasında bir yüksek köşk gibi bir beyaz vadi ortasında Sahratullah'tır.

On the qibla side (south side), there are also three arched gates, similarly without doors. From each of these gates, twenty stone steps ascend to the courtyard of the Sacred Rock.

When ascending into this courtyard from all four directions, one notices that the courtyard rises seven Mekkan cubits (arşın) above the surrounding ground level. In the middle of this courtyard, the Sacred Rock (Sahratullah) appears like an elevated pavilion, standing out as if a radiant white structure set within a serene valley.

Devler Mağarası (Kral Süleyman Taş Ocakları)
Cave of Giants (King Solomon's Quarries)

Altı baştan başa mağara mağara yeraltıdır. Hazret-i Süleyman devleri⁷ burada hapsedermiş. Hâlâ ip ve zincir yerleri bellidir. Cüret edenler girip temaşa ederler, zira bir karanlık ve korkunç yerdir. Hâlâ ecinne yatağı olmuştur.

İçi baştan başa kum döşelidir. Kaplı olan kapıları aralarından bazı yerleri bellidir, ağzına kadar kemik doludur.

Bu mağaraların üstü Sahratullah avlusudur. Beyaz ham mermer döşeli olduğu için Akyayla derler. Her kim mahzun ve üzüntülü bu avlu içinde dolaşırsa

Beneath the Sacred Rock lies a vast network of cave-like chambers. It is said that Prophet Süleyman (peace be upon him) imprisoned giants here, and marks from their ropes and chains are still visible. Those who dare to enter these dark and eerie caves proceed cautiously, as they are now believed to be a dwelling for spirits.

The cave floors are covered in sand, and while many entrances are sealed, traces of some doors remain visible, reportedly filled with bones.

Above these caves lies the courtyard of Sahratullah, paved with white marble, earning it the name

Allah'ın emriyle neşeli ve sevinçli olur, gam giderici avludur.

Büyükliğini çepçevre tam olarak ölçtüm, doğu tarafından batıya eni 200 adımdır. Ve 200 adım da Sahra'nın batı tarafıdır. Kible ve kuzey tarafı da 300 adımdır. Bu hesap üzere Sahratullah avlusu çepçevre bin adımdır. Sahra bu bin adım meydanın ortasında göklere doğru yükselmiş nurlu bir kubbedir, vesselâm.

Akyayla (White Plateau). It is said that anyone burdened with sorrow who walks here will, by Allah's command, leave with joy and relief.

I measured the courtyard's dimensions: from east to west, it spans 200 paces, and the same on the western side. The qibla (south) and northern sides measure 300 paces each, totaling 1,000 paces around.

At the center of this courtyard rises the luminous dome of the Sacred Rock, stretching skyward with divine light. Peace be upon it.

Sahratullah avlusu ziyareti:

Evvelâ Sahra'nın batı kapısı ile kuzeye bakan Cennet Kapısı arasında Sahra duvarına yakın Kızıl Mihrap Makamı, dört ince mermer sütun üzerinde bir küçücük kubbeciktir. Mihrabı bir kırmızı Kudret taşından alçacık küçük bir mihraptır. Eski zamanda bu mihrap kızıl yakuttan imiş. Nuh Tufanı'nda azap suyu tesirinden rengi değişmiş, böyle kızıl kalmış.

Visit to the Courtyard of Sahratullah:

Firstly, between the western gate of Sahra and the north-facing Cennet Gate, near the Sahra wall, lies the Kızıl Mihrap Maqam. It is a tiny dome perched atop four slender marble columns. The mihrab is a low, small niche made from a red Kudret stone. In ancient times, this mihrab was crafted from red rubies. However, during the Noahic Flood, its color changed due to the impact of the punishing waters, thus retaining its red hue.

Sol Üstte: Nebi Mihrabı ve Kubbesi

Sağda: Mihrabında kızıl bir taş bulunan Hz. Hızır makamı

Upper Left: The Mihrab and Dome of the Prophet

Right: Maqam of Khidr (Hazrat Hızır) with a red stone in its mihrab

Bu mihrabın sağ tarafında Hazret-i Risalet-penah'ın Mirac Kubbesi, sekiz köşeli hoş bir kubbedir. Her köşesinde ikişer ince mermer sütuncuklar bitişiktir. Usta mühendis öyle inşa etmiş, baştan başa mermer kaplıdır. Sanatlı kubbesi kurşunla örtülü ve altın alemlidir.

Kuzeye bakan bir kapısı var, daima kapalıdır. Kubbe içinde ne olduğu malûmum değildir. Dört tarafında penceresi yoktur. İçine girmek edebe aykırı olduğundan kapalıdır. Kapısı üzerinde bu tarih ile bu âyet yazılıdır ve bir beyaz kitabe üzerinde celi hattır.

“Bismillâhirrahmânirrahîm, ve sallallâhu alâ seyyidinâ Muhammedin nebiyyihi ve âlihî ve sellim.” “... ve mâ tef'alû min hayrin ya'lemhullâh” [Kur'ân, Bakara, 197] “Femen ya'mel miskâle zerretin hayren yerah.” [Kur'ân, Zelzele, 7]

“Ka'betü'n-nebiyyi sallallâhu aleyhi ve alâ âlihî ve sellem. ilâ zikrihi ehlü't-tarih fî kütübihim kavli ızhârehâ ba'de ademiha ve imâratehâ ba'de demârihâ(?) bi-nefsihi ve malihi, el-fakîrû ilâ rahmeti Rabbihî el-emîrû'l-ehallü'l-isfehsâr el-kebîr Emîrû'l-mü'minîn Ebî Ömer bin Osman bin Azîz bin Abdullâh ve zâlike fî şuhûri sene seb' ve seb'in ve hamse mi'e” [577] yazılmıştır.

To the right of the Red Mihrab stands the Dome of the Ascension, an elegant eight-sided structure with a beautiful dome. Each corner has two slender marble columns joined together, skillfully crafted by master engineers. The structure is entirely clad in marble, with its dome covered in lead and crowned by a golden finial.

The dome has a single door facing north, which is always closed. What lies inside is unknown, as entering is considered disrespectful. There are no windows on any side.

Above the door is an inscription in bold calligraphy on a white marble tablet. It reads: “In the name of Allah, the Most Gracious, the Most Merciful. May blessings and peace be upon our master Muhammad, His Prophet, and his family.”

“... and whatever good you may do, Allah is aware of it.” [Surah Al-Baqara, 197] “And so, he who shall have done an atom's weight of good, shall behold it.” [Surah Az-Zalzalah, 7] Beneath these Quranic verses, it continues:

“The Dome of the Prophet, peace and blessings be upon him and his family. Historians recorded in their books that it was rebuilt after its ruin and restored after its loss through the effort and wealth of the humble servant in need of his Lord's mercy, the noble emir, the grand overseer, Commander of the Faithful, Abu Omar bin Osman bin Aziz bin Abdullah, in the months of the year 577 Hijri.”

Solda: Peygamber Efendimizin Miraç Kubbesi.
Sağ Üstte: Kubbetü's-Sahra'nın avlusunda ziyaretçiler

Left: The Dome of the Prophet's Ascension
Top Right: Visitors in the courtyard of the Dome of the Rock

Cennet Kapısı önünde Canlar Kapısı. Bu avluya yağın yağmur bu Canlar Kapısı'na akıp Temmuz'da içen canların canına can verdiği için Canlar Kapısı derler, büyük bir sarnıç imiş.

Bu mahalle yakın Kubbetü'l-Ervâh ve buna yakın Mizan Kapısı. Bu mahalde mizan ve terazi şekli yapılmıştır.

In front of the Gate of Paradise (Heaven) lies the Gate of Souls (Spirits). It is said that rainwater falling into this courtyard flows towards the Gate of Souls, gathering in a large cistern. Tradition holds that those who drink from this water in the scorching month of July find their souls rejuvenated and their spirits revived. For this reason, it is called the Gate of Souls (Spirits).

Near this spot stands the Dome of Spirits (Kubbat al-Arwah), and close to it is the Qarantir (Arched Gates). The design of this gate is said to resemble the form of a scale (Mizan and Terazi).

Sol Üstte: Kubbetü'l-Ervah, yani Ruhlar Kubbesi

Sağda: Batı Kemerli Kapı ve Kayıtbay Çeşmesi

Upper Left: Kubbat al-Arwah (Dome of the Spirits)

Right: The Western Arched Gateway and the Qaytbay Fountain

Sahra'nın doğu kapısı önünde 7 adım uzakta Sahra ile saçak saçığa bitişik Hazret-i Davud Nebî Aleyhisselâm Mahkemesi. Tek kat ve sanatlı bir köşktür. Tamamen sütunlar üzere oturmuştur, duvardan eser yoktur.

Taşra kat sütunları 9 kıymetli sütundur. İç katı 6 değerli sütun üzerinde yüksek kubbedir. Bu kubbenin içi dışı tamamen lacivert çinidir.

Kubbesi öyle sanatlı kurşun örtülüdür ki misli meğer İstanbul'da Süleymaniye Camii kubbesi ola. Bu kasrın sütunlardan taşra büyüklüğü çepçevre 50 adımdır.

Baştan başa ham mermer ile döşelidir. Bir mihrabı vardır. Orada da dua ve sena edip bu mahalde Sahra avlusunun ziyaretleri tamam oldu.

In front of the eastern gate of the Sacred Rock, about seven steps away, stands the Court of Prophet David. This structure is a single-story, artistically designed pavilion, entirely supported by columns, with no walls at all.

The outer layer of this pavilion rests on nine precious columns, while the inner layer is supported by six intricately crafted columns, holding up a lofty dome. The interior and exterior of the dome are fully adorned with blue tiles, creating a mesmerizing visual display.

The dome itself is covered with finely worked lead, crafted with such skill that it can only be compared to the dome of the Süleymaniye Mosque in Istanbul. The pavilion's dimensions, measured from the outermost columns, form a circle of approximately fifty paces.

The entire floor is paved with raw white marble, and within this sacred space stands a mihrab (prayer niche). Here, visitors offer prayers and praises, marking the completion of their visitation of the courtyard of the Sacred Rock.

Solda: Hazreti Davud Mahkemesi, diğer adı ile Silsile Kubbesi
Sağ Üstte: Silsile Kubbesi

Left: Dome of the Chain, also known as the Court of Prophet David
Top Right: Dome of the Chain

Yine Sahra haremî içre, Mizan Kapısı'na varınca büyük bir taş üzerinde Fisagores-i Tevhidî'nin büyüleyici güneş mîkâtının yeryüzünde benzeri yoktur. Sahra ve Mescid-i Aksâ müezzinleri buna uyup, medreselerin minarelerinden ezân-ı Muhammedîler okunur. Mescid-i Sahra'da minare yoktur.

Within the sanctuary of the Sacred Rock, near the Mizan Gate, there lies a grand stone structure bearing the enchanting solar clock(sundial) attributed to Pythagoras of Tawhid. It is said that nowhere on Earth exists a similar marvel of such precision and craftsmanship.

The muezzins of both the Sacred Rock and Al-Aqsa Mosque rely on this solar timekeeping device to calculate prayer times accurately. From the minarets of nearby madrasas, the call to prayer (ezan-ı Muhammedî) is then announced according to these calculations.

It is worth noting that the Dome of the Rock (Mescid-i Sahra) itself does not have a minaret.

Sağda ve Sol Üstte: Güney'deki Mizan Kapısı üzerinde güneş saati ki müezzinler buna uyup ezan okurlar

Right and Upper Left: Above the Mizan Gate in the south is a sundial, which the muezzins use to call the adhan

Bu Sahra-i Şerif avlusunun dört tarafında 40 medrese hücreleri vardır. Her birinde mazınne hâl ehli kimseler vardır. Bazısı haftada bir iftar eder. Bazısı 40-50 seneden beri canlı eti yememişlerdir. Böyle sülûk sahibi canlar vardır. Her biri ledün ilmine malik padişahlardır.

Bu mahalde Sahratullah avlusunun anlatılması tamam oldu, vesselâm.

On all four sides of the courtyard of the Sacred Rock, there are forty madrasa cells. Each of these cells is inhabited by devout ascetics, individuals deeply dedicated to their spiritual journey.

Some of them break their fast only once a week, while others are said to have not consumed meat for forty to fifty years. These individuals are described as souls who possess the path of spiritual wayfaring.

Each of them is considered a king in the knowledge of divine mysteries, holding a lofty spiritual rank and living lives of extraordinary devotion and piety.

And thus, the description of the courtyard of the Sacred Rock is now complete. Peace be upon it.

Solda ve Üstte: Evliya Çelebi Kubbetü's-Sahra avlusunun dört bir tarafında 40 medrese odası bulunduğunu söylüyor

Left and Top: Evliya Çelebi states that there are 40 madrasa rooms surrounding the courtyard of the Dome of the Rock

Kapıları ile Kubbetü's-Sahra Avlusu
The Courtyard of the Dome of the Rock (Qubbat al-Sakhra) with its Gates

Sahra-i Şerif'in avlusunu kuşatmış bir geniş alandır ki bir taraftan bir tarafa oradakilerin kadın veya erkek idiği anlaşılabilir bir yeşillik vadidir.

Kible tarafında Mescid-i Aksâ sırasında 400 adımdır. Kuzey tarafında Bâb-ı Hitta [Hitta Kapısı] sırası ile de 400 adımdır. Doğu tarafında kale duvarı sırası ile de 600 adımdır. Batı tarafında Mahkeme Kapısı sırası ile de 600 adımdır.

Bu hesap üzere bu avlu 2 bin adım, gül gülistan, sümbül, reyhan ve şakıyan bülbül yuvalı ağaçlıktır ki güzel ağaç çeşitlerinden, Me'va Cenneti ağaçlarından çınar, kavak, salkımsöğüt, nice bin zeytin, incir ve uzun boylu ibretlik servilerle süslenmiş bir dinlenme ve gezinti yeridir.

Ulu ağaçların gölgelerinde 83 yerde ibadetgâh sofacıkları var. Her birinin birer mihrabı var ki her biri birer büyük velinin⁸ tekkesidir.

Evvelâ kuzeye bakan Meryem Kapısı, onun sofanlarında Hintliler kalırlar.

Yine o sıra ile Hitta Kapısı:

The courtyard surrounding the Sacred Rock is a vast, verdant area so lush that one cannot discern whether those walking through it are men or women.

On the qibla (south) side, along the Al-Aqsa Mosque, it spans 400 steps. To the north, along the Gate of Hitta, it also measures 400 steps. The eastern side, near the fortress wall, stretches 600 steps, and the western side, by the Court Gate, is another 600 steps.

This makes the courtyard 2,000 steps in total, resembling a paradise garden adorned with roses, hyacinths, basil, and the songs of nightingales. Majestic trees such as plane, poplar, weeping willow, and countless olive, fig, and cypress trees, like those in the Garden of Refuge, make it a tranquil and scenic retreat.

Under the shade of these grand trees are 83 small prayer pavilions, each with its own mihrab, serving as spiritual lodges dedicated to walis⁸.

First is the Gate of Mary, where Indians reside in its porticos. Next is the Gate of Hitta, named after the verse:

“Hitta! (Yâ Rabbi bizi affet) deyin ki, sizin hatalarınızı bağışlayalım” [Kur’ân, Bakara, 58] âyeti inmiştir.

Yine o sırada Küçük Hitta Kapısı ve Paşa Sarayı dibinde Nazar Kapısı. Bu 5 kapı kuzey tarafına açılır ve ağaç kapılardır.

Sonra Gavrânî Kapısı ve Demirkapı. Demir hakkında bu âyet-i şerif gelmiştir: “Biz demiri de indirdik” [Kur’ân, Hadîd, 25] âyeti inmiştir.

Kattânî Kapısı, Mutavazzeyn Kapısı ve Silsilî Kapısı. Bu kapı iki kat yan yana pirinç kanatlı kapılardır. Bu kapıya Mahkeme Kapısı da derler, gayet kalabalık kapıdır.

Sonra Mağrib Kapısı, bir küçük kapıdır ve demirli kanadı vardır.

Paşa Sarayı dibinden buraya gelinceye kadar 6 kapıdır ve batıya bakarlar. Mescid-i Aksâ sırasında ve doğu tarafınca kale duvarları olup uçurum yer olmak ile bu iki yerde kapılar yoktur. Ancak bu yazılan 10 kapı ulu avlu kapısıdır.

“Say, ‘Relieve us of our burdens!’ and We shall forgive you your sins.” [Qur’an, Baqarah, 58]

Also nearby are the Small Hitta Gate and the Gate of Nazar, next to the Pasha Palace. These five wooden gates face north.

On the west side are the Gavrani Gate and the Iron Gate, referenced in the verse:

“And We caused iron to descend...” [Qur’an, Hadid, 25]

Following these are the Cotton Merchants’ Gate (Kattânî), the Gate of the Modestly Clad (Mutavazzeyn), and the Chain Gate (Silsilî), which has double brass doors and is also called the Court Gate, known for being very busy.

Lastly, the Maghrib Gate (Moroccan Gate) is a small gate with an iron door. From the Pasha Palace to here, there are six west-facing gates.

On the south, where Al-Aqsa Mosque is, and the east, where the fortress walls drop into a cliff, there are no gates.

These ten gates form the main entrances to the grand courtyard of the Sacred Rock.

Evvelâ kuzeye bakan Meryem Kapısı, onun sofalarında Hintliler kalırlar.

Yine o sıra ile Hıtta Kapısı: “Hıtta! (Yâ Rabbi bizi affet) deyin ki, sizin hatalarınızı bağışlayalım” [Kur’ân, Bakara, 58] âyeti inmiştir.

Yine o sırada Küçük Hıtta Kapısı ve Paşa Sarayı dibinde Nazar Kapısı. Bu 5 kapı kuzey tarafına açılır ve ağaç kapılardır.

Sonra Gavrânî Kapısı ve Demirkapı. Demir hakkında bu âyet-i şerif gelmiştir: “Biz demiri de indirdik” [Kur’ân, Hadîd, 25] âyeti inmiştir.

Kattânîn Kapısı, Mutavazzeyn Kapısı ve Silsilî Kapısı. Bu kapı iki kat yan yana pirinç kanatlı kapılardır. Bu kapıya Mahkeme Kapısı da derler, gayet kalabalık kapıdır.

Sonra Mağrib Kapısı, bir küçük kapıdır ve demirli kanadı vardır.

Paşa Sarayı dibinden buraya gelinceye kadar 6 kapıdır ve batıya bakarlar. Mescid-i Aksâ sırasında ve doğu tarafınca kale duvarları olup uçurum yer olmak ile bu iki yerde kapılar yoktur. Ancak bu yazılan 10 kapı ulu avlu kapısıdır.

First is the Gate of Mary, where Indians reside in its porticos.

Next is the Gate of Hitta, named after the verse: “Say, ‘Relieve us of our burdens!’ and We shall forgive you your sins.” [Qur’an, Baqarah, 58]

Also nearby are the Small Hitta Gate and the Gate of Nazar, next to the Pasha Palace. These five wooden gates face north.

On the west side are the Gavrani Gate and the Iron Gate, referenced in the verse:

“And We caused iron to descend...” [Qur’an, Hadid, 25]

Following these are the Cotton Merchants’ Gate (Kattânîn), the Gate of the Modestly Clad (Mutavazzeyn), and the Chain Gate (Silsilî), which has double brass doors and is also called the Court Gate, known for being very busy.

Lastly, the Maghrib Gate (Moroccan Gate) is a small gate with an iron door. From the Pasha Palace to here, there are six west-facing gates.

On the south, where Al-Aqsa Mosque is, and the east, where the fortress walls drop into a cliff, there are no gates.

These ten gates form the main entrances to the grand courtyard of the Sacred Rock.

Solda: Bab Hutta Sokağı
Sağ Üstte: Nazar Kapısı

Left: Bab Hutta st. (Hitta Gate street)
Top Right: Al-Nazır (Nazar) Gate

Bu avlunun kible, batı ve kuzey taraflarında 360 yapma sütunlar üzerinde kubbeler ve kemerler vardır. Bütün kemerlerde her gece kandiller yanıp aydınlık gün gibi olup bu sofalarda konuk olan Hintli, Bindli, Belhli, Acem, Kürt, Tatar, Moğol ve Anadolu fukaraları çıraya muhtaç olmayıp Kur'an okuyup zikredip hayır sahibine hayır dua ederler.

Bu sofaların adaları yazılan kapıların yollarıdır ki iki yanları duvardır ve birer mihrap vardır. Bu avlunun doğu tarafı kale duvarı olmak ile o tarafta yan sofalar yoktur. Ama bazı burçlarda tekkeler vardır.

Bu zikrolunan kapılardan Sahratullah'a veya Mescid-i Aksâ'ya geçmek için bu çimenlik avlu içinde beşer onar arşın enli beyaz ham mermer kaldırım vardır. İnsanların ayakkabısına zerre kadar toz toprak bulaşmaz.

On the southern (qibla), western, and northern sides of this courtyard, there are domes and arches, all supported by 360 artificially constructed columns. Every night, lamps are lit along these arches, illuminating the space so brightly that it resembles daylight even in the dead of night.

In these colonnades, travelers and visitors from distant lands—Indians, people from Hind, Balkh, Persia, Kurds, Tatars, Mongols, and Anatolian poor—find shelter. They read the Quran, engage in dhikr (remembrance of God), and offer prayers of gratitude for the benefactors who made such spaces possible. The light from the lamps ensures they do not even need candles or torches.

The aisles of these colonnades correspond to the paths leading from the gates mentioned earlier. On either side are walls, and each path contains a mihrab (prayer niche) for worship.

On the eastern side, where the fortress walls stand, there are no colonnades or porticos due to the natural steep cliffs and fortifications. However, some of the fortress towers have been converted into lodges (tekkes) for worship and spiritual retreat.

Throughout this grassy courtyard, wide pathways of white marble, each five to ten arşın (around 3.5–7 meters) in width, allow people to pass between the Sacred Rock (Sahratullah) and Al-Aqsa Mosque (Mescid-i Aksâ). These marble walkways are so finely crafted that not a speck of dust or dirt clings to anyone's shoes as they walk upon them.

Evliya Çelebi'nin 'Her gece kandiller yanıp gün gibi aydınlık olur' dediği Kudüs panoraması.

The panorama of Al-Quds as described by Evliya Çelebi: "Every night, lamps light up and it becomes as bright as day."

Bu büyük avlunun üç tarafında ve Sahratullah avlusunun altında avluyu kuşatmış 200 adet medrese odaları vardır. Şehir içinde olan medreselerin küçüğü büyüğü ile toplam 360 medrese ve zaviye vardır.

Bunlardan mükellef ve mükemmel Hitta Kapısı Medresesi ve minaresi var.

Sonra Nasriyye Kapısı Medresesi, Paşa Sarayı dibinde, köşededir ve bir nazik minaresi vardır

Gavrânî Kapısı'nda Gavriyye Medresesi. Bu medrese minaresizdir.

Mutavazzeyn Kapısı'nda Sultaniye Medresesi. Bunlardan büyük ve mükellef mamur medresedir. Bir düzgün minaresi var, 3 kat ve 130 basamak yüksek minaredir. Hakir bu minareye çıkıp şehri baştan başa seyrettim.

On three sides of this large courtyard and beneath the Sacred Rock's courtyard, 200 madrasa rooms surround the area. Including both small and large madrasas and zawiya within the city, Al-Quds has a total of 360 such institutions.

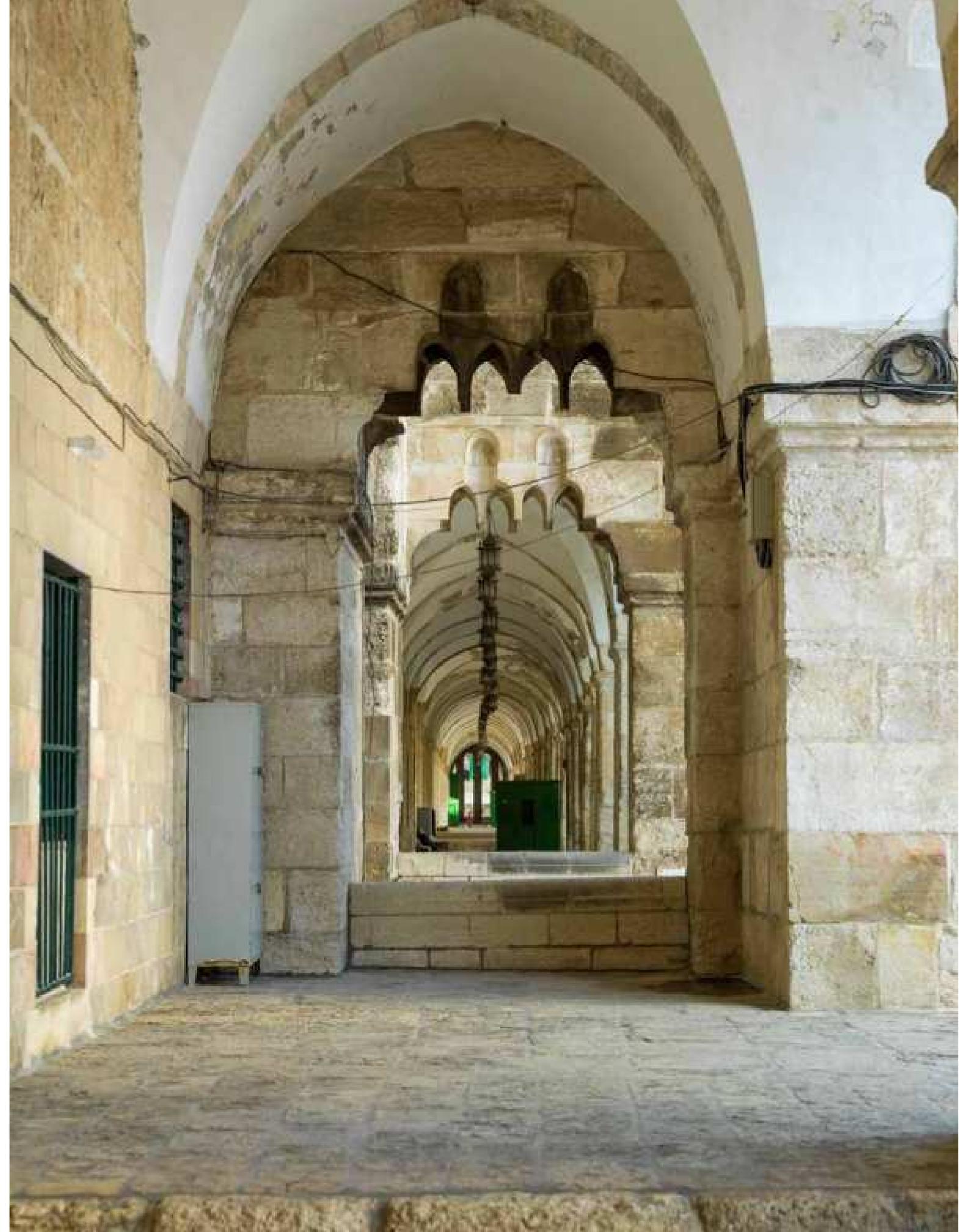
Among them, the Madrasa of the Gate of Hitta stands out as well-built and distinguished, accompanied by a fine minaret.

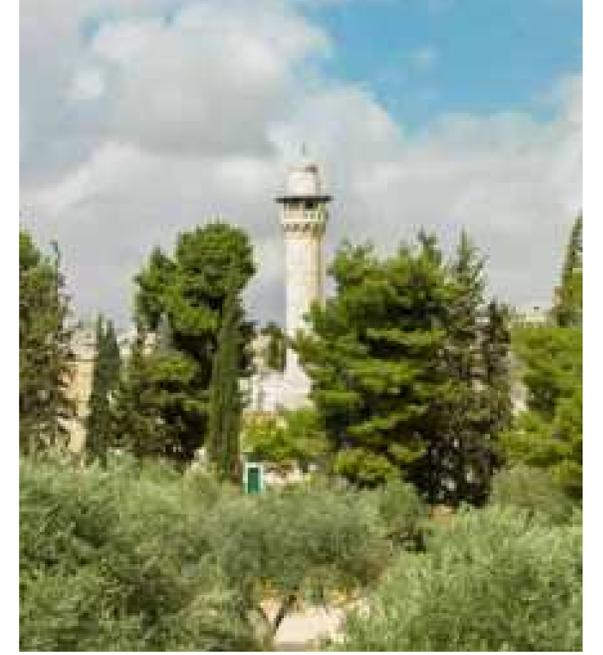
Next is the Madrasa of the Nasriyya Gate, near the Pasha Palace at a corner, with a delicate minaret.

At the Gavrani Gate, there is the Gavriyya Madrasa, which has no minaret.

At the Gate of the Modestly Clad, the Sultaniyya Madrasa is one of the largest and most impressive. It has a solid minaret rising three stories high with 130 steps. I climbed this minaret and enjoyed a panoramic view of the entire city.

Sol Üstte: Silsile kapısı minaresi
Sağda: Avlu'nun etrafındaki medreseler
Upper Left: Minaret of the Silsile (Chain) Gate
Right: Madrasas surrounding the courtyard

Bu avlu etrafında bu üç minarenden başka minare yoktur. Mescid-i Aksâ'nın ve Sahra-i şerifin de minareleri yoktur. Ezân-ı Muhammedî bu üç minarede okunur ki şehre yakındır. Ama Aksâ ve Sahra bir sahrada bulunup minareler inşa etmemişler ki şehre uzaktır.

Bu büyük avlunun Mağrip Kapısı dibinde Malikî Camii, kârgir tonoz bina hoş bir mescittir. Kible kapısından mihraba kadar boyu 200 ayaktır ve eni 70 ayaktır. Ancak minaresi yoktur. Sabah namazından sonra bu mescitte bir tevhid ve tezkîr sürülür. Bütün âşıklar mest ü medhuş olurlar. Kurşun ile örtülü mamur bir mescittir.

Around this courtyard, there are no minarets except for these three. Neither Masjid al-Aqsa nor the Dome of the Rock has a minaret. The Adhan is called from these three minarets because they are close to the city. However, as Al-Aqsa and the Dome of the Rock are on an open plateau, no minarets were built on them due to their distance from the city.

Within this large courtyard, near the Maghrib Gate, stands the Malikî Mosque, a stone-built and beautiful structure. It is 200 feet long from the qibla door to the mihrab and 70 feet wide. Although it has no minaret, after the morning prayer, gatherings of unity and remembrance take place, leaving all devotees enraptured. The mosque is covered with lead and remains in excellent condition.

Solda: Meğaribe Minaresi ve önceden medrese olarak kullanılan İslam Müzesi
Sağ Üstte: Esbat minaresi

Left: Mughrabi Minaret and the Islamic Museum, formerly used as a madrasa
Top Right: Al-Asbat Minaret

Silsilî Kapısı üzerinde Şeriat-i Muhammedî Mahkemesi de büyük avluya bakar. Ona yakın Sultan Sarayı 4 kat yüksek binadır, hâlâ medresedir. Bunda olan büyüleyici altın, süs ve sanatlar meğer Sahra-i Şerif'te ola.

Bu medresenin dört tarafı duvarları yeşim, yerekanî ve çeşit çeşit somaki mermerler ile kaplıdır.

Bu avlunun dört tarafındaki binaları öğrenebildiğimiz kadarıyla anlatsak büyük bir kitap olur. Ancak büyük avluda olan ziyaretleri ve makamları yazalım, sevaptan hâlî değildir.

Mescid-i Aksâ avlusundaki ziyaret yerleri:

Evvelâ Mağrip Kapısı dibinde Malikî Mescidi, Mescid-i Aksâ, Hazret-i Hızır Makamı ve Aksâ doğusunda Hazret-i Davud Nebî Kubbesi.

Above the Chain Gate, the Sharia Court of Muhammad overlooks the grand courtyard. Nearby stands the Sultan's Palace, a four-story building that now serves as a madrasa. The gold, decorations, and craftsmanship within are said to rival even the Sacred Rock (Sahra-i Şerif) itself.

The madrasa's walls are clad in jade, yerekanî, and various types of somaki marble.

Detailing all the buildings around this courtyard would require an entire book. However, noting the sacred sites and stations within the grand courtyard is a blessed endeavor.

The Sacred Sites Within the Courtyard of Al-Aqsa Mosque:

First, near the Maghrib Gate (Moroccan Gate), stands the Maliki Mosque. Then, the Al-Aqsa Mosque itself, followed by the Maqam of Prophet Khidr. To the east of Al-Aqsa, there is the Dome of Prophet David.

Solda: Hazret-i Hızır Makamı
Sağ Üstte: Silsilî Kapısı minaresi ve çevresindeki yapılar

Left: Maqam of Hazrat Al-Khidr
Top Right: Minaret of Silsilah (chain) Gate and its surrounding madrasas and structures

Bu avlunun doğu köşesinde Hanbelî Mescidi 12 yapma sütunlar üzerinde kurulmuş kubbelerdir. Bu mescidin altı ta Mescid-i Aksâ'ya kadar baştan başa mağaradır. Burada da Hazret-i Süleyman devleri hapsedermiş. Bazı yerleri 70 adet yapma sütun üzere mağaralardır.

In the eastern corner of this courtyard stands the Hanbali Mosque, built upon twelve constructed columns supporting a series of domes.

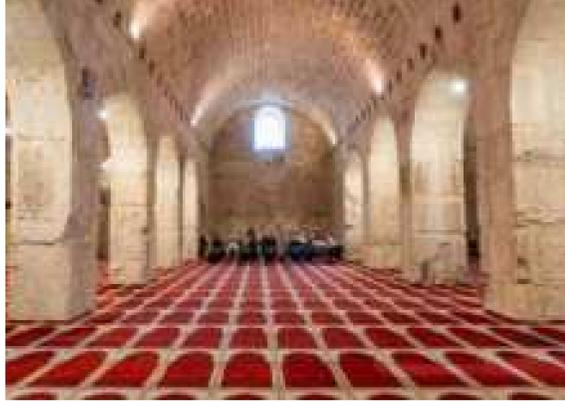
Beneath this mosque lies an extensive cave system stretching all the way to Al-Aqsa Mosque. According to tradition, it is said that Prophet Solomon imprisoned giants in this subterranean space. In some areas, the cave is supported by seventy artificial columns, forming an intricate and mysterious underground structure.

Solda: Mescid-i Aksâ'nın da bulunduğu avlunun altındaki mağaraların girişi

Sağ Üstte: Mağaraların içerisinden görünüşü

Left: An entrance to the caves beneath the courtyard of Al-Masjid Al-Aqsa

Top Right: View from inside the caves

Bu mağaraların doğu tarafı köşesinde 20 basamak taş merdiven ile inilir bir mağara var. Meryem Ana Makamı'dır. Halkın sataşma ve hakaretlerinden rahatsız olup bu mağarada kalırlardı. Bir küçük mihrabı var. Mihrabı doğuya bakmaktadır. Burada Hazret-i İsa beşiği tekne gibi cilâlı ve parlaktır. Bu makam içinde Hazret-i İsa'nın 12 halifeleri ki onlara havarîler derler, orada Havarîler Makamı vardır.

Yine burada Hazret-i Cibril Makamı vardır. Bu yazılan beş makam bu mağaradadır.

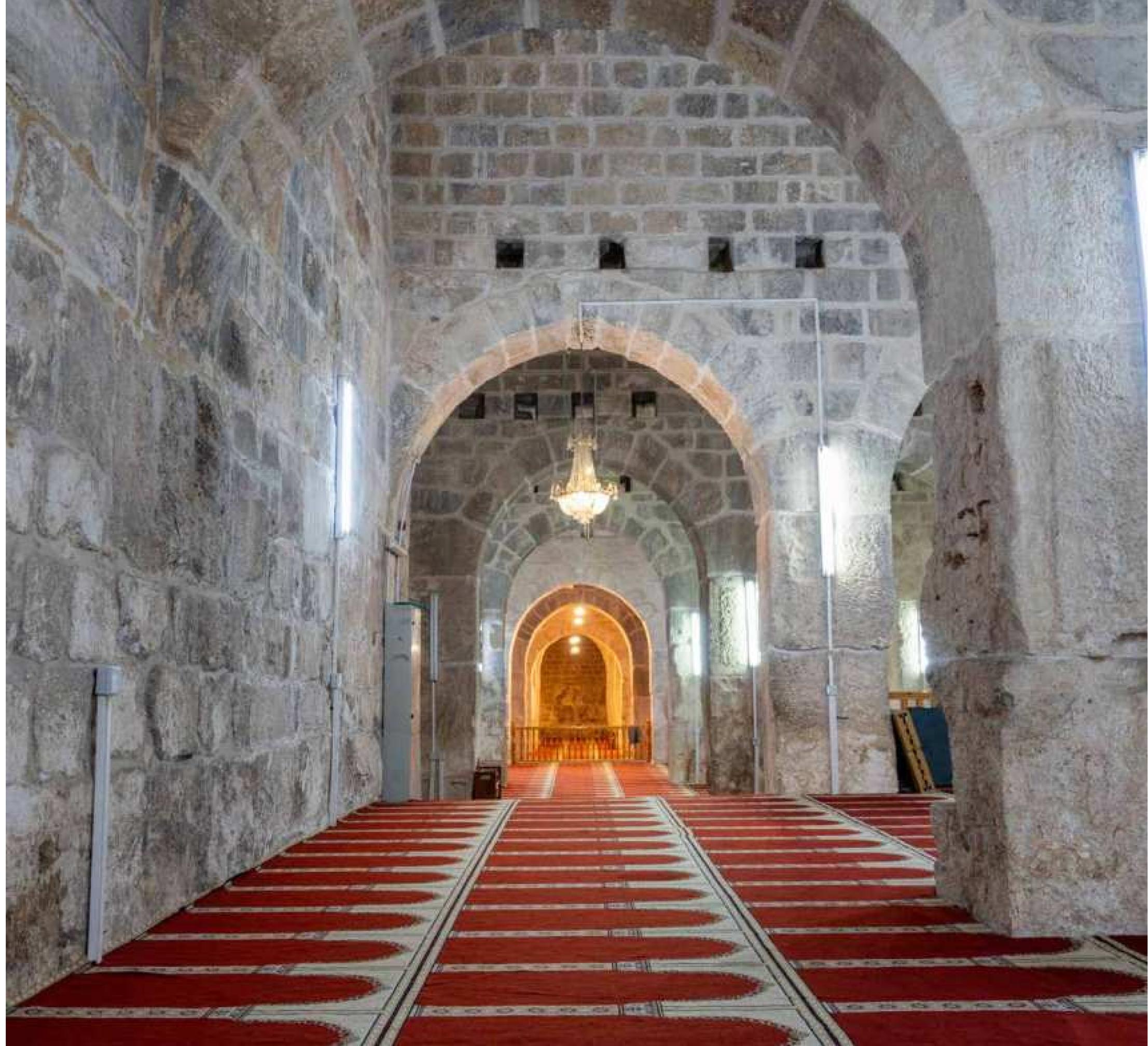
Allah'ın hikmeti bu mağaraya 20 basamak taş merdivenle inilir. Cenâb-ı Bârî, Hazret-i İsa beşikte gün aydınlığında rahat olsun diye kudret nazarıyla nazar etmiştir, Cenâb-ı Bârî'nin nazarı değdiğinde sanki bir aydınlık mağaradır.

In the eastern corner of these caves, a staircase with twenty steps leads to the Maqam of the Virgin Mary, where she sought refuge from harassment and ridicule.

There is a small east-facing mihrab, and nearby lies the polished cradle of Jesus, shining like a basin. This chamber also contains the Maqam of the Apostles, dedicated to Jesus's twelve disciples, known as the Hawariyyun (Apostles).

Here also lies the Maqam of Archangel Gabriel. These five Maqams are within this cave.

By God's wisdom, the cave is accessed by descending twenty stone steps. By God's wisdom, this cave is reached by twenty stone steps. It is said that His divine gaze made it as radiant as daylight, ensuring Jesus rested comfortably in his cradle.

Sol Üstte: Mervan Mescidi'nde ders yapan öğrenciler

Sağda: İçerisinde Hz. Meryem odası olan Mervan Mescidi

Upper Left: Students studying at Marwan Mosque

Right: Marwan Mosque, which houses the room of Hazrat Maryam

Onu geçip büyük avlu içinde kale duvarına bitişik Birler, Pîrler, Üçler, Yediler ve Kırklar Makamları yeşillik yerde sofalar üzere mihraplardır.

Yine bu sırada kale duvarına bitişik Tövbe Kapısı Makamı ve Rahmet Kapısı Makamı. Benî İsrail bu kapıda tövbe edip Rahmet Kapısı'ndan çıktılar, azaptan kurtuldular. Bu Rahmet Kapısı üzerinde Bayezid-i Bestâmî Tekkesi, fukarası ile her cuma gecesi acaip tevhîd-i sultanî olur.

Beyond this point, within the grand courtyard and adjacent to the fortress wall, are the Maqams of the Ones, the Saints, the Threes, the Sevens, and the Forties, set upon green terraces with prayer niches (mihrabs).

Nearby are the Maqam of the Gate of Repentance and the Maqam of the Gate of Mercy, where the Children of Israel repented and found salvation.

Above the Gate of Mercy stands the Lodge of Bayazid al-Bistami, where, every Friday night, the devotees (fuqara) gather for a remarkable and majestic ceremony of tawhid (divine unity).

Sol Üstte: Rahmet kapısının ön detayı
Sağda: Rahmet kapısı
Upper Left: Detail of the Mercy Gate
Right: The Mercy Gate

Avlunun kuzeyindeki ziyaretleri bildirir:

Hitta Kapısı'nda Hazret-i Kaffâh Nebî Makamı.

Buna yakın Kubbetü'r-rûh Makamı. 8 ince sütun üzerinde bir küçük kubbedir.

Süleyman Nebî Kubbesi, mahkeme kapısı önünde İmam Şâfiî havuzu kenarında Hazret-i Musa Kubbesi, İmam-ı A'zam Sebili ve İmam Ali Sebili. Danyal Paşa yapıp İmam Ali ruhuna hibe eylemiş.

Hazret-i Üzeyir Nebî Makamı, Ricalü'l-Gayb Makamı, Ümenâ, Evtâd, Nukabâ, Nücebâ ve Büdelâ Makamı.

Bunların hepsi birer yeşillik sofacıklardır. Bu yazılanlar Mescid-i Aksâ avlusundadır. Sahra avlusunda makamlar, kubbeler, medrese ve zaviyelerin hepsi kurşun örtülüdür.

Tûr-ı Zeytâ'dan Kudüs-ü Şerif şehri gömgök kurşunlu büyük yapılarıdır.

At the Gate of Hitta, there is the Maqam of Prophet Kaffah.

Nearby stands the Dome of the Spirit (Kubbetü'r-Ruh), a small dome supported by eight slender columns.

Close to the Court Gate, there is the Dome of Prophet Solomon (Süleyman Nebî Kubbesi). Beside Imam Shafî'i's Pool lies the Dome of Prophet Moses (Hazrat Musa Kubbesi), along with the Imam Azam Fountain and the Imam Ali Fountain, both commissioned by Danyal Pasha and dedicated to the soul of Imam Ali.

Further along, there is the Maqam of Prophet Uzair (Hazret-i Üzeyir Nebî Makamı), the Maqam of Rijal al-Ghayb (The Men of the Unseen), and the Maqams of the Trustees (Ümenâ), Pillars (Evtâd), Leaders (Nukabâ), Nobles (Nücebâ), and Substitutes (Büdelâ).

All of these sites are located on green terraces with shaded porticos.

The Maqams, domes, madrasas, and lodges within the courtyard of the Sacred Rock (Sahra) are all covered with lead, giving them a silvery glow. From the vantage point of the Mount of Olives (Tûr-ı Zeytâ), the city of Al-Quds appears as a vast sea of gleaming lead-covered rooftops, creating a magnificent sight.

Zeytin Dağı'ndan Kudüs'ün kubbeleri
From the Mount of Olives: The domes of Al-Quds

Tûr-ı Zeytâ ibadetgâhı ziyaret yerlerinin anlatılması:

Tefsirciler “[İncire,] zeytine, [... yemin ederim ki]” [Kur’ân, Tîn, 1] âyetini Kudüs ile ve bu Tûr-ı Zeytâ ile yorumlamışlardır. Allah indinde makbul bir Tûr-ı Zeytâ’dır ki 124 bin peygamberin münâcât ettikleri, şanlı nebilerin mabetgâhları idi. Hâlâ yine bütün insanların ziyaret yeridir.

Evvelâ Kudüs-ü Şerif kalesinin Meryem Kapısı’ndan çıkınca, kale kapısı doğuya açılır. Kapının iki tarafında üç adam boyu yüksekte, siyah taşlardan dört aslan tasviri var. İki aslan kale kapısının sağında ve iki aslan kapının solundadır. Ama usta bu sert taşlara öyle keski vurmuş ki sanki bu aslanlar canlıdır.

The Place of Worship on the Mount of Olives (Tûr-ı Zeytâ) and its sacred sites:

Commentators have interpreted the Quranic verse:

“Consider the fig and the olive...” [Quran, Surah At-Tin, 1]

as referring to Al-Quds and the Mount of Olives (Tûr-ı Zeytâ).

It is a Mount favored by Allah, where 124,000 prophets engaged in supplication, and it served as a place of worship for honored prophets. Even now, it remains a site of pilgrimage for all humanity.

First, when exiting Al-Quds’s fortress through the Gate of Mary, which opens to the east, on both sides of the gate, about three men’s height up, there are four carved lions made of black stone.

Two lions stand on the right side of the gate, and two lions stand on the left side. The craftsman carved these figures into the hard stone with such precision that they appear alive, as though they might leap into motion at any moment.

Solda: Aslanlı Kapı (Meryem Kapısı)

Sağ Üstte: Zeytin Dağı ve önde görünen Müslüman mezarlığı

Left: Lion’s Gate (Mary’s Gate)

Top Right: Mount of Olives and the Muslim cemetery visible in the foreground

**Cesimâniyye, Meryem Ana radiyallâhu anhâ
Kabri ziyareti:**

Haremine 13 basamak taş merdiven ile inilir. Bu haremın kuzeyinde, kabr-i şerifi kapısına 30 ayak taş merdiven ile inilir. Kibleye bakan bir büyük kapıdır, ama santa ağacındandır. Türbesi yüksek bir kubbedir. Ancak harem-i muhterem olmak ile kapısı kapalıdır, içine girip yatmak yasaktır. Bu kubbenin çatısı kireç ile örtülüdür.

**Cesimâniyye, the visitation of the Tomb of
Mary:**

The sacred chamber is reached by descending thirteen stone steps. On the northern side of this chamber, another thirty stone steps lead down to the entrance of the tomb itself.

The tomb features a large door facing the qibla, crafted from sandalwood. Above the tomb rises a high dome, signifying its spiritual importance. However, as it is considered a sacred sanctuary, the door remains closed, and entering or lying down within the tomb is forbidden.

The roof of the dome is covered with lime plaster, giving it a distinctive appearance.

Sol Üstte: Hz. İsa ve Meryem'in ikonları olan bir süslü ikon standı
Sağda: Girişten türbenin bulunduğu mağaraya inen 47 basamaklı merdiven
Upper Left: A decorative icon stand featuring icons of Jesus and Mary
Right: Staircase of 47 steps leading from the entrance down into crypt with the tomb

Bu türbe hareminin sol tarafında büyük bir mağara vardır. O mağaranın yine kendisinden kesme üç sütunu vardır.

Hazret-i İsa inkârcıların belasından bu mağaraya çekilip ibadet ederken, Cibril-i Emin gelip mübarek kanadıyla kayayı yarıp İncil'in indiği mağaradır.

Hâlâ Cibril'in girdiği kaya yarığı, parlak ve şaşaalı, yeri bellidir, acayip ilâhî hikmettir.

To the left of this sacred tomb, there is a large cave. Within this cave stand three carved stone columns, naturally formed from the same rock.

It is said that Prophet Jesus (peace be upon him) sought refuge in this cave from the oppression of disbelievers and spent time here in worship and devotion. During this time, Archangel Gabriel (Jibril) descended, and with his blessed wing, split the rock to create an opening in the cave. The Gospel (Injil) was revealed to him in this sacred place.

Even today, the crack in the rock where Gabriel entered remains visible, gleaming with a remarkable brilliance. This is considered an extraordinary manifestation of divine wisdom and power.

Solda: Hz. Meryem'in Türbesi

Sağ Üstte: Hz. Meryem'i ziyarete gelen Hristiyanlar ve süslemeli ikon standı

Left: The Tomb of Hazrat Maryam (Virgin Mary)

Top Right: Christians visiting Hazrat Maryam and a decorated icon stand

Hazret-i Selmân-ı Fârisî ziyareti:

Bir nurlu kubbe içinde medfundur. Hazret-i Resûl'ün hizmetkârı idi ve çok yaşlı idi. Peygamberimiz onun hakkında, "Selmân Ehl-i beyttendir. Öncekilerin ve sonrakilerin ilmini idrâk etmiştir, cennet her gündüz ve gece beş defa Selmân'a doğru koşuşturur" buyurmuşlardır. 130 yaşında vefat edip buraya defnedilmiştir. Bazıları Medâyin'de yatmaktadır derler ama Sahabe-i kiramdan olan Selmân-ı Fârisî budur. Bağdad'da Selmân-ı Pâk'tır, berberlerin pîridir. Ama bu Selmân-ı Fârisî'nin belini, Hazreti Risalet huzurunda Hazret-i Ali kemerini bağlayıp hizmetçilere pîr olmuştur. Nur dolu kabri bütün insanların ziyaret yeridir.

Bu Selmân, Hazret-i Ali'nin seccadesi üzere oturup, Resûlullah izni ile 54 kimsenin bellerini bağlayıp, Resûl-i mübîn fütüvveti üzere bütün pîrlere, hizmetçilere ve ehl-i hirefe pîr ü pîşvâ olmuşlardır. Bu Selmân, Enes'ten evvel Hazret-i Resûl'e hizmetçi olmuştur.

Hazrat Hazrat Salman al-Farsi's visit:

He is buried beneath a radiant dome. He was a servant of the Messenger of Allah and was very elderly. Our Prophet (peace be upon him) said about him, "Selmân is from the Ahl al-Bayt. He has comprehended the knowledge of both the predecessors and the successors, and Paradise strives towards Selmân five times each day and night."

He passed away at the age of 130 and was buried here. Some say he is resting in Medain, but this Selmân-ı Fârisî is from the noble companions (Sahaba-i Kiram). In Baghdad, there is Selmân-i Pak, regarded as the patron of barbers. However, this is Selmân-i Farsi, who, in the presence of the Prophet (pbuh), had Hazrat Ali tie his belt, thereby becoming the master of servants. His grave, filled with light, is a place of visitation for all people.

This Selmân sits near Hazrat Ali's prayer mat (seccade), and with the permission of the Messenger of Allah, he tied the belts of 54 individuals, becoming an elder and leader (pîr ü pîşvâ) to all elders, servants, and people of knowledge. This Selmân served the Messenger of Allah before Enes (bin Malik).

Hazret-i Selmân-ı Fârisî Türbesi
The Tomb of Hazrat Salman al-Farsi

Bu mahalde Tûr-ı Zeytâ'nın ziyaretleri tamam olup her bir türbede ve makamda birer Fâtiha-i şerif okuyup sevabını makam sahiplerinin mübarek ruhlarına hibe eyledik. Bu Tûr-ı Zeytâ'nın doğusunda bir tepe üzerinde, bütün peygamberler bu mahalde Cenâb-ı Bârî'ye yalvarıp dua ederlermiş. Hazreti Musa aracısız,

“Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu” [Kur’ân, Nisâ, 164] âyeti üzere, Cenâb-ı Bârî ile konuşmuş.

Hakir de edepsizce o yere varıp iki rekât hacet namazı kılıp, dünyada emniyet ve son nefeste iman isteyip bu asi yüzümü toprağa sürüp ağladım.

With this visit, the sacred sites of the Mount of Olives (Tûr-ı Zeytâ) were completed. At each tomb and Maqam, a Surah Al-Fatiha was recited, and its reward was dedicated to the blessed souls of those resting in these revered places.

To the east of Mount of Olives, on a hilltop, it is said that all the prophets once gathered here to pray and supplicate to Allah. It is also narrated that Prophet Musa (peace be upon him), without any intermediary, spoke directly to Allah, as mentioned in the Qur’an:

“And Allah spoke directly to Musa.” [Quran, Surah An-Nisa, 164]

Humbly, I too approached this sacred spot, offering two rak’ahs of prayer for my needs (salat al-hajah), asking for security in this world and faith at my final breath. With my face pressed to the earth, I wept in sincere supplication, seeking mercy and forgiveness from the Divine.

Sol Üstte: Selahaddin Eyyubi'nin buranın fethi sırasında inşa ettirdiği cami
Sağda: Göğe Yükseliş Kilisesi

Left: The mosque built by Saladin during the conquest of this site

Top Right: The Church of the Ascension

Bu mahalden doğu tarafında Şam'ın Kâbe yolları, ta Zerka ve Barka'ya kadar yolları ve belleri bellidir. Böyle yüksek bir Tûr-ı Zeytâ'dır. İbrî dilinde Tûr kelimesi dağ demektir. Ama Ayn-ı Tüccar dibinde

Tûr-ı Hirâven ve bu Tûr-ı Zeytâ ve Mısır'a yakın Tûr-ı Sînâ, bu üç dağa Tûr alem olmuştur.

Sözün kısası bu mahalde Tûr-ı Zeytâ'dan yüksek dağ yoktur. Dört tarafında beşer altışar merhale yerler bellidir. Hak katında da mertebesi yüksek olduğundan, Kudüs'ün ayan-ı kibârı öldüğünde Cebbâne-i Kübrâ'ya [Büyük Mezarlık] defnederler.

From this spot, looking eastward, the roads and passes of the Damascus-to-Kabah pilgrimage routes, extending all the way to Zerka and Barka, are clearly distinguishable. This place features the lofty Tur-i Zeyta. In the Hebrew language, the word "Tur" means "mountain." Meanwhile, at the foot of Ayn-i Tuccar, Tur-i Hiraven, this Tur-i Zeyta, and Tur-i Sina (near Egypt) are collectively referred to as the three Tur Alem mountains.

In short, there is no mountain higher than Tur-i Zeyta in this vicinity. On all four sides, one finds locations at intervals of five or six stages. Because it holds a lofty rank in God's sight, when the prominent notables of Al-Quds pass away, they are laid to rest in Cebbane-i Kubra (the Great Cemetery).

Sol Üstte: Göğe Yükseliş Manastır'nın yanında Müslüman mezarlığı
Sağda: Göğe Yükseliş Manastırın çan kulesi
Upper Left: Muslim cemetery near the Ascension Monastery
Right: The Ascension Monastery bell tower

Hatta dedemiz Ahmed Bey'in kardeşi Salim Bey'in mezarını, babamızdan duyduğumuz üzere, mezar taşı tarihi ile bulup, ruhu için Yâsin-i Şerif okuyup kabrinin bazı yerlerini temizledim.

Bu diyarda vefat etmelerine sebep, Mısır fatihi I. Selim Han Maraş Padişahı Alâüddevle'yi Göksün Yaylağı'nda katledip, başını ve 12 boy beylerini de bağlayıp Mısır'da Sultan Gavri'ye gönderir. O sırada akrabamız Sâlim Bey boy beyi imiş. Bağlı olarak Gavri'ye vardıklarında, hepsini serbest bırakır. Akrabamız Sâlim Bey de dünya devletinden vazgeçip, Tûr-ı Zeytâ'da bir köşeye çekilip vefat edince, vasiyetleri üzere bu mezarlıkta defnediler.

Mazanne [Evliyâdan olduğu zannedilen], halis ayarlı, tanınan bilinen kimse imiş. Ve Sâlimî mahlası ile tasavvufane güzel şiirleri vardır, Germiyan toprağındandır.

It is said that my grandfather Ahmed Bey's brother, Salim Bey, is buried here. As my father had recounted, I located his grave by its inscribed tombstone, recited a Surah Yasin for his soul, and cleaned parts of his resting place.

The reason for his passing in this land traces back to the time when Sultan Selim I (Yavuz Sultan Selim), the conqueror of Egypt, defeated Alaüddevle, the ruler of Maraş, at Göksun Plateau. After the battle, Alaüddevle's head and twelve tribal leaders were sent to Sultan Qansuh al-Ghuri of Egypt.

At that time, our relative Salim Bey was one of those tribal leaders. Upon being brought before Sultan Qansuh al-Ghuri, he and the others were granted their freedom.

Salim Bey, having renounced worldly power and ambition, chose to retreat to the Mount of Olives (Tûr-ı Zeytâ). There, he lived a simple, ascetic life until his passing. In accordance with his final wishes, he was buried in this cemetery.

It is said that he was a man of spiritual insight (Mazanne), known for his pure character and wisdom. He also composed beautiful, Sufi-inspired poetry under the pen name Salimi and hailed from the land of Germiyan.

Bu mahalde Tûr-ı Zeytâ'nın mezarlık ziyaretleri de tamam olup, Tûr'dan aşağı bin adımda Cehennem Deresi adlı yere inilip, bu dere içre yeypare kayalardan dört köşe köşk gibi çeşitli kubbeler var ki her birinin mimarlığına insan hayran olur.

Evvelâ Firavun Kubbesi, Kârûn Kubbesi ve Bel'am ibn Bâur Kubbesi, Şeddad Kubbesi ve Buhtu'n-nasır Kubbesi. Bu kubbelerin hepsi tek parça beyaz taştan oyulmuş ibretlik kubbelerdir. Ama içinde bir şey yoktur, derler. Bu eserlerin tamamı Cehennem Deresi içindedir. Dört tarafı gayrimüslim ve Yahudi mezarlıkları olduğundan Cehennem Deresi derler. Gerçekten de cehennem çukuruna benzer bir basık deredir. Bütün şehrin pis ve kullanılmış suları bu dere içine akar. Yukarıda yazılan sütun Sırat Köprüsü taşı, bu dereden göklere doğru yükselmiş kale duvarı üzerinde gözüktür.

With this visit, the cemeteries of the Mount of Olives (Tûr-ı Zeytâ) were completed, and descending approximately one thousand steps, one arrives at the place known as the Valley of Hell (Cehennem Deresi).

Within this deep valley, carved from solid rock, stand square-shaped structures resembling grand pavilions, each topped with various domes. The craftsmanship of these structures is so impressive that one cannot help but marvel at their architectural beauty.

Among these domes are: The Dome of Pharaoh (Firavun Kubbesi), The Dome of Korah (Kârûn Kubbesi), The Dome of Balaam ibn Ba'ura (Bel'am ibn Bâur Kubbesi), The Dome of Shaddad (Şeddad Kubbesi), The Dome of Nebuchadnezzar (Buhtu'n-Nasır Kubbesi).

Each of these domes is carved from a single piece of white stone, standing as silent witnesses to history and divine lessons. However, it is said that they are empty inside.

The Valley of Hell (Cehennem Deresi) is surrounded on all sides by non-Muslim and Jewish cemeteries, which is why it carries such a foreboding name. The valley's narrow, sunken appearance indeed resembles the image of a hellish chasm.

Additionally, the wastewaters of the entire city flow into this valley, adding to its grim reputation.

Above, the Pillar of the Bridge of Sırat rises skyward from the fortress wall, casting its majestic silhouette over the valley.

Cehennem Vadisi
Valley of Hinnom (Gehenna)

Hayhun Kilisesi adlı bir manastır vardır. Hâlâ içinde ruhbanları vardır. Hazret-i İsa'nın ibadet ettiği eski bir kilisedir.

Sofra Hazret-i İsa'ya burada inip 12 havarileri ile yerleşmiş. Hâlâ bu kilisenin mağaralarından o sofradan rahipler uğur ve saygı için tunç sandıklar içinde saklarlar.

Sofra ile inen örtü ve sofranın ondadır muhakkak. Zira bu Rum kavmi Hazret-i İsa'nın bütün eşyasını saklayıp, diğer mucizelerini yazmışlardır.

There stands a monastery known as the Church of Hayhun, which remains active with resident monks to this day. It is said to be an ancient church where Prophet Isa (Jesus, peace be upon him) once worshipped.

According to tradition, the Heavenly Table descended upon Prophet Isa at this very spot, where he and his twelve disciples (apostles) would sit and eat together.

It is believed that the remnants of this sacred table, along with its covering and cloth, are still preserved in the caves beneath the church. These sacred relics are said to be kept in bronze chests by the monks, treated with utmost reverence and respect.

The Rum (Byzantine) community is believed to have safeguarded the belongings of Prophet Isa, carefully preserving his sacred relics and recording his miracles for generations.

To the east of Ayn al-Silwan, further sacred landmarks and stories continue to unfold.

Solda: Hz. İsa'nın Son Akşam Yemeği'ni yediği yer
Sağ Üstte: Meryem'in Uykuya Dalışı Manastırı

Left: Room of the Last Supper
Top Right: Dormition Abbey

Hazret-i Davud ve Hazret-i Süleyman aleyhime's-selâm Türbesi:

Hazret-i Davud'dan Hazret-i Peygamber'in doğumuna kadar 1600 sene geçmiştir. Hazret-i Davud 10. atada Hazret-i Yakub'a ulaşır. Hazret-i Davud cenk aleti için demirden zırh yaptı. Hazret-i Davud 102 sene ve Hazret-i Süleyman 60 sene yaşamışlardır.

100 haneli bağlı bahçeli Müslüman Davud Köyü'nde, bir mamur cami-i şerifi var. Bu camiin sol tarafında türbeleri bulunmaktadır.

Bu iki peygamber bu mahalde yüksek bir kubbe içinde yatmaktadır. Sandukaları dibâ, zîbâ, şîb, zerbâf, kâmhâ ve nakışlı atlas ile örtülüdür. Etraflarında kafesler vardır, ama ahşaptandır ve gayet sanatlıdır. Mübarek kabirlerinin dört tarafında Yâkût-ı Musta'simî hattı, Karahisarî hattı ve başka çeşitli güzel hatlarla 20 adet Kelâm-ı İzzet vardır.

The Tomb of Prophet Dawud (David) and Prophet Sulayman (Solomon), peace be upon them:

It is said that 1600 years passed between Prophet Dawud and the birth of Prophet Muhammad (peace be upon him). Prophet Dawud is the 10th generation descendant of Prophet Yaqub (Jacob). He was skilled in crafting armor from iron for battle. Prophet Dawud lived for 102 years, while Prophet Sulayman's lifespan is not precisely mentioned here.

In the village of Dawud (Davud Köyü), home to 100 households surrounded by orchards and gardens, there stands a well-maintained mosque. To the left side of this mosque lie the tombs of these two prophets.

The two prophets rest under a lofty dome, and their sarcophagi are draped in rich fabrics such as dibâ, zîbâ, shîb, zerbâf, kâmhâ, and embroidered satin. Surrounding the tombs are wooden lattice enclosures, exquisitely crafted with intricate artistry.

Around their blessed graves, twenty inscriptions from the Divine Word (Kelâm-ı İzzet) are displayed, beautifully written in Yaqut al-Musta'simi's calligraphy, Ahmed Karahisari's script, and other refined calligraphic styles.

Hazret-i Davud'un Türbesi
Tomb of Prophet David

Avlusunun çevresinde 20 medrese odası vardır. Her kim o medresede kalıp ilimle meşgul olur, bütün ilimleri öğrenip zamanın seçkini olur. Ve elbette Hazret-i Davud gibi güzel sese sahip olur.

Bu Kudüs-ü şerifi ziyaret eylediğimiz peygamberlerin hepsini yazsak bir ciltli kitap olup seyahatime mâni olur, bu yüzden bu kadar anlatmakla yetindik.

Meşhur peygamberler bunlardır ki yazıldı. Hepsinin şefaathlerini rica edip birer Yâsin-i şerif okuyup âşinalık kazandık.

Ruhları için el-Fâtiha.

Around the courtyard, there are twenty madrasa rooms.

It is said that whoever stays in these rooms and devotes themselves to knowledge will master all sciences and become a distinguished figure of their time. They are also believed to gain a voice as beautiful as Prophet David's.

If we were to document all the prophets we visited in this blessed city of Al-Quds, it would fill an entire book and hinder our journey, so we limited our account.

These are the most renowned prophets we described. At each site, we sought their intercession, recited Surah Yasin, and gained a sense of spiritual closeness.

For their souls, we recite Surah Al-Fatiha.

Sol Üstte: Hz. Davud'un Türbesi'nin odalarından birisi
Sağda: Hz. Davud'un Türbe Kapısı
Upper Left: One of the Rooms of Prophet David's Tomb
Right: Door to Prophet David's Tomb

Kudüs-ü şerif içindeki imaretlerin anlatılması:

Dünya görmüş âşıklara malum ola ki bu Kudüs-ü şerif küçük şehir görünür, ama toplam 240 mihrap sayılır. Mescid-i Aksâ ve iç kale camiinden gayri hepsi medrese ve zaviye mescitlerdir. 7 dârülhadis, 10 dârülkurrâ, 40 sıbyan mektebi ve 70 tarikatın birer tekkeleri vardır. Bunlardan Abdülkâdir-i Gîlânî, Seyyid Ahmed el-Bedevî, Sa'dî, Rufâî ve Bâb-ı Amûd'un iç yüzünde Mevlevî Tekkesi mamur ve mesiregâh yerdir. Bu yazılan tekkelerin dervişleri mevcut olup her mübarek gecelerde âyin-i Muhammedî olur, sağlam vakıfları vardır.

The charitable foundations and religious institutions of Al-Quds:

To those who have seen the world, let it be known that Al-Quds may seem like a small city, yet it contains 240 mihrabs in total. Apart from Al-Aqsa Mosque and the Inner Fortress Mosque, all others are madrasa and zawiya mosques.

The city also has 7 Dar al-Hadith centers, 10 Dar al-Qurra schools, 40 elementary schools, and 70 tekkes of various Sufi orders.

Notable tekkes include the lodges of Abdul Qadir al-Jilani, Seyyid Ahmed al-Badawi, Sa'di, Rifai, and the Mevlevi Tekke near Bab al-Amud, known as a serene retreat.

The dervishes of these lodges are active, performing the Muhammadan ritual on holy nights. These institutions are supported by strong endowments ensuring their longevity.

Soi Üstte: Medresede okuyan çocuklar
Sağda: Nakşibendi Tekkesi
Upper Left: Children Studying in the Madrasa
Right: Naqshbandi Lodge

6 adet büyük hanı var, Gavriye Hanı, Hasekiye Hanı, İmaret Hanı ve Sûk Hanı, meşhur kale gibi hanları bunlardır.

Ve 3 imareti var, gelen gidenlere nimetleri boldur. Hâsekiye İmaretini sağlam vakıftır. (Hasekiye İmaretini, Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Haseki Hürrem Sultan tarafından vefatından önce yaptırılmış, Kudüs halkına 400 yıl günde iki öğün yemek dağıtılan şehirdeki en büyük imaretti. Bugün de Filistin'li yetim çocukları için bir meslek okulu olarak hizmet vermeye devam etmektedir).

There are six large caravanserais, including the Gavriye Han, Hasekiye Han, İmaret Han, and Sûk Han, renowned for their fortress-like grandeur.

"There are three charitable kitchens, offering ample provisions to visitors and the needy. The Hasekiye İmaret is a well-endowed foundation.

(The Hasekiye İmaret was built by Haseki Hürrem Sultan, wife of Suleiman the Magnificent, before her death. For 400 years, it was the largest charitable kitchen in Al-Quds, providing two daily meals to the people. Today, it serves as a vocational school for orphaned Palestinian children.)"

Solda: Haseki Hürrem Sultan Vakfı
Sağ Üstte: Haseki Hürrem Sultan İmaretini

Left: Haseki Hürrem Sultan Foundation
Top Right: Haseki Hürrem Sultan İmaret

Ve toplam 18 çeşmedir, hepsi Süleyman Han'ındır ve bütün çeşmeleri üzerinde tarihleri "Sene seb' ve erba'in ve tis'a mie" H.947 (1540) yazılmıştır.

Bu çeşmelerden başka şehir içinde 70 yerde havuz, fiskiye ve şadırvanlarda akan suları var.

Süleyman Han, Halilü'r-rahman tarafında dört saatlik taşlık ve ağaçlık yerlerden, bir Mısır hazinesi mal harcayıp Kudüs-ü şerifi suya kandırdı. Acayip büyük hayrat idi. Daha önce Kudüs şehrinde sarnıçlar varmış.

There are a total of 18 fountains (çeşme) in Al-Quds, all built during the reign of Sultan Suleiman the Magnificent. Each fountain bears an inscription with the date "Year 947 Hijri" (1540 CE) engraved upon it.

Apart from these fountains, the city has 70 pools, sprinkling fountains, and ablution fountains with abundant flowing water.

Sultan Suleiman the Magnificent spent a fortune from the Egyptian treasury to bring water to Al-Quds from the rocky and wooded lands near Hebron, four hours away.

This was a remarkable act of charity. Before this, Al-Quds relied solely on cisterns for water.

Sol Üstte: Meryem Ana Çeşmesi (Sebil Sit Mariam)
Sağda: Osmanlı Sebili
Upper Left: Mary Fountain (Sebil Sit Mariam)
Right: Ottoman Fountain

Bu şehrin bütün çarşısı muhtesib ağa defteriyle 2.045 dükkândır, ancak yolları dardır. Genellikle çarşısı Halep yapısı gibi kârgir kemer binalardır. Han-ı Sûk'un dört tarafı sipah pazarıdır. Bütün kıymetli eşya orada mevcuttur. Sûk-ı Tavil [Uzun Çarşı], Kuyumcular, Hallaçlar ve Gazzazlar Çarşısı hep kârgir kemer tonoz yapılarıdır, asla çamur olmaz. Sahra yakınında Mağrib Kapısı içinde Kavafılar Çarşısı da kârgir yapıdır.

The city's marketplace consists of 2,045 shops, as listed in the Muhtesib Agha's registry, though the streets are narrow. The markets are mostly built in Aleppo's style, with stone arches and vaulted structures. Around the Han-ı Sûk are the Sipah Bazaar, where valuable goods are sold. The Sûk-ı Tavil (Long Market), Goldsmiths' Bazaar, Cotton Carders' Bazaar, and Silk Merchants' Bazaar all feature stone vaults, ensuring pathways remain mud-free. Near the Dome of the Rock, inside the Maghrib Gate, is the Cobblers' Bazaar, also built with sturdy stone architecture.

Solda: Evliya Çelebi'nin bahsettiği Kudüs'ün çarşılan
Sağ: "Via Dolorosa" (İncil yolculuğu veya Acı Yolu) güzergahı

Left: The markets of Al-Quds as described by Evliya Çelebi
Top Right: The path of "Via Dolorosa"

Bu şehrin bütün sokakları tamamen beyaz cilalı taş ile kaldırımdır. Galle Pazarı'ndan ta Kumame duvarına bitişik Hazret-i Ömer Mescidi kapısına kadar kilim büyüklüğünde iri taşlarla döşenmiş bir yoldur. Hazret-i Süleyman yaptı, derler.

Ve kırk yerde sebilhaneler vardır. Ama bu şehirde demir kapılı başka bedesten yoktur. Ancak dünyanın diğer yerlerinden gelen değerli eşyalar bu şehirde mevcuttur, zira bir bender mamur şehir ve insan deryasıdır.

All the streets of this city are paved with polished white stone. From the Galle Market to the Mosque of Umar by the Kumame Wall, the road is made of large stones, each the size of a kilim. It is said that Prophet Solomon built it.

There are forty public fountains in the city. However, there is no covered bazaar with iron doors like in other places. Still, valuable goods from around the world are present here, as it is a thriving port and bustling city

Sol Üstte: Hz. Ömer Mescidi'nin giriş kapısı
Sağda: Eski Kudüs'ün dar sokakları

Upper Left: Entrance gate of the Mosque of Hazrat Umar
Right: Narrow alleys of Old Al-Quds

Bu şehir içinde 7 kilise [mabedi] vardır. İki Yahudilerin, iki Ermenilerin, üç Rumların. Bunlardan Rumların Kumame kiliseleri Yanko ibn Madyan Yunanlı yapmıştır. Yunanca ile kapı üzere yapılaş tarihi yazılmıştır. Hazret-i İsa asrında Hıristiyanların kâbeleri idi. Hâlâ her sene keferenin Beyza-i Ahmer günleri yani Kızıl Yumurta bayramlarında 5-10 bin kâfir toplanır. Yedi iklimden Rum, Ermeni ve 18 krallıktan Frenkler de toplandığı günler paşa, molla, şeyhülislâm, vilâyet ileri gelenleri ve bütün sultan askerleri, silâhlı bu Kumame mahallinde hazır olurlar ki “5-10 bin gayrimüslim ziyaret yoluyla toplanıp istila etmeyeler” diye.

Within this city, there are seven churches (places of worship): two belong to the Jews, two to the Armenians, and three to the Rum (Greek Orthodox). Among these, the Rum's Kumame churches were built by the Greek Yanko ibn Madyan. The date of their construction is inscribed in Greek above the doorway. During the time of Jesus, these churches served as the "Kabah" for Christians.

Even now, every year on the Beyza-i Ahmer days, i.e., the Red Egg festival (Easter), five to ten thousand non-Muslims gather here. From the seven climes (regions) come Rum, Armenians, and Franks from eighteen kingdoms. On those days, the pasha, the mullah, the shaykh al-Islam, the leading notables of the province, and the entirety of the sultan's troops, bearing arms, assemble in the Kumame quarter to ensure that "the five to ten thousand non-Muslims who gather for pilgrimage do not attempt to seize it."

Kumame Kilisesi'nin giriş kapısı
The entrance gate of the Church of the Holy Sepulchre

Kumame mütevellisi İslâm padişahına hayır dua ve kâfirlere beddua edip Kumame kapısının mührünü paşa ve molla bozup kapısını açarlar. Zira bir seneden bir seneye mühürlü durur. Ama içinde Frenk, Rum, Ermeni, Kıptî ve diğer Hıristiyan milletlerden 300 kadar kıssis, patrik, çelipa, ruhban, papaz, rahip, keşiş ve kisdofa vardır, mahpus gibi orada dururlar.

Yiyecek ve içecekleri dışarıdaki kiliselerinde imaretlerindedir. Oradan müğpîçeler getirip bu kapının deliğinden yiyecek verirler. Daima böyle kapanıp perhiz ile birer sene kilisede itikâfa çekilip riyazî ilimlerle meşgul olurlar.

O günkü paşa ve molla huzurunda kapısı açılıp içeri giren girer, dışarı çıkan çıkar. Bu mahalde içeri ziyarete giren kâfirlerden onar altın alıp kapıdan içeri korlar. Bu altınlardan paşa ve molla pay alırlar.

O gün kâfirlerin çok büyük âyinleri olup ta akşama dek toplantı olup paşa kapıyı kapatıp giderler. Ama asker taifesinden pür-silâh muhafız korlar, şehri ve kaleyi koruyup kollarlar, zira bazı zaman 20 bin kâfir toplanır.

Üç gün bu hâl üzere üç kere kapıyı açarlar. Daha sonra kapatıp toplanan paradan âlim ve şeyhlere de hisse verirler. Zira bu Kudüs halkının bu Kumame Kilisesi mahsulü sanki zeamet mahsulüdür. Ayın günleri tamam olup tellâllar çağırıp bütün kâfirler dağılıp diğer ziyaretlerine giderler.

The caretaker of the Kumame Church offers prayers for the Muslim ruler and curses the unbelievers. The pasha and molla break the seal on the Kumame Gate and open it, as it remains sealed throughout the year. Inside, about three hundred clergy from various Christian nations—Frenk, Rum, Armenian, Coptic—live like prisoners, including priests, patriarchs, monks, and others.

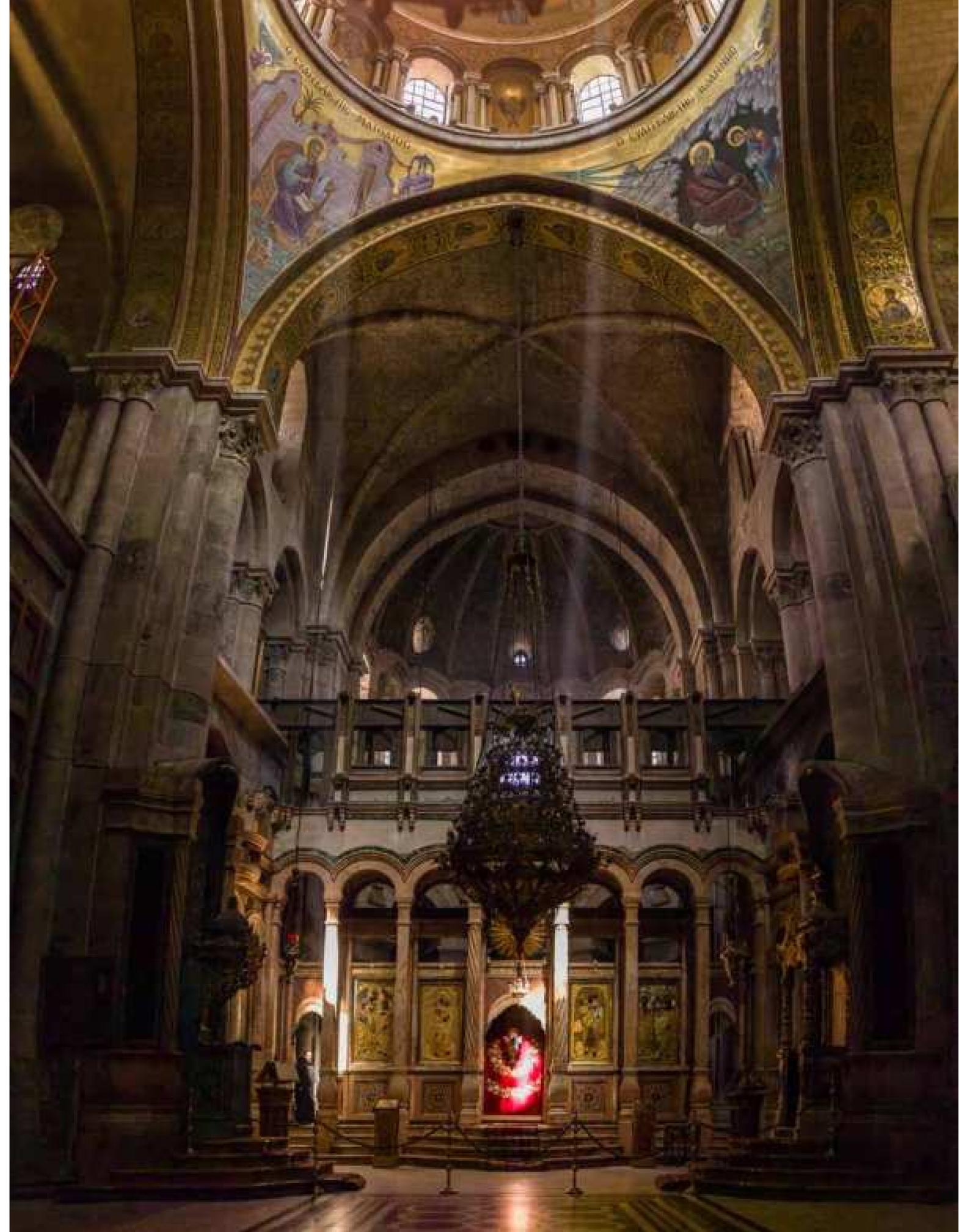
Their food and drink come from imarets in their external churches, passed through a small hole in the gate. They stay locked in, fasting and engaging in ascetic studies for a year.

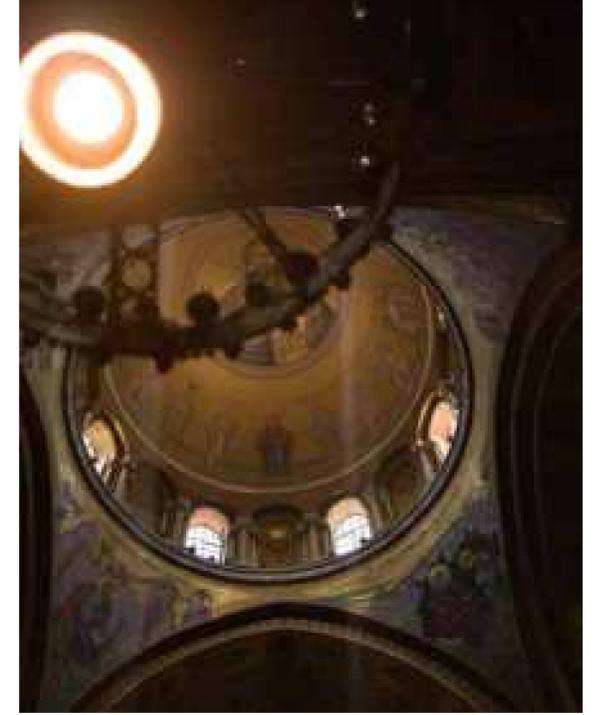
On the designated day, in the presence of the pasha and molla, the gate is opened for those who wish to enter or leave. Each non-Muslim visitor pays ten gold coins for entry. A share of this money goes to the pasha and molla.

Non-Muslims hold a grand ceremony lasting until evening. Afterward, the gate is closed by the pasha, while armed guards protect the city, as crowds of up to twenty thousand may gather.

The gate is opened three times over three days. The funds collected are shared with scholars and shaykhs, as this income resembles zeamet revenue for Al-Quds's people. Once ceremonies end, criers announce dispersal, and visitors continue their pilgrimages.

Sol Üstte: Mum yakan Hristiyan kadın
Sağda: Evliya Çelebi'yi büyüleyen Kumame Kilisesi'nin iç mekanı
Upper Left: A Christian woman lighting a candle
Right: The mesmerizing interior of the Church of the Holy Sepulchre that fascinated Evliya Çelebi

Sözün kısası bu yeryüzünde böyle görmeye değer ibretlik bir büyük kilise yoktur. Meğer Alman diyarında Beç şehri içinde İstifan Manastırı ola.

Ama bu ondan sanatlı ve süslü, nakışlı kilisedir. Bütün duvarları öyle ibretlik nakışlarla süslenmiştir ki zamanımızda sanatın bütün inceliklerini bilir olgun ustalar vardır ama bu kilisenin kapısı, pencereleri, kemerlerinde olan mermercilik sanatı başka bir binada yoktur.

Sanki Hıtâyî kâğıdı makasla Fahrî oyması gibi beyaz mermeri oymuşlar. İnsanın aklı perişan olur.

In short, there is no church on Earth as remarkable and worth seeing as this one. Perhaps only St. Stephen's Monastery in Vienna, Germany, comes close.

Yet, this church surpasses it in artistry, decoration, and intricate patterns. Every wall is adorned with breathtaking designs that would astound even the most skilled artisans of our time.

The marble craftsmanship on its doors, windows, and arches is unmatched anywhere else. It appears as if the white marble was cut like Chinese paper art with the precision of a master like Fahrî. Simply gazing at it leaves one in awe.

Solda: Kumame Kilisesi'nin girişinde süslemeli ikon standı
Sağ Üstte: Kilise'nin süslü kubbesi

Left: Decorated icon stand at the entrance of the Church of the Holy Sepulchre

Top Right: The church's ornate dome

Kapısının iki yanında üçer ince ham mermer sütunlar var. Bu kapının solunda 17 basamak taş merdiven ile çıkılır Kostantin'in bir sanatlı yüksek kubbeli köşkü var. Bu da ibretlik köşktür ki meğer Kisra Köşkü ola. Kapısı önünde avlusu beyaz mermer döşelidir.

Hakir bu Kudüs-ü şerifi nice kere ziyaret eyledim ama 1058 [M.1648] tarihinde IV. Mehmed Han cülusunda Zileli Çavuşzâde Mehmed Paşa Kudüs-ü şerif Eyaleti'ne mutasarrıf iken, bu Kumame temaşası için rica edip, mühürünü bozup seyrettiğimizi bildirir.

İbretlik bukalemun nakışlı Kumame'nin anlatılması:

İlk kapısı Muhammedî kibleye açıktır. Ondan içeri e'üzü billâh ile girip küçük büyük yedi kubbe vardır. Ortası harpüşte kubbe tavandır. Ama büyük kubbe 4 yapma ayaklar üzerinde bir kubbedir. İçi zer-ender-zer altınlı sırça mina ile büyüleyici Rum nakşidir.

On either side of the gate, there are three slender columns made of raw marble. To the left of the gate, a stone staircase of seventeen steps leads up to a high pavilion with an elegant dome, built by Constantine. This pavilion is truly a marvel to behold, rivaling even the Palace of Khosrow in its grandeur.

In front of its entrance lies a courtyard, beautifully paved with white marble.

I have visited this sacred city of Al-Quds many times, but during the year 1058 Hijri (1648 CE), when Sultan Mehmed IV ascended the throne, and Zileli Çavuşzâde Mehmed Pasha was the governor of Al-Quds, I had the opportunity to personally witness the splendor of the Church of the Holy Sepulchre after requesting the seal to be broken for my visit.

The Remarkable Chameleon-like Ornaments of the Church of the Holy Sepulchre:

The Remarkable Chameleon-like Ornaments of the Kumame Church:

The main gate opens toward the Muhammadan Qibla (south). Entering with the invocation "A'udhu billah" (I seek refuge in Allah), one finds seven domes, large and small.

Kumame Kilisesinin girişindeki sanatlı yüksek kubbeli köşkü
The ornate high-domed pavilion at the entrance of the Church of
the Holy Sepulchre

Bir düzgün kubbe de 4 somaki kırmızı sütun üzere yapılmıştır ki her direk birer Rum haracı değer. Bu sütunlar öyle parlaktır ki insanın yüz rengi belli olur. Kiblesi doğu tarafına olup bir yarım altınla süslü kubbedir.

Bu ortadaki kubbenin batı tarafına bitişik yüksek bir kubbe daha vardır, sanki Selânik şehrindeki Ayasofya kubbesidir, ama bunun ortası açıktır.

İbn Abbas Tarihi'ne göre Büyük İskender'in vefatı tarihinden Hazret-i Peygamber'in doğumuna kadar 882 senedir.

Yunan tarihine göre Hazret-i İsa zamanından Hâtemü'l-enbiyâ'ya kadar 571 sene, Rebiülevvel ayının 12. gece İsneyn [Pazartesi] gecesi saadetle dünyaya gelip Kisra Takı, Havarnak Köşkü, Ayasofya kubbesi ve bu Kumâme kubbesi o gece yıkılıp nice kralların yardımıyla tamir edilip asla temel tutmayıp örtüsü hâlâ açık telden kafes edip kuşlardan emin olmuşlar.

At the center is the Harpüşte Dome as the ceiling. The grand dome rests on four crafted pillars, its interior adorned with gold-inlaid glass and intricate Greek patterns.

Another dome stands on four red porphyry columns (somaki), each worth a Roman tribute. These polished columns reflect one's skin tone. The Qibla faces east, topped by a semi-dome adorned with gold.

Adjacent to the central dome on the west side stands another high dome, resembling the Hagia Sophia dome in Thessaloniki. However, its center remains open.

According to Ibn Abbas's historical records, 882 years passed from Alexander the Great's death to the birth of Prophet Muhammad. Greek sources state that from Prophet Jesus to the Seal of the Prophets (Prophet Muhammad), 571 years elapsed.

On the 12th night of Rabi al-Awwal, a Monday, when Prophet Muhammad was born, the Arch of Khosrow, the Havarnak Palace, the Hagia Sophia dome, and this Kumame dome collapsed. Despite repairs by various kings, the dome's foundation never held. It remained open and was eventually covered with an iron lattice, keeping birds out.

Kumame Kilisesi'nin ortası açık büyük kubbesi
The central open large dome of the Church of the Holy Sepulchre

Sonra bir kralın malı ile bu açık kubbenin altına bir küçük kubbe dahi inşa etmişler. Bu da ibretlik hoş bir eserdir.

Bu kubbenin kible tarafında Rum Hıristiyanları sakinlerdir. Büyük kapıdan tarafa Frenkler sakinlerdir. Kuzeyden tarafa Ermeniler olurlar. Köşe köşe çeşitli milletlerle doludur ama hüküm Rumlarındır.

Zira Hazret-i Ömer radiyallâhu anh Rum Kayser'i elinden fethedip, ruhbanlarının ellerinde olan Hazret-i Peygamber'in ahidnâmeleri üzere, Hazret-i Ömer de ahidnâme yenileyip bu Kumame'yi Rum eline verip, bütün ruhbanlarını haraçtan muaf edip ellerine afnâmeler verdi.

Later, with the wealth of a king, a small dome was constructed beneath the open dome. This structure is a notable and beautiful creation, serving as an awe-inspiring sight.

On the southern side of this dome reside the Greek Christians. Toward the main gate live the Franks, while on the northern side dwell the Armenians. Each corner is occupied by various nations, but authority remains with the Greeks.

This arrangement originates from the time when Hazrat Umar (may Allah be pleased with him) conquered Al-Quds from the Byzantine Emperor. After the conquest, Hazrat Umar renewed the covenant established by Prophet Muhammad (peace be upon him) with the clergy. He entrusted the Church of the Holy Sepulchre to the Greek clergy, exempted them from taxes, and granted them letters of protection to safeguard their rights.

Solda: Hristiyan inancına göre Hz. İsa'nın kabri
Sağ Üstte: Hz. İsa'nın çarımhtan indirildikten sonra hazırlandığına inanılan anma taşı

Left: The tomb of Jesus according to Christian belief
Top Right: The stone of the Anointing

Sonra Yavuz Sultan Selim Han fethinde tüm rahipler Hazret-i Peygamber'in, Hazret-i Ömer'in ve diğer Mısır meliklerinin ahidnâmelerini gösterip, Selim Han da yeniden ahidnâme verdi. Hâlâ her Osmanlı padişahın tahta çıkışında beratları yenilenir, o yüzden hüküm Rum elindedir.

Bu kilisenin altı baştan başa zir-i zeminlerdir. Bin yıldan beri yedi iklim krallarından ve bütün Hıristiyan milletlerinden gelen adaklar, bu büyük kilise içinde dolu olarak durur ki hesabını Cenâb-ı Bârî bilir.

Bunda olan sanatlı, altınlı avizeler ve çeşit çeşit mücevher kandiller bir kilisede yoktur. O kadar putlar, heykeller ve timsaller var ki her biri Vüdd, Suvâ, Yeğûs ve Yeûk gibi putlardır ki anlatılmaz. Bu kiliseye hayrat ve hasenat edip adak gönderen kralların suretleri var ki sanki Âzer işidir, gören hayran olur.

During Sultan Selim I's conquest, the Christian clergy presented covenants (ahidnâme) from Prophet Muhammad, Hazrat Umar, and Egyptian kings. In response, Sultan Selim renewed these covenants. To this day, every Ottoman Sultan reissues them upon ascending the throne, keeping authority over the church in Rum (Greek) hands.

Beneath the church lies a vast underground network (zir-i zemin). For over a thousand years, offerings from kings and Christian nations have been stored here, their true quantity known only to Allah.

The golden chandeliers, jeweled lanterns, and intricate lamps within are unparalleled. Statues and idols resembling Wadd, Suwa, Yaghuth, and Ya'uq fill the space, so numerous and detailed they defy description.

Portraits of kings who made donations adorn the church, their craftsmanship so exquisite they seem shaped by Azar himself. Those who see them cannot help but be amazed.

Sol Üstte: Hz. İsa'nın (Hristiyan inancına göre) kabrinin kapısı

Sağda: Hz. İsa'nın kabrine gelen Hristiyanlar

Upper Left: The door to the tomb of Jesus (according to Christian belief)

Right: Christians visiting the tomb of Jesus

Mihrapları tarafında bir mahfil üzere bilâ-teşbih Hazret-i İsa timsali var, sanki münâcât eder gibi iki ellerini kaldırıp dua eder. Sordum, Rûhullah'dır, diye cevap verdiler. Sanki canlıdır, her ne tarafa baksan o da o tarafa bakar, sağına ve soluna varsan sana bakar. Gülsen o da gülümser. Ağlasan o da ağlar gibi olur. Tanrı hakkı kalemini çekmede Mânî, Bihzâd, Erjenk, Velican âcizlerdir.

Beit (Şeyhülislam Bahâyi Mehmet Efendi'nin "Neylersin" şiirinden):

Güzel tasvîr edersin hâl [u] hatt-ı dilberi amma
Füsûn-ı işveye geldikde ey Bihzâd neylersin
Mazmununca bu eski kilisede büyüleyici resimler
çoktur.

Bu İsa resminin önünde bir büyük billur kandil
büyük kubbenin ortasında asılıdır.

Bu kilise halılarla kaplı değildir. Zemini kuş
gözü Hint püsûs-kârîsi gibi küçük kıymetli taşlı
döşemedir.

Bu kilisenin dört tarafında nice yüz kıymetli
sandalyelerdir ki her biri birer kralın yadigârıdır.

Doğu tarafında bir kemer altında Meryem Ana
timsali var, sanki Hazret-i İsa'yı bebekliğinde
kucaklamış. Bu da sanki canlı olup Rûhullah
annesidir.

Gerdanında olan iri inci, la'l, yakut ve elmas beş
Mısır hazinesi mal eder. Ve çeşit çeşit heykeller var
ki her biri birer hediyedir.

This church is not covered with carpets. Its floor is decorated with small, precious stones arranged in a pattern resembling bird's eye Indian mosaic craftsmanship (Hint püsûs-kârîsi).

Along the four sides of the church are numerous ornate chairs, each a keepsake from a king. On the eastern side, under an arch, stands a lifelike statue of the Virgin Mary (Meryem Ana), shown holding the infant Jesus (Hazrat İsa) in her arms, appearing as if she truly is the mother of Rûhullah (Spirit of God).

Around her neck is a necklace of large pearls, rubies, garnets, and diamonds worth five Egyptian treasures. There are also various statues, each a gift from kings and nobles.

On the mahfil near the mihrabs stands a depiction of Prophet İsa (Jesus), raising his hands in prayer as if in communion with God. When I asked, they said, "This is Rûhullah (Spirit of God)."

The figure seems alive, following your gaze no matter the direction. Move to the right or left, and it appears to look at you. If you smile, it seems to smile; if you weep, it appears to weep too.

By God, even master artists such as Mani, Bihzad, Arjang, and Velican would fall short in capturing such artistry.

As Şeyhülislam Bahâyi Mehmet Efendi wrote: "You may depict the lover's beauty and delicate lines, But oh, Bihzad! How will you capture the allure and charm?"

In this ancient church, there are many mesmerizing paintings.

Before this image of Jesus (peace be upon him), a large crystal lantern hangs in the center of the grand dome, casting a radiant light.

Solda: Solda: Kumame Kilisesi'nin günah çıkarma odası
Sağ Üstte: Evliya Çelebi'nin 'sanki canlıdır' dediği resimlerden biri

Left: The confessional room of the Church of the Holy Sepulchre
Top Right: One of the paintings Evliya Çelebi described as "seemingly alive"

Bu kilise içinde Hazret-i İsa'nın nalını, siyah hırkası, hurma lifi kuşağı, siyah başlığı ve bir sahih İncil'i bir mücevher sandukadadır.

Ve bir mücevher sanduka içinde de Hazret-i Resûl'ün "Lâ ilâhe illallâh" mührüyle mühürlü ahidnâmesi ve bu ana dek gelen meliklerin ahid ve şartnâmeleri hep bu kilise içinde saklıdır.

Burada kalan rahiplerin perhizlerine aşk olsun, ama biz ona bakmayız. Zira bizim inancımız "İslâmda ruhbanlık yoktur". Hikmet bu ki bu kadar süs ve ziynet ile ruhaniyet yoktur, sanki bir seyirliktir.

Inside this church are relics of Hazrat Isa (Prophet Jesus, peace be upon him), including his sandal, black robe, palm-fiber belt, black head covering, and an authentic Gospel, all stored in a jeweled chest

Another chest holds a covenant sealed with the seal of Prophet Muhammad (peace be upon him) inscribed with "La ilaha illallah" (There is no god but Allah), along with historical covenants and treaties from various kings.

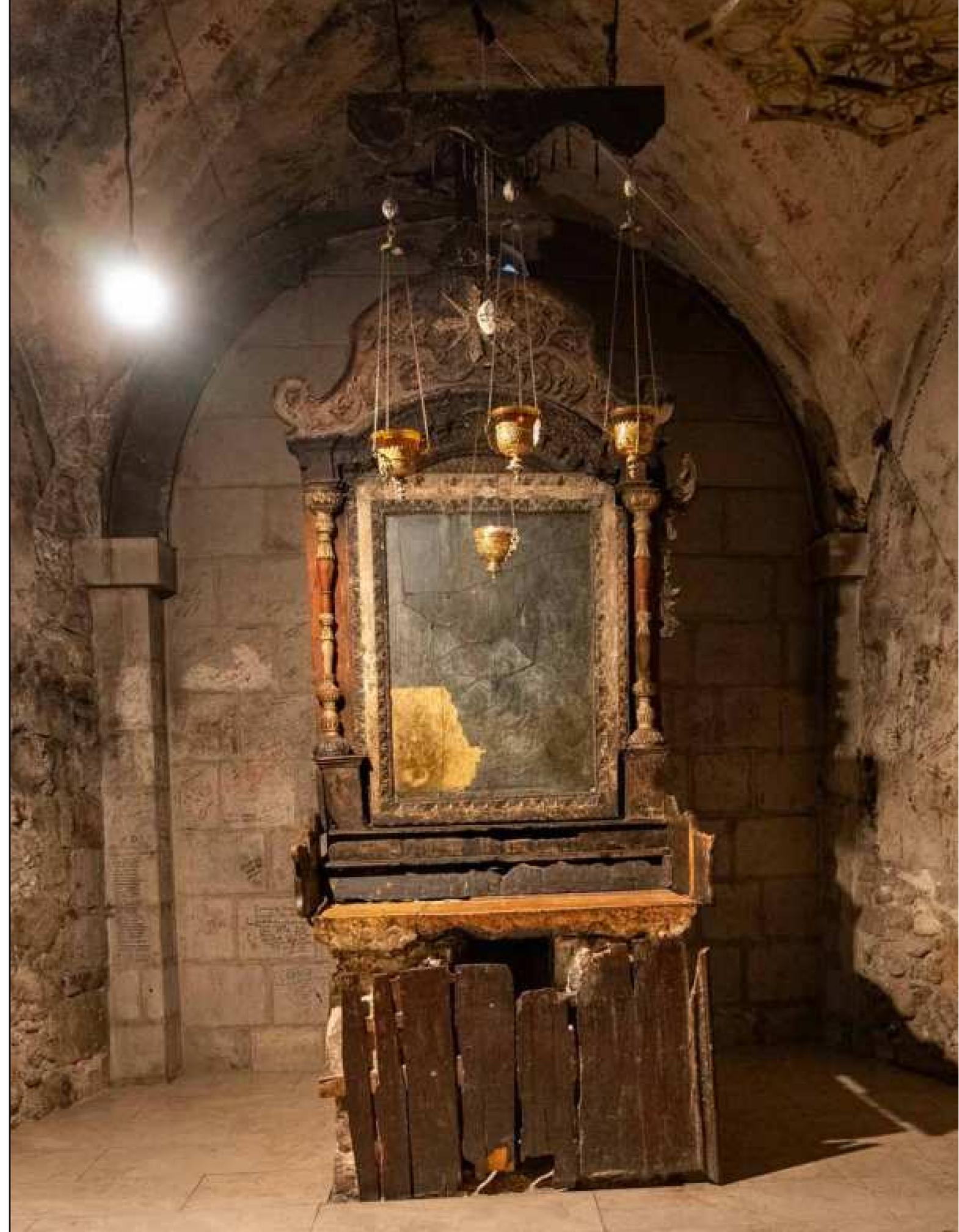
The clergy's asceticism is admirable, but as Muslims, we believe "There is no monasticism in Islam." Despite the splendor and adornments, the spiritual essence seems absent, appearing more as a display than a sanctuary.

Sol Üstte: Kumame Kilisesi'nde süslemeli ikon standı

Sağda: Kumame Kilisesi içinde sergilenen eski bir kutsal emanet

Upper Left: An ornate icon stand in the Church of the Holy Sepulchre

Right: An ancient relic displayed inside the Church of the Holy Sepulchre

Sonra bu kiliseden 7 adım yol ile kible tarafında yine bu kilise duvarına bitişik bir çanlığı var. Tam 20 kat göklere doğru yükselmiş çanlıktır ama çanı çalınmaz. Tepesini Hazret-i Ömer yıkmıştır. Ama bu mahalde yine kiliseye bitişik bir organun-hane (Org çalınan yer) vardır. Yortu günlerinde organunla rehavî makamında Hazreti Davud mizmarlarını (Zebûr'un her bir sûresi) icra ederler ki mest olup insanın aklı gider. Buradan merdiven ile çıkıp bir kapıdan içeri girdik, meğer bu kilisenin imareti imiş. 200 kadar pis, kirli, idraksiz ve sinesi açık aşçıları var. Bütün yemekleri perhize yönelik yemeklerdir, canlı kısmı mutfakta pişmez, dediler.

Bu kilisenin bütün yapıları kalın kurşun örtülüdür. Kurşunun her bir parçasının boyu ve eni dörder karıştır. İstanbul kurşunu gibi 3 zirâ değildir. Bazı kuyumcular bu kurşunda altın çoktur, derler ve altın olan yerde kurşun dahi olur derler.

Kumame Kilisesi'nin yapıcısının anlatılması:

Yunan tarihçilerine göre, İstanbul'u kuran Kostantin'in annesi Hellane Mayfirav, Ruha (Urfa) şehirli bir melik kızı idi. Hazreti İsa'nın doğumundan 328 sene sonra Kostantin'den 40 milyon mal ile Kudüs'e geldi. Hazret-i İsa'nın bazı eserlerini bulup hayratlar yaparken, Kudüs'te Magaryos adında çok yaşlı bir papaz buldu. Meğer Yahudi kavmi Hazret-i İsa'yı bu papaz üzere asmışlar ve asılan ağacı bu papaz bilirdi. Sonunda Magaryos papaz Hellane kadına İsa'nın asıldığı ağacın yerini gösterdi. Hellane emriyle dibini kazıp içinden bir kabir ile salipler şeklinde, yani haç gibi üç parça ağaçlar çıktı. Hıristiyanlar inancına göre o ağaçları bir bir o kabir içindeki ölü üzerine bıraktılar. O an o ölü hayat bulup dirildi. O gün ki, Eylül'ün 14. günü idi, hâlâ Hıristiyanların o gün suya haç atmaları ve kefere haçlarına tazimleri bundan kalmıştır. Ölü üzerine o haçları bırakıp dirildiği Kıptî ve Yunan tarihlerinde yazılıdır.

Sonra bu Hellane kadın bu haçları bir altınlı mücevher sandıkta sakladı ve yedi yılda bu Kumame Kilisesi'ni yaptı ki Hıristiyanlar "Hayat bulan ölü üzerindedir. Ve o ölü ise hâşâ sümme hâşâ Hazret-i İsa olup daha sonra göklere yükseldi" derler. Bir fırkası "Yok hayat bulup halkını yine davet edip vefat etti" derler. Ama bir zümresi "Rûhullahtır" der, bunlar Mesih kavmidir. Hâlâ göklerde İdris Nebî ile İsa Nebî sağdır. Aralarına şek şüphe düşmüş bir alay yanlış inançlı Hıristiyanlardır.

Bu Hellane, Kumame Kilisesi'ni ve Mescid-i Aksâ'yı tamir edip Sahratullah'ı süsledi ve Beytullahm'ı yeniden yapıp her birine birer cennet bahçesi imaretler yapıp Rum diyarına yola çıktı. Nice kere yüz bin Yahudileri kıra kıra Kostantin'e

Seven steps south of this church is a bell tower, attached to its wall, rising twenty stories high. Its bell is silent, as Hazrat Umar destroyed its top. Next to it, still connected to the church, is an organ room (erganun-hane). On feast days, they play the organ in the Rahawee Maqam, reciting Prophet David's Psalms (Zabur) so beautifully that one becomes enraptured.

We climbed some stairs and entered through a door, finding the church's dining hall (imaret). Inside were about two hundred dirty, disheveled, and bare-chested cooks. They claimed all meals here are prepared for fasting and that no meat is cooked.

The entire church is covered with thick lead sheets, each measuring four hand spans. Unlike Istanbul's lead, which is three zira, these sheets are larger. Goldsmiths say this lead contains much gold, as gold and lead are often found together.

On the Builder of the Kumame Church:

According to Greek historians, Helena Mayfirav, the mother of Constantine, founder of Constantinople, was a princess from the city of Ruha (Urfa). In 328 AD, 328 years after the birth of Jesus, she arrived in Al-Quds with 40 million in treasure provided by Constantine. Seeking relics of Jesus and performing charitable acts, she found an aged priest in Al-Quds named Magaryos. It turned out that the Jewish people had crucified Jesus upon a tree known to this priest. Magaryos showed Helena the location of the tree where Jesus was crucified.

Under her orders, they dug and uncovered a tomb and three pieces of wood shaped like crosses. According to Christian belief, they placed these crosses one by one on a corpse within the tomb, which then came to life. This event, on September 14, is still commemorated by Christians who venerate the cross and cast it into water. Coptic and Greek histories record the revival of this corpse upon contact with the crosses.

Helena placed the crosses in a gilded, jeweled chest and spent seven years building the Kumame Church. Christians claim it stands where a dead man was revived and suggest the revived man was Jesus, who later ascended to the heavens. Others believe he revived, preached again, and then passed away, while some call him "the Spirit of God" and regard him as the Messiah. These differing beliefs have caused confusion among Christians, though they agree that Jesus and the Prophet Idris remain alive in the heavens.

Helena also restored the Kumame Church and Masjid al-Aqsa, adorned Sahratullah, rebuilt

gelirken büyük bir alay ile Makedonya [İstanbul] şehrine girip altın sandık ile İsa kabrinden çıkan haçları İsa'nın yadigârıdır ve Allah'ın ismidir, diye Kostantin'e hediye verdi. O da haçlara yüzünü sürüp sakladı. İşte Kudüs'te Kumame Kilisesi böyle yapılmıştır.

Bethlehem, and constructed gardens around these sites. On her return to the land of Byzantium, she killed thousands of Jews along the way. Upon reaching Macedonia (Istanbul) with great ceremony, she presented Constantine with the golden chest containing the crosses, calling them relics of Jesus and the name of God. Constantine venerated the crosses and preserved them. Thus, the Kumame Church in Al-Quds was built in this manner.

Hazret-i Ömer Mescidi:

20 basamak taş merdiven ile çıkılır küçük bir mescittir. Boyu 60 ve eni 40 ayaktır. Etrafında talebe odaları var ve her Cuma gecesinde âyin-i Muhammedî olur. Rufâî dervişleri kalırlar.

Doğu tarafında olan odaların duvarları bu Kumâme Kilisesi'nin üzerine yaslanmıştır. Bu mescidin doğusundaki duvar Kumâme duvarıdır. Bu mescitte beş vakit namaz kılınırken Kumâme içinde keferelerin de İncil okudukları ve erganun çaldıkları duyulur. Fetih sırasında Hazret-i Ömer Kumâme'de böyle mescit yapmıştır ki bütün kâfirlere gönül yarası olmuştur, garip temâşâdır.

Hazret-i 'Umar Mosque:

There is a small mosque reached by climbing twenty stone steps. Its length is sixty "ayak," and its width is forty "ayak." Surrounding it are rooms for students, and every Friday eve, they hold a Muhammedi ceremony there. Dervishes of the Rufâ'i order reside in this place.

On the eastern side are rooms whose walls lean against this Kumame Church. The eastern wall of this mosque is the same wall as the Kumame Church. During the five daily prayers held in this mosque, one can hear the unbelievers inside Kumame reading the Gospel and playing the organ. At the time of the conquest, Hazret-i 'Umar built such a mosque inside Kumame, causing a wound in the hearts of all infidels—truly a peculiar sight.

Sol Üstte: Hz. Ömer Mescidi'nin minaresi
Sağda: Kumame Kilisesi ile bitişik olan Hz. Ömer mescidi

Upper Left: The minaret of the Mosque of Umar
Right: The Mosque of Umar adjacent to the Church of the Holy Sepulchre

Havası gayet hoştur, suyu Süleyman Han hayratı içimi hoş sudur. Suyunun hoşluğundan mahbûb ve mahbûbesi gayet çoktur. Ayanı, eşrafı, ulemâsı ve 17 saçaklı 500 akçe mevleviyet pâyesiyle fazıl molları vardır. Kadı taifesinden 700 kadısı vardır. 50 tüccarı ve “(El emeğiyle) kazanan, Allah’ın sevdiği kullardan olur” hadisinin muhatabı esnafı çoktur.

Çavuşzâde Mehmed Paşa yazımında 46 bin adam yazılmıştır. 8 bin eli beratlı maaşlısı var ve bin adamı padişah tarafından surre eminleri geldiğinde altın bu bin adama dağıtılıp padişaha hayır dua ederler.

Havasının hoşluğundan halkının yüz renkleri kırmızıdır. Gayet garip dostu, zevk ehli, tarikat ve hâl ehli adamları var. Fukarası alaca abâ, çuka ferace ve beyaz sof giyerler. Zengini samur, elvan çuka ve helâlî sof giyerler. Kadınları gayet edeplidirler, altın ve gümüş takke giyip üstlerine beyaz car bürünürler ve ayaklarına hep çizme giyip gezerler.

The climate is exceedingly pleasant, and the water comes from the charitable endowments of Suleyman Khan, being quite delicious to drink. Because of the delightful water, there are many beloved youths and beauties. Among the notables and eminent figures, there are scholars holding the rank of 17-sachakli (which might indicate a level of official seniority) and 500-akce mewlewyet posts. There are about seven hundred judges (kadi) in the judicial class, fifty merchants, and numerous craftsmen, who fulfill the hadith, “Those who earn their livelihood (by permissible means) are the beloved servants of Allah.”

According to the register of Cavuszade Mehmed Pasha, there are forty-six thousand men listed. Eight thousand hold berats (royal warrants) for salaries. When the surre officials come from the sultan, they distribute these gold coins among these thousand men, who then offer prayers for the sultan’s well-being.

Because the climate is so pleasant, the people’s faces are ruddy. They are extremely hospitable to strangers, fond of enjoyment, and many are adherents of Sufi orders and spiritual states. The poor wear patchwork cloaks of variegated aba, cuka overrobes, and white wool. The wealthy wear sable, colored cuka, and helali woolens. Their women dress most modestly, wearing gold and silver caps, covering themselves in a white car (outer veil), and they all wear boots on their feet as they walk around.

Osmanlı’dan kalan çeşmeden su içen insanlar
People drinking water from an Ottoman-era fountain

Getsemani Bahçesi'nde, Hz. İsa'nın dua ettiği zeytin ağaçları
The olive trees in the Garden of Gethsemane, where Jesus prayed

Bağı bahçesi gayet çoktur. Yiyecekleri, içecekleri ve sanayiinin beğenilenleri bunlardır: Evvelâ hâs ve beyaz çakıl ekmeği, çeşit çeşit üzümü, kokulu sabunu ve itriyat cinsi buhuru. Pirinçten buhurdanı ve gülâbdanı vilâyet vilâyet hediye götürürler. Taşlık yerdir, ama üzümü gayet lezzetlidir. Dağı ve taşı zeytindir. Hatta müfessirler, “İncire, zeytine, [... yemin ederim ki]” [Kur’ân, Tîn, 1] âyet-i şerifindeki zeytinden kasıt Kudüs-ü şerif ve Tûr-ı Zeytâdır derler.

Gayet yayla yerdir, dağlarına kar yağar. Mahsulleri bol büyük bir memleketdir ve hesapsız çeşitte insanlarla dolu büyük bir şehirdir. Allah seni belâlardan korusun.

Its gardens and orchards are abundant. Its most renowned food, drink, and industrial products include: first and foremost, its pure white pebble bread, varieties of grapes, fragrant soap, and incense-like perfumes. Brass incense burners and rosewater sprinklers made here are carried as gifts to many provinces. Although it is a rocky region, its grapes are exceptionally delicious, and its mountains and stones are filled with olive trees.

Some commentators say that regarding the verse, “By the fig and the olive...” [Qur’an, Sûrat al-Tîn, 1], the “olive” refers to Noble Al-Quds (Quds-i Sherîf) and Tûr-i Zeytâ (the Mount of Olives). Indeed, it is a highland area where snow falls on the mountains. It is a large and fertile province with countless varieties of inhabitants—a great city full of people. May God protect you from calamities.

Getsemani Bahçesi'nin yanında bulunan Milletler Kilisesi, Hz. İsa'nın tutuklandığı yeri işaret eder.
The Church of All Nations, located next to the Garden of Gethsemane, marks the site of Jesus' arrest

Hazret-i İsa'nın annesi Meryem Ana'dır. Ve İmrân kızıdır. İmrân'ın babası Mâsân ibn Feylekos'tur. Beşinci atada Hazret-i Süleyman'a ulaşır. Hazret-i İsa ülü'l-azm peygamberdir.

Cenâb-ı İzzet ona İncil kitabını gönderip Yahudileri dine davet etti. Yeryüzünde halkı dine davet eyleyip nice bin ölüyü diriltti. Sonunda Yahudiler dinini kabul etmeyip öldürmeye niyetlenip Nablus'ta bir mağara içinde hapsedtiler. Hâlâ o mağaraya Sicn-i İsa derler.

Prophet Isa's mother is Maryam, the daughter of Imran; Imran's father was Masan ibn Faylakos. Tracing back five generations reaches Prophet Sulayman (Solomon). Indeed, Isa is among the greatest of the resolute (ulu'l-azm) prophets.

The Exalted Lord sent him the scripture known as the Injil (Gospel), summoning the Jews to religion. For years, he traveled the earth calling people to faith, resurrecting countless dead. Ultimately, the Jews rejected his religion and resolved to kill him, imprisoning him in a cave in Nablus. To this day, that cave is called Sicn-i Isa (“Jesus' Prison”).

Beytullahm'ın özellikleri:

Kudüs toprağında 200 haneli bağlı bahçeli Müslüman ve kefare köyüdür. Bu köy içinde Beytullahm ibretliktir. Hazret-i Davud Câlût'u katledip tüm askerini kılıçtan geçirip gaza malıyla bu Beytullahm'i yapmıştır, ama ilk ismi İlyâ'dır.

About Bethlehem:

Within the territory of Al-Quds (Quds), Bethlehem is a village with orchards and about 200 households, shared by Muslims and infidels. It offers a striking sight. After Prophet Dāwud (David) slew Jālūt (Goliath) and put his entire army to the sword, capturing war spoils (ghanimah), he built this settlement Bethlehem. Its first name was Ilyā.

Sol Üstte: Beytullahim'deki Süt Mağarası
Sağda: Beytullahim şehri
Top Left: The Milk Grotto in Bethlehem
Right: The city of Bethlehem

Beytüllahm Kilisesi'nin boyu 200 ve eni 100 ayaktır. Kilise içinde 60 adet ibretli uzun direk vardır. Otuzu üçer adam kucaklar kalın ve uzun sütunlardır. Hepsinin boyu tam otuzar zira taşlardır.

Bu kilisenin zemini beyaz ham mermer döşelidir. İçinde o kadar avizeler yoktur, ama kandilleri gayet çoktur. Duvarları baştan başa ebrî kâğıt gibi çeşit çeşit taşlarla kaplıdır. Her bir parçası birer kilim büyüklüğündedir ki bütün kandiller onda gözüktür.

Kubbeleri ve kemerleri baştan başa sırça mînâ ile nakışlı harpüşte tavandır, tamamı hoş kokulu servi ağaçlarıdır. Zamanla biraz harap olmaya yüz tuttuğundan Sultan IV. Mehmed Han'dan tamir ve bakımı için ferman gelip bütün kâfirlerin yardımıyla öyle mamur ettiler ki sanki İrem köşkü olup bütün kurşunlarını da yenilediler.

Ve dört tarafında misafirhaneler yaptılar. Bu ise yasaktı, hâli üzere kalmak gerektir, tâ ki harap ola, yeni bina olmaya. Bunun da bilâ-teşbih kiblesi doğuya dönüktür ve yarım kubbededir. Dört tarafında camları yoktur. Ama kiblesinin sağında 12 basamak taş merdiven ile inilir bir mağara vardır. Beytüllahm dedikleri mağara budur. Üç köşe bir mağaradır. İçine 500 adam sığar, hayli geniştir.

The Church of Bethlehem is 200 ayak (approx. 60m) long and 100 ayak (approx. 30m) wide. Inside, 60 grand columns stand, 30 of which are so thick that three men are needed to embrace them. Each column rises 30 zira (approx. 20–25m).

The floor is paved with pure white marble. While chandeliers are few, countless lamps illuminate the space. The walls, covered in stones patterned like ebru paper, shine brilliantly under the lamps' glow. Each stone slab resembles the size of a carpet.

The domes and arches are adorned with stained glass enamel, and the ceilings are made entirely of fragrant cypress wood. Over time, the structure fell into disrepair, but Sultan Mehmed IV issued a decree for its restoration. With Christian assistance, it was magnificently rebuilt, resembling the Palace of Iram, and its lead coverings were renewed.

Guesthouses were added around it, though such construction was originally prohibited. The church faces east, ending in a semi-dome, and has no windows on any side.

To the right of the eastern end, 12 stone steps descend into the Bethlehem Cave. Triangular in shape, it is spacious enough to hold 500 people comfortably.

Solda: Beytüllahim Kilisesi
Sağ Üstte: Hz. İsa'nın doğduğu yeri ziyaret edenler

Left: The Church of Bethlehem
Top Right: Visitors at the site of Prophet Isa's (Jesus') birthplace

Sonra Hazret-i İsa bu manastırda doğduğu için bu kiliseye Beytüllahm dediler. Hazret-i İsa'nın doğumu Hazret-i Risalet-penah'ın hicretinden 600 yıl evveldir. Babası yoktur, Ruhullah'tır. Hazret-i Cibril-i Emin Hazret-i Meryem'in gömleği yeneine üfleyp hamile kalmıştır. İsa Nebî ana rahminde iken vaaz u nasihat edip tüm Yahudiler duyarlardı. Anası karnında iken 12 adam iman getirip İsevî oldular, onlara havari derler, 12 halifedir.

Later, because Prophet Isa (Jesus) was born in this monastery, they called this church Baytullahm. Prophet Isa's birth occurred 600 years before the Hijrah of the Messenger of God (peace be upon him). He had no father; he is the "Spirit of God" (Ruhullah). The Trustworthy Archangel Jibril (Gabriel) blew into the sleeve of Lady Maryam's garment, causing her to conceive.

While still in his mother's womb, Isa the Prophet spoke sermons and counsel that even the Jewish people could hear. Twelve men believed in him while he was yet in the womb, becoming his followers, or "hawariyun" (apostles), his twelve caliphs.

Hiz. İsa'nın doğduğu yer

The place of Prophet Isa's (Jesus') birth

Hazret-i İsa, Hazret-i Cibril vasıtasıyla çıkıp açıktan göğe yükseldi. Daha sonra yolda sarışın, garip, miskin bir adamı Yahudiler tutup “İşte İsa budur” diye fakir herifi haça gerip göbeğinden, iki eli ve ayaklarından çivilerle çivileyip havarilere gösterdiler.

“İşte İsa’yı bu hâle koduk. Ağlasanız ya” dediler. Havariler de,

“Bizim peygamberimiz Ruhullah idi yine göklere çıktı. Bu fakire böyle ne işkence edersiniz” dediler. Derhâl Yahudiler,

“Hay İsa olmasa ne işkence edersiz, deyip kurtulmasını istemezlerdi” düşüncesiyle 40 gün çarmıhta o fakir durdu. Bir gece İsa ümmeti Yahudilere rağmen o çarmıhtaki naaşı çalıp sakladılar. Allah’ın hikmeti o da kaybolup Hıristiyanlar inançtadırlar ki haça gerilen Hazret-i İsa ola, hâşâ sümme hâşâ. O Rûhullâh idi yine semaya çıkıp Hazret-i İdris ile oturmaktadır.

Âhir zamanda Hazret-i Muhammed şeriatı üzere gökten inip Şam’da Ümeyye Camii’nin minaresinde bulunacaktır. Hazret-i İsa babasız yaratıldı, Hazret-i Âdem topraktan yaratıldı, tefsirciler ikisi de bir surette idi diye bu âyet-i şerifi delil gösterirler.

“Allah nezdinde İsa’nın sureti, Âdem’in sureti gibidir. Allah onu topraktan yarattı.” [Kur’ân, Âl-i İmrân, 59]

Gerçekten öyle bir ulu ûlü’l-azm padişah imiş ki anadan doğduğu yer mezkûr Beytüllahm’daki mağaradır. İnsan o mağaraya girince bütün vücudu titrer, bir heybetli mağaradır.

Prophet Isa, with Archangel Jibril’s help, ascended openly to heaven. Later, the Jews seized a blond, poor man, claiming, “This is Isa.” They crucified him, nailing his belly, hands, and feet, and showed him to the apostles:

“Look what we’ve done to Isa. Cry if you wish.”

The apostles said:

“Our Prophet, Ruhullah, ascended to heaven. Why torment this poor man?”

The Jews thought:

“If he weren’t Isa, they wouldn’t try to save him.”

So, for forty days, the man hung on the cross. One night, Isa’s followers stole the body despite the Jews. By God’s will, it disappeared.

Christians believe it was Prophet Isa crucified, God forbid. But he, Ruhullah, ascended to heaven and dwells with Prophet Idris.

At the end of time, Prophet Isa (peace be upon him) will descend from the heavens, following the Sharia of Prophet Muhammad (peace be upon him), and appear at the Umayyad Mosque minaret in Damascus.

Prophet Isa was born without a father, while Prophet Adam was created from clay, as stated in the verse:

“The example of Isa to Allah is like that of Adam. He created him from dust, then said to him, ‘Be,’ and he was.” [Qur’an, Al Imran, 59]

He was a great and exalted prophet, one of the Ulu’l-Azm. The cave where he was born, in Bethlehem, is awe-inspiring. Upon entering, one feels their body tremble with reverence.

Sol Üstte: Emevi Camii’nin içi (Hz. Yahya’nın Kabri)

Sağda: Şam’daki Emevi Cami ve Beyaz minare

Upper Left: Interior of the Umayyad Mosque (Tomb of Prophet Yahya)

Right: The Umayyad Mosque in Damascus and the White Minaret

Merdiveni dibinde, Hazret-i İsa Makamı:

Bebekliğinde mübarek vücudunun konduğu bir beyaz ham mermerdir. Mübarek arkası üzere yattığı gibi vücutları gömülüp mübarek başları, mübarek omuzları ve mübarek ayakları taşa tesir etmiştir ki hâlâ bellidir. Boyu hakirin karışıyla 5 karıştır. Zira daha beşik çağında iken bu beyaz taş üzerine koymuşlar.

Hâlâ mübarek başlarının çukuruna 2 okka gülsuyu doldurup bütün ziyaretçiler yüzlerine sürerler. Bu çukurun etrafı altınlarla süslenmiştir. Bu mahalde 12 kandil var ki her biri birer Rum haracı değer.

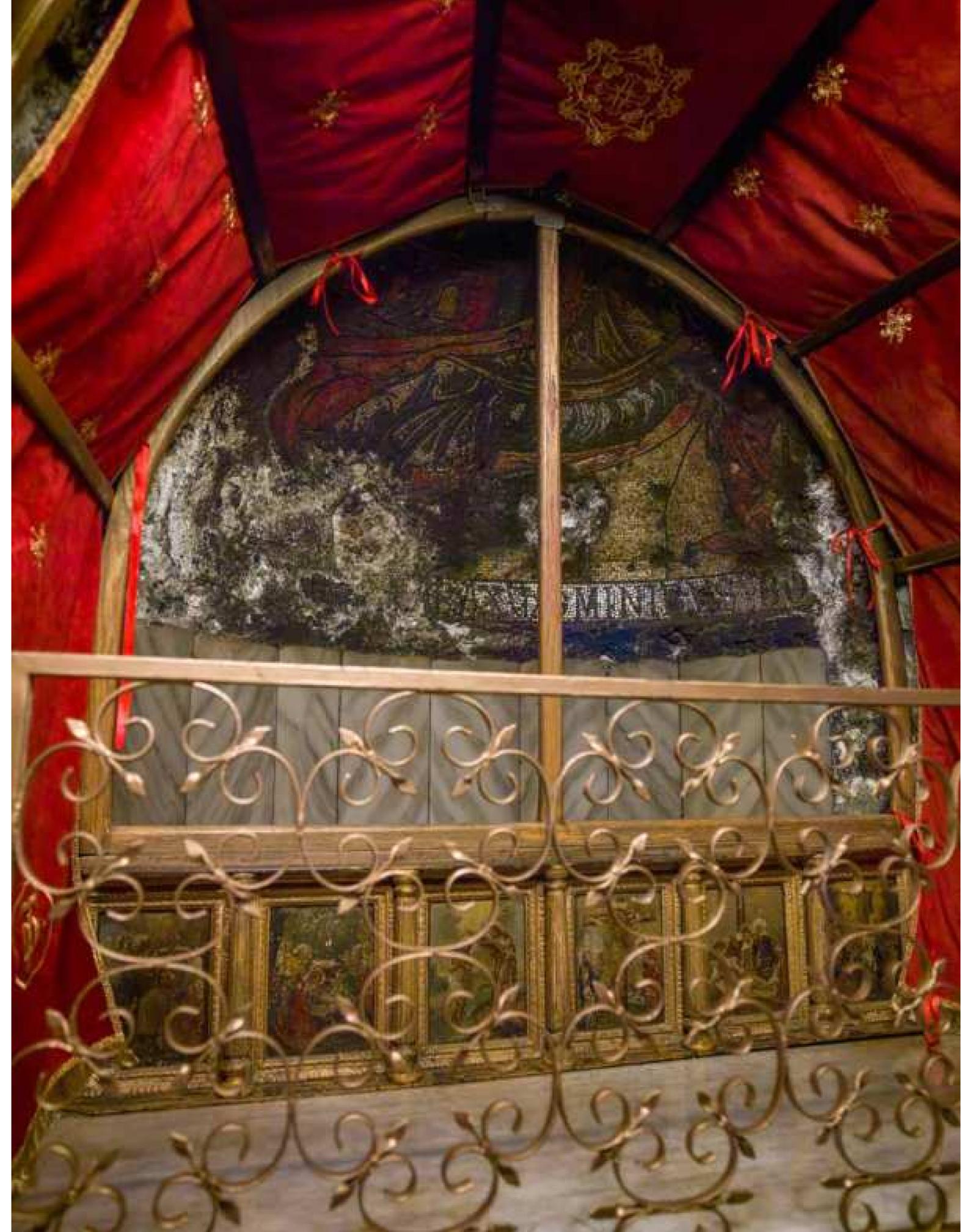
Bu mahalde küçük bir kemer altı gibi bir küçük mağara vardır. Zer-ender-zer dîbâ, şîb, zerbâf, dârâyî ve kâmhâ ile süslenmiştir. Daima gece gündüz mumlarla aydınlanmaktadır. Hizmetçileri yaşlı rahiplerdir. Bizzat Hazret-i İsa bunda doğmuştur, muhakkak. Zira insan girince hayran olur. Altın ve mücevher ile gayet süslüdür.

At the Foot of the Stairs: The Maqam of Prophet Isa:

A white slab of marble marks where his blessed infant body once lay. His form, resting on his back, left impressions of his head, shoulders, and feet, still visible today. It measures five of my handspans. When he was a baby, they placed him on this white stone.

Visitors still fill the hollow where his head rested with two okkas of rosewater, applying it to their faces. The hollow's rim is adorned with gold. Nearby are twelve lamps, each worth a tribute from Rum.

Within a small arch-like recess is a cave, lavishly draped in gold brocade, diba, shib, zerbaf, darayi, and kamha. It glows day and night with candlelight, cared for by elderly priests. Prophet Isa was undoubtedly born here. Entering, one feels awe. The space is richly adorned with gold and gems.

Sol Üstte: Hz. İsa'nın beşiğinin olduğu yer
Sağda: Hz. İsa'nın bebekken üzerine konduğu mermer
Upper Left: The Place of Prophet Isa's (Jesus') Cradle
Right: The marble where Prophet Isa (Jesus) was placed as a Baby

Hazret-i İsa Beşiği: Bir kırmızı taştır ve tekne gibi oyulmuştur. Gayet parlak bir taştır. Hatta Hazret-i Cibril-i Emin bu beşik içinde Hazret-i İsa'yı salladığı vakit ellerinin yerleri beşik taşa bellidir. Bu mahalde de 12 kandil var, her biri birer kralın yadigândır ki birer Mısır hazinesi değer.

Bu beşiğin önünde, Mirac Gecesi'nde Hazret-i Server-i Kâinât ve Mefhar-i Mevcûdât makamıdır ki bunda iki rekât namaz kılıp dua etmiştir. O sırada burada bulunan rahiplerin hepsi imana gelmişlerdir. Onun için buradaki hristiyanlar Hazret-i Risalet'i inkâr edemezler, zira bu mahalle gelip göklere yükseldiğini görmüşlerdir. Ama "Arap kavmine gönderildi, biz İsevîyiz" derler.

Hazret-i Resul-i Kibriyâ bu mağarada, burada ibadet ederken mübarek başları ve mübarek dizlerinin sert taşa tesir ettiği yer hayli çukurdur. Ağzına kadar gülsuyu doludur. Bütün ziyaretçiler yüzlerine sürüp yüzleri nurlanır. Ruhbanlar da "Muhammed-i Arabî'nin secdegâhıdır" diye mübarek başlarının geldiği çukurun dört tarafını öyle süslemişler ki sanki murassa gerdanlıktır. Ama bu ne hâlettir? Bizim evkaflarımızda bir mücevher taş değil, bir değersiz taş konan yerleri kaybederler. Ama bu ruhbanlar, bu kadar bin yıldan beri saklarlar. Acayip inanç ve garip doğruluktur.

Bu Hazret-i Peygamber'in secdegâhında da 12 kandil var. Bunlardan Mısır sultanlarından Sultan Kaytbay'ın ve Sultan Tumanbay'ın kandilleri gayet kıymetlidir. Sonra Yavuz Sultan Selim Mısır'ı fethedip gaza malından bir mücevher altın kandil etmiş, bunlardan büyük ve sanatlıdır, bir Mısır hazinesi değer, derler.

It is carved from a single block of red stone, hollowed like a trough, shining brilliantly. Indeed, when the Trustworthy Archangel Jibril(Gabriel) rocked 'İsâ in this cradle, the marks of his hands remained imprinted on the cradle's surface. This spot also has twelve lamps, each one a gift from a king, each worth a treasure of Egypt.

In front of this cradle is the Maqam where the Master of Creation and Pride of Existence, Prophet Muhammad (peace be upon him), prayed two rakahs and supplicated on the Night of Ascension (Miraj). At that moment, all the priests present embraced faith. For this reason, the Christians here do not deny the Prophethood of Muhammad (peace be upon him), as they witnessed this sacred place and his ascent to the heavens. However, they say, "He was sent to the Arab nation; we are followers of İsa."

While the Prophet worshipped in this cave, his blessed head and knees left impressions in the hard stone, forming visible indentations. These are filled with rosewater, and visitors rub it on their faces, which become radiant. The clergy call it "Muhammad-i Arabi's place of prostration" and have adorned the concavity of his blessed head with such magnificence that it resembles a jeweled necklace.

What a contrast to some of our own endowments, where even insignificant stones are lost over time, yet these clergy have preserved this sacred site for centuries. A remarkable faith and devotion indeed.

This place of the Prophet's prostration has twelve lamps. Among them are precious lamps gifted by the Mamluk sultans of Egypt, Sultan Qaytbay and Sultan Tumanbay. Later, when Yavuz Sultan Selim conquered Egypt, he crafted a larger, jewel-encrusted golden lamp from his war spoils. It is said to be worth the treasure of Egypt and is the most magnificent of all.

Hız. İsa'nın beşiğinin olduğu yer

The Place of Prophet İsa's (Jesus') Cradle

Bazılar Dâr-ı Ebu'l-enbiyâ Kalesi derler. Kudüs-ü şerif Sancağı toprağında paşa hâssıdır ve subaşılıktır. Üç bayrak asker ile mutasarrıftır. 150 akçe kazadır, molla nahiyesi olmuştur. Nahiye köyleri 75 asi beldeleridir. Kethüdayeri ve yeniçeri serdarı yoktur, ama dizdari ve kale neferleri vardır. Ayanı eşrafı gayet çoktur. Hepsi ehl-i huzurdur. Hazret-i Halil himayesinde sultan surresi ile geçinir bir alay senâhân yaşlı ve gençlerdir.

Kalesi bir kayalı bayır dibinde dört köşe eski bir yapıdır ki her sert taşının özellikleri dillerle anlatılmaz. Bazıları Cân bin Cân yapısıdır derler. Bir Kahkaha binasıdır. Çepçevre büyüklüğü tam bin adımdır. Kibleye bakar bir kapısı var ve içinde 200 adet kireç ile örtülmüş haneleri var. Ama çarşı pazarı, hanı hamamı yoktur. Ancak bir mescidi var.

Bütün yapıları mamur taşra varoşundadır. Bu varoş kaleye bitişik güney ve batı tarafında tamamen kârgir bina, bağlı bahçeli, akarsulu, kireç ve toprak ile örtülü 600 adet mamur hanelerdir.

Some call it The Fortress of the Father of Prophets. It belongs to the Al-Quds district and is governed as a private estate under a local governor, protected by three regiments. The district generates 150 Akçe in revenue and falls under religious authority, with 75 villages, some known for their rebellious nature.

There is no deputy steward or Janissary commander, but a fortress warden (dizdar) and garrison soldiers are present. The local elders are numerous, respected, and live peacefully. They rely on the imperial stipend and live under Prophet Ibrahim's spiritual protection, with both young and old devoted to worship.

The fortress, a rectangular structure at the base of a rocky hill, is made of remarkable stones said to be built by Cân bin Cân. Its perimeter measures a thousand steps, with a gate facing the qibla. Inside are 200 lime-covered houses, but no marketplace, inn, or bathhouse—only a mosque.

The outer district, adjoining the fortress on the southern and western sides, consists of 600 well-maintained stone houses with gardens, flowing water, and lime-plastered roofs.

Solda ve Sağ Üstte: Hz. İbrahim kalesi
Left and Top Right: The Fortress of Prophet Ibrahim(Abraham)

Hazret-i İbrahim Halilullah nurlu Camii:

Bu cami bir kat kale içindedir, sanki iç kaledir. Bu camiye aşağı kaleden gelen üç yerden kapısı vardır, onlardan girerler. Evvelâ, kale kapısı dibindeki batıya nazır Harem kapısından içeri yokuş yukarı 40 adım gidip sonra 30 ayak ham mermer merdivenle çıkılır bir geniş harem sokağıdır. Cami haremine girmeden İbrahim Halil mihrabı derler, bir mahaldir, ondan aşağı yine 30 ayak taş merdivenle inilir.

Bir yol da budur, cami-i şerife çıkar. Bu yolda Halil Çeşmesi derler bir saf su vardır. O mahalde bir küçük mahalle kapısı vardır. Bu da bir yol ham mermer döşeli Halil imareti önünden harem dış kapısına biraz yokuş ile varılır bir demir kafesli kapıdır.

Kapının üstünde kemerde bir uzunlamasına ham mermer üzere bu tarih yazılmıştır: 720 [1320]

The Illuminated Mosque of İbrâhîm Khalîlullâh

This mosque is located within an inner fortress, resembling a secondary stronghold. Three gates from the lower fortress lead to it.

The first gate, Harem Gate, faces west. From there, one ascends 40 steps, followed by 30 ayak (approx. 9.6m) of marble stairs, leading to a wide courtyard street.

Before entering the mosque's main sanctuary, there is the Mihrâb of İbrâhîm Khalîl. From here, another 30 ayak of stone stairs descend towards the mosque.

Another path also reaches the mosque. Along this route is Halîl Çeşmesi, a spring with pure water. Nearby is a small gate leading through a marble-paved path past the Halîl İmaret (charitable foundation) to an iron-barred outer gate.

Above this gate, inscribed on a marble slab, is the date 720 AH (1320 CE).

Halil Camii (Hz. İbrahim Camii)
Halil Mosque (Prophet Abraham Mosque)

Bu kapıdan içeri 7 adım iç harem-i şerif kapısı üzerinde iri yazı ile,

“Lâilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh İbrahimü Halîlullâh” yazılmıştır.

Bu kapıdan içeri asla ayakkabıyla girilmez. Kapıcı fukaraları bekçilik edip korurlar. Gayet parlak beyaz ham mermer döşeli bir temiz avludur. Dört tarafı kale gibi 40 arşın yüksek duvardır. Avlu içinde her taş cüssesi hamam kubbesi kadar olduğu bellidir.

Bu avludan nurlu cami içine üç kapıdan girilir. Sağ tarafta Yusuf Kapısı, ortada İbrahim Kapısı ve solda Sâre Kapısı. Bu kapılardan girip ta mihraba kadar camii boyu ve eni ikişer yüz ayaktır. Ortadaki yüksek kubbe 4 adet yapma sütunlar üzerinde göklere baş çekmiş bir mavi kubbedir. Bu kubbenin dört tarafı tonoz kemer kubbelerdir. Camiin çevresi baştan başa üç adam boyu yükseklikte safi somaki, yeşim ve yerekanî dalgalı parlak taşlarla kaplıdır.

Bu mermerlerden yukarı Hazret-i İbrahim hakkında Cenâb-ı Bârî'den gelen âyet-i şerifler güzel hatlarla yazılmıştır. Meselâ: “Ey İbrahim, dediler, bundan vazgeç” [Kur’ân, Hud, 76], “İbrahim’in makamından bir namaz yeri edin (orada namaz kılın)” [Kur’ân, Bakara, 125] ve “Biz de: ‘Ey ateş, İbrahim’e [serin ve esenlik ol!’ dedik]”. [Kur’ân, Enbiyâ, 69]

Bunun benzeri nice yüz âyet-i şerifeler yazılmıştır. Camiin sağ tarafındaki duvarlarda Hazret-i Yakub, Yusuf ve İshak hakkında inen âyetler yazılmıştır. Mesela: “Biz ona İshak ve (İshak’ın oğlu) Yakub’u da armağan ettik” [Kur’ân, En’âm, 84] âyeti gibi âyetlerdir.

Bunlardan yukarı cami içi firdolayı tezhipli hatla başından sonuna kadar Yâsin-i şerif yazılmıştır.

Bu camiin minberi gerçi ahşaptır, ama parmak ısıracak kadar sanatlı minberdir. Mihrabı da küçük elvan taş ile murassa gibi süslüdür.

Upon entering the gate and taking seven steps, one reaches the inner sacred precinct, where inscribed in bold letters is:

“La ilaha illallah Muhammadun Rasulallah Ibrahim Khalilullah.”

No shoes are allowed beyond this point, and poor doorkeepers guard the entrance. The courtyard is paved with polished white marble and surrounded by towering walls 40 arsin high, resembling a fortress. Each stone is as large as a bathhouse dome.

From the courtyard, three doors lead into the mosque: Yusuf Gate on the right, Ibrahim Gate in the center, and Sare Gate on the left. The mosque spans two hundred ayak in length and width. At its center rises a grand sky-blue dome, supported by four columns and surrounded by arched vaults (toloz domes). The walls, up to three human heights, are adorned with gleaming somaki, jade (yesim), and yerekani marble.

Above, Quranic verses about Prophet Ibrahim are inscribed in elegant calligraphy:

“They answered: ‘O Abraham! Desist from this..’” [Qur’an, Hud, 76]

“Take, then, the place where Abraham stood as your place of prayer.” [Qur’an, Baqarah, 125]

“We said: ‘O fire! Be cool, and (a source of) inner peace for Abraham!’” [Qur’an, Anbiya, 69]

On the mosque’s right wall are verses about Prophets Yaqub, Yusuf, and Ishaq, including:

“And We bestowed upon him Isaac and (Isaac’s son) Jacob as an additional gift.” [Qur’an, An’am, 84]

Above, Surat Ya Sin is written in gilded calligraphy, encircling the mosque. The wooden minbar is so finely crafted it amazes all who see it. The mihrab sparkles with intricate inlays of small, multi-colored stones.

Halil Cami'nin girişi
The entrance of the Halil Mosque

Sol Üstte: Hz. İbrahim'in Türbesine çıkan kapı
Sağda: Hz. İbrahim'in Türbesi
Upper Left: The entrance to the tomb of Prophet Ibrahim
Right: The tomb of Prophet Ibrahim

Evvela camiin orta kapısından içeri girerken sağ tarafta bir nur dolu türbe içinde bizzat,

Hazret-i İbrahim Halilullah aleyhisselâm Kabri:

İbn Abbas'a göre Urfa şehrinde dünyaya geldi. Babası Azer'dir, put yapardı. Melun Nemrud (Hz. İbrahim'i) ateşe attı. Cenâb-ı Bârî ateşe hitap edip, ateşi gül bahçesi eyledi: "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol, dedik." [Kur'an, Enbiyâ, 69] emriyle ateş ram oldu. Hâlâ mancınık ve Nemrud ateşgedesi Urfa'da, yani Ruha şehrinde bellidir.

Oradan yine gelip bir zaman orada makam edinip ardından Hak emri ile Mekke'yi yaptı. Ondan sonra Kudüs-ü şerifte oturdular. Muhammed ibn İshak'a göre; Hazreti İbrahim'in zamanlarından, Hazret-i Muhammed Mustafa'nın doğumuna kadar 3070 senedir. Aziz ömür müddetleri 200 senedir.

İşi ve kazançları dihkânî yani ikinci idi. Ekin ekip misafirlerini toylardı. Haleb şehrinde kalırken bir beyaz ineği var idi, onun sütüyle bütün halka ziyafet çekip ikram ederdi. Peynir ve kaymak yapmak bunlardan kaldı. O beyaz inek Haleb'de ölüp İnce Kına'da defnetmişlerdir. Onun için Haleb'e Halebü-ş-şehbâ derler, yani beyaz inek yeri demek olur.

Upon entering through the central door of the mosque, on the right side stands a radiant tomb enclosure containing:

The Tomb of Hazret-i Ibrahim Khalilullah (peace be upon him)

According to Ibn Abbas, he was born in Urfa. His father, Azar, was an idol maker. Nimrud cast him (Prophet Abraham) into fire, but Allah commanded:

"O fire! Be thou cool, and [a source of] peace for Abraham!" [Qur'an, Al-Anbiya, 69]

The fire turned into a rose garden. The catapult and Nimrud's fire-temple are still visible in Urfa (Ruha).

Following Allah's command, Prophet Ibrahim later built the Kaaba in Mecca and then settled in Al-Quds. According to Muhammad ibn Ishaq, 3070 years passed between his time and the birth of Prophet Muhammad (peace be upon him). His lifespan was 200 years.

He was a farmer (dihkani), cultivating crops to host guests. While living in Aleppo (Halab), he owned a white cow whose milk he used to serve feasts. The traditions of cheese and clotted cream originated from this. When the cow died, it was buried at Ince Kina.

Because of this, Aleppo is called Halab al-Shahba, meaning "the place of the white cow."

Daha sonra “Rabbine dön” [Kur’ân, Fecr, 28] emrine uyarak Cenâb-ı Bârî tarafına dönüp nazlı vücutları bu cami içinde yatmaktadır. Sandukası sırmalı yeşil atlas ile örtülüdür. Açıkça insan görünce sara tutar.

Nice bin peygamberlerin mübarek kabirlerinde ihtilaf vardır. Ama sahih hadis ile bu İbrahim Halil kabri kesindir. Mirac Gecesi’nde Hazret-i Risaletpenah gelip ziyaret eyleyip burada yatmakta olan nice bin peygamber ruhu ile görüşüp göklere yükseldiği sabittir.

Bu türbenin içi sırmalı halılarla döşelidir. Kubbe içinde baştan başa lâl, yakut, zümrüt ve elmas ile süslü kandiller var ki her biri birer Rum haracı değer, birer padişahın hediyesidir. Altın şamdan, çerağdan, buhurdan ve gülâbdanlar var ki bunlar da birer vezirlerin hayratıdır. Bütün ziyaretçiler içeri girdiğinde kokulardan dimağları kokulanır.

Türbesinin üst ve alt katı tamamen saf gümüştedir. Kapı kanatları da baştan başa gümüş ile kaplıdır. Mübarek başları önündeki pencerenin de kafesleri tamamen saf gümüşdür. Kısacası övgüsünde dil kısa kalır nur dolu bir türbedir.

Hakir burada bir hatm-i şerif okuyup, sevabını ruhlarına hibe eyleyip şefaathlerini rica eyledim.

Obeying the command: “Return, then, unto thy Sustainer” [Qur’an, Al-Fajr, 28], he turned to Allah, and his noble body now rests in this mosque. His sarcophagus is draped in green silk embroidered with gold. Its sight alone can leave one trembling.

While many prophets’ tombs are debated, authentic hadith confirm the genuineness of this tomb of Ibrahim Khalil. On the Night of Ascension (Miraj), the Prophet (peace be upon him) visited this place, conversed with the souls of countless prophets resting here, and then ascended to the heavens.

The tomb’s interior is adorned with gold-embroidered carpets. The dome is decorated with lamps encrusted with rubies, emeralds, and diamonds, each a tribute from kings. Golden candlesticks, incense burners, and rosewater vessels, gifts from viziers, fill the space with fragrance, enveloping visitors as they enter.

The upper and lower sections of the sarcophagus are made entirely of pure silver, and its door panels are also covered in silver. The latticed window near his blessed head is crafted entirely from silver.

In short, words fall short in describing the radiance of this tomb.

Here, I humbly completed a khatm-i sharif (full Qur’an recitation), gifted its reward to his soul, and sought his intercession.

Solda: Hz. İbrahim’in Sandukası
Sağ Üstte: Halil Cami’nin haremî

Left: The Cenotaph of Prophet Ibrahim
Top Right: The prayer hall of Al-Khalil Mosque

Hazret-i Sâre Ana ziyareti:

Bir küçük nurlu türbe içinde yatmaktadır. Ama peygamber haremi olmakla kapısı kapalıdır. Altınlarla karışık murassa bir kapıdır ki kuyumcu usta ona çekiç vurmuş ki övgüsünde dil susar.

Bir mücevher kilidi var ki saf altın üzere elmas, lâl ve yakut ile murassa bir enbiya hazinesidir ve Züleyha hayratıdır. Mısır'dan gönderip, yine bir Mısır hazinesi vardır.

Bu zikrolunan iki türbenin arasında cami içinde bir tevhid-i sultanî olur ki bütün düşkün âşıklar mest olurlar.

The visitation of Lady Sarah's tomb:

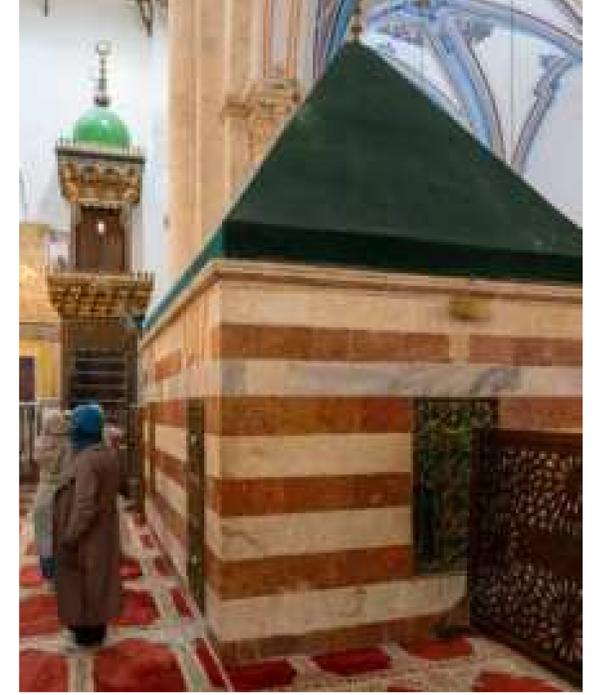
She rests within a small luminous tomb. Being the wife of a prophet, its door remains closed. It is an ornate door of gold inlaid with jewels, hammered by master goldsmiths, beyond words of praise. There is a jeweled lock of pure gold set with diamonds, rubies, and sapphires, a treasury befitting a prophet, a gift from Zuleykha in Egypt. Indeed, it forms another Egyptian treasure.

Within the mosque, between these two tombs, a tevhid-i sultanî (a royal invocation of Divine Unity) is performed, enrapturing all devoted lovers. On the right side of the minbar, within a four-sided dome:

Sol Üstte ve Sağda: Hz. Sâre'nin Türbesi

Upper Left and Right: The Tomb of Sarah (wife of prophet Abraham)

Hazret-i İbrahim oğlu Hazret-i İshak ziyareti:

Safet şehrinde sakinler idi. Hâlâ Yahudiler hanelerini ziyaret ederler. Aralarında meşhurdur ve tarihlerinde yazılıdır. Çoban idi. Sonra Kudüs'e göçüp vefat edince mübarek naaşlarını bu türbede defnettiler. 160 sene yaşadı. Türbesine yüz süren mesrur ve şen olup sıkıntıdan kurtulur, acayip İlahî sırdır. Kubbesinin iki penceresi var, camiin kible kapısına nazırlardır. Ama bu kubbe o kadar süslü değildir. Ruhları için bir Yâsin-i şerif okuyup şefaatlerini rica eyledik.

Visitation of Prophet Ishâq (the son of Prophet Abraham):

He once resided in the city of Safet; the Jews still visit his house there, well-known among them and recorded in their histories. He was a shepherd. Later, he relocated to Al-Quds, and upon passing away, his blessed remains were buried here in this shrine. He lived 160 years. Whoever rubs their face on his tomb departs joyous and free of troubles—an incredible secret of the Divine. Two windows in its dome face the mosque's qiblah gate. However, this dome is not so sumptuously adorned. We recited Sûrat Yâ Sin for his soul and sought his intercession.

Solda: Halil Camii ve cemaati; caminin ortasında Hz. İshak ve eşi Rabika Hatun'un Türbeleri
Sağ Üstte: Hz. İshak'un Türbesi

Left: Halil Mosque and its congregation; in the center of the mosque are the tombs of Prophet Ishaq and his wife Rabika Hatun (Rebecca)
Top Right: The Tomb of Prophet Ishaq (Isaac)

Rabika Hatun ziyareti:

Hazret-i İshak Nebî'nin zevcesidir. Peygamber haremi olmak ile kapısı kapalıdır. Bu camiin sol tarafında, Hazret-i Havva Ana Makamı: Bu mahalde bir dört köşe taşta İbrî diliyle bir acayip yazı var ki bir yazıya benzerliği yoktur.

Visitation of Lady Rabika (Rebecca):

She is the wife of Prophet Ishaq. Being a prophet's spouse, her door also remains closed. To the left of this mosque lies Hazret-i Hawwa (Eve)'s Maqam: on a four-sided stone stands an inscription in Hebrew, on a strange script unlike anything else.

Sol Üstte: Rabika Hatun Türbesi'nin penceresi

Sağda: Rabika Hatun Türbesi

Upper Left: The window of Lady Rabika's (Rebecca) Tomb

Right: Lady Rabika's (Rebecca) Tomb

Serdâb-ı Şerif ziyareti:

Bu camii'nin altı tamamen mağaradır. Hazret-i Risalet-penah'ın sahih hadisi üzere bu şehrin ulemaları nakliyle bütün nebiler ve resullerin türbeleri bu mağaradadır. Kıptî ve Yunan tarihleriyle Arap tarihçilerine göre bu Serdâb mağarasında 3 bin peygamber medfundur.

İbn Abbas'a göre bu mağaranın kapısına Bâb-ı Serdâb derler. Taşra avlu altından yolu vardır ama kârgir bina ile kapalıdır. Ahmak Buhtu'n-nasr Hazret-i İbrahim ve diğer peygamberlerin mübarek cesetlerini çıkarmaya kalkıştığında nice bin işçileri helâk olduğundan vazgeçmiştir. Ama cami içinde Halil Türbesi dibinde bir menfez yeri vardır. Sarıklı bir adam kellesi sığar bir mevzidir. Üstünde iki ince mermer üzerinde bir küçücük kubbeciği vardır. Ve iki ince mermer sütun da duvara bitişiktir. Bu dört sütun üzerine oturmuş kubbe içine ancak Serdâb türbedarı sığar ve ondan başka bir kişi oturmaya kâdir değildir. Zira bu aziz soyludur. Bunların soyuna mahsus bir hizmettir. Bu türbedarın başı ucunda 3 adet murassa ve mücevher kandil asılıdır

Serdâb deliğinden aşağı da 7 kandil asılıdır. Gece gündüz yanmaktadır. Bu kandillerin ışığından Serdâb'ın içi dolunay gibi aydınlık olup beyaz kireç ile sıvanıp cennet gibi olduğu bellidir. Ama aşağı Enbiyâlar Serdâbı içine bakmayı men ederler.

Visitation of the Serdab-i Sherif (Tomb of the Patriarchs Cave):

Beneath this mosque lies a network of caves. According to an authentic hadith transmitted by scholars, the tombs of all prophets and messengers are located here. Coptic, Greek, and Arab historians state that 3,000 prophets are buried in this Serdab (underground chamber).

According to Ibn Abbas, the entrance is called Bab-i Serdab. There is a blocked pathway leading from the outer courtyard, sealed with masonry. When Buhtunnasr (Nebuchadnezzar) tried to exhume the remains of Prophet Ibrahim and others, thousands of his workers perished, so he abandoned the attempt.

Inside the mosque, near the Halil Tomb, there is a small opening just wide enough for a turbaned head. It lies under two slender marble slabs with a small dome above, supported by four thin marble columns. Only the Serdab caretaker, of noble descent, can fit and sit there, a role exclusive to his lineage. Three jeweled lamps hang near his head.

From the Serdab opening, seven more lamps hang below, burning day and night. Their light illuminates the cave like a full moon, revealing white plastered walls that resemble paradise. However, no one is permitted to look into the Serdab of the Prophets.

Solda: Halil Camii'nin içinde Serdâb Mağarası'nın kilitli girişi
Sağ Üstte: Halil Camii'nin minber süslemeleri

Left: The locked entrance to the Tomb of the Patriarchs Cave in the Halil Mosque
Top Right: The decorative details of the minbar in the Halil Mosque

Solda: Halil Cami'nin ziyaretçileri
Sağda: Halil Cami'nin mihrabı
Left: Visitors at the Halil Mosque
Right: The mihrab of the Halil Mosque

Bu mahalde cami-i şerifin içindeki ziyaretler tamam olup, edeple biz de Hazret-i İbrahim Halil veda ziyareti edelim diye içeriye girince,

“Bismillâhi Lâ ilâhe illallâh İbrahim Halîlullâh” deyip ziyaret meydanında susuzluğu gidermek için üç kere salavat parmağını emip üç kere, “Sübhanallah” diye sünnet-i Halil'e uyulmuş olur. Zira bizzat kendileri mübarek parmağını emip tatlı su içerlerdi. Ta çocukluklarından beri âdetleri öyle idi. Zira anadan doğduğunda anneleri melun Nemrud korkusundan Hazret-i İbrahim'i bir mağarada bırakıp,

“Yâ Rab! Sana emanet verdim” diye gitti. Ardından Cibril-i Emin gelip Hazret-i İbrahim'in mübarek parmağını ağzına koyunca emmeye başlayıp annesi sütünden fazla safâ etti. Annesi de ara sıra gelip süt verirdi ve görüp giderdi. Hâlâ masumların parmağını emmek Hazret-i Halil'den kalmıştır.

Gerçekten de her masumun parmağını emdiği görülmüştür. Ona dayanarak veda ziyaretinde üç kere parmağını emmek Halil sünnetidir.

Sonra bu duayı okuya:

“Allâhümme zidnî ilmen ve gınâen ve vakâren” diye.

Elbette Cenâb-ı İzzet o adama ilim, hilim ve Halil berekâtı verip, akrabaları arasında vakar sahibi olur.

Hemen inanmak lâzımdır.

After completing the visits inside the noble mosque, we respectfully entered again to bid farewell to Hazret-i Ibrahim Khalil, saying:

“Bismillah, La ilaha illallah, Ibrahimu Khalilullah.”

In the visitation courtyard, one follows the Sunnah of Khalil by sucking one's finger three times and saying “Subhanallah” thrice. It is said that he would suck his blessed finger and draw sweet water from it, a habit since childhood.

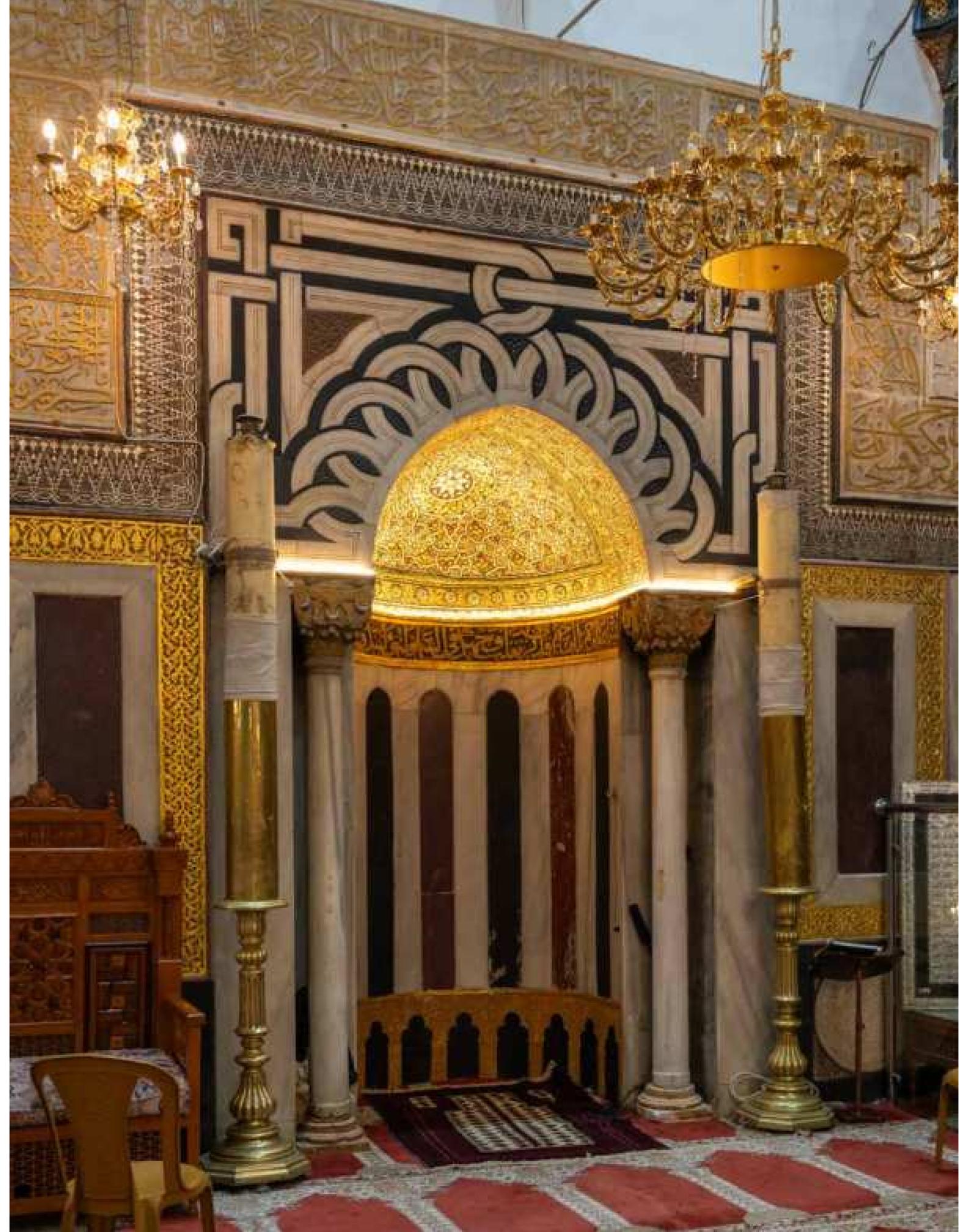
Out of fear of Nimrud, his mother once left him in a cave, saying: “O Lord! I entrust him to You.” Then Jibril-i Amin placed his blessed finger in his mouth, and he sucked it, receiving nourishment surpassing milk. Occasionally, his mother would visit to nurse him.

To this day, infants sucking their fingers is traced back to Prophet Ibrahim. Thus, at the farewell visit, sucking one's finger three times is considered his Sunnah.

Then, recite this prayer:

*“Allahumma zidni ‘ilman wa ghina’an wa waqaran.”
 (“O God, increase me in knowledge, abundance, and dignity.”)*

Surely, Allah will grant knowledge, forbearance, and the blessings of Khalil, making one honorable among peers. One must have faith in this.

Camiin dışında harem-i şerifin dört tarafındaki ziyaretleri bildirir:

Evvelâ bu avlu dört köşe beyaz mermer ile döşeli bir meydandır. Boyu ve eni ikişer yüz adımdır. Bu avlunun kuzey tarafında,

Hazret-i Yakub aleyhisselâm ibn Hazret-i İshak ziyareti:

Safet'te otururlar idi. Yusuf hasreti ile ağlamak ve üzüntüden kör oldu. Evlâtları kendini Mısır diyarında Feyyum şehrinde Hazret-i Yusuf'un peygamberliği sırasında varıp buluşunca Allah'ın emriyle gözleri açılıp baba oğul birbirlerini bağrına basıp nice sene Feyyum'da oturdu ve orada vefat etti. Ömür müddetleri (---) sene olup mübarek naaşlarını Hazret-i Yusuf Ebül-enbiyâ olan Halilü'r-rahman'a gönderdi, hâlâ bu mahalde yatmaktadır. Sanatından bir şey malum değildir, ancak Yakub hüznü ile şöret bulmuştu. Ülü'l-azm peygamberdir. Bir nurlu türbe içindedir, mübarek sandukası yeşil atlas ile örtülüdür. Çevresinde güzel hatlı Kelâm-ı İzzetler vardır. Birkaç sanatlı kandiller ve avizeler vardır. Burada bir Yâsin-i şerif okuyup şefaatlerini rica ettik. Allah kabul ede.

Describing the Visits around the Four Sides of the Harem-i Sherif Outside the Mosque

The courtyard is a square plaza paved with white marble, measuring two hundred paces in length and width. On its northern side is the visitation of:

Hazrat Yaqub (Jacob), peace be upon him, son of Hazrat Ishaq

He lived in Safet and went blind from weeping over his longing for Yusuf. When his children found him in Fayyum during Prophet Yusuf's time, Allah restored his sight. Father and son embraced and lived together in Fayyum for many years until his passing.

His blessed remains were sent by Prophet Yusuf to Halil al-Rahman (Hebron), where he now rests. Known for his sorrow (Huzn-i Yaqub), he was one of the ulu'l-azm prophets.

His tomb is radiant, with a green atlas-covered sarcophagus surrounded by beautifully inscribed Quranic verses, ornate lamps, and chandeliers.

We recited a Ya Sin here, seeking his intercession. May Allah accept it.

We recited a Yâ Sin here, seeking his intercession. May Allah accept it.

Hazret-i Yusuf es-Siddik ibn Hazret-i Yakub aleyhimeselâm ziyareti:

Yusuf Nebî hikâyesi bütün tarih kitaplarında yazılıdır, yazmaya ihtiyaç yoktur. Hazret-i Yusuf babası Hazret-i Yakub Nebî'nin vefatından sonra 20 sene yaşadı. Halifelikleri zamanında Feyyum'da yalan dünyadan göçüp mübarek cesedini bir tunç sandık içine koyup Nil Nehri'ne bıraktılar. Zira vasiyetleri öyle idi. Daha sonra bir yaşlı kadın sözüyle, Süleyman Nebî asrında Nil'den çıkarıp sandukasıyla bu mahalde defnolundu. Ömür müddetleri 102 senedir.

Hâlâ bu harem-i şerifte ki bu türbede medfundur. Sandukası yeşil atlas ile örtülüdür. Dört tarafında 20 adet Kelâm-ı kadimler var ki her biri birer İslâm diyarı hattatlarının hüsn-i hatlarıdır. Hikmet bu ki Hazreti Yusuf türbesine kederli giren mesut çıkar. Ama diğer peygamberlerde insana bir dehşet hâsil olur.

Mübarek başları tarafındaki Kelâm-ı İzzet'in birini fal için açınca "Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: 'Ona değer ver ve güzel bak!'" [Kur'an, Yusuf, 21] âyeti geldi.

Hakire ilham olup bildim, "Mısır seyahati bu zayıfa nasip olur" deyip içim tanıklık etti. O saat bir Yâsin-i şerif okuyup mübarek ruhlarına hibe edip şefaathlerini rica ettim ve Mısır seyahati kismet olursa bir hatm-i şerif okumaya söz verdim.

Bu mahalde harem-i şerifte olan ziyaretler tamam oldu. Ama kutlu dostlara malum ola ki bu türbede ne kadar peygamber yatmakta ise mübarek ayakları hâlâ doğrudur. Mübarek başları Kudüs'e yöneliktir. Zira onların zamanlarında Kudüs-ü şerif kible idi. Hâlâ Kudüs ise kiblemizin kuzeyinde bulunmuştur. Onun için mübarek başları Kudüs'e dönüktür. Zamanımızın insanları gömüldüğünde başları batıya, ayakları doğuyadır. Bunlar kibleye yöneldikleri gibi değildir.

Visitation of Hazrat Yusuf as-Siddiq, son of Hazrat Yaqub (peace be upon them):

The story of Prophet Yusuf is well-known and recorded in all histories. After his father, Hazrat Yaqub, passed away, Prophet Yusuf lived another 20 years. During his caliphate in Fayyum, he passed away, and his remains were placed in a bronze coffin and set adrift in the Nile, as per his will. Later, during Prophet Sulayman's time, an old woman directed them to retrieve it, and he was buried here. He lived for 102 years.

His tomb now lies in this harem-i serif, with his sarcophagus draped in green atlas. Around it are 20 copies of the Kelam-i Qadim (Qur'an), each a masterpiece of Islamic calligraphy.

It is said that those who enter his tomb in sorrow leave with joy, unlike other prophets' tombs, which often evoke awe and fear.

By his blessed head rests a copy of the Kelam-i Izzet. Consulting it, the verse appeared:

"The man from Egypt who bought him said to his wife: 'Make his stay honorable: it may well be that he will bring us benefit, or that we shall adopt him as a son.'" [Qur'an, Yusuf, 21]

I felt inspired and sensed a journey to Egypt would be granted to me. I recited Ya Sin, gifted its reward to his soul, and vowed to complete a khatm-i serif if such a journey came to pass.

Thus, we concluded the visits in this harem-i sherif. Let it be known to blessed friends that all prophets buried here—their honored feet remain straight, with their heads oriented toward Quds. For, in their era, Noble Al-Quds was the qiblah. Even now, Al-Quds (Quds) lies to our north. Hence, their blessed heads are turned toward Quds. Whereas in our time, when people are buried, their heads lie westward, their feet eastward, aligning with our current qiblah. Thus, it differs from how these prophets face.

Hiz. Yusuf'a nispet edilen makam
The site attributed to Prophet Yusuf (Joseph)

Hazret-i Musa ibn Karn İmrân aleyhisselâm ziyareti:

Anneleri Yuhana'dır. Menûçehr İnan ve Turan padişahı idi. Velid bin Masun, yani Firavun Mısır padişahı idi. Sonra şeytan yanılması ile hâşâ tanrılık davasına kalkışıp: "Ben sizin en yüce Rabbinizim" [Kur'ân, Nâziât, 24] dedi.

Bunların zamanında Hazret-i Musa Said-i İbrim'e yakın (---) (---) dünyaya gelip anası Yuhana Hazret-i Musa'yı bir sanduka içine koyup Firavun korkusundan Nil'e attı. İlâhî hikmet Hazret-i Musa o sandukayla Firavun'un haremi önünden geçerken Firavun'un hatunu sandukayı Nil'den çıkarıp gizlice büyüttü. Günlerin geçmesiyle Musa bir yiğit olup seyahat âleminde Mısır toprağında Kızıldeniz kıyısında Tûr-ı Sînâ'da münacat ederken kendilerine kırk yaşında peygamberlik verilip Firavun'u dine davet etmeye memur oldu. Sonra yine Süveyş Denizi kenarında Hazret-i Musa Firavun ile cenk etti. Hazret-i Musa'ya askeriyle Süveyş Denizi'ne girmesi Allah tarafından emredilip "(Vurunca deniz) derhal yarıldı (on iki yol açıldı), her bölük koca bir dağ gibi oldu." [Kur'ân, Şu'arâ, 63] âyeti uyarınca Hazret-i Musa askeriyle deryaya girip kurtuldu Firavun bu hâli görüp,

"Ayâ bu ne hâldir?" derken derhâl Hazret-i Cibril bir kısrağ ile Firavun'un aygır atı önüne düşüp deryaya girdi. Firavun'un aygır atı da kısrağı görüp ardına düştü. Firavun o kadar yularını çektiyse de zapt edemeyip denize dalıp Musa Nebî askerini kova gitti. Firavun adamları bu hâli görüp,

"Bre tanrımız gitti, biz ne tehir ederiz" diye hepsi denize girip bölük bölük gitmede. Tâ ki arkalarında bir Firavunlu kalmayıp Allah'ın emriyle hepsi Süveyş Denizi'nde Kolundur Boğazı adlı yerde boğuldular.

Visitation of Hazrat Musa ibn Imran (peace be upon him):

His mother was Yuhanna. At that time, Menuchehr ruled Iran and Turan, while Walid bin Masun (Pharaoh) ruled Egypt. Deluded by Satan, Pharaoh declared:

"I am your Lord, the Most High!" [Qur'an, An-Nazi'at, 24]

Hazrat Musa was born near Sa'id-i Ibrim. His mother placed him in a chest and set it adrift in the Nile to save him from Pharaoh. By divine wisdom, the chest drifted to Pharaoh's palace, where his wife rescued and secretly raised him.

As Musa grew up, he traveled across Egypt and received prophethood at Tur-i Sina at the age of forty. He was commanded to call Pharaoh to faith. Later, at the shores of the Red Sea, Allah ordered him to strike the sea with his staff:

"Strike the sea with thy staff!" And [as he did so,] it parted, and each part appeared like a mountain massive. [Qur'an, Ash-Shu'ara, 63]

Musa and his army crossed safely. Seeing this, Pharaoh exclaimed, "What is this?" At that moment, Jibril appeared on a mare before Pharaoh's stallion, luring it into the sea. Despite Pharaoh pulling the reins, the horse plunged forward, pulling Pharaoh and his army after it.

The Egyptians cried, "Our god is gone; what are we waiting for?" They followed, battalion after battalion, until none remained. By Allah's command, they all drowned at Kolundur Strait.

Sol Üstte: Hz. Musa'nın sandukası

Sağda: Hz. Musa'nın Camii ve Türbesi

Upper Left: The sarcophagus of Prophet Musa (Moses)

Right: The Mosque and Tomb of Prophet Musa

Sonra Hazret-i Musa Kızıldeniz'in Habeş tarafına gelip Funcistan, Berberistan, İsne ve İsvan memleketinin halkını dine davet ederek Said'de asıl vatanı olan Ermen-i İsfun beldesine gelip oradan Eski Mısır ki Fustat şehridir, orada halkı dine davet etti. Geçim yolu Hazret-i Şuayb'ın çobanı idi. Ve Kelimullah idi, yani aracısız Cenâb-ı Hak ile konuşurdu.

Âyet: "Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu."
[Kur'an, Nisâ, 164]

Sidrem Gölü yani Lût Gölü sahilinde bir nurlu türbede yatmaktadır. Bu mahal Kudüs-ü şerifin doğusunda 7 saat uzaktadır. Çöl, kırlık, yaban, ıssız yerler ve bir tarafı taşlık olmakla dört tarafında şenlik yoktur. Türbesine bitişik bir camii var ki inci tanesi gibi beyaz münevverdir. Yer yer etrafında odaları vardır. Avlusunda yağmur suyu ile dolu bir âbihayat soğuk su kuyusu var. Düzgün bir minaresi var ki benzeri meğer Mısır'da Gavriye Minaresi ola. Avlunun dışında yine yağmur suyu dolu büyük bir birkesi var.

Mübarek sandukası, Kudüs'te Hazret-i Davud sandukası gibi altın sırmalı yeşil atlas ile örtülüdür. Türbesi kıymetli halılarla döşelidir, ama mücevher ve murassa cinsi kıymetli kandil, çerağ, buhurdan ve gülâbdan yoktur. Ancak 100 kadar kandillerdir. Camii de gösterişli ve donanımlı değildir, zira insandan hâlî yerdedir.

Bu türbenin kibleleri tarafında 200 evli bir köy vardır. Müslüman, Yakubî ve Yahudiler vardır. Hacılar ve ziyaretçiler her zaman bu türbeye geldiklerinde bu köyün halkı gelip ziyaretçilere yiyecek ve içeceklerini getirip hizmet ederler. Türbedar da bu köydendir. Ama bu türbede Hintliden gayri kimse yoktur. Her sene ziyaret eden Yahudi çoktur, zira onlar Musevidirler. Kudüs'ten 500-600'ü bir yere gelip alaybeyi bayrağıyla asker alıp gelip ziyaret ederler.

Bu türbe ve cami sanki yapı ustası elinden henüz çıkmıştır. Nur dolu mezarının kandil ve halıları daima hâlî üzere durup türbedarları kapısını kapatmazlar, daima açıktır. Bir kere Arap ve Dürzîler bazı eşyaların çalmışlar, hepsi ölmüşler.

Bir celâl sahibi ülü'l-azm peygamberdir ki insan nurlu türbesi içine girince vücuduna titreme gelip hayran olur. Hakir vardığımda türbesini öpüp bütün yoldaşlarımızla,

"es-Selâmü aleyke ya Kelimallah, destûr ya Kelimallah" deyip girdik.

Mübarek ayakları tarafında huzurlarına varıp hepimiz adab üzere oturup hakirin Nebe suresinde kalmış bir hatm-i şerifi tamam edip sevabını mübarek ruhlarına hibe eyleyip şefaathlerini rica eyleyip taşra camiye varıp ibadet ettik.

After crossing the Red Sea from the Abyssinian side, Hazrat Musa traveled through Funjistan, Berberistan, İsne, and İsvan, calling people to faith. He then returned to his homeland, Ermen-i İsfun in Upper Egypt, and later to Old Misr (Fustat) to invite its people to religion.

He lived for many years, earning his livelihood as a shepherd under Hazrat Shu'ayb. Known as Kalimullah, he spoke directly with Allah:

"And to Moses, God spoke directly." [Qur'an, An-Nisa, 164]

By the shores of Sidrem Lake, also known as the Dead Sea (Lut Gölü), lies his luminous tomb. The tomb lies seven hours east of Al-Quds, on the shores of Sidrem Lake (Lut Lake). The area is desolate, with no habitation nearby. Beside the tomb stands a radiant white mosque with small surrounding cells and a courtyard containing a well filled with rainwater. Outside the courtyard is another large cistern.

His sarcophagus is draped in gold-embroidered green atlas, similar to Prophet Dawud's in Al-Quds. The interior is carpeted with fine rugs, but there are no jeweled lamps, only about 100 simple lamps. The mosque is modest, as it stands in an uninhabited place.

Near the qiblah side, there is a village of 200 houses inhabited by Muslims, Jacobites, and Jews. When visitors arrive, the villagers offer food and assistance. The caretaker is from this village. Many Jews visit annually, traveling in groups of 500-600 under their leader's banner.

The tomb and mosque appear freshly built by a skilled artisan. The carpets and lamps remain untouched, and the doors are never locked. Once, Arabs and Druze stole some items and later perished mysteriously.

Entering the tomb of this majestic prophet brings awe and trembling. Upon arrival, we kissed his tomb and entered respectfully, saying:

"Peace be upon you, O One who spoke with Allah; permission, O One who spoke with Allah."

We sat near his blessed feet, and I completed a khatm from Surat al-Naba', offering its reward to his soul and seeking his intercession. Then we prayed in the mosque.

Hiz. Musa'nın Türbesi
The Tomb of Prophet Musa (Moses)

Sidrem Gölü, yani Lût Gölü

Sidrem Gölü ve Lût Gölü derler, kenarınca taşlıklar içinde gidip Âl-i Umûr kabileleri çadırları içinde biraz dinlenip bu Sidrem Gölü'nden hoş kırmızı balıklar yakalayıp hemen pişirdiler, yiyip karnımızı doyurduk, ama lezzetli balıkları olur.

Bu gölün çevre büyüklüğü 9 mildir. Çeşit çeşit balıkları olur. Ama biraz acıdır, hayvan içerler, kış günlerinde yağmur sellerinden lezzetli olur.

Sidrem Lake, Also Known as Lut Lake

They call it Sidrem Lake or Lut Lake. Traveling along its stony shores, we paused among the tents of the Al-i Umur tribe, who caught some fine red fish from Sidrem Lake. They cooked them immediately, and we ate our fill—truly delicious fish.

The lake's circumference is about 9 Ottoman miles (around 17 km), containing various fish. Its water is somewhat brackish, but animals drink it. In winter, rain-fed torrents make it more flavorful.

Sol Üstte: Ölü Deniz'de güneş batımı
Sağda: Ölü Deniz, diğer adıyla Lut Gölü

Upper Left: Sunset over the Dead Sea
Right: The Dead Sea, also known as the Lake of Lot

Tekrar Kudüs-ü şerif menzili:

Burada bütün dostlarla vedalaşıp, Mısır'da İbrahim Paşa'ya gidip oradan hacc-ı şerife gitmek sadedinde iken Kudüs-ü şerif Paşası Harmuş Paşa'ya,

“Diğer senelerden 10 gün önce Şam hacılarını Hüseyin Paşa ile birlikte Şam'dan çıkarıp Mekke-i mükerreremeye gidesiz ve Mısır emirü'l-haccına da fermanım öyle sadır olmuştur” diye hatt-ı şerif gelince, hakir hesap ettim ki Kudüs'ten Mısır 20 konak yerdir. Bu hesap üzere hacıların (Şam-ı Şerif'ten) çıkmasına 20 gün kaldı.

Mecburen Mısır yoluna gitmekten vazgeçip, H.1082 (1671-1672) Ramazan'ının bayram namazını Mescid-i Aksâ'da kılıp, duadan sonra bütün dostlarla musafaha ve veda edip, Şam tarafına doğru yola çıktık, diyerek Kudüs bahsini tamamlar Evliya Çelebi.

Journey's End at Noble Al-Quds:

After bidding farewell to all friends and intending to visit Ibrahim Pasha in Egypt and then proceed to the sacred Hajj, an imperial decree arrived for Harmush Pasha, the governor of Quds al-Sharif:

“Depart with the Damascus pilgrims under Hussein Pasha ten days earlier than in previous years and proceed to Mecca al-Mukarrama. A similar decree has also been issued to the Amir al-Hajj of Egypt.”

Realizing Egypt was 20 days' journey away and only 20 days remained until the pilgrims' departure, I abandoned my plan.

I performed the 'Eid prayer of Ramadan in the year 1082 AH (1671-1672) at Al-Aqsa Mosque. After prayers and farewells, I set out towards Damascus.

Sağda: Şam Kapısı
Right: Damascus Gate

NOTLAR NOTES

1. HAZRETİ PEYGAMBER’İN MİRÂCİ

- * Bu yazı, 2016 yılında yayınlanan, 15-16. Yüzyıl Timurlu, Türkmen, Osmanlı Miraç Tasvirleri, Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir. esraaksay@gmail.com, ORCID ID:0000-0001-5745-2110.
- Metin Akar, Türk Edebiyatında Manzum Mi’rac-nameler, 1000 Temel Eser Dizisi: 131, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 804, s. 209- dipnot (5M4) Mevlânâ Şiblî, Asr-ı Saâdet (İslâm Tarihi), Trc. Ömer Rıza Doğrul, Haznedar Ofset Bas., İst. 1978, s.449.
 - Salih Sabri Yavuz, İslâm Ansiklopedisi, “Mi’rac”, 2005, c. 30, s.132-135.
 - TC. Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Kur’an-ı Kerim Meâli, Diyanet İşleri Başkanlığı/542 Kaynak Eserler 30, Haz: Doç. Dr. Halil Altuntaş- Dr. Muzaffer Şahin, Yeniğün Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., 12. Baskı, Sertifika no: 12930, 17/ İsrâ Sûresi, s. 301.
 - İsrâ Sûresi, âyet 1, a.g.e., s.301. Mealın dipnotunda İsrâ ve Mirac, peygamberimizin mucizelerindedir. Hicretten birbuçuk yıl kadar önce vuku bulmuştur. Hz. Peygamber, bir gece Kâbe’nin çevresinde uyku ile uyanıklık arası bir durumda iken Cebrail gelmiş, onu Burak adlı, - bizce mahiyeti bilinmeyen - bir binite bindirerek, önce Kudüs’teki Mescid-i Âksa’ya götürmüş, oradan da göklere yükseltilmiş “Sidretü’l- Müntehâ” denilen en üst makama ulaştırmıştır. Hz. Peygamber, bu makâmı da geçerek Cenab-ı Hakk’ın huzuruna erişmiştir. Mucizeler, tabiat kanunlarının dışında cereyan eden harikulâde olaylardır. Bu sebeple, onları akli ölçüler içinde değerlendirmek doğru olmaz açıklaması yer almaktadır.
 - İsrâ Sûresi, a.g.e., âyet 60, s. 308. Mealın dipnotunda “burada ifade edilen “rüya”dan maksat, Hz. Peygamber’in Mirac gecesindeki müşahedeleridir. Bu müşahedeler gece vakti meydana geldiği için rüya kelimesiyle anlatılmıştır. Kur’an’da lanetlenmiş bulunan ağaç da cehennemdeki “zakkum ağacıdır”- açıklaması yapılmıştır.
 - TC. Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., a.g.e., Necm Sûresi, âyet 1-2, s. 586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 3, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 4, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 5-7, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 8, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 9, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 10, s. 586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 11, s. 586
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 12, s. 586
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 13, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 14, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 15, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 16, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 17, s.586.
 - Necm Sûresi, a.g.e., âyet 18, s.586.
 - Salih Sabri Yavuz, a.g.m., s. 132-135.
 - Sahih Buhârî, Sahih Hadis, Kitabü’l Enbiya, Terceme Mehmet Sofuoğlu, Ötüken yay. Ayrıca bkz. Sahih Müslim, Tercüme ve Şerhî, Ahmet Davudoğlu, İmân 2. Kısım no:263 (163). Ayrıca bkz. no:260, 261, 265.

1. THE Mİ’RAJ OF PROPHET MUHAMMAD

- * *This article is derived from the 2016 published Master’s Thesis titled “15th-16th Century Timurid, Turkmen, and Ottoman Miraj Depictions.” esraaksay@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5745-2110.*
- Metin Akar, Poetic Miraj-namas in Turkish Literature, 1000 Essential Works Series: 131, Ministry of Culture and Tourism Publications, 804, p. 209 – footnote (5M4). Mawlana Shibli, The Age of Bliss (Islamic History), Trans. Ömer Rıza Doğrul, Haznedar Offset Printing, Istanbul, 1978, p. 449.*
 - Salih Sabri Yavuz, Islamic Encyclopedia, “Mi’raj,” 2005, vol. 30, pp. 132-135.*
 - Republic of Turkey, Presidency of Religious Affairs Publications, The Interpretation of the Holy Qur’an, Presidency of Religious Affairs/542 Source Works 30, Prepared by: Assoc. Prof. Dr. Halil Altuntaş and Dr. Muzaffer Şahin, Yeniğün Printing Industry and Trade Co. Ltd., 12th Edition, Certificate No: 12930, Surah Al-Isra (17), p. 301.*
 - Surah Al-Isra, verse 1, ibid., p. 301. The footnote in the translation explains that Isra and Miraj are among the miracles of our Prophet. They occurred approximately one and a half years before the Hijra. While the Prophet was in a state between sleep and wakefulness near the Kaaba one night, Jibril came to him and mounted him on Buraq—a mount whose nature is unknown to us. He was first taken to Masjid al-Aqsa in Al-Quds, and from there, ascended to the heavens, reaching the highest station called Sidrat al-Muntaha. Beyond this station, the Prophet reached the presence of Allah Almighty. Miracles are extraordinary events that occur beyond the laws of nature. Therefore, it is not appropriate to evaluate them through rational standards.*
 - Surah Al-Isra, a.g.e., verse 60, p. 308. The footnote in the translation explains that the “vision” mentioned here refers to the observations of the Prophet Muhammad during the Night of Miraj. Since these events took place at night, they are described with the word “vision” (rüya). Additionally, the cursed tree mentioned in the Qur’an is identified as the “Tree of Zaqqum” in Hell.*
 - Republic of Turkey, Presidency of Religious Affairs Publications, a.g.e., Surah An-Najm, verses 1-2, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 3, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 4, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verses 5-7, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 8, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 9, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 10, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 11, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 12, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 13, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 14, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 15, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 16, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 17, p. 586.*
 - Surah An-Najm, a.g.e., verse 18, p. 586.*
 - Salih Sabri Yavuz, a.g.m., pp. 132-135.*
 - Sahih al-Bukhari, Authentic Hadith, Kitab al-Anbiya, Translated by Mehmet Sofuoğlu, Ötüken Publications. Also see: Sahih Muslim, Translation and Commentary by Ahmet Davudoğlu, Iman, Part 2, Hadith No: 263 (163). Also see Hadith Nos: 260, 261, 265.*

- Sahih Müslim Sahih Hadisler, İman bahsi 2. Kısım, no:260,261,265 numaralı hadisler bu olayla alakalıdır. İlk hadiste, zamanı belli olmayan bir şerh-i sadrdan bahsedilmektedir. İkincisinde Hz. Peygamber’e çocukken yapılan göğüs yarılmasından bahsedilir, üçüncüsünde ise İsrâ gecesindeki göğüs açma işleminden bahsedilmektedir.
- Kureyşliler Bahsi, Sahih Müslim, Sahih Hadisler, İmân Bahsi 2. Kısım, no:276.
- Sahih Müslim, Sahih Hadisler, İmân Bahsi 2. Kısım, no:267,271,272.
- Sahih Müslim, Sahih Hadisler, İmân Bahsi 2. Kısım, no:279.
- Salih Sabri Yavuz, “Mi’rac”, İslâm Ansiklopedisi, c.30, s.132-135,2005.
- Metin Akar, Türk Edebiyatında Manzum Mi’rac-nâmeler, 1000 Temel Eser Dizisi: 131, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yay: 804.
- Ekrem Demirli, “Miraç ve Tevhid”, Zaman, 2013.
- Ekrem Demirli, Şair Sûfiler: Mevlana, Yunus ve Niyazi-i Mısrî Üzerine İncelemeler, Sufi Kitap, İstanbul,2015, s.199.
- Ahmed Yüksel Özemre, “Aziz Mahmud Hüdâyî’de Mi’rac Neş’esi”, Aziz Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildiriler I-II, İstanbul 2005, s.239.
- Zeynep Gemuhluoğlu, “Anadolu Coğrafyası İslâm Sanatında Form ve İçeriğin İki Kaynağı: Miraç ve Aşk”, Uluslararası Siyer Sempozyumu, İstanbul, 2015.
- Demirli, a.g.e.
- Selçuk Eraydın, “Mir’acın Tasavvufi Mahiyeti”, Mi’rac Sempozyumu, Mal’ Hatun Dostluk Çevre ve Kültür Derneği, Kültür Serisi:7 , s. 81.
- Selçuk Eraydın, a. g. e., s. 81.

2. EVLİYA ÇELEBİ’NİN GÖZÜYLE KUDÜS-Ü ŞERİF

- Buhtunnaşr, Milâttan önce 605-562 yılları arasında hüküm süren, Yahuda Devleti’ni ortadan kaldırarak Kudüs’ü ve Süleyman Mâbedi’ni yakıp yıkan Bâbil kralı.
- Bizans İmparatoru Herakleios, 575-641.
- Türkçe’de arşın şeklinde yer alan kelimenin Arapçası zira’dır. Osmanlı yapı işlerinde kullanılan bir mimar arşınının uzunluğu 75,8 cm olarak kabul edilse de 16. Yüzyıl için 73,3 değerlerini veren kaynaklar da vardır.
- Evliya Çelebi’nin Kahkaha Kalesi tabiri ile, alınması neredeyse imkansız olarak anlatıldığı kale, İran’da bulunan bugünkü adı ile Alamut Kalesi’dir.
- Osmanlı döneminde kullanılan bir uzunluk birimidir.
- Kendine özgü desen ve renklere sahip bir mermer türüdür.
- Evliya Çelebi yazılarında dev kelimesini kullanmıştır. Bu kelime; devler, cinler, ruhlar, şeytanlar ve her türlü görünmeyen varlıklar için kullanılabilir.
- Veli, İslam’da Allah’ın dostu veya himayesinde olan kimse anlamına gelen bir terimdir. Tasavvuf terminolojisinde, Allah’a derin bir bağlılık ve yakınlık mertebesine ulaşmış kişileri ifade eder. İngilizce’de genellikle “saint” (aziz) olarak çevrilsede, veli kavramı Hristiyanlıktaki azizlik anlayışından farklıdır ve sürekli bir manevi bağ ve ilahi lütfu vurgular.

- In Sahih Muslim, Authentic Hadith, under the chapter of Iman, Part 2, Hadith Nos: 260, 261, and 265 are related to this event. The first hadith refers to a Sharh al-Sadr (opening of the chest), where the exact time of the event is not specified. In the second, the opening of the Prophet’s chest during his childhood is described. In the third, the chest opening during the Night of Isra is discussed.*
- The Chapter of Quraysh, Sahih Muslim, Authentic Hadiths, Chapter on Iman, Part 2, Hadith No: 276.*
- Sahih Muslim, Authentic Hadiths, Chapter on Iman, Part 2, Hadith Nos: 267, 271, 272.*
- Sahih Muslim, Authentic Hadiths, Chapter on Iman, Part 2, Hadith No: 279.*
- Salih Sabri Yavuz, “Mi’rac”, Islamic Encyclopedia, Vol. 30, pp. 132-135, 2005.*
- Metin Akar, Manzum Mi’rac-nâmeler in Turkish Literature, 1000 Essential Works Series: 131, Ministry of Culture and Tourism, Publication No: 804.*
- Ekrem Demirli, “Miraj and Tawhid”, Zaman, 2013.*
- Ekrem Demirli, Poet Sufis: Studies on Mawlana, Yunus, and Niyazi-i Mısrî, Sufi Kitap, Istanbul, 2015, p. 199.*
- Ahmed Yüksel Özemre, “The Spiritual Joy of Miraj in Aziz Mahmud Hudayi”, Aziz Mahmud Hudayi International Symposium Proceedings I-II, Istanbul, 2005, p. 239.*
- Zeynep Gemuhluoğlu, “Two Sources of Form and Content in Islamic Art of the Anatolian Geography: Miraj and Love”, International Sirah Symposium, Istanbul, 2015.*
- Demirli, ibid.*
- Selçuk Eraydın, “The Mystical Nature of the Miraj”, Miraj Symposium, Mal Hatun Friendship, Environment, and Culture Association, Culture Series: 7, p. 81.
- Selçuk Eraydın, ibid., p. 81.

2. AL-QUDS THROUGH THE EYES OF EVLİYA ÇELEBİ

- Buhtunnaşr (Nebuchadnezzar) was the Babylonian king who reigned from 605–562 BCE. He destroyed the Kingdom of Judah and burned both Al-Quds and the Temple of Solomon.*
- The reference is to the Byzantine Emperor Heraclius, who lived from 575–641 CE*
- The Turkish term arşın derives from the Arabic zira. Although an Ottoman architect’s arşın was generally accepted as 75.8 cm, some 16th-century sources record it as approximately 73.3 cm.*
- By referring to the “Kahkaha Fortress,” Evliya Çelebi alludes to what is known today as Alamut Castle in Iran, a fortress considered nearly impossible to conquer.*
- Ottoman unit of length.*
- A type of marble with distinctive patterns and colors*
- Evliya Çelebi’s has written dev’s in his writings. This could be used for giants, djinns, spirits, demons and all kinds of unseen creatures.*
- Wali (commonly referred to as Veli in Turkish) is an Islamic term denoting a close friend or protector under Allah’s guidance. In Islamic spirituality, it refers to a pious individual who has attained a high level of devotion and nearness to Allah. Often translated as “saint” in English, wali represents a concept distinct from the Christian understanding of sainthood, emphasizing an ongoing spiritual connection and divine favor.*

TEŞEKKÜR ACKNOWLEDGMENTS

Bu kitabın ve projenin gerçekleşmesinde büyük emekleri olan;
Those who contributed greatly to the realization of this book and project;

Kudüs Vakıflar İdaresi *Al-Quds Waqf Administration*
Harem-i Şerif İşleri Dairesi *Haram Al-Sharif Department*

Mehmet Akşit

Muhammet Furkan Gümüş

Fatih Sultan Mehmet Şadoğlu

Selim Özkan

Mehmet Emin Aksay

Rami Khateeb

Muhammad Dahood Salaymeh

Muhammed Ahmad Abdallah Ebu Yunus

Ve Miraç günü, El Halil şehrinde tesadüfen karşılaştığımız ve bize yol göstererek kameralarımızla camiye girmemizi sağlayan, çekimlerin gerçekleşmesi için her türlü fedakarlıkta bulunan, isimleri bizde mahfuz mübarek anne ve oğullarına şükranlarımızı arz ederiz.

And the blessed mother and her sons, whose names we hold in confidence. We met them by chance in Al-Khalil on the day of Mi'raj, and their guidance and sacrifices allowed us to enter the mosque and capture footage, making these recordings possible.

KUDÜS'ÜN MİRÂCI THE MİRÂJ OF AL-QUDS

"Bu hakir 38 sene 17 padişahlık yer gezdim, seyrettiğim binalarda böyle yedi cennet benzerini görmedim. Evvelâ gümüş kafesli dolap içinde Hazret-i Resul'ün mübarek sağ kadem-i şerifi, gece gündüz gülsuyu ile doludur, ziyaretçiler yüzlerine sürerler."

"This humble one traveled 38 years across 17 sultanates; in no building did I see a likeness to these seven heavens. In a silver-latticed cabinet lies the blessed right footprint of the Messenger of Allah, filled with rosewater day and night, which visitors touch to their faces in reverence."

Evliya Çelebi

SURGRUP